

Ненад М. Цвјетковић

БИТКА ЗА ВОЗУЋУ
(1992-1995)

Оцу Милораду (1937-2011),
“бијелој беретки“ са Возуће.
Постхумно.

***“Ја не одлучујем да ли ћу ићи у битку
по томе колика је сила која ми пријети,
већ по томе колику светињу браним”
(свети кнез Лазар у филму “Бој на Косову”)***

◇ УМЈЕСТО ПРЕДГОВОРА

Поштовани читаоци, драги пријатељи,

У нади је спас. Ако нада умре, ми остајемо само празна љуштура, без емоција, сјећања, будућности. Нада је написала и ову књигу. А ја се надам да ће многи прочитати написано и сазнати нашу истину, причу о времену у коме смо се борили, крварили, бранили и очајнички надали да ћемо успјети.

Прошло је доста година од догађаја о којима говори ова књига, али за нас који смо актери, свједоци и страдалници тих збивања, сјећање је живо и болно. Ипак, то сјећање све више постаје емоција, а чињенице и подаци постепено и неминовно блиједе. А без тих сувих података, пажљиво сабраних, омиче нам се и историја под ногама.

Зато сам са великом радошћу дочекао вијест коју ми је послао писац, Ненад Цвјетковић, о томе да пише књигу у којој жели сачувати сјећање на ратне деведесете у долини Криваје, на Возућу, 4. озренску бригаду и њене пале и живе хероје. Ријечи лете, блиједе, приче све више постају бајке, али књига, озбиљан и систематичан рад који уважава податке, чињенице, свједочења, јесте оно што нам је било пријекно потребно да бисмо сачували истину.

Много сам пута себи поставио питање: шта кад нас не буде? шта када неко затражи озбиљан и аргументован одговор, извор на историјско и научно истраживање прошлости, шта када наша дјеца и унуци буду тражили одговоре на своја питања? Тек сада, уздигнуте главе, дајем одговор - ево, написали смо оно што се десило, сачували смо сјећање. Без длаке на језику, с пуно муке и бола, отворених очију према свему добром и лошем што нас је задесило, према својој кривици и туђем гријеху. И са бескрајним поносом који изазива сјећање на оне који су на том путу, без великог оклијевања и жаљења, отишли у вјечност.

Тврдим, у својој себичној љубави и оданости завичају, да је књига успјела одвојити жито и плијеву. Цвјетковић је пречешљао стотине извора, свједочења, писаних докумената, затражио мишљење и консултације од свих са којима је успио доћи у контакт, а који су били посредни или непосредни актери у епопеји Возуће. Испоштовао је правила која налажу научне дисциплине, послушао срце, и смјело се испријечио забораву.

Читаоцима могу само да препоручим да књигу усвоје и умом и душом, јер тако је и писана. Мислим да не гријешим кад тврдим да је све скупа сложено у складну и питку причу, која даје јасну слику о нама и онима који никад нису ногом крочили око Криваје.

За оне о којима књига говори, за оне који су били с нама, за све драге пријатеље који су нам давали снаге у тим временима, знам, књига ће бити дирљиво сјећање, прича о познатим људима и мјестима.

За све који буду тражили документ и свједочење, писац је припремио обиље података, пажљиво провјерених, тачно и прецизно наведених, беспоштедно искрених.

Ненад М. Цвјетковић _____

А ми којима је срце остало у долини Криваје, крај манастира Свете Тројице, у жубору Возућице, можемо само да данима и годинама листамо, климамо главом, стискамо очи и душу, врисак кријемо иза осмјеха. Ми знамо своју истину. Али сада могу да ју сазнају и сви они који се дохвате ове књиге.

*Срдечно Ваш,
Зоран Благојевић*

◆ РИЈЕЧ АУТОРА

Током ове године навршило се 20 година од почетка грађанског рата у БиХ, а самим тим и почетка велике битке за Возућу. Недовољно дуго да би породице ублажиле тугу и бол за изгубљеним, али истовремено довољно да би се хладне главе осврнуло на тај период.

Требало је љубави, времена, и прије свега воље, да би се „загризла“ ова тема. Да би се, помоћу слова и папира, забиљежила историја коју су возућки бесмртници, мртви и живи, својом крвљу исписали.

Рукопис је настао у жељи да будућим покољењима оставим свједочанство о њиховим прецима, хроничарима вјеродостојну документарну грађу, а творцима лажне историје, којих ће свакако бити, истинитом причом о бици на Возући унапријед избијам главне адуте. Блиска прошлост нас упозорава како су судбински догађаји пропуштани кроз идеолошко, политичко, или наднационално „сито“, плански искривљавани и напokon у јавности представљани у пуној величини неистинитости, нелогичности и бесмисла. Наука нас поучава да се непостојањем писаног документа, и изјава живих свједока, отвара простор фалсификатима у којима се жртвује истина. Насилје над истином, и у то смо се увјерили, претходи насиљу над људима.

Није ми намјера да ислеђујем, нити да доносим закључке, већ да у бесконачности оставим траг о једној страдалничкој младости, након што су „копља бачена у трње“, људи се окренули мирнодопским животним проблемима, а погинули постали статистика! Свјестан да је тешко промијенити устаљено мишљење и принципе, да живот иде даље, не прихватам да се бол мајчине душе за изгубљеним сином може мјерити било чиме, поготово не сувопарним бројкама. Тај став потврђујем и овом књигом.

Мада су над српским браниоцима Возуће почињени тешки злочини против човјечности, није ми намјера да оптужујем и осуђујем, већ да запишем онако како је било, покушавајући да потиснем субјективност, која је резултат чињенице да сам као савременик догађаја већину поменутих људи лично познавао.

Овом књигом желим послати поруку да је крајње вријеме да се посмртни остаци преосталих 150 „несталих“ српских бораца са Возуће пронађу и достојно упокоје. То је наша обавеза. Број од 1. 070 погинулих, од чега 62 цивила, и више хиљада рањених на српској страни, за три и по године опсаде, на релативно малом географском простору у централној Босни, указује на изузетан војнички значај возућког ратишта. Број од преко 3. 000 дезертера на обије стране потврђује његову тежину. Успио сам пронаћи основне податке свих погинулих бораца пјешадијских бригада ВРС, али не и фотографије, пошто неки потомци нису били расположени за сарадњу. Акценат сам ставио на прикупљање и објелодањивање фотографија погинулих бораца домицилне Четврте озренске бригаде, и дијелова Друге, које су покривале дио возућког ратишта. У том послу имао сам значајну подршку Бојана Благојевића, те фотографа и сниматеља Срђана Ђурића. Изнио сам податке погинулих бораца Прњаворске, Србачке, 16. крајишке мтбр, Крњинске, и других бригада које су ратовале на возућком ратишту,

али нисам објавио њихове фотографије, јер су то они већ учинили у својим бригадним монографијама.

Укупни, непотпуни губици од преко три хиљаде рањених и 1. 200 погинулих припадника муслиманске А РБиХ, из 18 ратних јединица, потврђују трагичност и величину ове битке.

Ратне забиљешке Зорана Благојевића, начелника 4. Олпбр, послужиле су ми као вјеродостојан путоказ да не одмичем од аутентичности, која је била сурова, али инспиративна садашњим и будућим покољењима. Такође, без Зоранове финансијске подршке, и подршке Обрена Петровића, начелника општине Добој, овај рукопис би остао непубликован.

Прилажем је мученицима са Возуће, не умјесто воштанице, него скупа са њом.

На дан Светог Јована Возућког (Зечевића) и осталих Светих мученика Дабробосанских и Милешевских, 11. јула 2012. године.

◇ МОЛИТВА ЗА УСНУЛЕ ВОЗУЋАНЕ

(Написао: Милорад Божичковић-Возућанин)

Под облацима, што су се
над овим вијеком згуснули,
молим се за вас, Возућани,
који сте у Господу уснули
у задњој, великој превари,
којој се не зна равна.
Возућа сада нема нас
и није православна.
Коров нам гута домове,
путеве, њиве снене.
Каткад их сјени походе
у костријет одјевене.
Да смо барем научили,
земног живота слуге,
ми, који још бауљамо
овом планетом туге,
из ове грдне несреће
и грешног пута дугог,
да нема, осим Господа,
мира, ни спаса другог.
Погрешном стазом хитасмо
у још грешнију срећу,
пред крај вијека, што издахну
у властитоме смећу,
у ком, на царске пријестоле
лажни су пророци сјели.
Слао је Господ Мојсија,
али га нисмо хтјели.
У лажном добру се ширили,
а у милости краћали.

Крај цркве коло играли,
у цркву ријетко свраћали.
Неродне њиве сијући
затрсно честито сјеме.
Бог Сарацене пусти
на своје одбјегло племе.
Помињући Вас, рођени,
своје гријехе редам.
Не корим, не осуђујем,
само се исповиједам.
Под облацима, што су се
над овим вијеком згуснули,
молим се за вас, Возућани,
који сте у Господу уснули,
који сте језике душманске
и мачеве иступили,
па крвљу, на груди возућкој,
душе своје искупили.
Молим Господа доброга,
кад своје земно одслужим,
да милостиво допусти
да вам се сирот придружим
у мјесту мирном, свијетлом,
гдје суза око не реже,
од кога уздах и јецај
и туга свака одбјеже,
у мјесту благословеном,
гдје ћемо бити бољи.
Сањам Возућу небеску
саздану по Божијој вољи.

◇ ЧУВАРИ МАНАСТИРА

(Пјесма настала љета ратне 1995. Аутор: Стево Бајић)

Шта се чује над Кривајом ратне деведесет пете?
Са свих страна душмани насрћу и пријете.
Шта се чује над Кривајом, на возућким висовима?
То су муње осветничке чувара манастира.
Баш је дошло чудно вријеме када и смрт жртву бира
по правилу јединца сина, чувара манастира.
Гдје то има да се чуло да у једном истом дану
капља зноја више вриједи него крви на мегдану?!
Јер, треба стићи и помоћи на Главицу и на Клупе,
Подцјелово и на Локву, Преседлицу и на Крџе.
Кривајо, Кривајо, Озрен горо мила
бићеш српска, немањићка, док чувара има.
Зашто хучи Криваја, као да се љути?
Пуста оста Возућа, опустјеше пути.
Што не звоне звона мједна немањићких манастира,
ни недјељом ни за покој чувара манастира?
И мене је мајка моја свјетовала да се чувам,
да се пазим, да не пијем, ал да часно битку бијем.
И мене су, брате мили, сузне очи испраћале,
и ја желим сна и мира с чуварима манастира.
Зато дођи, срцем пуним, узми пушку ти у руку,
пусти ТВ, политику, већ подијели нашу муку.
Да л`ће знати покољења, да л`ће знати рука правде
да запамти и да свети све хероје оне младе?
Ни са југа, ни запада, ни с истока нема свога,
Озренска је ту Четврта, за свој народ и за Бога!
Баш је дошло тешко вријеме кад свак своју бригу брине,
свако вуче својој кући, ми чувамо манастире.
А ми знамо прави пут који води вјечном миру,
сваки живот за њих десет поклањамо манастиру.
Кривајо, Кривајо, Озрен горо мила
бићеш српска, немањићка, док чувара има.

Љето 1992. Дио вода "Црвених беретки". С лијева: Зоран Јелисић, Леонид Боњаш, Ново Благојевић, Давид Матичић и Зоран Благојевић.

Кабловац, 1992. С лијева: Миодраг Пантелић-Мића, Давид Матичић, Зоран Благојевић и Његомир Његомировић-Њего

Калиши, јануар 1993.

На Брадињу, 1993. (фото Н. Ђурић)

П РЕДРАТНЕ ПРИЛИКЕ

◇ 1. А. КРВАВО РАЗБИЈАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Крајем осамдесетих година двадесетог вијека срушен је Берлински зид, уједињена Њемачка, укинут источноевропски војно-политички савез Варшавски пакт, и раскопан некада моћни Совјетски Савез. Користећи нестанак биполарности и равнотеже снага, у најбогатијем дијелу капитализма креира се тоталитарна идеологија свјетске хегемоније (NWO), под мотом „борбе за људска права“. Социјалистичке земље источне и јужне Европе преплавио је превратнички талас увезеног антикомунизма, „демократизације“, друштвене „транзиције“, „отвореног друштва“, а потом процеси територијалног цијепања, економског пропадања, националног раслојавања и вјерске нетрпељивости. Дириговани из истих центара моћи одакле им је пола вијека раније увезен и наметнут управо тај и такав (па још и бескласни!) комунизам, за кога је оркестрирана пропаганда тврдила да је „највиши облик људског друштва“ у коме су сви проблеми, а прије свега економски, национални и социјални, сами по себи били ријешени. Требало је само родити се и уживати!!!

Глас многобројног али сиромашног несврстаног "Трећег блока", у коме је Југославија играла кључну улогу, временом је постао неутрицајан и нико га више није прихватао озбиљно.

Те чињенице и таква констелација снага из темеља су измијенили геополитичке и друштвене прилике на Балкану, такође захваћеном наметнутим идејама и процесом разједињавања, управо подстицан од оних који су заговарали своје уједињење у Европску заједницу. Оба процеса, међусобно повезана, али дијаметрално супротна, подразумијевала су жртве.

На Косову, колијевци српске самосвијести, албански сепаратисти, под паролом "Косово-република", отворено крећу у одвајање интегралног дијела Србије и припајања сусједној земљи. На балканском трусном тлу моћни успостављају властите интересе, што ће јужнословенски народи поново платити највишом цијеном, крвљу и слободом.

Мали, обичан човјек, "самоуправљач", постројен у редовима за дефицитарни бензин, уље и шећер, уљуљан у шарене лаже „заједништва и благостања“, исказивао је забринутост за будућност, не наслућујући да ће постати трагични статиста рекомпензације Балкана и монета за поткуривање. Збуњен и распамећен чињеницом да "владајућа радничка класа" не покушава бранити своје историјско и титуларно право власништва над средствима за производњу, док се систем оружане одбране (ОНО и ДСЗ) урушио изнутра. Тако се теорија марксистичког социјализма и "револуције која тече" показала утопијом. Комунистичка концепција о „одумирању нације“ у корист радничке класе показала се апсолутно погрешном. Напротив, оне су у оквиру Југославије ојачале и траже заокруживање у засебне националне државе! Умјесто да одумру и оду са политичке позорнице, како су то предвиђали Јосип Броз и Едвард Кардељ, нације су почеле да се рађају, а потом „догађају“. Шокантно је дјеловала вијест да су бивши Тито-

ви партизани окупљени у СУБНОР БиХ први прихватили увођење странака са националним предзнаком у политички живот. Водећи домаћи политичари који су на југословенском “путу у комунизам” стекли власт, привилегије и богатство, побједоносно су скренули са тог пута. И одрекли се „своје“ партије (СКЈ), „свијетлих традиција“ „револуционарних тековина“, и на крају државе!

Објективне енциклопедије ће укратко забиљежити да је “трула“ Краљевина Југославија издржала једанаест дана борбе, а Брозова заснована на “здравим“ основама братства и јединства распала се, на барикадама ТО у Словенији, за непуну три дана!

У ситуацији не само неријешених, већ сада и заоштрених социјалних и националних односа и унутрашњих друштвених противурјечности, онама са стране није било тешко палити ватру. Сценарио комадања мултинационалне Југославије у којој су православни Срби чинили доминантну етничку групу, скројен далеко, потпомогнут домаћим антијугословенским и антисрпским коалиционим „Алпе-Адриа“ снагама почео се реализовати једностраним отцјепљењем република Словеније, Хрватске и Македоније, и њиховим ургентним признањем од стране великих сила. Упориште за такву одлуку нашли су у конфедералном Уставу СФРЈ из 1974. године у коме је свим народима гарантовано “право на самоопредјељење до отцјепљења”, укључујући и Муслимане, до тада третиране вјерском заједницом. Југославија је, очигледно, неким нацијама служила као привремени брак из рачуна.

Једино је разуђеним Србима онемогућено да на истим начелима самоопредјељења народа обнове државну заједницу на својим историјским и етничким територијама. Ту праведну и демократску тежњу чланице Европске уније су осујетиле, осуђујући је као „великосрпски хегемонизам“, користећи непостојање адекватног српског националног програма и политичких визионара. Њемачки министар иностраних послова био је јасан и недвосмислен када је рекао: “Србе треба натјерати да клече”!

Поменути Устав, захваљујући двјема подржављеним покрајинама, Србију је свео на „ужу Србију“, поставши легитимна основа за сецесију, а тиме један од генератора перманентних етничких неспоразума и сукоба.

У отцјепљеним, „неовисним“, (па још и „демократским“) државама, четвртина од укупног броја Срба на Балкану доведена је у положај егзистенцијалне угрожености и потчињености, националне мањине, оловком избрисана из новоусвојених „демократских“ Устава, а потом силом збрисана са своје вијековне земље. Некада заједничка Југословенска народна армија (ЈНА), четврта војна сила у Европи, блокирана у касарнама и медијски сатанизована као „србочетничка“ и „југокомунистичка“, морала је, дјелимично разоружана, такође напустити западни дио Југославије, јер је политичким одлукама сецесиониста спријечена да брани „границе, интегритет, суверенитет и уставом загарантовани поредак“.

Распад заједничких југословенских институција, народи централне републике Босне и Херцеговине (БиХ), доживјели су различито. Хрвати су поздравили формирање државе Хрватске као „остварење повијесне те-

жње и тисућгодишњег сна“, уз наду да политички, или кроз оружану борбу припоје територијално заокружену етничку цјелину, касније названу „Херцег-Босна“, својој матици. Муслимани (Бошњаци) су у отцјепљењу двије републике видјели могућност стварања једнонационалне и моноконфесионалне исламске државе на тлу Босне, а израз „мултиетничка заједница“ користили као пропагандни блеф. Обоји су своје политичке циљеве уградили у платформу акционог дјеловања Хрватске демократске заједнице (ХДЗ), односно Странке демократске акције (СДА).

Срби и Југословени (дјеца из национално мјешовитих бракова) су сматрали да држава Југославија представља најбољи интересни оквир за миран, заједнички суживот свих грађана, народа и народности, да не треба разбијати њене темеље и прекрајати границе, већ евентуално, договорно мијењати власт и социјалистички друштвено-политички систем.

Међутим, о судбини Босне и Херцеговине, често називане „Југославија у малом“, одлучивали су политичари моћних. Догађаји у бившој централној југословенској републици одвијали су се филмском брзином. Појачано је оркестрирано пропагандно дјеловање о „угрожености народа“ и „економском израбљивању“. Међуетничке тензије су расле, владајући СК (Савез комуниста) изгубио компас, а ситуација постепено измицала контроли. Отворено се заговарао оружани сукоб, а у јавности су се појавиле заставе и обиљежја из Другог свјетског рата. Све оно што је на „историјским“ конгресима КПЈ-СКЈ помпезно проглашено заувјек ријешеним, избило је на површину у најгорем облику своје неријешености.

Половином октобра 1991. муслимански и хрватски посланици у Скупштини у Сарајеву противуствано, самостално и противно вољи конститутивног српског народа, објављују Резолуцију о независности Босне и Херцеговине (БиХ), односно Меморандум о отцјепљењу од Југославије. Забрањују рад представницима БиХ у савезним органима и институцијама СФРЈ. Тиме је срушен постојећи уставно-правни поредак, отворен пут у безакоње и хаос, а Срби од конститутивног народа претворени у обесправљену националну мањину. Ову резолуцију као „покушај државног удара“ Прогласом одбацује руководство српске заједнице и одржава референдум на коме 90 процена Срба тражи опстанак БиХ у Југославији. Међународна заједница прихвата независност БиХ са резервом и захтијева да се то потврди референдумом, а српски новембарски референдум о опстанку у Југославији сматра ништавним и без правних посљедица(!)

Као одговор представници српског народа 9. јануара на Скупштини одржаној у сарајевском „Холидеј Ину“ обједињују „српске аутономне регије и области“ и доносе Декларацију о проглашењу Републике српског народа Босне и Херцеговине (Републике Српске) као федералне јединице Југославије, а крајем марта доносе и њен Устав. Република Српска је заузимала 65 процената БиХ, управо онолико територије колико је било у приватној својини Срба, а у њен састав је ушло и вијековно српско етничко подручје Возуђе.

*Средњовјековни мрамор на
Билегу изнад Кочарина, камени
свједок нашег постојања*

*Надгробни крст свештеника Петра
Миљевића из 1774. године*

Почетком фебруара 1992. одржано је војно савјетовање паравојне муслиманске „Патриотске лиге“ у Мехурићима код Травника, када је донесена Декларација о одбрани БиХ, која ће бити основа за касније ратне декларације.

На референдуму 29.2-1.3.1992, кога су Срби бојкотовали, 99 одсто гласалих, Хрвата и Муслимана, подржало је независност Босне и Херцеговине. Одбор Исламске заједнице Завидовићи својим дописом, број 48-92, упућеним свим џематима препоручује гласачима да "на референдуму заокруже ЗА и тако ријеше свој статус у поробљеној и од Срба окупираној Босни".

Потресна слика са Башчаршије, када су нападнути српски сватови и проливена крв невиног човјека унијела је зебњу у сваки дом. Убијен је стари сват Никола Гардовић, а српска застава отета и запаљена. Истовремено, хрватска и муслиманска застава су чврсто везане у чвор.

Изненадним упадом регуларне хрватске војске и муслиманских паравојних формација у Босански Брод и покољем 16 српских цивила у Сијековцу, крајем марта 1992. почео је оружани сукоб, када БиХ није била међународно призната као држава, и када је формално још била у саставу Југославије. Међу жртвама се нашло и двоје Возућана, Госпава Стакић и њена кћер Беба, удата Бардак. Госпава није имала среће да преживи други рат. Као удовица Уроша Стакића, командира чете који је погинуо бранећи Кабловац 1942, са дјецом је колонизовала у Банат, а пред сукоб се склонила код кћерке у Посавину.

ЈНА је успјела зауставити напредовање хрватско-муслиманских оружанских снага из Посавине према Добоју, да би потом зауставила продор регуларних хрватских јединица према Купресу. ЈНА је благовремено осујетила хрватски стратешки план повезивања Посавине са западном Херцеговином.

Компликације у Сарајеву почињу "пребројавањем", односно подјелом састава МУП-а, и протјеривањем Срба из специјалних јединица МУП-а. Истовремено почињу синхронизовани напади на полицијске станице у Са-

рајеву и цијелој БиХ. Све станице са комплетном опремом и наоружањем у главном граду БиХ, осим школе МУП-а на Врацама, преузели су припадници “Зелених беретки” и “Патриотске лиге”, прогласивши се ексклузивним браниоцима.

Парадржавну творевину која је контролисала 35 посто територије Босне и Херцеговине, западне земље су признале 6. априла 1992. године, занемарујући интересе трећег конститутивног, српског народа који је на већинском дијелу територије чинио 37 посто популације. Стога је српски глас требало ућуткати преговорима или оружјем, а територију одузети за зеленим столом, или силом. И управо ће цијели рат бити у знаку отимања српске земље, или офанзивама муслиманских војних формација, или вјештом игром мађународних медијатора који су кројили мапе Босне увијек на штету Срба.

Седмог априла 1992. српска Скупштина доноси Одлуку о одвајању од БиХ, односно независности Српске Републике БиХ, која „може ступати у заједницу са другим субјективитетима у Југославији“. Српски министри напуштају владу у Сарајеву, а два члана из редова српског народа напуштају Предсједништво БиХ.

Међународно признање БиХ, у којој су сва темељна питања била неријешена, омогућило је крњем Предсједништву БиХ (три Муслимана и два Хрвата) да формира Територијалну одбрану као оружану силу, и да 6. априла донесе одлуку под бројем 01-1/01 о непосредној ратној опасности и „мобилизацији јединица ТО и резервног састава милиције“, а од ЈНА је захтијевано да „наоружање, опрему и МТС који су им уступљени на чување врати јединицама ТО“. Крње Предсједништво овлашћује општинска руководства да сходно својим процјенама ситуације и потребама изврши мобилизацију. Осмог априла (Одлука број 01-001-303/92) Територијална одбрана је трансформисана у Оружане снаге БиХ, а до половине априла све „наоружане групе и појединци који се не ставе под команду општинских штабова ТО сматраће се паравојним формацијама и према њима ће се примијенити законске санкције.“

Тиме је објављен рат регуларним јединицама Југословенске народне армије (ЈНА), пошто су ХВО и Главни штаб „Патриотске лиге“ одмах приступили ТО, која ће касније бити трансформисана у Армију РБиХ. Тиме је објављен рат Србима у БиХ.

Плански обрачун са ЈНА, која је играла кључну улогу у смиривању напетости, постављајући се као тампон-зона између сукобљених народа, почео је одмах. Преурањеним признањем БиХ као државе, и утемељењем моноетничке муслиманске војске на вјерским основама, регуларна вишенационална ЈНА је и у Босни преко ноћи проглашена „агресором“ и „паравојском“. Које ли ироније? Крње Предсједништво БиХ прво доноси одлуку да се муслимански младићи повуку из ЈНА, а онда ту исту ЈНА окривљује да је „великосрпска“. Убрзо слиједи провокације, хапшења и оружани напади од стране до тада паравојних „Зелених беретки“ (ЗЕБА), „Патриотске лиге“ (ПЛ) и „територијалаца“.

У главном граду Сарајеву наступају априлски дани и ноћи неизвјесности. Пуца се на све објекте ЈНА у граду, отимају војна возила, опкољава и напада зграда Команде Друге војне области. Наоружане групе упадају у војне станове, пљачкају, одводе старјешине ЈНА на такозване информативне разговоре, малтретирају њихове породице. Радио и ТВ Сарајево воде беспштедан пропагандни рат против ЈНА. Криминалци и људи из подземља и са друштвене маргине, попут Јусуфа Јуке Празине, постају господари живота и смрти за Србе и Југословене у Сарајеву. “Зелене беретке” заробљавају осам војника ЈНА код Бутмира, када је једна мања јединица ЈНА покушала да раздвоји сукобљене стране на Илици, потом на Ковачима заробљавају колону камиона ЈНА засталу да пропусти сахрану.

Првог маја нападнута је фабрика експлозива у Витезу и радио-релејни центар везе (ЈНА) на планини Влашић. Другог маја нападнут је Дом ЈНА у Сарајеву, као и Војна болница која је гађана „зољама” и бестрзајним топovima. Нападнут је и Школски центар ЈНА у граду, а на оближњем полигону у Пазарићу блокирано је 250 ученика и питомаца војних школа. На зграду команде Друге војне области отвара се ватра. Генерал-мајор Мухарем Фетахагић обраћа се ТВ гледаоцима и упозорава да се поштује договор постигнут између страначких лидера и ЈНА о прекиду сукоба, а да је све друго увод у катастрофу.

Муслиманска страна одбија разумне апеле да прекине нападе, а погинули и рањени војници и старјешине ЈНА евакуишу из опсједнутих објеката. Напротив, напади се појачавају. На Скендерији је масакрирана колона војних санитетских возила. У Добровољачкој улици, 3. маја подмукло је нападнута колона ЈНА која се, по постигнутом договору, повлачила из касарне. У том масакру је погинуло 42, рањен 71, и заробљено 215 припадника ЈНА.

Двије седмице касније сличан напад на одлазећу колону репризиран је у Тузли, у Скојевској улици. Том приликом живот је изгубио најмање 51 војник ЈНА, рањено 44, а заробљено 140, углавном Срба. Тада је заувјек нестао и младић Стојко (Цвијетина) Марковић (1962) из возућког села Бучја, док су Младенко Лазић и милиционар Зоран Пантелић рањени. Возућани Симо Дабић, Милош Благојевић и Мирко Станковић су остали неозлијеђени.

Код Жепе је организован напад на војну колону која је била у покрету. Из засједе је убијено 45 припадника ЈНА.

Српске добровољачке оружане снаге узвраћају; заузимају Зворник, Вишеград и Фочу. Хрватски ХОС контролише Босански Брод и Купрес. За подручје Возуће и Озрена значајно је било заузимање Добоја чиме су ови простори деблокирани и добили излаз ка српским територијама. Дервента и Модрича су неколико пута мијењали господара, све до операције „Коридор“ (јуни 1992) од када су под српском контролом. Упркос притисцима и нападима, Срби у БиХ су омеђили и стали на границе своје етничке територије на којој живе вијековима.

Стојко Ц.
Марковић
(1962-1992)

Пропала је Мировна конференција у Лисабону одржана почетком маја 1992. на којој је требало потврдити приједлог португалског амбасадора Жозе Кутиљера („Кутиљеров план“) о будућем уставном уређењу БиХ („федерација са три конститутивне јединице формиране на националном принципу“), и на тај начин избјећи евидентан оружани сукоб. Муслиманска делегација на инсистирање Запада напустила је преговоре и изабрала ратну опцију.

Када је половином маја државни врх Југославије, под ултимативним притиском „међународне заједнице“, из Босне повукао преостале јединице ЈНА, једини противник новоствореној происламској ТО остао је српски народ. Повлачење ЈНА из БиХ и примање БиХ у чланство УН дали су „миљеницима Запада“ нови подстрек да могу кренути у ратну авантуру.

Српска Скупштина је одговорила благовремено. Половином маја формирала је Војску Републике Српске са четири корпуса, и изабрала генерала Ратка Младића на њено чело.

Политичке одлуке крњег Предсједништва БиХ дају правни легитимитет екстремистима за акцију. Претходиле су пријетње, застрашивања, малтретирања и прогони градских Срба: у Сарајеву, Мостару, Горажду, Кладњу, Зеници, Оџаку, Броду, Купресу, Жепчу Завидовићима, Бановићима. . . Нарочито у оним градовима и насељеним мјестима гдје су чинили мањину.

Југословени из мјешовитих бракова су рјешавали своју судбину одласком у Србију и Црну Гору, а одатле за треће земље, пошто у бившим југословенским републикама (а сада државама), као и у њиховим једнонационалним војскама, за такве није било мјеста.

Половином јуна крње предсједништво БиХ проглашава ратно стање, и доноси Платформу за рад у ратним условима. Ишле су им у прилог следеће чињенице: обећана међународна интервенција против Срба, увођење дјелимичних санкција Југославији, и приземљење српске авијације („Зона забрањених летова“), чиме се покушала створити равнотежа војних снага у БиХ. Податак да је Вијеће безбједности УН по диктату моћних формирало Међународни кривични суд са сједиштем у Хагу, а да рат у БиХ практично није ни почео недвосмислено потврђује да је све било режирано. Наравно, снаге УНПРОФОР-а су од фебруара 1992. године стациониране у Сарајеву, али њихове објективне извјештаје отуђени центри одлучивања су углавном прекрајали, или скривали од јавности и комисија УН.

Слијед немилых догађаја означио је почетак практичног остваривања раније обзнањених циљева фундаменталистичке "Исламске декларације" Алије Изетбеговића, због које је више година провео у затвору, и који је јавно поручио „да ће за суверену БиХ жртвовати мир“. Лондонска конференција (26. август) која је окупила представнике преко 30 влада и организација нескривено манифестује одлучност да се босанским Србима одузме земља, „коју су заузели силом и етничким чишћењем“. Пристрасни Запад је открио карте на самом почетку рата, отворено се сврставајући на једну страну.

Наравно, истина о БиХ рату није могла продријети у свјетску јавност, пошто су информације биле под строгим контролом. Пропагандна компанија из Вашингтона „Рудер Фин“ преузела је обавезу да у најтиражнијим електронским и штампаним медијима од Срба направи „лоше момке“, припреми властиту и инострану јавност, и тако олакша свјетској политици да безболније доноси неправедне одлуке приликом прекрајања Балкана.

Србе из Босне, којима је рат наметнут, разапињала је дилема: бранити опстанак, пружити отпор, или кренути са ЈНА према матици Србији и оставити своја имања, радна мјеста, материјално богатство, културне вриједности и гробове предака. Малодушни су отишли из завичаја, али је већина одлучила да се, у складу са правом на самоодбрану, самоорганизује, те да основне људске вриједности, идентитет и своја огњишта тражи и брани у оквиру Босне и Херцеговине, на дијелу територије гдје су вијековима чинили већинско становништво.

◇ 1. Б. ЈЕКА РАТНИХ БУБЊЕВА

На подручју завидовићке и бановићке општине, мањински Срби су партиципирали са по двадесет и два процента становништва, али су у појединим руралним дијеловима чинили већину. Старији људи су са зебњом очекивали најгоре, носећи тешко наслеђе трагичне прошлости, када је у долини Криваје и Лозне 1942. године извршен геноцид, у коме је страдало 1. 400 Срба, или трећина тадашње православне популације. Сјећање на масовни злочин из претходног рата, страх од новог геноцида и физичког уништења били су пресудни фактори благовременог самоорганизовања. Додатни мотив одбране представљало је постојање два манастира из предтурског периода: „Свете Тројице“ на Возућици и рушевине манастира „Светог Пантелејмона“ под Удримом, на 12. километру у Гостовићу. Ови православни манастири су неспорно били центри духовног окупљања и лучоноше слободарских идеја, тапије и симболи вијековног етничког српског простора. Они су као монументалне и културно-историјске вриједности били дубоко укоријењени у ментални склоп овдашњег живља.

За вријеме полувјековне владавине комунизма, и поред огромног шумског и рудног богатства, у долини Криваје, Лозне и Гостовића није саграђен ни један привредни капацитет који би у миру зауставио економско иселавање становништва, а у рату представљао солидан логистички ослонац. То је свакако успорило социјалистички развој и урбанизацију Возуће и педесетак сеоских насеља која су је окруживала. Из наведених разлога на стотине младића најбоље животне доби је одлазило у друге општине, сјeverне републике бивше СФРЈ, или у иностранство, „трбухом за крухом“, тражећи посао и боље услове за живот. Али, када је почело систематско растурање Југославије, многи су се вратили из свијета и оближњих градова на запуштена сеоска огњишта у возућким селима, гдје су нашли какву такву сигурност. Вратили су се да сачувају свој образ и свијетлу традицију својих предака. Тиме су показали своје људско и национално достојанство,

а стављајући се на располагање војној команди ЈНА, која је представљала фактор заштите и одвраћања од оружаних сукоба, показали су спремност на властито жртвовање да би заштитили српску нејач од могућег погрома.

Међунационалне тензије у долини Криваје су порасле након што су острашћени националисти 1990. године, у Стогу, жутом фарбом исписали поруке, „Смрт Србима!“, „Од Стога до Ирана биће земља муслимана!“, и друге слогане набијене запањујућом мржњом. Парола о „братству и јединству“, као једном од темељаца друштвеног уређења, претварала се у утопију, а дугогодишње комшије су пролазиле један поред другог окрећући главу у страну. Муслимански прваци, међу којима предњаче хоџе Заим Сендић и Дерво Мушић, у вјерским објектима проповиједају да је "куцнуо час стварања муслиманске државе, покретања џихада и ослобађања од ропства, тираније и великосрпске власти, те да ће за то имати војну подршку Арапа и Запада". Наоружане "постројбе" Хрватског вијећа одбране (ХВО) легално улазе у град Завидовиће, а у Бановићима се врше опсежне припреме за оружани сукоб који је био извјестан.

На размеђу 1991-92. српска популација завидовићке и бановићке општине, поучена горким историјским памћењем, освијешћена подмуклим намјерама твораца „новог свјетског поретка“ и арапских промуслиманских екстремних организација, збија редове и под руководством Српске демократске странке (СДС) организује одступницу на подручјима Возуће, Гостовића и Лозне, који су функционисали као јединствен териториј. Мада тај простор није имао много становника, чинио је половину територије општине Завидовићи. Активисти Српске демократске странке (СДС) обилазе сеоска подручја, смирују страсти, и на лицу мјеста упознају становништво са сложеном политичком ситуацијом, појачаном дјеловању непринципијелне западно-арапске коалиције, и реалној могућности избијања оружаног сукоба.

Истовремено, српски одборници у скупштинским клупама СО Завидовићи и Бановићи покушавају уразумити друге двије стране са којима врше власт, СДА и ХДЗ, а прије свега муслиманску, да је рат најгори избор. Од 100 одборника у СО Завидовићи СДС је имала 19 представника: Стефан Тодоровић, Миладин Илић, Душко Лазић, Босиљка Лазић, Љубица Божић, Јанко Спасојевић, Срето Стојановић, Срето Благојевић, Миленко Божановић, Радомир Лукић, Ненад Цвјетковић, Ђорђевије Благојевић, Симо Божић, Јово Павловић, Чедо Ристић, Младен Ближњакловић, Миленко Јовановић, Панто Ковачевић и Стево Илић. На жалост, њихови јавни позиви са скупштинске говорнице на миран суживот и толеранцију, и јасна опредјељеност за заједнички живот и мир, остали су глас вапијућег у пустињи. Примјера је безброј.

На заједничкој сједници Скупштине општине Завидовићи одржаној 23. 12. 1991. године једна од тема је била: „Процјена политичко-безбједносне ситуације“. Клуб одборника Српске демократске странке изнио је реалну оцјену политичко-безбједносне ситуације, и у осам тачака навео главне узроке дестабилизације:

Манастир Возуђа, вијековни центар духовног живота у долини Криваје

Ж. Мионић, М. Божић и Ј. Спасојевић на предизборном скупу СДС у Возуђици

„Цијенимо све оно што у нашој општини води толеранцији, доброј вољи и настојању да се сачува стабилност и мир. Мир се може сачувати само ако сви релевантни политички чиниоци то желе, и ако на томе раде. Највећу одговорност за стање мира на нашој општини имају коалициони партнери. Ми безбједност посматрамо у глобалној ситуацији вршења функција власти, у области сигурности грађана и кадровској политици. Утицај спољног фактора је велики. Диктат дванаесторице, на челу са Њемачком доводи Босну и Херцеговину и њене народе у још сложенију и неизвјеснију ситуацију, напуштају се програмски и аутохтони народни интереси, а Босна се претвара у марионетску државу оних спољних снага које све чине да разбију југословенску заједницу.

1. Објективно неповјерење и затегнута ситуација почели су крајом војне документације. Због чега је Странка демократске акције (СДА) то урадила и ко је на то подстакнуо није тешко одговорити. То је био договор секретара за народну одбрану са Јерком Доком. Ресор одбране у Завидовићима држи СДА и није било потребе да се сама од себе брани. Војну документацију треба вратити и нека остане ту гдје јесте.

2. Иако су познати починиоци провокација које су исписане раније у Стогу, њихова имена СДА не жели да објави. Таква писања и провокације и данас се раде.

3. Два митинга које је СДА организовао против Југославије и Срба, који позивају на мржњу и рушење вријећајући на најприземнији начин народе износећи неистине и лажи.

4. Мобилизација резервног састава милиције, начин наоружавања и начин мобилизације, још више продубљују неповјерење, немир и зебњу међу Србима. Обимна мобилизација муслиманског живља и подјела преко 700 комада аутоматског наоружање је непотребна, беспотребно се троше огромна новчана средства, људи се дижу иза машина а криминалитет је повећан.

5. Стално је присутно потискивање, смјењивање кадрова српске националности из институција и предузећа „Криваје“. Некима је уручена и књижица са отказом.

6. Рањавање припадника муслиманске нације у Новом насељу у Завидовићима жељело се представити и исконструисати да су то учинили Срби у Стогу, иако имамо тачне податке ко је то урадио и гдје.

7. Велику неизвјесност уносе сазнања да се на Давулијама врши обука паравојних снага, да наоружани цивили, активисти СДА, стражаре ноћу на улазима у зграде.

8. Грађане по српским селима узнемиравају непознати људи који се представљају као ловци, риболовци, трговци, скупљачи отпада, луталице итд. . .

Ово су само неки од догађаја који су довели до погоршања политичко-безбједносне ситуације на општини, а циљ ове информације није да исте само наброји, већ да укаже на недостатке и узроке, да укаже на нужност њиховог отклањања у циљу заједничког договарања и живљења.“

Уклањањем (крађом) војне евиденције требало је спријечити слање муслиманских младића у ЈНА, и усмјеравати их на тајну обуку у „Наставни центар Патриотске лиге“ у рејону Џигера, четири километра удаљеном од града. Обуку су вршиле муслиманске старјешине, дезертери из ЈНА. Већ тада „Патриотска лига“ је на општини имала 11 формираних водова и чета, са око 2. 000 људи. Најпознатији вод се налазио у Подкљечју којим је командовао Мехмед Градиновић-Зике.

Половином фебруара ИО СДА Завидовићи формира општински „Кризни штаб“, и сличне институције у свим мјесним заједницама гдје су Муслимани чинили већински народ. Штабови су имали војно-политичке функције. Том приликом је легализовано и обелодањено до тада илегално војно руководство. Капетан ЈНА Сејад Старчевић и хоџа Дерво Мушић су од маја 1991. године јавно радили на војном организовању муслиманског народа!

Крајем фебруара (29. 02) прву блокаду комуникације, постављајући барикаду од оборених стабала, направили су у Буретини (Гостовић) мјештани муслиманског села Махоја. Поред тога, на прилазима села организовали су наоружане ноћне страже. Узвратили су Срби истом мјером на шестом километру.

Четвртог априла, на петом километру пута Завидовићи-Возућа чланови завидовићке Странке демократске акције (СДА) предвођени предсједником ИО Хусејином Муратовићем из Хајдеровића тражили су начин да изазову конфликт са несагледивим посљедицама. Полицајац Незир Мушић је својим возилом марке „нисан“ препријечио пут аутобусу пуном војника-резервиста из састава 17. корпуса ЈНА са сједиштем у Тузли, а челници СДА из Завидовића су ушли у аутобус и од старјешина тражили дозволу за кретање!? Исти аутобус је сутрадан, у повратку поново заустављен и блокиран код села Ставци, а војници разоружани, малтретирани и враћени назад. Ову диверзију је организовао хоџа Дерво Мушић.

Неповјерење становништва у заједничке институције власти пало је на најнижи ниво, па је СО Завидовићи на ванредној сједници одржаној 8. априла донијела одлуку о формирању „Одбора за мир и безбједност грађана“ са 11 чланова, на челу са Михајлом Бакићем, генералним директором ИП „Криваја“. Формирањем овог Одбора призната је немоћ легалних институција да могу спријечити међунационалне конфликте. Одбор је ауторитетом својих чланова покушао да гаси пожаре, али су узроци националних противуријечности били много дубљи, сложенији и дуготрајнији.

Муслимани су били одлучни да уђу у сукоб. Дана 12. априла у Завидовићима је формиран двонационални Општински штаб Територијалне одбране са свим пратећим службама, за чијег команданта је именован капетан Сејад Старчевић, дезертер из ЈНА. При Штабу ТО формирано је пет одреда, и вод Војне полиције. Одреди су формирани: у граду под називом „Босна“, у Долини под називом „Давулије“, Ковачима, Хајдеровићима, Горњем и Доњем Гостовићу. Поред тога постојала је посебна јединица „Харисови специјалци“ са десет интервентних водова, укупне бројности 300 војника, названа по њеном оснивачу Харису Ћатићу, каснијем добитнику „Златног љиљана“.

Сличне војне активности инструисане из Сарајева, само са другим носиоцима, вођене су на подручју бановићке општине. ОпШТО Бановићи је формиран 17. маја и у свом саставу је имао десетак наоружаних одреда, међу којима је био и Одред Муслимана из возућких и рибничких села.

Тринаестог априла (зар опет број 13!), Секретаријат за народну одбрану општине Завидовића упутио је проглас војним обвезницима да се пријаве у јединице Територијалне одбране. Позив је превазишао сва очекивања, мобилизација је била стопостотна. У Секретаријат се за три дана „добровољне мобилизације“ пријавило око 5. 000 муслиманских младића спремних да ратују одмах! Пријавили су да посједују око сто дугих цијеви, и један снајпер!

Мобилизационом позиву се одазвало и 16 активних подофицира и официра муслиманске националности, који су претходно самовољно напустили ЈНА. Ови официри ће бити језгро будућих ратних јединица које ће нападати на Возућу: Харис Ћатић, Хазим Синановић, Фудад Зилкић, Хусо Херцег, Рефик Фазлић, Михрет Фазлић, Хазим Хоџић, Хидајет Врабац, Енес Бајрић, Асим Парлић, Сафет Цело, Един Бешлагић, Ивица Шимић, Ремзо Шогољ, и Амир Омић.

Покушавајући да смири страсти, Српска демократска странка (СДС) у граду Завидовићима организује два митинга, први митинг „За равноправност Срба у БиХ“ (испред зграде Општине) и други „Подршка Југославији и ЈНА“ (код Фонтане) . Мада су у својим наступима били умјерени у покушају смиривања тензија, говорници СДС-а на другом митингу су успјели избјећи линч острашћених поборника „неовисне БиХ“. Екстремни чланови већ формиране јединице „Патриотска лига“ организовано су напустили погоне „Криваје“ и стигли на митинг СДС-а са циљем да провоцирају и изазову суков. Звиждали су и урлали на сваки помен Југославије, ЈНА и заједничког живота!

Радећи упорно на избјегавању оружаног сукоба, који доноси несрећу и страдање на свим странама, српски представници су 17. априла 1992. године на ванредној сједници Скупштине општине Завидовићи, разматрајући политичко-безбједносну ситуацију у општини, сачинили приједлог споразума свих политичких странака које је, уз мање корекције, Скупштина требало да усвоји. Приједлог споразума сачинили су и потписали: Хусејин Муратовић, Халид Мухић, Дерво Мушић, Кемал Сендић, Сејад Старчевић и Алија Салетовић (испред странке СДА), Стојко Благојевић, Душко Лазић, Миленко Јовановић и Миладин Илић (испред странке СДС), Никола Антуновић, Фрањо Врбић и Драго Врбић (испред ХДЗ), испред Либералне странке: Здравко Савић, испред ДСС: Стево Пашалић, испред СДП: Богдан Станковић, испред СРС: Слободан Божић, испред СПИ: Ото Емлинг, и Михајло Бакић, генерални директор Комбината „Криваја“, испред Одбора за мир.

Наведене странке и њихови преставници, а у циљу остварења јавног реда и мира сигурности грађана општине Завидовићи усвојили су на ванредној скупштинској сједници следећи споразум:

1. Српска демократска странка (СДС) признаје као своју армију Југословенску народну армију (ЈНА) и своју територијалну одбрану. Странке СДА и ХДЗ признају Територијалну одбрану БиХ као своју армију. Горња два става се међусобно не оспоравају.

2. Армијске формације и Територијална одбрана Срба остаће на подручју српских насеља ван града.

3. Територијална одбрана БиХ остаће на подручју муслиманских и хрватских насеља ван подручја града.

4. Обавезују се потписници споразума да неће вршити борбена дејства са својим формацијама.

5. Преко подручја које контролишу ове армије покрети друге армије могући су уз предходну најаву МУП-у.

6. Послове јавног реда и мира на подручју општине Завидовићи обављаће МУП са национално мјешовитим патролама.

7. Саобраћајнице на којима се одвија саобраћај контролисаће патроле МУП-а.

8. МУП ће задржати постојећа обиљежја

9. Стручне послове за потребе ЈНА и Српске ТО обављаће новоформирани органи при СО Завидовићи. Гарантује се да ниједан радник који не изрази лојалност једној или другој опцији неће остати без посла у органима општинске управе.

10. Све политичке странке сагласне су да постојеће Предсједништво СО ради на начин утврђен законом и Статутом Скупштине општине. Сви евентуални спорови и неслагања у раду Предсједништва рјешаваће се на сједници представника парламентарних странака по хитном поступку.

11. Све парламентарне странке сагласне су са даљњим активностима Одбора за мир и безбједност грађана општине Завидовићи.

Све изнесено у претходних 11 тачака важи до коначног унутрашњо-политичког устројства Босне и Херцеговине.

Обзиром да је ово усвојено послвије 6. априла, од када се, одлуком крњег Предсједништва, ЈНА и Српска ТО у БиХ „сматрају паравојним формацијама“, ово је била велика побједа одборника СДС у СО Завидовићи гдје су успјели демократски изборити да ЈНА и Српска ТО имају правни легалитет и легитимитет!

То је била и последња заједничка сједница Скупштине општине, која никад није званично завршена.

Догађаји на терену су се низали убрзаним темпом, тако да је овај „Бакићев споразум“, како су га у народу популарно звали, остао мртво слово на папиру. Комуникација долином Криваје је превазилазила локални и општински значај, па је предложени принцип „сваки народ са својом војском на својој територији“ пао на провјери у пракси. Нетрпељивост међу становништвом и политичким представницима се појачавала, а у Скупштинама општина Завидовићи, Бановићи и Жепче, одборници Српске демократске странке су прегласавани двотрећинском већином. Круцијална питања су рјешавана на штету Срба. Без њих се у ораганима власти доносила свака витална одлука, па су аналогно томе, постали сувишни и у животу.

Припадници српске националности запослени у „Криваји“, бановићким угљенокопима, другим привредним организацијама, просвјетним установама и органима општинске управе постали су непожељни и препоручено им је да се као „национална мањина тако морају и понашати“. Они који су

претходно од «Криваје» начинили привредни гигант, понижавани су, а неки најурени са посла.

Наоружана муслиманска резервна милиција је напустила заједничку милицију и долином Гостовића, Криваје, Сеоне, Турије и рјечице Рибнице успоставила етничке контролне пунктове, ускратила право слободног кретања, и почела пљачку путника. Са собом је однијела 200 комада аутоматских пушака. Узвратили су Срби истом мјером подижући контролне пунктове (барикаде) на 14. километру, Стошници и Пантелићима, у долини Криваје.

Половином маја у сеоским насељима се уводе ноћна дежурства и страже. На једној таквој стражи у селу Ливаде, због нестручног руковања оружјем, 18. маја дошло је до убиства Јусуфа Мустафића.

По наредби капетана Старчевића, команданта ОпШТО, Муслимани из оближњих села почињу копати ровове на Подсјелову, утврђивати ватрене тачке, и успостављати линију раздвајања према српским озренским насељима. Тада су заузели стратешку коту 715 на Подсјелову и на њој направили лавиринт ровова и траншеја, под изговором да то раде како би „спријечили напад ЈНА на Завидовиће“. Заузимањем ове коте српско становништво у долинама Криваје, Гостовића и Лозне у старту је изгубило један од ослонаца своје одбране.

Крајем маја без посла је остао и Миладин Илић, предсједник СО Завидовићи, изабран на ту функцију испред СДС. По хитном поступку разријешен је дужности због „политичке неподобности“, а на његово мјесто именован хоџа Дерво Мушић. Убрзо је функцију Скупштине преузело осмочлано једнонационално Предсједништво. Чланови Никола Антуновић (ХДЗ) и Богдан Станковић (СДП, Странка демократских промјена) су само изузеци који потврђују правило.

Помно пратећи политичку ситуацију, ослушкујући ратне бубњеве у сусједним општинама, са страхом у очима и неизвјесним сутра, угрожени мањински Срби, тајно, неорганизовано, индивидуално и самоиницијативно напуштају градове и одлазе према руралним, етнички српским подручјима. Тај једносмјерни процес је у априлу и мају добио на интензитету. Вербалне провокације, вријеђање на националној основи и понижавање на радном мјесту, појединачна привођења на „информативни разговор“, злостављање од стране паравојних група, претресање на самониклим „контролним пунктовима“, додатно су убрзавали ту одлуку. Звезкање оружјем, стање напетости и ишчекивања, бојазан за властити живот и живот породице, доприносио је процесу националне хомогенизације сва три народа. Првенствени циљ одласка у средине са већинским народом је био спашавање дјеце и склањање на сигурно, из мјеста гдје им више нико, ни било који споразум, није могао гарантовати безбједност.

На територији возућких српских села већ у мјесецу јуну евидентирано је 2. 175 избјеглица и то: 551 дијете до 3 године, 659 дјеце до 14 година и 965 старијих од 55 година. Највећи број прогнаника је био из града Завидовића 823, из Бановића је било 328, из Олова, Кладња и Сарајева 101, а из Жепча, Немиле, Зенице и околних српских села 923 прогнаних и избјеглих. Они су смјештени у школе и друге друштвене просторе, или индивидуална

домаћинства по селима у долини Криваје : Предрази, Пашалићи, Присјека, Поткрш (Кршћани), Баре, Бучје, Опачац, Панићи, Гајчанско Поље, Јелчићи, Калајиши, Ђорићи, Возућица, Липа, Орашје, Кочарин, Маричићи, Пејићи, Миљевићи, Јањила, Божићи, Стошница, Крушкова Лука, Васићи, Васовине, Турчиновићи, Стакићи, Возућа, Вуковине, Пециловине, Пантелићи, Шиктари, Цвјетовине, Стог, Трнићи, Хрге, Медићи, Каменица, Подволујак, Свињашица... У селу Трнићима које је бројало 26 домаћинстава са 86 становника смјештено је 40 прогнаничких породица са 138 чланова! Укупан број домицилног становништва и избјеглица на возућком подручју у прољеће 1992. године био је 6. 530. Наравно, број се из мјесеца у мјесец мијењао, пошто је дио избјеглица пристизао, а дио преко Озрена и Добоја одлазио у унутрашњост Републике Српске.

У напуштене српске станове и куће у градовима Завидовићи и Бановићи упадали су припадници „Зелених беретки“ и „Патриотске лиге“, а локалне радио-станице су одбјегле проглашавале „четницима“ и „ратним злочинцима“, јер је у њиховим становима наводно пронађено оружје, војна опрема, или неки други компромитујући материјал. Све што је мирисало на ЈНА и Југославију било је компромитујуће!

Малобројни православци остали у Завидовићима, од 4. 000 колико их је живјело у граду, и даље вјерујући у могућност заједничког живота, главама су платили своју заблуду. Међу њима Владинови синови, браћа Рајко и Радослав Јовић (1954), који је био директор највеће „Кривајине“ радне организације, власник кафића Борис (Цвијетина) Тешановић, доктор Ђорђе (Михајла) Златковић (рођен 1959. у Србији), Жељко Дејановић, Душан (Драге) Ђурић (1958), Петар (Станоја) Богићевић (рођен у Зворнику 1943), Радислав (Анђелко) Стајић (1958), Радислав (Михајла) Видовић (1955), Ранка (Славка) Кнежевић (1955), Славко (Васкрсије) Стакић (1929), Ковиљка (Славка) Стакић (1927), Душан (Рајка) Стакић (1948)...

Никола (Васе) Савић, из Стога, више пута премлаћиван, скапао је од глади, пошто за њега, јавно етикетираног „четника“ и „агресора“ није било хљеба ни у продавници, ни у Црвеном крсту. Монструозно је ликвидирани директор текстилне творнице “ЗИКО” Хамид Хотих, Муслиман југословенског опредјељења и широких погледа, док је економиста Момир (Бошка) Божић (1952) из Свињашице страдао од гранате пред хотелом „Кристал“. У жеку септембарске операције на Возућу, у свом стану, пред поноћ, убијен је новинар Јадранко Божановић, родом из Туњика, који је цијели рат служио у промуслиманском Радију.

Бановићки Срби, њих око 2.600, скупо су платили своју наивост. Прву фазу напетости међуљудских односа и националног трвења су пребродили, а потом је преко 300 младих похватано по граду, притворено у библиотеку ОШ „Иван Горан Ковачић“ и зграду бивше Жељезничке станице. У тим сабирним центрима су изложени бруталном малтретирању и понижавању од стране Фикрета Мркоњића, Еседа Кочића званог Нафака, Сефера Пилића, Абида Мулића, Невзета Туфекчића, Етхема Јолдића, браће Куртић, и других. Своју слободу, повратак људског достојанства, и прелазак на слободни териториј, српски сужњи су откупљивали са хиљадама њемачких

марака и писменим потврдама да се „добровољно одричу станова, кућа и других непокретности“.

Због немогућности утицаја на из Сарајева дириговане токове, српски дио милиције завидовићке општине на челу са командиром Јевтом Благојевићем напушта до тада заједничко Министарство унутрашњих послова, и долази у Возућу међу свој народ.

Дужност предсједника Мјесне заједнице Возућа вршио је Зоран Благојевић из Маричића, и сви органи су функционисали у складу са законом. Пошто је било муслиманских села у саставу МЗ: Мисарађа, Брдо, Забрдо, Гаре, Буквићи, Делићи, на заједничким састанцима Срба и Муслимана расправљано је о модалитетима како сачувати мир и обезбиједити несметану комуникацију моторним возилима и путницима кроз Возућу. Ради власти сигурности договорено је да житељи муслиманских насеља могу држати страже, али без довођења војске из Бановића са којим је териториј тих села био повезан. Таквих састанака је било доста, и договори су поштовани уз мање инциденте све до 25. јуна када је Азиз Софтић са наоружаном групом напао колону војних возила која се кретала из правца Стога.

Одлуком свесрпске Скупштине српског народа општине Завидовићи која је била састављена од свих одборника Срба изабраних на првим вишестраначким изборима, пресједника одбора СДС-а, као и виђенијих српских домаћина, изабран је Ратни штаб у саставу: Стојко Благојевић, Миленко Благојевић, Раденко Лукић, Ратко Мишановић, Митар Благојевић и Здравко Савић. Основни задатак Штаба је био организација и функционисање живота опкољеног српског становништва, прихват и смјештај избјеглица и расељених лица, формирање организације Црвеног крста, заштита државне и приватне имовине, обезбјеђење средстава и хране у смјештајним центрима, обезбјеђење наставка школе у основном и средњем образовању, информативна дјелатност. Ратни штаб је распуштен наредбом команданта Друге озренске бригаде, а наредбом команданта Другог пјешадијског батаљона број 01-13/92, од 20. 06. 1992. године, инж. Стојко Благојевић је постављен за повјереника за цивилна питања. Именовани су и помоћници повјереника: за одбор Црвеног крста Рајко Достанић, за Коло српских сестара Слободанка Благојевић, за Цивилну заштиту Слободан Његомировић, за радне водове Шпиро Вучинић. Њихови задаци су били: остварити контакт са другим организацијама Црвеног крста, остварити сарадњу са Колом српских сестара, обезбиједити склоништа за жене и дјецу и разрадити план евентуалне евакуације становништва, формирати радне водове за обављање пољопривредних радова и прикупљање љетине, разрадити план прихвата, смјештаја и исхране избјеглица, као и омогућавање протока и евиденције избјеглица.

Већина „очишћене“ српске градске популације, избјегавајући постављене пунктове и барикаде на главним комуникацијама, докопала се слободних оаза, па су од њих у Возућој и Гостовићу формирани добровољачки батаљони, а у Калаишима попуњен већ формирани Пети моторизовани батаљон, познатији као Мото батаљон, с циљем заштите територије и становништва од најављеног истребљења.

Кабловац 1992.

Калаиши, јануар 1993.

Командни кадар: Душко Никић, Зоран Благојевић и Витомир Пејановић

Мото батаљон је у априлу 1992. формирала команда Тузланског корпуса ЈНА током властитог реструктурирања, као одговор на формирану двонационалну (муслиманско-хрватску) Територијалну одбрану у Завидовићима и другим градовима са муслиманском већином. За првог команданта Мото батаљона именован је капетан Станимировић, активно војно лице, из Црне Горе, који је након кратког времена дезертирао. Потом је постављен резервни капетан Боро Спасојевић, инжењер по струци, директор „Кривајине“ РО „Финална прерада дрвета“, што је улило повјерење домицилног народа у ову јединицу. Али, и Спасојевић је убрзо напустио Калаише.

Ваља напоменути да је значајну улогу приликом обуке првих добровољаца и устројавања Мото батаљона имао Александар Ацо Милић, професор ОНО и ДСЗ из Завидовића. Пензионисани потпуковник ЈНА Милорад Мићо Керезовић, возућки зет, међу првима је стигао из Београда да пружи подршку и савјет. Он је на ово подручје довезао и први камион хуманитарне помоћи.

Мото батаљон, резервног састава, је устројен по упутама и наредби потпуковника Милета Дубајића, команданта тузланске касарне ЈНА, са јасним дефанзивним задатком спречавања међунационалног сукоба на том подручју. Али, одмах на почетку суочио се са озбиљним проблемом, недостатком старјешинског кадра. Од преко осамдесет резервних официра српске националности на завидовићкој и бановићкој општини, мобилизациони позив из Калаиша прихватила су десеторица, међу којима четворица капетана: Младен Достанић, Горан Божичковић, Анђелко Цвјетковић и Стево Његомировић. Хронични недостатак старјешина негативно је утицао на квалитет постављене одбране почетком рата. Допринос неколицине добровољаца-повратника из рата у Хрватској (Крајини и Славонији) био је значајан, а њихово ратничко искуство у почетној фази оружаног сукоба драгоцјено.

Прилив војничког кадра је био изнад очекивања, јер су младићи страховали од понављања кобне прошлости. Возућка младост је листом попунила војску христочеликих и залегла у ровове одбране, плашећи се да их рат не изненади, као њихове претке 1942. године. Желећи да га дочекају што спремнији, у долини Криваје љета 1992. године уздигнути су барјак слободе и крст голготе, а

Споменик за 16 Његомировића,
покланих 1942.год.

да болне ране Другог свјетског рата, и првог разбијања заједничке државе, нису биле залијечене.

Који су то још мотиви утицали да изразито мирољубиви људи из питоме долине, обични радници, брижни мужеви и очеви, добри домаћини, узму оружје у руке? И постану љути ратници, витешких погледа, без мржње у срцу. То је, прије свега, свијест да се боре за вјеру и дом, за принцип правде и истине, против сила мрака, духовне и физичке окупације. Појединци који су у рат ушли из авантуризма и ситносопственичких интереса, а било је и таквих, не могу засјенити величину њихове истинске жртве и исправности пута.

Добровољачки батаљон „Возућа“ организован је самоиницијативно такође мјесеца априла, са командним мјестом у Миљевићима. И он је попуњен локалним војним обвезницима. Његов први командант је био Јевто (Илије) Јовић из Миљевића, „Кривајин“ дрварски техничар, кога је убрзо замијенио предратни полицајац, енергични Душко Никић-Дуле. Команду батаљона су чинили: Јевто Јовић, Зоран Благојевић-Зока и Миодраг Пантелић-Мића.

Добровољачки батаљон „Гостовић“ је такође формиран спонтано, а на његово чело народ је акламацијом изабрао резервног капетана Жарка Митонића, кога је убрзо замијенио резервни поручник Мирко Демонић.

Формирање три батаљона резервног састава, која ће чинити језгро будуће одбране, пореметило је планове муслиманске општинске власти у Завидовићима и Бановићима, која је планираним блиц-кригом настојала наметнути своју политичку вољу на цјелокупном етничком српском простору од Удрима до Вијенца, а становништво приволити на сарадњу, уништити у војним акцијама, или протјерати.

Пошто је Возућа са Гостовићем и Лозном раздвајала два велика муслиманска региона, тузлански од зеничког, овладавање овом територијом и асвалтном комуникацијом у долини Криваје постаће императив не само врхушки сусједних етнички очишћених општина, већ директно сарајевског политичког и војног врха. Мало ко је тада претпостављао да ће се управо на овом подучју одиграти судбоносне битке не само за спас овдашњег становништва, већ и за коначан исход грађанског рата у БиХ.

Временом је Возућа постајала војнички све значајнија и вреднија, из разлога што би њено спајање са Оловом (Нишићком висоравни) значило цијепање муслиманске територије на два дијела и крај сна о било каквој муслиманској држави. Ову чињеницу, пријетњу, реалну опцију и могућност успостављања „резервног коридора“ благовремено су увидјели муслимански стратежи, па су у долини Криваје ангажовали три корпуса, како би осујетили сваку операцију ВРС на том подручју. Додирна тачка Првог, Другог и Трећег корпуса А РБиХ била је на планини Звијезда, на домак Возуће.

P
АТНА, 1992. ГОДИНА

◇ 2. А. УСПОСТАВЉАЊЕ ВАТРЕНЕ ЛИНИЈЕ РАЗГРАНИЧЕЊА

Из наведених разлога на оружани сукоб на овом стра-
тешки битном подручју није се дуго чекало. Тражио се
најмањи повод да започне битка за Возућу. Први оружа-
ни инцидент догодио се 3. маја у рејону Гостовића када је
теже рањен **Премил (Чедомира) Недаковић**, рођен 1964.
у Мрђенима. Није био ожењен. Подлегао је након мјесец
дана лијечења, а сахрањен у гробљу Крчевине. Овај до-
гађај је унио додатни неспокој међу српско становништво.

*Премил Ч.
Недаковић
(1964-1992)*

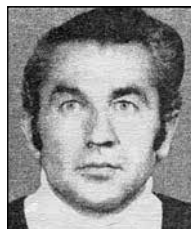
*Богољуб Р.
Његомировић
(1955-1992)*

Богољуб (Ратка) Његомировић звани
Бодинац (1955), атлетске грађе и необич-
не физичке снаге, тесар по занимању, по-
гинуо је као припадник Мото батаљона у
Калаишима, изван борбених дејстава, под неразјашњеним
околностима. Био је ожењен, али није имао дјеце.

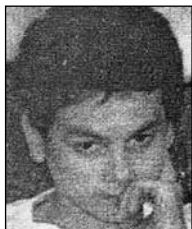
Деветнаестог маја 1992. године, бановићке „Зелене бе-
ретке“ ничим изазване, поподне, зауставиле су у Горњим
Јарушкама и напале колону ЈНА која је ишла од Лозне
крз Склопове на Вијенац. Потом су нападнуте истурене
српске страже у Трештеници, Стикама, на Оштрићу, гдје је
запаљено преко 40 кућа. У тродневним окршајима у рејо-
ну Горњих Јарушка погинуло је шест муслиманских бораца.

Истог дана припадници ТО БиХ отварају пјешадијску ватру са Делића
виса по српском селу Вуковинама, али без последица.

Нестрпљење завидовићких националиста ескалира-
ло је у оружану акцију у предвечерје 29. маја у рејону
свињашничког села Поље, када су припадници Одред
Интервентног вода из Самилбашића (устројен и наоружан
17. маја 1992) и бивше резервне полиције (не)очекивано
отворили пјешадијску оружану ватру на српски контролни
пункт на 14. километру. Истовремено, једна муслиманска
диверзантска група под окриљем ноћи упада у засеок Три-
пуновиће, ликвидира на кућном прагу до-
маћина **Предрага (Бранка) Трипуновића**
(1940), грађевинског радника, и његовог
малољетног сина **Владимира** (1976). По-
томци погинулих Трипуновића су након рата ексхумирали
њихова тијела и пренијели у добојско гробље Шушњари.

*Предраг Б.
Трипуновић
(1940-1992)*

*Владимир П.
Трипуновић
(1976-1992)*

Почетни напад у рејону Свињашнице, које ли ироније,
предводио је просвјетни радник Јосип Шпорер, бивши на-
ставник физичког васпитања у ОШ „4. јули“ Возућа, сада
у улози командира ИДВ Смаилбашићи, који је у почетку
бројао 34 члана, а од наоружања посједовао аутоматске

пушке марке „калашњиков“ и два пушкомитраљеза М-53. Да је све било унапријед планирано у Штабу ОпШТО Завидовићи формираном тачно мјесеца раније, говори податак да је сутрадан, 30. маја, на бојиште стигло 200 „до зуба“ наоружаних специјалаца под командом дезертера из ЈНА Хариса Ћатића, који заузимају и инжињеријски утврђују веома значајни објекат Шадићку рудину или Вису (тт. 593) чиме Муслимани успостављају ватрену контролу над дијелом макадамске комуникације Поље-Туњик-Озрен. Дакле, пропагандна прича о муслиманској неприпремљености, неорганизованости и голорукости у старту је пала у воду, јер је Харисова јединица била састављена од четири вода са других општинских подручја, из Долине, Мећевића, Ставака и Подкљечја. И била је добро опремљена, и покретна! И наоружана дугим цијевима које су претходних дана стигле из Хрватске.

Старјешине Ћатић и Шпорер су у наредном развоју ратне ситуације били привилеговани, и награђени чиновима и челним дужностима у завидовићким оружаним јединицама.

Блокада једине комуникације ка Озрену даје повод Мото батаљону из Калајиша да предузме дводневно пјешадијско-артиљеријску акцију, која није имала значајније ефекте, осим што су муслимански цивили због страха иселили села захваћена борбеним дејствима, а припадници ТО из Шадића и Смаилбашића додатно утврдили већ формирану ватрену линију, на којој је рањен Нусрет Бараковић.

Током борби на Свињашници становништво возућког подручја је остало без електричне енергије, која је искључена у Бановићима, потом без телефонских веза и радио-телевизијског сигнала. Услиједила је потпуна информативна блокада, уз појачано непријатељко психолошко-пропагандно дјеловање.

Са циљем да растерете свињашничко бојиште са бока, 31. маја, трећег дана сукоба, наоружана муслиманска група састављена од људства из Махоја и Брашљевина, напада српско село Подволујак, убија Душана (Павла) Станковића (1936), те преузима контролу над комуникацијом Стог-Махоје-Гостовић, а педесетак мјештана тјера у изгнанство. Душан је радио као жељезнички радник, имао је седморо дјеце. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ, која се додјељује за заслуге стечене у борби против непријатеља.

Душан П.
Станковић
(1936-1992)

Мобилизацијом Одред (батаљона) Ковачи, који под заповједнишвом резервног капетана Јосипа Шпорера запосједа и инжењеријски утврђује новоуспостављену линију, Бун (тт. 694)- Брашљевине (тт. 432)-Главица (тт. 375)-ријека Криваја- гробље у Смаилбашићима-Шадићка рудина (593), прилике су стабилизоване, а Харисови специјалци су упућени на подручје Гостовића, гдје је такође требало обезбиједити што повољније почетне тактичке положаје.

Наспрам ове, припадници возућких добровољачких батаљона су успоставили ватрену линију, од југа ка сјеверу: Столићи (тт. 756)-Зелен-Паветина изнад Подволујака-ријека Криваја-село Поље- Доњи бријег (тт. 392)-село

Ватрена линије раздвајања 1992. године

Цурићи-Шупља буква (т. 593)-Симин бријег изнад села Божићи (т. 581). Наведене линије раздвајања остале су непромијењене све до муслиманске операције „Брана-94“, јуна 1994. године, али су до тада биле честа мета снајпериста и ИДГ зараћених страна.

Пошто је магистрални пут ка Завидовићима и Олову био блокиран, комуникација долином Свињашнице ка Озрену блокирана и под контролом муслиманске ватре са Шадићке рудине, комуникација ка Гостовићу преко Махоја такође блокирана и под контролом муслиманске ватре са Буна, Возућа је практично од првих ратних дана стављена у опсадни положај. Грађевинци и инжењерци су били присиљени да трасирају и просијецају резервне комуникације преко Каменичке Премети ка Гостовићу, и преко Кестена за Озрен и Добој. Међутим, новоуспостављени макадамски „коридори“ су, због хитности радова, били неквалитетни и несигурни.

Тако је почео рат у долини Криваје, али битка за Возућу практично почиње у Хрватској, у Борову Селу, 1991. гдје су главнину српских снага чинили људи рођени у Гостовићу и селима око Подсјелова. Они су дали велики допринос одбрани тих територија, али су то платили високом цијеном. Крајем 1991. године на Митници код Борова гину Гојко (Марка) Живковић и Чедо (Стојана) Мишановић, оба из Гостовића, Бошко (Драгољуба) Лукић и Драгољуб (Драгомира) Михајловић оба из Бријеснице на Црепуљама, Зоран (Уроша) Николић (1957) из Д. Бријеснице, Данко (Саве) Николић (1953), Миладин (Госте) Милошевић звани Рицис (1963.) из Г. Бријеснице у Борову Населу, као и Милојица (Милана) Петковић (1969) из Лозне и Душан (Сретка) Савић (1958) из Чеваљуше. У борбама за Вуковар погинули су саобраћајни инжињер Премил (Митра) Недић (1952) из Бријеснице, Бранислав (Стеве) Макрић (1926) из Карачића, Недо (Милорада) Марковић (1960) из Лозне, те браћа Љубомир и Жарко Јанковић, поријеклом из Гостовића.

Владо М. Лукић
(1958-1991)

Богдан С. Лазић
(1971-1991)

Милиционар Владо (Момира) Лукић (1958) из Предрага и војник ЈНА Богдан (Стојана) Лазић (1971) из Туњика, незапослени геодета, погинули су крајем 1991. године. Владо на служби у Бријесници код Вуковара, а Богдан између Требиња и Дубровника, са десеторицом другова, у камиону који је налетео на хрватску засједу. Млади војник, Родољуб Матић из Миљевића теже је рањен у ногу.

Губицима у рејону Борова и Вуковара (Хрватска), у старту је ослабљена одбрана Возуће, пошто се радило о прекаљеним борцима, чије би искуство било драгоцене поготово у првим ратним данима у долини Криваје, када је требало храбрости и знања за одбрану угрожених рубних српских насеља: Жељова, Капетаново Брдо, Врачевац, Предражић, Присјека, Подволујак, Поље, Јарушке, Стике, Петковићи, Дедићи...

Анализирајући војно-тактички положај Возуће, команде Мото и добровољачких батаљона су на вријеме запосјели коте Брадињ, Трипића вис, Клупе, Пријевор, Вијенац, Клек, Врлаја, Бандијера, Топалово брдо. . . и на повољним локацијама успоставили и квалитетно инжињеријски утврдила ватрене тачке. Цјелокупна одбрана је организована на принципу отпорних тачака на доминантним објектима и превојима. Смјена људства вршена је из добровољачких батаљона. И поред интензивирања оружаних напада на истурена српска сеоска насеља, који су односили људске жртве, команде српских формација, процјењујући ситуацију неповољном у оперативном-тактичком смилу, опредјељују се за нужну, дефанзивну одбрану нападнутих утврђених положаја, уз ограничену употребу ватрене моћи. Свако отварање широког фронта у том периоду имало би кобне посљедице.

Доминантни објекти су благовремено запосједнути, јер је становништво, политичко и војно руководство Возуће чврсто одлучило да се брани, води дефанзивни рат, без жеље за освајањем туђих територија.

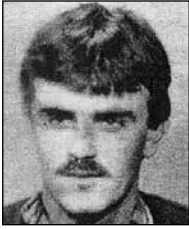
Најтежа ситуација је била у сјеверним селима која су се налазила у залеђу запосједнутих кота: Жељова, Педражић, Капетаново Брдо и Врачевац. Пут према Бановићима је био блокиран, а Рибница насељена муслиманима је прекидала физички спој са Возућом. Веза са становништвом поменутих села био је Митар Остојић, активиста СДС и командир чете из Предражића. Слична ситуација је била у селима жепачке општине Бистрици и Љесковици, која су са Гостовићем била спојена шумским путем.

Десно крило возућке одбране, гдје се налазио стратешки важан објект Вијенац (тт 619) у долини Лозне, који лежи на платоу величине десетак квадратних километара изнад српских села Гаврића, Трештенице, Михајловића и Ристића, представљало је од почетка рата главну мету снажних комбинованих пјешадијско-ариљеријских напада. Овај предео богат је каменом кречњаком који се користи за производњу соде, цемента и вјештачког ђубрива. Због тога је овдје 1954. године отворен рудник кречњака „Вијенац“, у народу познатији као „каменолом“ гдје је посао нашла већина овдашњег мушког становништва. Вијенац је имао двоструки значај, војни и економски. Производња у фабрикама хемијске индустрије у Лукавцу и Тузли зависила је од калцијум-карбоната са Вијенца, па је зато дио ове територије административно припадао општини Лукавац.

Истурену српску одбрану на Вијенцу, буквално увучену у муслиманске траншеје, која је пријетећи доминирала изнад Бановића и Лукавца, поставио је водник Зоран Вукашиновић, који је у то вријеме био на челу његове одбране.

Првог јуна услиједио је први добро планиран и организован напад муслиманских територијалаца на Вијенац. Том приликом пали су јужна чука и први плато вјеначког каменолома, али су нападачи јачине 500 бораца укључујући и црнокошуљаше ХОС-а контраударом одбачени на полазне положаје, према спаљеним Стикама. У крвавој борби изгинуло је 11 неискусних, још неувојничених бранилаца, већином мјештана Трештенице: **Радован (Раде) Михајловић (1948)**, **Чедомир (Марка) Михајловић (1962)**, дјевојка **Споменка (Цвијетина) Лазаревић (1969)**, „Хелиосов“ варилац **Славко (Пере) Стевановић (1946)**, руковалац рударске механизације **Обрен (Михаила) Ристић (1938)** и младић **Горан (Петра) Ристић (1972)**, који је посмртно одликован Медаљом заслуга за народ. Међу страдалима била су четворица браће: бравар бановићког Рудника **Миодраг (Марка) Ристић (1956)** и његов нежењени брат радник „Литватранса“ **Миленко (Марка) Ристић (1958)**, те Слободанови синови, браћа **Павле Ристић (1961)**, радио у Сепарација, и **Симо Ристић (1959)**, возач „Литватранса“. Обојица су били ожењени. Са њима је погинуо младић **Здравко (Милана) Бабић (1972)** прогнаник из Бабица, радник лукавачког „Сода-Со“, који је посмртно одликован Медаљом заслуга за народ.

Наредне седмице на Вијенцу су живот окончали **Илија (Николе) Митровић (1944)** из Јарушака и **Петар (Недјељка) Концулић (1951)**, прогнаник из Бабица. **Душана (Владимира) Ристића (1957)**, машинског инжињера, директора Омладинске задруге убили су екстремисти на улици у Бановићима у знак одмазде за тежак пораз на Вијенцу. **Стеви (Стојана) Тубићу (1940)** из истоименог села такође се у „граду мрког угља“ губи сваки траг.

Симо С. Ристић
(1959-1992)

Павле С. Ристић
(1961- 1992)

Обрен М. Ристић
(1938-1992)

Миодраг
М. Ристић
(1956-1992)

Крвава битка за Возућу је најављена, народ још несвјестан ситуације, у страху и без искуства.

Шестог јуна 1992. муслиманска ПДВ јединица „Живиничке осе“ предвођена Мевлудином Махмутбеговићем, у садејству са Одредом ТО из Прибитковића, распоређена у три групе, по кишном дану, из правца Солила изненада напада на Трипића вис (тт 743) изнад села Цвјетовине, и заузима га. Том приликом је заробљено шест српских бораца који су без неопходног војничког искуства обезбјеђивали овај значајан одбрамбени објекат: Владимир М. Марковић, Драган Н. Благојевић, Милорад И. Трипуновић, професор социологије Миливоје Г. Павловић, Зоран Ј. Пејић и Драгутин Трипић, који је био лакше рањен у лијеву надлактицу. Сви заробљени су касније размијењени.

Запосједањем Трипића виса отежано је квалитено увезивање одбрамбених линија са браниоцима из долине Лозне. Тог дана на Југовцу је погинуо младић **Љубенко (Миленка) Глигорић (1971)**, звани Љупче, из Вуковина.

Пошто муслиманске снаге врше нападе са ИДВ, возућки борци нису довољно оспособљени да им се успјешно супротставе, један број добровољаца одлази на Озрен на диверзантску обуку. Након двадесетодневне обуке формирана су два ИДВ „Црвених беретки“. Командир првог је Здравко Лазић из Предрага, бивши полицајац. У његовом саставу су, између осталих, били борци: Милијан Блашковић, Мирко Савић-Бато са Присјеке, Стојко Пејић, Раденко Крстић из Гостовића, Раденко Петковић из Бановића, Слободан Станић...

Командир другог је бивши члан команде Добровољачког батаљона Зоран Благојевић-Зока из Маричића, а у његовом саставу су били борци: Ново Благојевић-Свилени, Душко Благојевић из Маричића, Раденко Благојевић-Тришо, Леонид Боњаш-Лено, Милан Божић-Терзија, Славко Лазендић-Лаза, Брано Панић-Бранцола из Панића, Давид Матичић-Дејви, Зоран Јелисић из Јањила, Слободан Јовић из Бановића, Драгослав Тешић из Бановића, Жељко Спасојевић-Жељо, Мирко Блашковић из Стога, Слободан Гајић из Старог Стога... Постојао је још један ИДВ, на челу са бившим завидовићким полицајцем Младеном Трифковићем-Трицом, родом са Романије. Четврти ИДВ у долини Лозне предводио је Васкрсија Ђурић.

Љубенко М.
Глигорић
(1971-1992)

Формирање ИДВ се показало исправним. У првој ратној години одбрана слободне српске територије углавном је од њих зависила. Сваки изгубљени ров или дио линије морали су вратити у року од 24 сата. У супротном, долазио је у питање опстанак.

Добро опремљени, обучени, имали су посебну храну, али и велико срце. Увијек спремни и расположени за борбу. Како је оружани сукоб одмицао, као добри познаваоци терена упадали су у непријатељско залеђе, вршили одређене акције, и враћали се назад. До краја рата нико од ових бораца није остао нерањен.

Деветог јуна команда српске војске реализује једну витешку акцију. Због могућности неконтролисане одмазде над недужним и немоћним, војним камионом је без инцидента на њихов захтјев евакуисано према Бановићима 14 муслиманских цивила старије животне доби из села Хаџићи.

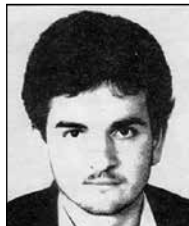
Десетог јуна, по сунчаном дану, ујутро, нападнуто је лијево крило возућке одбране, на основу плана кога су тајно али стручно припремили муслимански официри још заједничког ОпШТО, на чијем челу је био капетан Сејад Старчевић. Надмоћне муслиманске снаге распоређене у неколико ударних група које су предводили Харис Ћатић, Нијаз Градиновић и Ћазим Виковић из Мустајбашића, разбиле су предњу одбрану бранилаца Гостовића на стратешкој коти греде Клек (тт 630) изнад Завидовића, заузеле је, и стекле повољну позицију за даље напредовање по дубини. Браниоци Клека нису имали артиљеријску подршку. Од њих тридесетак погинуло је пет:

Станоје С. Васић
(1953-1992)

Станоје Р. Илић
(1969-1992)

Винко С. Николић
(1960-1992)

Радослав В.
Ракановић
(1955-1992)

Цвијетин С.
Јовановић
(1957-1992)

„Кривајин“ металац Станоје (Стојана) Васић-Ноја (1953), аутомеханичар Станоје (Рајка) Илић (1969), грађевински техничар, отац троје дјеце, Винко (Саве) Николић (1960), Радослав (Васкрсије) Ракановић (1955), и Цвијетин (Стјепана) Јовановић (1957). Њихови посмртни остаци су размијењени након годину и по, сахрањени код манастира „Света Тројица“ у Возућици, а одатле последице рата пребачени у Модричу, гдје почивају у миру. Оба Станоја су одликована Сребрном медаљом за храброст.

Нападаци су имали пет рањених, од којих два теже, и двојицу погинулих, Мирсада Мехића (1972) и Ћазима Виковића (1960) из Мустајбашића, командира једне групе,

и првопроглашеног носиоца највишег муслиманског војничког признања „Златни љиљан“ са завидовићке општине.

Наком акције заузимања планине Клек, којој су муслимански официри придавали оперативни значај, и у то вријеме истицали како је тиме направљен значајан корак да се долином Криваје онемогући спајање српских региона Крајине са Романијом, спаљена су српска села Драговац, Петковићи и Мрђани, а становништво прогнано у Каменицу.

Истог дана два муслиманска Интервентна вода, Мећевићи под командом Исмета Мујића, и Поткљечје под командом Шемсудина Скејића, нападају српско село Жиоке, спаљују га, а становништво протјерују према Каменици. Интервентни вод Поткљечје је најраније формирана паравојна муслиманска једница у општини Завидовићи, која је још за вијеме ЈНА имала логорски смјештај. Постојање ове јединице надомак града Завидовића, шест мјесеци нико није примијетио (!)

Запосједањем шест километара дуге греде Клек поново је уједињен муслимански Батаљон (Одред) ТО Гостовић бројности око хиљаду бораца, на челу са дезертером из ЈНА, капетаном Ремзом Шогољем. Овај батаљон (Одред) је формиран крајем марта 1992, али је због српске контроле Клека и постављеног пункта на 6. километру, био преполовљен, и као такав неефикасан. Дио одреда попуњем добровољцима села око 4. километра (Пољице, Стиповићи, Паравци) био је практично окружен и неупотребљив. Дијелом одреда кога су попуњавали муслимански добровољци из горњих села (Синановићи, Боровница, Лијевча, Бајвати и Махоје) величине 740 бораца и сто дугих цијеви такође је командовао дезертер из ЈНА, Сафет Ђело. Али је и овај дио Одред имао сужен маневарски простор.

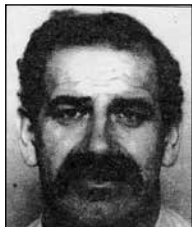
Запосједањем Клека одреди муслиманског Горњег и Доњег Гостовића се спајају у један батаљон, постају оперативни, а пут ка селу Махоју и планини Вележ, који је био гранична међа између Возуће и Гостовића је отворен. Српски борци са десне стране долине Гостовића се повлаче ка дубини и утврђују на koti Шајтовац изнад насеља Велићи, и Марњачи изнад насеља Беше (тт 575).

Залеђе Возуће је угрожено, а једина тек изграђена путна комуникација уз Стару Каменицу, преко Каменичке премети несигурна. Сутрадан, на том „пату живота“, на локалитету Грахорача, десио се масакр. Диверзантску акцију је, на иницијативу Сафета Ђеле, извела група од десет доборовољаца, са циљем да „четницима“ нанесе губитке, посије страх, пресјече путну комуникацију, и зароби наоружање. Касно у ноћи, након преласка Вележа, стигли су у рејон Козлин Боричак, четири километра од туристичког насеља Каменица, гдје су ноћили у колиби. Од наоружања су посједовали: пет аутоматских пушака, двије полуаутоматске и три ловачка карабина. Од средстава везе двије радио станице токи-воки.

Рано ујутро, 11. јуна диверзантска група се распоредила у шуми поред пута којим су се кретала „четничка“ моторна возила. Изабрали су погодно мјесто на кривини са добрим прегледом.

Пропустили су прво путничко возило, комбибус из правца Возуће, са челним људима цивилне власти и дијела команде, који су због тешког стања у Гостовићу ишли на хитан састанак: Стојко Благојевић, Јевто Бла-

гојевић, Раденко Лукић, Митар Благојевић. . . Била је то прилика да диверзанти обезглаве одбрану Возуће и ријеше битку на самом почетку. Али, они нису знали какву су мету пропустили.

*Миладин Л.
Јовановић
(1946-1992)*

*Михајло С.
Јанковић
(1952-1992)*

*Стојанка
Н. Лукић
(1970-1992)*

*Славица С.
Мркаљевић
(1971-1992)*

Наилазак следећег возила чекали су више од једног сата. Из правца Каменице појавио се „тамић”, а иза њега путничко возило. На њих је отворена ватра. Враћајући се кући са сахране која је била у Гостовићу не слутећи шта их чека, у тим возилима су страдали : активиста СДС-а Миладин (Луке) Јовановић-Мрки (1946) из Завидовића, аутомеханичар Михајло Кајо (Симе) Јанковић (1952) из Гостовића, и двије дјевојке, свршена средњошколка Стојанка (Неде) Лукић (1970) из Предрага, и студентика књижевности Славица (Славка) Мркаљевић (1971) из Калаиша. Диверзанти су од наоружања заробили једну аутоматску пушку и пиштољ марке „шкорпион“, који је иначе дужио Миладин. Овај трагични догађај је болно одјекнуо међу становништвом. Миладин и Михајло су посмртно одликовани Медаљом заслуга за народ.

*Жељко В.
Концулић
(1968-1992)*

*Славко В.
Гојковић
(1960-1992)*

*Илија Б.
Михајловић
(1952-1992)*

У својој књизи „Тама и свјетлост Гостовића“, муслимански старјешина и један од иницијатора ове акције, Сафет Ђело, ову диверзију „у којој су уништени агресорски војници“ назвао је „успјеш-

ном“, а гнусно убиство двије невине дјевојке прећутао. Тако му, ваљда, налаже његова официрска част!

Седамнаестог јуна муслимански борци врше борбене активности у рејону Вијенца, са циљем да га одсијекну од озренског залеђа на подручју Јарушака. Браниоци су наутралисали напад и спријечили намјере нападача. Бранећи тај дио територије погинули су: Жељко (Ваје) Концулић (1968), по занимању трговац, и нежењени варилац Славко (Васе) Гојковић (1960), обојица протјерани из Бабица, те Илија (Бранка) Михајловић (1952) из

Трештенице. Сва тројица су посмртно одликована Медаљом заслуга за народ.

Напад на Жељову, Јасиковац и Капетаново Брдо, изолована сјевероисточна возућка села, гдје није било довољно људства, наоружања и муниције за дуготрајан отпор, услиједио је из правца Бановића, 21. јуна, рано у недјељу. У нападу узимају учешће јединице ТО Бановић Село, МУП-а и ПДВ „Живиничке осе“, укупне јачине 350 бораца. Чета из Жељове са 60 бораца није имала шансе да заустави овај напад, који је за основни циљ имао преузимање потпуне контроле над комуникацијом Бановићи-Рибница-Олово.

Отпор бранилаца је трајао до три сата поподне, али су морали устукнути под ударима МБ и снажне ватре тридесетак распоређених пушкомитраљеза по околним чукама. Домови са помоћним господарским објектима су спаљени, а житељи, њих око 330, протјерани према сусједном Предражићу, који се такође налазио у окружењу! Бранећи одступницу од шестоструко бројнијих нападача, живеће су положили: **Никола (Трифка) Ђурић (1950)**, ексхумиран и сахрањен 2008.), прогнаник из Бановића **Владимир (Марјана) Лазић** (рођен 1971. у Тузли), цивил **Загорка Станкић** и посмртно одликовани активиста СДС **Данило (Николе) Јовић (1965)**. Нападаци су имали једног погинулог и пет теже рањених.

Данило Н. Јовић
(1965-1992)

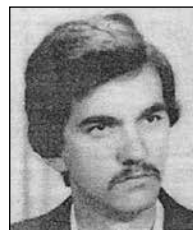
Доласком незбринутих избјеглица у енклаву Предражић-Врачевац повећао се ризик од муслиманског упада. Страхovalo се од могућности опкољавања и масовног покоља, као што се десило пола вијека раније. Стога је дио нејачи евакуисан војним хеликоптером, након чега су Боро Спасојевић, командант Мото батаљона, и Душко Никић командант Добровољачког батаљона, одлучили деблокирати преостало опкољено становништво. У хуманој и брзо изведеној акцији, у ноћи 21/22. јуна, дио пута уз ријеку Кривају отворен је коридор спаса, а око 600 цивила деблокирано и извучено на простор Возуће.

Било је то ватрено крштење ИДВ „Црвених беретки“ које су под командом Зорана Благојевића-Зоке кренуле у борбени пробој са Брадиња 21. јуна у 21 сат. Командир Брано Стакић из Мото батаљона добио је задатак да овлада раскрсницом Возућа-Бановићи-Олово, у Рибници, а конкретне задатке наутралисања овог јаког муслиманског упоришта имали су Витомир Пејановић и Јевто Благојевић са својим четима. Приликом борби на лијевој обали Криваје, смртно је погођен припадник војне полиције **Раденко (Радована) Илић (1956)**, из Предрага, а рањен у руку Зоран Јелисић из „Црвених беретки“ спашавајући рањеног Давида Матичића. Мост у Рибници је запосједнут тачно у поноћ, а убрзо је остварен физички контакт са покренутим становништвом. Непосредно поред пута у једном објекту у Рибници експлодирала је муниција. Дана 22. 6. 1992. у шест сати ујутро борбени задатак је извршен, а народ преко успостављеног коридора спашен из обруча. Жељовчани, рударски

Раденко Р. Илић
(1956-1992)

техничар **Мане (Слободана) Благојевић (1958)** и Илија (Станоја) **Гајић (1945)** заробљени у Предражићу, одведени су као у Тузлу гдје им се губи траг. Старина **Милорад (Луке) Асентић (1924)** из Врачевца није имао ни снаге ни жеље да се склони пред нападачима као што је то учинио 1942. године. Заспао је заувјек на кућном прагу са прострелним ранама у грудима, док је село пустошено и паљено. Љубомир Крстић је избјегао заробљавање, крио се у шуми, и након мјесец дана, као живи свједок претварања Предражића и Врачевца у пепео, пробио се до првих српских ровова на Присјецци.

*Мане С.
Благојевић
(1958-1992)*

Рибничка муслиманска чета у овој акцији имала је двојицу погинулих: Асим Жунић (1947) и Хасиб Јалмановић (1960).

Запосједањем објекта Трипића вис и етничким чишћењем наведених српских села муслиманске снаге су на сјевероисточном дијелу ратишта поправиле свој тактички положај, припремајући се за офанзивна дејства и задавање одлучујућег удараца.

Цивилно становништво Жељове, Предражића и Врачевца смјештено је по српским селима у објектима гдје је било вишка стамбеног простора. Смјештајних капацитета је било све мање пошто су током љета 1992. године непрестано стизале групе избјеглица из средње Босне. Према евиденцији, у то вријеме на подручју Гостовића је забиљежено 10. 000 тих људи који су преко Возуће пут настављали према слободним мјестима и Републици Србији. Сви ти људи били су гладни, жедни, а неки без одјеће и боси. Привремено збрињавање и опоравак празнио је ионако мале резерве хране.

Због немогућности адекватног смјештаја на подручју Возуће, становништво Жељове, Предражића и Врачевца је организовано напустило ове крајеве и одселило у Зворник. Са цивилима су отишли и војно способни мушкарци, што је умањило одбрамбене могућности овог краја.

Истовремено са егзодусом српског живља из сјевероисточних возућких енклава, те ноћи, 22. јуна, на препоруку ОпШТО Бановићи извршена је евакуација муслиманских села Делићи, Забдро, Гаре, Брдо и Буквићи. Евакуација према Бановићима је извршена организовано, камионима, под окриљем ноћи, од 1 иза поноћи до 8 сати ујутро, пошто је процјена бановићке муслиманске команде била да би због паљења Жељове, Врачевца и Предражића могло доћи до српске одмазде. У сјеверном дијелу Возуће, на дјелимично утврђеним ватреним тачкама остала је наоружана Возућка чета, која је са још три чете чинила Возућки одред, бројности 500 бораца, под командом резервног капетана Реџепа Чамџића-Реџе, иначе просвјетног радника.

Поостајала је објективна опасност да овај Одред, након запосједања Трипића виса, заузме остале тактичке објекте сјеверно од Возуће, чиме би у старту српска одбрана долине Криваје била стављена пред свршен чин.

♦ 2. Б. БОРБЕ СЕ РАСПЛАМСАВАЈУ

Није било времена за чекање. Требало је створити повољнији положај, односно услове одбране. У јунским тродневним пјешадијским борбама на сјеверним падинама изнад Возуће, према Бановићима, 25-27. јуна, коригована је ватрена линија како би се добило на дубини, а на повољним објектима успоставиле ватрене отпорне тачке дефанзивне рововске одбране.

Акција је изведена успјешно, након што су возућки Муслимани претходно одбили да предају оружје, а потом поставили контролни пункт на главном путу. У овом сукобу погинуо је српски борац **Мирко (Ратка) Грбић (1964)**, избјеглица из Завидовића. Одлучан и бескомпромисан ратник. Искусни **Бранко (Светозара) Божановић-Брано (1967)** са Стошнице, машински техничар, добровољац у Западној Славонији и Крајини, теже рањен подлегао је ранама у болници, мјесец касније. Посмртно је одликован Сребрном медаљом за храброст. У близини родних Шиктара, страдали су **Јевто (Васкрсије) Јелић (1938)** и његов син **Јеленко (1971)**.

Бранко С.
Божановић
(1967-1992)

У почетном јутарњем удару ликвидирана је посада муслиманског митраљеског гнијезда на Висовима (тт 462), када су припадници Одрета ТО Возућа, Мехмед Мухаремовић и Салко Капетановић теже рањени, а Џебраил Демировић (1959), Фикрет Турбић (1957), Фикрет Механовић, Салко Софтић и Сенад Чамцић (1960) погинули. Разбијени муслимански екстремисти се, уз борбу, повлаче у шуме Вуковина, очекујући затражену помоћ из Бановића. Вјештим маневром српских ИДГ, стављени су у полуокружење, али се нису предавали. Имали су излаз према Шљивићима, одакле су им наредног дана у помоћ стигли диверзантски вод и чета ХОС-а из Живиница, и извукли их из обруча.

Тих дана формирана одбрамбена линија сјеверно од Возуће остала је непромијењена до краја рата.

Приликом размјене пјешадијске ватре и гранатирања, у збијегу је убијено неколико муслиманских цивила, Зибан Механовић, Хамдија и Златка Софтић, које су се вратили из избјеглиштва да нахране стоку. Седам заробљених муслиманских територијалаца и цивила одведено је у команду Друге озренске бригаде у Тумаре, одакле су сви пуштени, односно размијењени.

Због подметања лажи, муслиманске жртве, укупно 21, нису класификоване. С разлогом, није утврђено колико је у тродневном оружаном сукобу страдало бораца, а колико цивила. Да би се српска страна лажно оптужила за злочин, Међународном крсту, медијима и Хашком суду, представљено је да су то све голоруки цивили. Међутим, истовремено, та иста имена се налазе на списку борачке организације у Завидовићима и на основу њихове погибије у ратним дејствима (као првобораца А РБиХ) потомци и данас уживају борачку пензију!

Примјера ради, Салко Софтић је у предмету против предсједника Скупштине Републике Српске Момчила Крајишника представљен као цивилна жртва, а у списку бораца 318. бригаде и борачке организације он је борац.

*Бојан Н. Ристић
(1973-1992)*

*Ненад Н.
Стојановић
(1967-1992)*

*Дамир Л.
Цвјетковић
(1969-1992)*

Слично је и са Хакијом Мухаремовићем (1946), коме је признат статус борца, а који се налази и на списку цивилних жртава...

Крајем јуна, мање муслиманске чете су нападе српске положаје на Тајану, са циљем да се домогну Каменице, и тако слома отпор бора-

ца гостовићког батаљона на лијевом боку возућке одбране. У настојању да спрјече продор ка унутрашњости слободне територије, у дводневним окршајима у рејону Сухе, погинули су: **Бојан (Недељка) Ристић (1973)**, **Ненад (Неде) Стојановић (1967)**, који је радио као металац у Пули, и **Дамир (Луке) Цвјетковић (1969)**. Ни један није био ожењен.

„Кривајин“ портир са чувеним брковима, Лука Цвјетковић, изродио је са супругом Соком седам синова. У вријеме када је у Босни почињао рат разбољела се Сока, упућена у Београд на лијечење гдје је и преминула. Због почетка оружаних сукоба у општини Завидовићи сахрањена је у Београду, а њен супруг Лука са братом Миланом и седам синова (Љубо, Његомир, Драго, Зоран, Дамир, Младенко и Раденко) пријави се у Српску војску. Погибијом Дамира који је сахрањен у мјесном гробљу почела је трагедија у овој бројној породици. Двије седмице касније, у једној акцији на Вележу, други Лукин син Зоран, након тешког рањавања, остао је без ноге.

Пошто су током јуна команде и јединице ВРС биле ангажоване у операцији „Коридор“ није се могла очекивати помоћ од претпостављене команде ОГ Добој ВРС.

Ради обезбјеђивања повољнијих услова одбране, Други батаљон Друге озренске бригаде успио је крајем јуна, у цјелодневном борбама, ставити под контролу подручје села Сеона и Аљковићи, као и комуникацију Бановићи-Сеона. Успостављена је линија раздвајања која ће остати непромијењена до прољећа 1994. При том је убијено 10, а теже рањено 27 муслиманских територијалаца из чете ТО Сеона и Интервентне чете ТО Бановићи. Међу погинулима су били Хасан Синановић и Сеад Хоџић, постхумни носиоци признања „Златни љиљан“.

На српској страни живот су изгубили варилац **Бранислав (Илије) Глигић (1960)** из Г. Јарушака, на Смрековачи **Горан (Јована) Росић (1972)**, двадесетогодишњак из Бороваца, који је сахрањен поред рано преминуле мајке Васиљке.

*Горан Ј. Росић
(1972-1992)*

*Бранислав
И. Глигић
(1960-1992)*

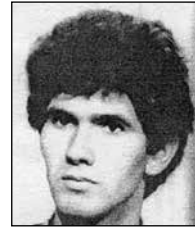
*Брано М.
Мићановић
(1964-1992)*

*Зоран Б. Гаврић
(1973-1992)*

*Раденко Н.
Марковић
(1967-1992)*

*Бошко П.
Јовановић
(1961-1992)*

Трећи је погинуо грађевински техничар **Брано (Милорада) Мићановић (1964-1992)**, иза кога су остали супруга и син, и посмртно добијена Медаља заслуга за народ.

У првој декади јула настављају се тешке борбе за доминацију над Вијенцем, којом приликом у четвородневним крвавим окршајима губе животе младићи из Трештенице, рударски техничари: **Зоран (Бошка) Гаврић (1973)** и **Раденко (Николе) Марковић (1967)**. Обојица су били неочеђени, и посмртно одликовани Медаљама заслуга за народ. Поред њих су пали: младић **Бошко (Петра) Јовановић (1961)** такође из Трештенице, пензионисани минер вјеначког каменолома **Цвијетин (Недјељка) Ристић (1934)** из Трештенице, а нешто касније **Ружа (Цвијетина) Гаврић (1963)**.

Током љета непријатељ је подузимао безуспјешне нападе на слободну територију у долини Криваје, али нигдје није успио пробити или помјерити одбрамбену линију. „Ненаоружани“ муслимани су масовно користили најмодерније снајпере са нишанима за ноћно гађање, којима су сијали смрт. У рејону Свињашнице снајперским хицима су усмрћени: младић **Драгутин (Слободана) Јовић (1966)** из Миљевића (17. јуна), радник „Марлеса“ **Миленко (Уроша) Благојевић-Кокан (1956)** са Стошнице (22. јула) и грађевински пословођа **Бошко (Драге) Савић (1960)** са Присјеке (25. јула). Бошко Савић, свршени гимназијалац, радио је као грађевински предузимач у Њемачкој. По избијању рата вратио се у родни крај и ставио на располагање војној команди. Није био ожењен. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ.

Српска страна је у долини Свињашнице узвраћала ефикасним упадима ИДГ и прецизном, артиљеријском или тенковском ватром којом је уништавала утврђене ватрене тачке. Понекад је у том циљу кориштена самохотка. Од ових

*Драгутин С.
Јовић (1966-1992)*

*Миленко У.
Благојевић
(1956- 1992)*

*Бошко Д. Савић
(1960-1992)*

*Лука Ј.
Стојановић
(1958-1992)*

дејстава до краја прве ратне године страдало је десетак муслиманских војника, међу којима: Хафиз Бурдић, командир чете Ибрахим Санчић (1948), Фазлија Алимановић, Шаћир Хасичић, Јакуб Беговић, Рифет Рамић-Итан (1968)...

У зони раздвајања Присјека-Југовац од снајпера су страдали српски борци: металац **Лука (Јове) Стојановић (1958)** из Предражића (2. јула) и младић **Зоран (Слободана) Благојевић (1966)** из Жељове (10. јула), механичар рударских машина, који је посмртно одикован Медаљом заслуга за народ. Поред Мане, кога су тих дана заробили као цивила, одвели и убили у Тузли, ово је други Слободанов син, страдао у рату.

Почетком јула у Гостовићу гину вршњаци Крсто (Младена) Николић рођен 1956. године у Видуши код Какња, и бравар зеничке „Жељезаре“ **Младен (Данила) Убипариповић (1956)** из Бегов Хана, прогнаници са зеничке регије који су одлучили да остану и дијеле ратну судбину Возуће. Младен је имао четири брата. Његов брат **Будимир (1954)**, власник приватног трговачког предузећа је седмицу раније страдао у Жепчу као цивил. Убиле су га снаге ХВО. За ово гнусно убиство породица је сазнала накнадно. Трећи брат **Десимир (1957)** погинуо је као припадник Добојске бригаде лjeta 1993, године, тако да је мајка Митра до смрти носила три тешке ране на срцу.

*Младен Д.
Убипариповић
(1956-1992)*

Током првог ратног лjeta на слободну територију у долини Гостовића и Криваје са зеничке, варешке и какањске општине, користећи скровите шумске путеве, избјегло је преко хиљаду српских цивила. Стизали су без игдје ичега, али радосни што су главу спасили. Бјежали су од муслиманских екстремиста из „Зелених беретки“, ТО, „Патриотске лиге“ и црнокошуљаша ХОС-а, са завежљајима и најлонским кесама у рукама. Овдје се, због тешких услова живота и ратовања, безусловног смјештаја и казанске исхране, нису дуго задржавали, већ су тражили шансу да оду према већим центрима, углавном ка источној Босни.

Териториј Гостовића се током лjeta сужавао. Јула 14. јединица завидовићке ТО, појачани снагама ХОС-а, напада приградско насеље Други километар, насељено гостовићким Србима, протјерује становништво према Љесковици, а дио кућа пали. Захваљујући чињеници да је већи дио цивилног становништво раније исељен, нико није погинуо, а браниоци су се под борбом повукли. Тако су Срби протјерани са још једне комуникације (Завидовићи-Жепче-Зеница). Овој акцији је претходио позив на предају оружја, вишекратни преговори, а потом демонстративно дејство ВБР-а са 12 цијеви, који је са Поткљеча гађао српске циљеве по Гостовићу.

„Голоруки“ и „сироти“ Муслимани 12. јула 1992. године гађају српске положаје ВБР-ом, кога су са неколико стотина дугих цијеви (претежно „калашњикова“) и минобацачима различитих калибара претходно набавили у Хрватској.

Ваља напоменути да је након ове акције за команданта ОпШТО Завидовићи постављен Исмет Мемагић, умјесто Сејада Старчевића. За начелника штаба постављен је Ахмет Оџечкић.

*Борка Ч.
Стојановић
(1961-1992)*

*Саво У. Божић
(1963-1992)*

*Благоје Б.
Ђуричић
(1940-1992)*

*Доброслав Д.
Благојевић
(1967-1992)*

Браниоци насеља Други километар, саграђеног на ушћу ријеке Гостовић у ријеку Босну, повукли су се у дубину слободне територије и на Врлаји (тт 452) и Вериговцу (тт 697) утврдили одбрамбене ватрене тачке, одакле су могли успјешно контролисати околна српска насеља. Ова два објекта ће до етничког чишћења Срба из Гостовића бити честа мета муслиманских напада.

Током јула извиђачки препади и дејство муслиманских снајпериста у долини Гостовића постаје агресивније. Борачки састав се постепено осипао. Јула 15. снајпер из Боровнице је погодио **Борку (Чедомира) Стојановић, рођ. Недаковић (1961)**, мајку двоје дјеце из Чардака, која је радила у башти изнад куће. У рејону Стојановића гине **Саво (Уроша) Божић (1963)**, посмртно одликован Медаљом мајора Милана Тепића. Четири дана касније **Благоје (Богдана) Ђуричић (1940)**, радник завидовићког КП „Радник“, посмртно одликован Сребрном медаљом за храброст.

Крајем јула у борби са убаченом диверзантском групом у рејону села Прилук, локација Предашница, гину **Доброслав (Десимира) Благојевић (1967)** и **Недељко (Цвијетина) Максимовић (1951)**. Обојица су посмртно одликовани Златном медаљом за храброст. У том периоду непријатељски губици на лијевој страни Гостовића су били такође велики: Хусеин Шогољ (1965), Зијад Шогољ (1970), Мухамед Фаљић (1966), Ферид Замбаковић (1969) и Суад Хусић (1961), сви из Завидовића.

У току јула у долини Криваје, на Југовцу, окончао је ратни пут **Владо (Марка) Мркаљевић (1955)** из Калаиша, отац троје дјеце, грађевински радник. Почетком рата вратио се из Словеније да помогне свом народу. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. Пилот хеликоптера **Остоја**

*Недељко Ц.
Максимовић
(1951-1992)*

*Владо М.
Мркаљевић
(1955-1992)*

*Мирко Ц. Дробић
(1949-1992)*

*Невенко М.
Дробић
(1969-1992)*

*Станко С.
Дробић
(1970-1992)*

*Манојло С.
Милошевић
(1956-1992)*

*Ратко Л.
Новаковић
(1946-1992)*

*Раденко Ј.
Милошевић
(1956-1992)*

(Милана) Остојић из Предражића (1952), оборен је са хеликоптером на хуманитарном задатку у рејону Путниковог Брда код Добоја.

Крваво је у другој половини јула било на десном крилу одбране, посебно у рејону истуреног Вијенца, који постаје персонификацијом српског отпора. Снажан, добро припремљен муслимански напад улиједио је 18. јула. Јаке извиђачко-диврезантске чете ТО, међу којима „Бановићки тигрови“ и „Живиничке осе“ кренуле су из Прибитковића према рововима на Јарушкама и Гаврићима. Том приликом успијевају да потисну српску одбрану која успоставља нове линије, уз знатне губитке. Десет бранилаца, међу којима највише од рода Дробић из Мале Лозне (Ораховица), је заувјек избачено из одбрамбеног строја, али Вијенац није пао: **Мирко (Цвијетина) Дробић (1949)**, отац двојице синова **Невенко (Мирослава) Дробић (1969)**, **Винко (Недељка) Дробић (1949)**, незапослени младић **Станко (Слободана) Дробић (1970)**, младић **Срећко (Срете) Дробић (1970)**, угоститељски радник **Манојло (Сретка) Милошевић (1956)**, те **Ратко (Лазара) Новаковић (1946)** и пензионер **Митар (Миће) Ристић (1930)**, оба из Трештенице. **Раденко Милошевић**, **Мирко** и **Невенко Дробић** су посмртно одликовани Медаљом заслуга за народ. **Винко (Марјана) Дробић (1960)** и варилац лукавачког „Умела“ **Раденко (Јанка) Милошевић (1956)** су били на одмору, па су сазнавши за напад кренули у помоћ, али су наишли на засједу и побијени. Као цивил страдала је домаћица **Сњежана (Жарка) Цвијановић (1968)** из Горњих Јарушака, иза које је остала једна кћерка.

Душко Недић је рањен, док су **Остоја Митровић** и **Драган Дробић** заробљени. **Остоја** је током ноћи успио побјећи, а **Драган** је пребачен у тузлански затвор одакле је размијењен након 50 дана.

Под армијским знаком стилизованих љиљана муслимански територијалци су крајем јула поново изводили борбене активности у рејону Трипића виса, тт 450, са циљем да продру у село Вуковине. На задатку одбране ове територије гину припадници ИДВ „Црвених беретки“, младићи, полицајац **Здравко (Борке) Лазић (1964)** из Предрага, и власник кафића **Слободан (Рајка) Станић-Бобо (1969)** из Калаиша, док су теже рањени **Душко Благојевић** и **Добросав Јовић**. Командир ИДВ **Здравко Лазић** је посмртно одликован Медаљом мајора **Милана Тепића**, а команду ИДВ преузео је **Милис Лазић** такође из Предрага.

*Здравко Б. Лазић
(1964-1992)*

*Слободан
Р. Станић
(1969-1992)*

*Васкрсије И.
Ђурић (1964-1992)*

*Стојко Л. Цетић
(1954-1992)*

Судари зараћених снага нису јењавали на десном крилу одбране, у долини Лозне. Почетком августа на Вијенцу су положили животе: **Славко (Радомира) Михајловић (1968)** из Горњих Јарушака, командир извиђачке групе, младић **Васкрсија (Илије) Ђурић (1964)**, **Борко (Чедомира) Стојановић (1961)**, и рудар **Славенко (Радомира) Миљановић (1968)**. Сва четворица из Лозне.

Муслимански снајперисти су стално пријетили и кажњавали најмању непажњу. Снајперски хитац је на Југовцу погодио аутомеханичара **Стојку (Луке) Цетића (1954)** из Миљевића.

Осми август је био изузетно тежак дан, пошто су отпочеле борбе на два значајна објекта: Топаловом брду у долини Гостовића, као и у рејону Осјечана, сјевероисточно од Возуће.

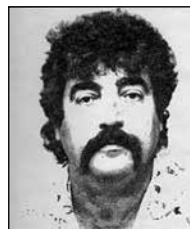
Муслиманске снаге ОпШТО Завидовићи помогнуте артиљеријском припремом, наоружане ручним ракетним бацачем 64-мм, базукама, минобацачима и једним БСТ, из три правца напале су српске линије у рејону полуокруженог села Грабовица чији су браниоци сврстани у двије чете, показали изузетну храброст. Вођене су тешке борбе на Топаловом брду и околини, али су браниоци успјели сачувати положаје и огњишта уз погинулог **Неду (Милована) Миловановића (1936)** и рањеног Рајка Ђурића. Касније, на јесен, на овој значајној коти су изгинули: **Љубомир (Милоша) Чупељић (1958)** зидар који је радио у Словенији, **Божо (Васкрсије) Илић (1947)** звани Шикара, те браћа **Драган (1959)** и **Стеван (Милана) Чупељић (1952)**, док је теже рањен пјесник Миладин Стојановић. Божо је радио у Њемачкој, али му образ није дозволио да мирно сједи у иностранству док његове комшије гину. Имао је четворо дјеце. Драган је био познат као изврстан музичар и забављач. Није био ожењен. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за

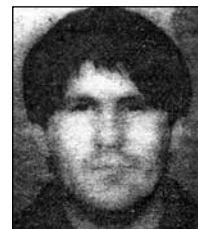
*Недо М.
Миловановић
(1936-1992)*

*Љубомир
М. Чупељић
(1958-1992)*

*Божо В. Илић
(1947-1992)*

*Драган М.
Чупељић
(1959-1992)*

Стево М.
Чупељић
(1952-1992)

Далибор С.
Момковић
(1973-1992)

Љубомир
М. Васић
(1965-1992)

Митар С.
Петковић
(1972-1992)

народ. Тога дана у рејону гостовићке одбране гине још један младић без потомства, **Далибор (Стојана) Момковић (1973)**, родом из села Петковићи.

Истовремено из правца Осјечана нападнути су српски положаји сјеверо-источно од Возуће. Око 150 бораца Четвртог одреда ТО из Бановића којим је командовао Везув Башић покушало је угрозити и одбацили српску одбрану на Југовцу даље од комуникације Бановићи-Рибница-Олово. Српска страна је узвратила и у контраудару нанијела непријатељу осјетне губитке у живој сили и МТС. У борби је погинуо **Љубомир (Митра) Васић (1965)** из Трнића, плавокоси студент Саобраћајног факултета, члан извиђачке „Трицине групе“, а његови посмртни остаци су размијењени и сахрањени након годину дана. Ни он није био ожењен, а рано је остао без мајке Јеле. Са Крша је пред својом кућом изрешетан митраљезом бивши шумски радник **Миладин (Љубе) Симић (1933)**, а на Подсјелову је угашен живот **Љубенка (Раде) Петковића (1959)** из Карачића.

На Велику Госпојину, у рејону Крџалића, прекинута је младост **Митра (Секуле) Петковића (1972)**, свршеног аутомеханичара из Поткрша, који је као војник ЈНА прошао и преживио трновит пут разбијања Југославије и њене војске. Није био ожењен. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. У рејону Вијенца страдао је отац четворо дјеце **Видоје (Саве) Ђурић (1934)**, лојач парних котлова из Д. Бријеснице.

Сутрадан су муслиманске снаге у рејону Лозне извеле снажну акцију. С обзиром да се ради о значајном простору, у борбу је укључен елитни ИДВ „Црвене беретке“ под командом Зорана Благојевића-Зоке. У захвату Пријевора, борбе су вођене цијели дан, којом приликом су животе изгубили: машински техничар, младић **Радојица (Јована) Ђорђевић (1966)**, радник рудника „Бановићи“, **Раденко (Ранка) Мијатовић (1965)** и **Драгутин (Борке) Марковић (1962)**, отац двојице синова, такође машински техничар. Сва тројица су посмртно одликована Медаљом мајора Милана Тепића.

Радојица Ј.
Ђорђевић
(1966-1992)

Драгутин
Б. Марковић
(1962-1992)

Видоје С. Ђурић
(1934-1992)

Слободан Р.
Марковић
(1957-1992)

Ново Б.
Благојевић
(1963-1992)

Стево Б.
Његомировић
(1946-1992)

Док су уморни борци ИДВ „Црвене беретке“ водили одлучујућу битку у рејону Пријевора, од команданта Добровољачког батаљона Душка Никића стигла је наредба : „По сваку цијену зауставити продор јаких мусли-

манских снага из правца Брадиња“.

Наиме, 30. августа муслиманска извиђачко-диверзантска група јачине 200 војника пјешадијски је напала и пробила одбрамбену линија у рејону Брадиња (тт 656), чиме је угрожено цивилно становништво на Присјечи. Циљ је био да се браниоци збаце са овог објекта одакле се ватром контролисала комуникација Бановићи-Рибница-Олово.

У настојању да зауставе напад и спријече напредовање нападача у дубину територије, у одсудном боју су погинули Слободан (Рајка) Марковић (1957) са Присјеке, комерцијалиста, помоћник директора Трговачког предузећа “Центар”, и припадник “Црвених беретки”, иначе трговац, Ново (Богдана) Благојевић-Свилени (1963), који је стигао директно из борбе за Пријевор. Ново, син дугогодишњег возућког матичара, је посмртно одликован Орденом Милана Тепића. Рањен у главу на Брадињу резервни капетан Стево (Борке) Његомировић (1946), је подлегао 1. септембра у болници у Добоју. Одликован је посмртно Орденом Милоша Обилића. Овај високи орден се додјељује припадницима ВРС који су у оружаном борби извршили дјела у којима је дошла до снажног изражаја њихова лична храброст, или који су се на бојном пољу посебно истакли личном храброшћу.

Било је то „бити или не бити“ за Возућу. Исцрпљена одбрана, није имала избора, свјесна да у Возући живота нема ако након Трипића виса Муслимани овладају овим значајним одбрамбеним објектом. Каква би катастрофа погодила Гостовић, Љесковицу и Бистрицу, може се претпоставити!? Стога су „Црвене беретке“, Војна полиција, Миодраг Пантелић-Мића, и старци који нису били војни обвезници кренули у борбу „прса у прса“, збацили нападаче и вратили снаге ВРС на почетне положаје. Том приликом, према званичним подацијима АРБиХ, ликвидирани су два, а теже рањено 18 муслиманских војника.

При повлачењу непријатељ је спалио дио Присјеке до Пјенковца. Старицу Косану (Павла) Спасојевић (рођ. Поповић, 1922.) заклали су на кућном прагу, а супруга Ранка одвели у заробљеништво.

Цјелодневна битка за Брадињ је на одређен начин улила самопоуздање борцима, очеличила одбрану, и представљала позитивну прекретницу.

Војне и цивилне структуре муслиманске општине Завидовићи перманентно раде на успостављању равнотеже ватрене моћи. Након што су набављене прве хаубице, а из логистичког центра Високо почело редовно

*Миливоје Г.
Павловић
(1955-1992)*

*Здравко Б.
Стојановић
(1954-1992)*

*Владо В. Гајић
(1962-1992)*

*Ристо А.
Бојановић
(1955-1992)*

снабдијевање пјешадијским наоружањем, у ИП „Криваја“ је почетком септембра почела намјенска производња. У сарадњи са зеничком жељезаром, оспособљен је погон у коме су рађене ручне бомбе назване „Босанка“, тромблони и гранате за све врсте минобацача. Због успоставе редовног дотока оружја, производња пушки („једнометке“ и „петометке“) у ИП „Криваја“ је обустављена. Предузеће „Зико“ је шило војне маскирне униформе.

Почетком септембра у сукобу са убаченом диверзантском групом пао је учитељ **Јосиф (Бранка) Лазендић (1951)**, а крајем истог мјесеца просвјетни радник **Миливоје (Госте) Павловић (1955)** из Возуће, на Омару.

*Славиша С.
Станковић
(1973-1992)*

Деветог септембра српски борци из Гостовића успјели су продријети у село Боровницу, којом приликом су погинулу **Здравко (Блажана) Стојановић (1954)** и возач **Владо (Владимира) Гајић-Чича (1962)**. Владо је био нежењен, а иза Здравка остале су двије кћерке. Обојица су посмртно одликовани Сребрном медаљом за храброст.

Машински инжењер **Ристо (Анђелка) Бојановић (1955)** погинуо је половином септембра у Свињашници. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. Дан након њега страдао је незапослени дрвопрерађивачки техничар, **Славиша (Слободана) Станковић (1973)** из Цурића. Није био ожењен.

Преузету иницијативу на лијевој крилу возућког фронта муслиманска страна није испуштала из руке. Извиђачке групе, а прије свих ИДВ „Парлић“, вјешто су се убацивале у српско залеђе и изазивале страх и пометњу. Септембра 17. осујећен је продор једне такве групе из правца Вележа ка Каменици, којом приликом је погинуо други Лукин син, **Његомир Цвјетковић (1963)**. Посмртно је одликован Сребрном медаљом за храброст. Његомирова супруга Гордана родила је мушко дијете седмицу послје мужеве смрти и дала му очево име-Његомир, а свекар Лука је са четворицом преосталих синова наставио борбу. Требало је одбранити Каменицу чијим би падом био блокиран не само Гостовић, већ и подручје Желеће, Ловнице и Љесковице којима је овуда био једини излаз према слободним територијама.

*Његомир Л.
Цвјетковић
(1963-1992)*

Момир В. Крстић
(1959-1992)

Милосав Д. Божић
(1948-1992)

Борко М.
Божановић
(1932-1992)

Ранко М.
Јовановић
(1970-1992)

Три дана касније, у рејону села Трибића почела је да се осипа породица Крстић из Петковића. Погинуо је **Момир (Војислава) Крстић (1959)** звани Мамаја, бивши радник „Кривајине“ Пилане. Сахрањен је у Каменици. Није био ожењен. Кренуо је у рат са петорицом браће: Љубо, Невенко, Споменко, Милован и Голуб.

На чеоном дијелу, у долини Свињашнице, одбрана није имала предаха ни сна. Истурено село Божићи, смјештено између Паљеника и Подцјелова, нападнуто је у петак, 18. септембра из правца Ливада. Куће и друге господарске објекте муслимански дивезранти из два Одредa ТО (Ковачи и Хајдеровићи) су спалили, а петочлану одбрану изненадили и масакрирали: пензионера **Данила (Лазара) Божића (1921)** и његовог сина **Милосава (1948)**, по занимању зидар, те рођаке **Миладина (Спасоја) Божића (1960)**, водоинсталатера **Стеву (Љубомира) Божића (1961)**, и **Борка (Милоша) Божановића (1932)**, грађевинског радника из Туњика, чија је супруга Душанка убрзо умрла. Они су платили данак лаковјерности и чињеници да првих ратних мјесеци линија разграничења на овом дијелу није била чврсто успостављена, што је давало шансу герилским упадима. Овај трагични догађај је поново показао да је грађански рат много озбиљнији и окрутнији него што се претпостављало. Миладин и Милосав Божић су посмртно одликовани медаљом заслуга за народ.

Крајем септембра објекат Вијенац је био кобан за **Марка (Грује) Савића (1961)** из Бабица, **Ранка (Милана) Јовановића (1970)** из Ђорића, незапосленог тесара, и **Миладина (Уроша) Станића (1969)**, из Калаиша, који је радио као машинбравар у сарајевском „Алуминијуму“. Ранко и Миладин нису били ожењени, а после смрти одликовани су Медаљом заслуга за народ. У одбрани коте Врлаја (тт 452) изнад села Кучице, у долини Гостовића, гине **Зоран (Томислава) Благојевић (1967)** из Бећеровића, борац без мане и страха. Посмртно је одликован Сребрном медаљом за храброст.

Миладин
У. Станић
(1969-1992)

Зоран Т.
Благојевић
(1967-1992)

Истурено српско село Желећа код Жепча, са 120 домаћинстава, смјештено на десној обали ријеке Босне, под Орловицом, нападе су снаге ХВО 27. септембра. Захваљујући борцима из чете Желећа који су прихватили неравноправну борбу, већина цивила се успјела неозлијеђена извући према Гостовићу. Бранећи одступницу погинуло је седам бораца и шест цивила, а пет бораца је заробљено. Долазак око 450 мјештана Желеће у Каменицу усложнило је одбрану и отежало опстанак Гостовића.

Пошто је ОГ Добој ВРС била током септембра и октобра ангажована на операцији „Смолућа“, односно операцији на Маглају, а јединице Првог КК током октобра на Јајцу, помоћ браниоцима Возуће су пружале само мање извиђачке јединице (ИДВ) попут формација Драгана Јокића-Бекше, Слађана Спасојевића-Циге и Радована Благојевића- Русака, које су стизала када је било најпотребније.

Ови мобилни ИДВ су скупа са већ помињана два ИДВ из Возуће, и ИДВ из Гостовића на челу са Ненадом Стојановићем, интервенисали на широком простору: од Озрена до Гостовића.

Ради ефикасније одбране и боље субординације, половином септембра 1992. године трансформишу се постојеће јединице, добровољачки батаљони (возућки) и (гостовићки), као и Моторизовани батаљон са сједиштем команде у Калаишима. У оквиру Друге озренске бригаде са сједиштем у Тумарама формирају се три пјешадијска батаљона. Први батаљон је покривао зону одговорности на источном дијелу Озрена, Други батаљон је имао сједиште у Возући, а Трећи у Гостовићу. За команданта Друге озренске бригаде постављен је капетан Милутин Мишић (кога је кратко вријеме мијењао мајор Недјељко Пејчић), за команданта Другог батаљона поручник Витомир Пејановић, а за команданта Трећег батаљона инж. шумарства Мирко Лазић.

Поред Витомира Пејановића дипл. економисте из Пејановића, за чланове команде Другог пјешадијског батаљона (Возућког) постављени су: помоћник команданта за безбједност дифовац Миодраг Пантелић (Мића) из Пантелића, помоћник команданта за оперативне послове професор Младен Божичковић из Кочарина, помоћник команданта за позадинске послове Јевто Јовић из Миљевића, и дипл. инж. машинства Његомир Његомировић-Њего. Курирску дужност у команди је обављао Далибор Тодоровић, звани Пицко.

Други батаљон је обезбјеђивао ватрену линију у долини Криваје дугу 61 километар, на тешком брежуљкастом и брдовитом терену, без неопходне дубине одбране. У свом сасатаву је имао артиљеријску чету на челу са Стевом Савићем, десетак пјешадијских чета формираних на територијалном принципу, бројности 1. 600 бораца. Командири чета су били: Драгутин Благојевић, Владо Петровић-Чича, Зденко Станковић, Симо Ђорђевић, Чедо Петровић, Славко Стакић-Шундара, Миленко Врачевић-Ћуба, Милутин Ђурић, Зоран Јелисић, Славко Јелисић, Митар Панић, Божо Глигорић, Драган Марковић, Миленко Симић-Мићура, Младен Савић, Јанко Лукић, поручник бојног брода Јевто Благојевић, Васкрсија и Раденко Матичић.

Други батаљон је од технике имао: шест минобацача 120 мм, осам комада МБ 82 мм, пет минобацача 60 мм, противавионско оруђе-самохотка

*Јово Р. Јовановић
(1953-1992)*

*Боривоје Р. Јовић
(1955-1992)*

*Мирко М.
Стевановић
(1958-1992)*

*Миливоје С.
Живковић
(1968-1992)*

57 мм (звана „страва“), оклопни транспортер са БСТ-ом и противавионским митраљезом 12, 7 мм, те четири брдска топа 76 мм и два БСТ 82 мм.

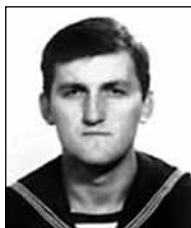
Трећи Батаљон је, укључујући Бистрицу и Љесковицу, у саставу имао минобацачки вод и осам чета са 1. 233 мушкарца, али је, због година и болести, половина била неспособна за тежа и дужа ратна напрезања. Испрекидана линија одбране у долини Гостовића око разуђених и полуокружених српских села дуга 78 километара биле је неприродна и тешко одржива. Посебан проблем представљали су недостатак наоружања, артиљеријског оруђа, и неквалитетна средства везе што је отежавало комуникацију међу четама на широком простору од 200 квадратних километара углавном покривеном шумом. Наспрам је имао муслиманску снагу од хиљаду бораца.

Од млађих и способнијих српских бораца формиран је Ударни батаљон са сједиштем у Лозној, као ударна песница на овом ратишту, што ће се у борбама и показати. Први командант Ударног батаљона је био активни потпоручник Дамир Лучић из Бистрице, кога ће након рањавања на маглајском ратишту замијенити капетан Младен Достанић из Возуће.

Без обзира на значај возућког ратишта и хронични дефицит у људству, које се осипало у крвавим борбама, из долине ријеке Криваје слани су момци у оквиру Ударног батаљона као појачање приликом неуспјешне јесење операције ВРС на Маглају која је трајала од 21. септембра до 17. новембра. Ова операција је буквално заустављена на вратима већ освојеног града, а командант Тактичке групе „Озрен“ потпуковник Лука (Тодора) Радојчић убијен у штабу у Раковцу под неразјашњеним околностима током трајања операције. Из борби на маглајском ратишту, на коти 388, Борику, Бијелој Плочи, Планама, Улишњаку, Страишту, Симановом гробу и Јовићи-

*Паво Б. Чупељић
(1959-1992)*

*Винко Т.
Божичковић
(1950-1992)*

*Зоран М. Лукић
(1962-1992)*

*Љупко М. Андрић
(1958-1992)*

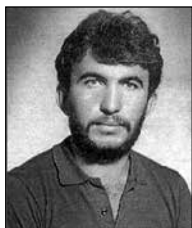
ма, током септембра, октобра и новембра, живи се нису вратили на бедем одбране Возуће: **Јово (Радослава) Јовановић (1953)** из Вуковина, грађевински пословођа **Боривоје (Радослава) Јовић (1955)**, дипл. економиста **Мирко (Милована) Стевановић (1958)** из Хрга, поштар **Миливоје (Стеве) Живковић (1968)**, нежењен, из Предрага, **Паво (Бошка) Чупељић (1959)** из Гостовића, „Кривајин“ машински техничар **Винко (Тодора) Божичковић (1950)** из Љесковице, као и тројица бораца из Лозне; младић **Зоран (Жарка) Стојановић (1969)**, **Зоран (Мирослава) Лукић (1972)**, и зидар **Љупко (Мирка) Андрић (1958)**, отац двије дјевојчице. Боривоје Јовић је посмртно одликован Медаљом заслуга за народ, док су Винко, Зоран и Љупко посмртно одликовани Медаљом мајора Милана Тепића. Горан Прокопић из Свињашнице, активиста СДС, теже је рањен гелерима гранате.

◇ 2. Ц. СЛАМАЊЕ ЛИЈЕВОГ КРИЛА ОДБРАНЕ ВОЗУЋЕ

Трећег октобра, двије седмице након погибије Момира, пао је на маглајском Борику **Милован Крстић (1968)** из Гостовића, други Војиславов син, радник београдског предузећа „Напредак“. Сахрањен је у Бољанићу, а посмртно одликован Сребрном медаљом за храброст. Послије његове смрти родио се син Миле. За вријеме ове породичне трагедије родитељи су били у избјеглиштву у Руми (Србија), гдје је отац Војислав убрзо умро од туге за синовима.

Милован
В. Крстић
(1968-1992)

Саво С.
Благојевић
(1958-1992)

На Бијелој Плочи код Маглаја, пред Лучиндан, гине пушкомитраљецац **Саво Благојевић-Џек (1958)** из Калаиша, најстарији Спасојев син, од четворице колико их је ратовало у редовима ВРС. Џек је у рат стигао са привременог рада из Њемачке, и посмртно је одликован Медаљом мајора Милана Тепића. Његов брат, Радован, теже рањен, остао је живјети у Србији, након дугог лијечења и бањског опоравка.

Нису се обистинила предвиђања да ће муслимански напади са првим снијегом престати, или изгубити на интензитету. Четвртог октобра браниоци Вијенца, уз помоћ минских поља, заустављају још један снажан пјешадијски покушај. Током мјесеца на том подручју је погинуо **Ратко (Стеве) Демоњић (1953)**, по занимању аутомеханичар, посмртно одликован Медаљом мајора Милана Тепића. Прије рата радио је у луци „Плоче“.

Ратко С.
Демоњић
(1953-1992)

Ранко Љ.
Јовановић
(1938-1992)

Богдан В.
Јанковић
(1929-1992)

Јованка М.
Цвјетковић
(1945-1992)

Драган Ч. Пејић
(1966-1992)

Половином октобра дошло је до реорганизације муслиманских јединица па је у рејону Вијенца стационаран четврти батаљон 117. брдске бригаде из Лукавца, чија је касарна била у мотелу Коксаре. У оквиру овог батаљона борило се 20 Рома из насеља Сватовац, од којих су тројица погинула у борбама за наведену коту, а четворица теже рањена. Прије формирања ове бригаде пложаје према Вијенцу држали су припадници ТО, већином из Пољица и Бановић Села.

Током мјесеца октобра снајперисти постају убитацни. Сију смрт, и убијају: електричара Ранка (Љубана) Јовановића (1938) у Трибићима, цивила Богдана (Васкрсије) Јанковића (1929), у Дедићима, домаћицу Јованку (Маринка) Цвјетковић (1945) у Кучицама, и на Југовцу Драгана (Чедомира) Пејића (1966), младића из Возуће. Драган је прва од тринаест жртава рода Пејић.

На Лучиндан снајперски хитац из Шехића је усмртио Ранка (Саве) Лукића (1950), домаћина из Чардака који је тог дана славио Крсну славу, а теже ранио његову мајку Радојку.

Половином октобра распламсавају се борбе на Врлаји, на лијевој страни ријеке Гостовић, изнад Кучица, гдје су се господари често мијењали. Овај пут муслимански ОпШТО Завидовићи, ријешен да сломи српски отпор и одбрамбени систем лијеве стране Гостовића, и тако угрози опстанак Љесковице и Ловнице, ангажује више јединица. Међу њима су били градски Одред То „Босна“, те ИДВ Поткљечја и Мећевића. Сеобухватна операција односи нове људске животе. Браниоци су остали без Милорада (Ђорђа) Цвјетковића (1940), док су муслимански губици били много већи: Реџеп Чехајић (1967), Јусуф Шехић (1966), Сафет Мујић (1970), Рифет Спахић (1968) и Екрем Хорозовић (1964), сви из Ловнице. Значајна одбрамбена српска кота Врлаја је пала 17. октобра, а одбрана лијеве стране долине Гостовића дошла је под знак питања.

Другог новембра на Вису, према Бановићима, погинуо је Миленко (Душана) Глигорић (1935) из Вуковина, радник Кривајине „Нискоградње“, отац петоро дјеце. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ.

У настојању да потисну српску одбрану са доминантних кота и при том нанесу што више губитака у људству, седмог новембра муслиманске формације атакују на Бандијеру, у долини Гостовића. Том приликом су погинули браниоци, младић Љубо (Срете) Маринковић (1972), зидар по

Миленко Д.
Глигорић
(1935-1992)

*Ранко С. Лукић
(1950-1992)*

*Љубо С.
Маринковић
(1972-1992)*

*Рајко Ј.
Стојановић
(1959-1992)*

*Цвијетин М.
Стојановић
(1945-1992)*

професији, који је посмртно одликован Златном медаљом за храброст, и Рајко (Јована) Стојановић (1959), отац двоје дјеце. Код муслимана Јасмин Шогољ (1971) и Мујо Буркић (1949) из Завидовића.

Положаји на Вериговцу (Бандијери) и Шајтовцу, као и другим значајним котатама на којима је почивала одбрана лијевог возућког крила, изложена је највећем искушењу и наредне седмице, када Штаб одбране Завидовићи 11. новембра подузима опсежну операцију. Уз топовску и артиљеријску подршку, те ватрену подршку ВБР-а са Клека, за операцију су ангажоване снаге јачине 770 војника: Одред (батаљон) Гостовић под командом Сафета Џеле, Одред „Босна“ из Завидовића под командом Енеса Бајрића, Одред „Давулије“ под командом Хидајета Врапца, ИДГ „Парлић“, ИДВ Мећевићи и Поткљечје, као и 170 бораца Патриотске лиге „Златни љиљани“ из Зенице. Оне су требало из три правца да изврше напад и чисте терен, односно да покушају пресећи Гостовић на линији Грабовица-Велићи-Кучице, а потом у другој фази кренути ка Каменици. Овим је практично почела операција етничког чишћења Гостовића, која ће бити окончана 4. децембра. У покушају одбране од двоструко јачих снага, пале су нове жртве: отац троје дјеце, возач Цвијетин (Младена) Стојановић (1945) и Мирослав (Момке) Мишановић (1946), док је Драго Б. Ђирковић заробљен. Појачана је и активност снајпериста од чијих метака губе животе шумарски радник Слободан (Трипуна) Лазић (1930), отац петоро дјеце, и Стојан (Благоја) Јанковић (1950), по занимању машинбравар.

У долини Лозне положио је живот припадник МУП-а Ђорђо (Јевте) Чеचाвац (1961) из Грка на Вучијаку, а на Подсјелову Драган (Благоја) Маловић (1972) из Карачића.

*Мирослав М.
Мишановић
(1946-1992)*

*Слободан Т.
Лазић (1930-1992)*

*Стојан Б.
Јанковић
(1950-1992)*

*Драго Б.
Благојевић
(1953-1992)*

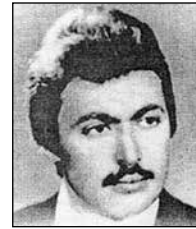
Стојко П. Пејић
(1961-1992)

Момир П.
Максимовић
(1958-1992)

Јеленко О. Тубић
(1957-1992)

Радо М. Петровић
(1957-1992)

У рејону Свињашице 26. новембра рањен је снајперским метком машински инжењер **Стојко (Павла) Пејић (1961)** из Пејића. Подлегао је тешкој рани у бањалучкој болници.

Новембра 29. браниоци десног крила Возуће на објекту Вијенцу суочили су се поново са пјешадијским нападом кога су тог ујутра извршиле јаке формације Противоклопног вода из Бановића, Интервентног вода из Лукавца и „Живиничких оса“ из Живиница. Ударили су из два правца, од Прибитковића, и од Стројне, и готово се спојили. Био је то трећи снажан напад од почетка рата, који је код бранилаца проузроковао двоцифрене губитке. Кукњава и мајчин лелек за изгубљеним потомством поново су надјачали пушчану жељу.

Одбраном Вијенца и околине командовао је Јеленко Тубић-Туба, из оближњих Тубића. Без обзира што је прије рата радио као приватни превозник у Лукавцу Туба се показао као добар организатор у родном мјесту гдје је формирао линију одбране око српских села Тубићи, Гробићи, Илићи, Ђурићи и Чимен, па је изабран за командира чете. Кали се на маглајском ратишту гдје такође предводи једну чету, а послјије рањавања команданта Ударног батаљона Дамира Лучића-Сокола, преузима команду над овом јединицом.

Окршаји су трајали три дана, којом приликом је погинуло десетине нападача, међу којима и Шемсудин Незић из Живиница. Губици на српској страни су били велики: армирач **Драго (Бранка) Благојевић (1953)** из Жељове, шумарски техничар **Момир (Пере) Максимовић (1958)** из Мичијевића, грађевински техничар **Брано (Милорада) Мићановић (1964)**, и најмлађи бранилац **Родољуб (Николе) Ристић-Рођо (1976)**, одрастао у породици са деветоро дјеце. Сви су рођени у оближњим српским селима и сви посмртно одликовани за исказану храброст Медаљом мајора Милана Тепића. Трећег дана борбе, 1. децембра, у противнападу ка Прибитковићима пао је и командант Ударног батаљона **Јеленко (Остоје) Тубић звани Туба (1957)**, отац двоје дјеце, посмртно одликован Орденом Милоша Обилића.

Трећег децембра на Вијенцу гине **Радо (Милана) Петровић (1957)** из Смолуће, машински техничар, радник лукавачке „Цементаре“. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. Мајка Симуна није могла да прежали смрт сина. Умрла је непосредно након његове сахране. Велики број бораца је рањен, па је љекар Миладин Врачевић имао пуне руке посла. По-

Слободан
Ђ. Савичић
(1954-1992)

Милијан С.
Лазендић
(1963-1992)

Светислав Д.
Цетић (1965-1992)

Анђелко С.
Николић
(1920-1992)

слије тешког рањавања у болници је подлегао Слободан (Ђоке) Савичић (1954), варилац из Горњих Јарушака.

Почетком децембра, у ширем рејону Свињашнице заробљени су, а потом мучки ликвидирани: Милијан (Срете) Лазендић (1963) из Свињашнице и monter централног гријања Светислав (Данила) Цетић (1965) из Јањила. Обојица су били нежењени. Њихова тијела су касније размијењена и предата родбини. Милијан, возач по занимању, рано је остао без мајке, па га је одгојила маћеха.

Био је то озбиљан разлог да једна возућка ИДГ уђе у муслиманско залеђе у рејону Крчевине и ликвидира три борца: Сифета Бешића, Нусрета Маховца и Зајку Ибрића.

У долини Гостовића муслиманске здружене снаге општине Завидовићи јачине 770 бораца, појачане јединицом „Златни љиљани“ из Зенице, након краћег застоја, настављају другу фазу планираних напада. 30. новембра пао је добро утврђени одбрамбени објекат Шајтовац, са 20 ровова полукружне одбране. Цивили српских села Грабовице, Луга, Трибића и Велића морали су се 3. децембра повући према Каменици.

На Ваведење, четвртог децембра, због немогућности даљег пружања оружаног отпора бројчано надмоћнијем и технички опремљенијем непријатељу у условима полуокружења и наступајуће зиме, као и због реалности потпуног уништења, руководство Трећег (гостовићког) батаљона је тешка срца, уз сагласност више команде, донијело одлуку о повлачењу војске и народа Гостовића, Бистрице и Љесковице према долини Криваје. Тако је етнички очишћен вјековни српски простор у долини Гостовића, гдје се налазе рушевине средњовјековног манастира „Светог Пантелејмона“ под Удримом, и огромно шумско богатство. Свјетски „независни“ медији, изгон Гостовића не само да нису назвали правим именом, етничким чишћењем, што је кажњиво по међународним законима, него су га потпуно прећутали. Приликом егзодуса нестала је старица Митра (Симеуна) Цвјетковић, рођена 1933. у Прилуку. Лаковјерни супружници Николић, Анђелко (Стјепанов, рођен 1920) и Зорка (Јован) Николић (1921), који су остали у свом дому у Петковићима вјерујући да нису никоме зла учинили, су заклани.

Зорка Ј. Николић
(1921-1992)

Каменица, јесен 1992. Команда батаљона Гостовић

Остаци Манастира "Светог Пантелејмона" (Удрим) из 14. вијека у Гостовићу

Лијево крило возућке одбране је рано сломљено. Зоран Благојевић-Зока, тада у улози командира ИДВ „Црвене беретке“ у својим Ратним биљешкама је записао потресно свједочење:

„К-дант 2. ОЛПБР Милутин Мишић, издао је наређење којим нас упућује у р/о ЗПБ-а са девет камиона, како би евакуисали цивиле, храну, муницију и наоружање. Вод је имао први задатак да спречи панику и држи одступницу да би се Љесковица и Бистрица могли на вријеме повући. У раним јутарњим сатима смо стигли у Каменицу гдје затичемо панику, плач жена и дјеце у збјегу. Командант 3. ПБ-а Мирко Лазић, који је уложио и душу и тијело за одбрану Гостовића, био је избезумљен.

Јаке муслиманске снаге брзо напредују, палећи све пред собом. Горе напуштене Кучице и Чардак, дим се вије изнад долине Гостовића. Нико није пружао отпор, па су осокољени муслимански бојовници ударили на одступницу „Црвених беретки“, постављену на раскрсници за асфалтну базу на 12. км, непосредно изнад рушевина манастира „Светог Пателејмона“. Сударили смо се, па ком опанци - ком обојци. Нема им пролаза до Каменице, док се не извуку из окружења цивили из Љесковице и Бистрице. Борбе су вођене до првог сумрака, тачније до 17. 00 сати, када нам је јављено: „Љесковица и Бистрица на сигурном“. Таман смо остали без муниције. У окршају на 12 км заробили смо џип и неколико средстава везе.

Суморна слика. Друга ОЛПБр преживљава тешке поражавајуће тренутке. Губи огромну 3/о, трпи губитке у људству, а самим тим и одбрана Возуће долази у питање... “

У званични докуменат гостовићког батаљона остало је записано: “Имајући у виду стратешки положај батаљона, површину територије коју је контролисао, структуру бранилаца, наоружање и опрему (14 минобацача, 100 аутоматских и 458 полуаутоматских пушака, педесетак руских „шпагина“), систем веза, снабдјевеност горивом, возни парк, прехрану војске и народа, те путне комуникације и наступајући зимски период, можемо одговорно констатовати да се батаљон Гостовић добро и дуго држао. “

Одбијајући муслиманске нападе и диверзантске упаде, из Трећег батаљона Друге озренске бригаде ВРС, бранећи долину Гостовића, од почетка рата до децембарског егзодуса, за шест мјесеци, погинуло је 36 бораца и седморо цивила. Преко 20 је теже или лакше рањено. У истом периоду двије чете, Љесковица и Бистрица, изгубиле су осам бораца.

Нападаци су за то вријеме имали исти број погинулих војника, 36, два погинула цивила, и много више рањених, 130. Највише муслиманских нападача погинуло је на објектима Шајтовац, Врлаја, Љесковац и Клек, те у зонама одговорности села Боровница и Махоје. Међу погинулим је и Мирсад Делић (1967) из Боровнице, носилац „Златног љиљана“. Крајем јуна на Махоју је погинуо један припадник ХОС-а, док губици зеничке ПЛ „Златни љиљани“ нису објелодањени.

Петог децембра муслимански „територијалци“ су запосјели нову ватрену линију према Возућој, на потезу Љесковац-Граخورача-Лемешак. У долини Гостовића успостављена је путна комуникација и војна сарадња на

релацији Завидовићи-Какањ, преко Каменице. ИП „Криваја“ је кренула са експлоатацијом четинара и појачаном производњом.

Повлачењем српске војске и народа из долине Гостовића јужна линија возућке одбране је изгубила потребну дубину. У двадесетак села Гостовића, укључујући и простор Ловнице, по попису из 1991. године живјело је укупно 3. 000 чланова српскоправославног становништва, у Бистрици 560, а у Љесковици 750. Са њима је било и неколико стотина прогнаника из етнички очишћених градова Жепча и Завидовића.

Око двадесет младића из Гостовића се прикључило браниоцима Другог батаљона (возућког), међу којима треба истаћи инжењере Славка Ђурића и Мирка Мишановића. Већина гостовићког становништва и војника у потрази за бољим и трајнијим смјештајем напустила је долину Криваје на Никољдан 1992. Ову одлуку браниоци Возуће примили су са невјерицом и тешка срца, пошто је то додатно ослабило одбрану.

Кратко вријеме Гостовићани су боравили у Придјелу код Добоја, а одатле су отишли у Гаревац код Модриче, гдје су способни мобилисани у 27. дервентску бригаду ВРС. Мјештани Желеће су укључени у Теслићку бригаду ВРС, док су од Бистричана и Љесковчана формиран самостални батаљон који је упућен на ратиште у рејон Доца.

Драго Ј. Стакић
(1932-1992)

Данило Б.
Мишановић
(1935-1992)

Војо М. Петровић
(1914-1992)

Ситуација у долини Криваје се компликовала, што је муслиманска војна команда у Завидовићима (ОпШ-ТО) добро процијенила. Зима, снијег, велика студен, и „вишак“ од хиљаду искусних бораца који су били везани за простор Гостовића ишли су јој у

прилог. Охрабрени изгоном гостовићких Срба, а користећи метеж при доласку и смјештају више хиљада људи у долини Криваје, 12. децембра подузимају зимску офанзиву на полукружну возућку одбрану. Артиљеријски пројектили хаубица и ВБР-а, из правца Махоја, парали су небо и причињавали огромну материјалну штету. Разарали су материјална добра, индивидуалне стамбене објекте, проузроковали људске жртве и психолошки дјеловали на обарање борбеног морала. Покушавали су са дистанце отупити вољу за отпор и борбу. Цивиле, пензионере Драгу (Јове) Стакића (1932) са Пециловина и избјеглицу Данила (Бранка) Мишановића (1935) из Гостовића покосила је граната у кућном дворишту у Стакићима. Старина Војо (Митар) Петровић (1914), отац шесторо дјеце, такође је смртно погођен гелером док је пио кафу код комшије Ранка Достанића. Њихове сахране на гробљу Вуковине обављене су под ударима артиљерије.

*Душан М. Ђорђић
(1953-1992)*

*Душан Ц. Ивић
(1941-1992)*

*Марко Б. Божић
(1948-1992)*

*Радислав
М. Пашалић
(1951-1992)*

Одбрамбене војне и цивилне структуре су се суочиле са огромним и чинило се нерјешивим проблемом. Војска мора по сваку цијену осујетити сваки муслимански покушај узимања Возуље.

Активне ИДГ не напуштају ватрене линије, уливају морал борцима на фронту и враћају пољуљано самопоуздање, одлучни да нема попуштања ни одступања. Да не дају своје. „Страва“ је грмила пуним капацитетом. Користећи бројчану предност, Муслимани успијевају заузети потез од Крста до Жедног врха, стављајући тиме одбрану долине Криваје у веома тежак тактички положај. На kotaма према долини Гостовића (Царина, Каменичка Премет, Љесковац) воде се одсудни бојеви против завидовићких и какањских „територијалаца“. Том приликом шест српских бораца губи живот: таксиста **Душан Дуле (Милоша) Ђорђић (1953)** из Каменице, **Мирко (Богољуба) Лукић (1956)** из жепачког села Бистрица, возач **Душан (Цвијетина) Ивић (1941)** из Прилука (Гостовић), шумарски радник **Марко (Боже) Божић (1948)** из гостовићких Стојановића, зидар **Радислав (Милована) Пашалић-Шуцо (1951)** и грађевински радник **Милан (Ранка) Павловић-Цвајдер (1947)** са Липе. У овим борбама погинуло је на десетине муслиманских војника, међу којима Мунир Чехајић (18) из Завидовића.

Овај напад би био много раније сломљен да истовремено на сјевероисточном дијелу ратишта, нису ударили припадници муслиманског Четвртог одреда ТО из Бановића, јачине 124 борца, под командом Фадила Дедића. Али, и на том подручју возуљки борци показују дивне примјере пожртвовања за одбрану и спас породица и нејачи, и више хиљада несмјештених избегли-

ца који су им буквално били за леђима у збијеговима. И не само то, већ су у контраудару успјели заузети објекат Кућерине код Шљивића, поправити тактички положај и повратити повјерење у сопствене снаге. У борбеним дејствима у рејону Крца (Вуковине), погинула су 12. децембра три браниоца: познати риболовац **Драгослав (Премила) Демоњић-Демо (1940)** из Стога, **Премил (Рајка) Јовановић (1942)** из Вуковина, и инста-

*Милан Р.
Павловић
(1947-1992)*

*Драгослав
П. Демоњић
(1940-1992)*

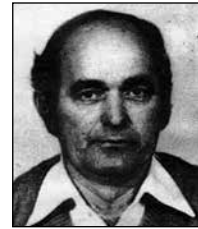
*Премил Р.
Јовановић
(1942-1992)*

*Милан Д.
Достанић
(1947-1992)*

*Рајко Б. Павловић
(1929-1992)*

*Ратко Б. Савичић
(1947-1992)*

латер парног гријања **Милан (Душана) Достанић (1947)** са Липе, посмртно одликован Медаљом заслуга за народ.

Овај дио ватрене линије се није смиривао ни наредне седмице. Браниоци су били на висини задатка, успјешно заустављајући ударе концентрисане на двије-три отпорне тачке. У том периоду у рејону Вуковина страдали су цивил **Рајко (Богдана) Павловић (1929)** и шест бораца Другог батаљона: **Милијан (Милана) Глигорић звани Бато (1972)** из Вуковина, **Ратко (Будимира) Савичић (1947)** из Ораховице, посмртно одликован Медаљом заслуга за народ, **Мирко (Илије) Трифковић (1955)** из Калаиша и паркетар **Слободан (Мирослава) Пантелић (1951)**, на Клупама, младић **Здравко (Петра) Нешковић (1972)** из маглајске Пакленице, возач **Милош (Саве) Божановић (1952)**, отац троје дјеце.

Губици муслиманских нападача из јединица ОпШТО Бановићи на сјевероисточном дијелу возућког ратишта, од Трипића Виса до Брадиња, били су свакако велики. Према непотпуним подацима, током прве ратне 1992. године погинуло је најамње 57 бораца, међу којима и 27 из околних муслиманских села са подручја Возуће и Рибнице: **Изет Турбић (1969)**, **Мехмед Дурић (1960)**, **Швајуб Дурић (1943)**, **Сифет Крџалић (1969)**, **Заим Алихоџић (1959)**, **Асим Имамовић (1960)**, **Касим Херић (1955)**, **Рамо Омеровић (1960)**, **Салих Жунић (1957)**, **Осман Жунић (1957)**, **Химзо Чамџић (1967)**, **Мухамед Нумановић (1970)**, **Бећир Хусић (1964)**, **Шефкија Хасић (1975)**, **Мирсад Ђебић (1959)**, **Ибрахим Селимовић (1971)**...

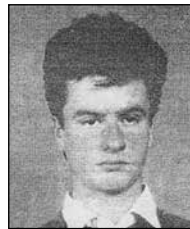
Зла коб је задесила српски род Ивановић из Туњика. Те ратне зиме гину: 21. децембра бравар **Здравко (Илије) Ивановић (1957)** на Подцјелову и нешто раније младић **Благоје (Борке) Ивановић (1972)**. Столар по зани-

*Мирко И.
Трифковић
(1955-1992)*

*Слободан М.
Пантелић
(1951-1992)*

*Здравко П.
Нешковић
(1972-1992)*

*Милош С.
Божановић
(1952-1992)*

Милијан М.
Глигорић
(1972-1992)

Здравко И.
Ивановић
(1957-1992)

Благоје Б.
Ивановић
(1972-1992)

мању Радослав (Борке) Ивановић (1955), и домаћица, мајка петоро дјеце, Драгица (Сретка) Божановић (1940) страдали су од гранате 25 децембра. Благоје је одликован Медаљом заслуга за народ.

У децембру је из возућког одбрамбеног строја избачено 18 бораца, не рачунајући лакше и теже рањене! Велике жртве и дуг фронт за малобројну одбрану. Стога је крајем децембра на Возућко ратиште, у рејону Подволујак-Столић распоређен Трећи батаљон Прњаворске бригаде ВРС на чијем челу је био Саша Просен.

Њихов долазак је примљен са симпатијама, и улио ново самопоуздање домаћим борцима да ће у наредну годину ући јачи, без обзира што је прва ратна година битке за Возућу на српској страни однијела укупно 180 људских живота (159 бораца и 21 цивил). Од тога, на лијевом крилу одбране (у долини Гостовића) погинула су 43 борца и цивила, на десном крилу одбране (Лозна и Вијенац) 57, у долини Криваје 69 бораца и цивила, и у борбама на Маглају 11 бораца. Скоро идентични подаци се добију када се жртве разврстају по мјесту рођења: из Гостовића је погинуло 48 бораца и цивила, из Лозне и села око Вијенца 57, из возућких насеља и Свињашнице 69 бораца и цивила, и шест бораца који су рођени изван брањене територије, од чега два са подручја општине Зеница.

Међутим, ако се овоме додају људски губици Жељове, Љесковице и Бистрице који су логистички, комуникацијски и војно били наслоњени на лијево крило одбране Возуће, онда се бројка повећава на укупно 201 ратну жртву, од чега 27 цивила. Овдје нису урачунати српски борци рођени на овом подручју који су изгинули на другим ратиштима, као припадници ЈНА или војници Републике Српске.

Жеља да се остане свој на своје плаћана је прве ратне године најскупљом цијеном-младим људским животима.

Браниоци Возуће су прве ратне године из непријатељског строја избацили преко 238 муслиманских нападача сврстаних у двадесетак одреда Општинских штабова ТО Завидовићи и Бановићи. Са подручја општине Завидовићи погинуло је 130 а рањено 450 бораца, са лукавачке и бановићке општине укључујући и муслиманска села возућког и рибничког подручја 96, са зеничке општине девет, два са подручја Какња и Шахбаз Папић (1969) из Олова.

Постоји више разлога релативно великог броја жртава међу браниоцима. Један од њих су изненађујуће снажни муслимански удари изведени од стране оних који су јавно тврдили да су неспремни за рат и ненаоружани. Став о „голоруким Муслиманима“ заузели су домаћи и политичари у међу-

народној заједници. Резултат такве оркестриране пропаганде је учинио српског борца психолошки супериорним, што је резултирало смањеном пажњом на битним отпорним тачкама. И трећи, недовољан рад на фортификацијском уређењу одбрамбене линије у очекивању да ће рат бити брзо завршен.

Зоран С.
Благојевић
(1966-1992)

Милорад Б.
Цвјетковић
(1940-1992)

Славко П.
Стевановић
(1946-1992)

Споменка Ц.
Лазаревић
(1969-1992)

P
АТНА, 1993. ГОДИНА

◇ 3. А. ВОЗУЋА, БАСТИОН ЈУЖНЕ ГРАНИЦЕ РС

Ради ефикаснијег борбеног дјеловања, У Завидовићима је 19. децембра 1992. године, формирана 318. брдска бригада, а за њеног команданта је због дотадашњих ратних заслуга именован Харис Ћатић. Бригада је састављена од пет брдских батаљона са укупно 4. 053 војника, официра и подофицира. Функцију помоћника команданта за безбједност обављао је Реџеп Чамџић, просвјетни радник, ранији командант Одредом ТО Возућа. Крајем 1993. за команданта 318. бригаде постављен је Јасмин Шарић.

Истовремено Оп ШТО, са осам одреда и осам самосталних чета, није престао да постоји. За команданта Штаба ТО у марту је именован Фуад Зилкић-Зилка, рођен 1963. године, активно војно лице, који ће рат завршити са чином пуковника и добијеним признањем „Златни љиљан“. Зилкић је средњу војну школу (ЈНА) завршио у Сарајеву у 28. класи.

Штаб ТО је трансформисан 15. новембра 1993. и практично преименован у 320. брдску бригаду са 3. 000 војника у четири батаљона. На њеном челу се налазио и даље Фуад Зилкић. Функцију начелника штаба у овој бригади обављао је возућки наставник физичког васпитања Јосип Шпорер, који је раније био командант ватрене линије Свињашница и Одредом ТО Ковачи.

У завидовићкој општини под оружјем је било укупно 7. 000 (седам хиљада војника), што је за двије хиљаде више од укупног броја српско-православног становништва на слободном возућко-ложњанском подручју, кога је муслиманска пропаганда називала „привремено заузетом територијом“ (ПЗТ).

Од завидовићких ратних јединица ваља поменути ИДЧ „Асим Чамџић“ која је окупљала вјерске екстремисте и чије је сједиште било у селу Ковачи. Бројала је око 80 бораца и вођена је као самостална чета, мада је повремено присаједињавана 320. односно 328. бригади.

На крајњем југоисточном дијелу возућког фронта, у рејону Жедног врха, ватрену линију Маховски врх-Чаушевац- Дуга коса- Дједово брдо успоставила је 309. какањска бригада која је на ово подручје распоређена одмах након изгона гостовићког становништва. У почетку су у свом сасатву имали 300 бораца и 4 минобацача, са почетним циљем заштите новоуспостављеног коридора Завидовићи-Какањ, долином Гостовића. Земин Делић (1973) и Нијаз Шемић (1971), први су борци из ове бригаде погинули на возућком ратишту крајем 1992. године.

Наравно, ни бановићка страна није сједила скрштених руку. Реорганизацијом Општинског штаба ТО у Бановићима (основан 17. маја 1992) половином јануара 1993. је формирана снажна јединица, 119. брдска бригада под командом напоручника Нијада Шеховића, са више хиљада припадника. Ова бригада је држала положаје на сјевероисточној страни возућког ратишта, од Лозне до Брадиња. Бановићки ИДВ, популарно назван „Тигрови“ предводио је Хасан Синановић-Хабе.

Прогоном српског етноса из Љесковице, Бистрице, Ловнице и Гостовића, Армија РБиХ је добила проширени маневарски простор, а Возућа до-

датни значај, јер је постала први бедем у спречавању муслиманског војничког продора ка сјеверу Републике Српске.

Возућа и Лозна су почетком 1993. године у потпуном опсадном стању, са три стране опасане војничком потковицом од 6. 000 посадних војника, који су у својој инфраструктури изградили 800 земуница, са преко 2. 000 утврђених заклона, 42 командна мјеста и преко 50 километара траншеја ископаних кроз шумске предјеле и беспућа. Ако се овоме дода четрдесет квадратних километара минских поља, и други фортификацијски објекти, онда се без претјеривања добија слика Стаљинграда! Тиме су стечени сви услове да Организација УН опсједнуто возућко подручје прогласи „заштићеном зоном“, како је то учињено седам пута у сличним околностима на муслиманској страни.

Јужно од Возуће није било Срба. Проф. др Стево Пашалић у књизи „Страдање Срба и српских насеља“ износи прецизне податке да је са простора Средње Босне до краја 1992. године етнички очишћено 60. 000 Срба из 150 насеља, гдје су живјели у већини или мањини. О тим масовним прогонима, појединачним и групним страдањима написао је потресну књигу Милан Митровић из Зенице под насловом „Голгота Срба из Средње Босне“.

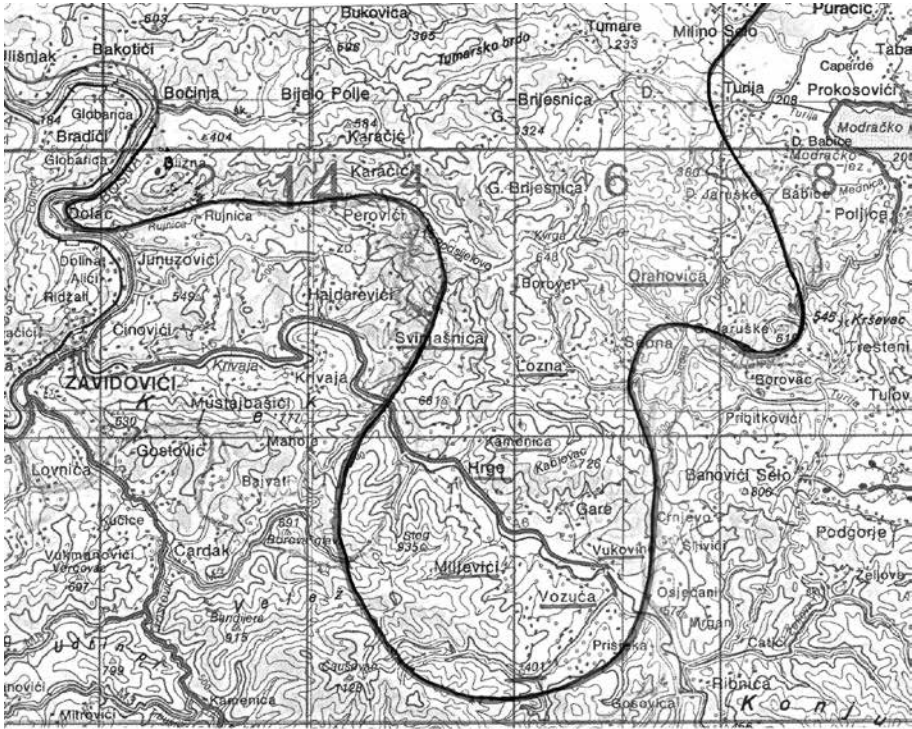
Оваквим развојем ситуације у Средњој Босни, Возућа је почетком 1993. избила у центар интересовања. Рурално подручје у долини Криваје са десетак разуђених села постало је границом између двије војске, двије воље, двије политике, два свијета. Полигон за борбу, војно надмудривање, испробавање тактике и ратне технике. Вруће ратиште које је последње ратне године опседала разнолика војска афро-азијских интернационалаца из преко 40 различитих земаља свијета. Овдје су се сучелили интереси моћних, који су преламани преко

леђа 5. 000 Срба православца колико је живјело по последњем попису на том простору. У сливу Возућице 1350, Вуковинама 250, Свињашници 485, Миљевићима 620, Васовинама и околним селима 320, МЗ Стог 260, МЗ Рибница 241, Подволијак 55, Лозна и Сеона 1. 032, и села око Вијенца 322. Овдје није урачунато око 600 Срба Предражића, Врачевца и Жељове који су прве ратне године напустили свој завичај.

Који парадокс! Почетком друге ратне године било је више непријатељских војника на границама Возуће и њеног десног крила Вијенца, него српске војске, цивила и избјеглица унутар ватрене линије, у „четничком гнијезду“, како су то називали муслимански ратни пропагандисти.

Тежак положај Возуће у БУХ рату

Ватрена линије раздвајања 1993.

Без обзира на малобројност у односу на опасност и силу која је била сконцентрисана околу, борци опсједнуте Возуће, Свињашнице и Лозне сврстани у чете Другог пјешадијског батаљона Друге озренске бригаде у 1993. годину улазе са чврстом ријешеношћу да заштите цивилно становништво од уништења, задрже под контролом средишњи дио путне комуникације Завидовићи-Бановићи, и спријече спајање два муслиманска корпуса чиме би непријатељ остварио оперативно-стратешку иницијативу на ратишту средње Босне. Налазили су се између „чекића и наковња“, гледали директно смрт у очи, без одступнице и резервне линије. Са козијом стазом која их је повезивала са Озреном. На оштрици мача, али свјесни тежине задатка и власите одговорности за животе цивилног становништва и избјеглица.

Испред-ватрена линија и метак, иза кућа, очевина, и најмилији. Одлучни да те вриједности бране по сваку цијену браниоци су трпјели знатне губитке у људству, уносећи бол и црнину у породице. Главама су потврђивали да појмови „кућни праг“ и „родна грудa“ и „отацбина“ нису пуке фразе. Нашли су надахнуће и снагу у хростоликој поруци жртвовања коју је својим животом потврдио Свети свештеномученик Јован Зечевић-Возућки на челу свог народа у протеклом рату. Бранили су се успјешно без обзира на бројчану премоћ нападача и тешке метеоролошке услове: кишу, снијег, маглу и вјетар.

Због недостатка људства и перманентне пријетеће опасности по становништво и нејач, одбрамбена тактика је базирана на комбинацији садејства прве линије, артиљерије и интервентних група које су биле попуњене најхрабријим младићима. Прва, укопана линија, састављена од старијих и мање способних је спремно дочекивала нападаче и држала их под ватром. То је истовремено био знак артиљерији да дјелује, а интервентним четима да крену у помоћ. Али, проблем је настајао када би непријатељ ударио истовремено из више праваца, пошто није било довољно интервентних водова да покрију нападне тачке. Ров је могао да падне, али је морао бити враћен у току 24 сата.

Мирко С.
Милошевић
(1955-1993)

Божо М.
Петковић
(1969-1993)

Ненад М.
Лазаревић
(1957-1993)

У таквом окружењу жртве су биле неминовне. Током првог мјесеца, на Стјепањдан 1993. у настојању да спријече пролаз ка слободној територији, на Југовцу гине **Мирко (Стеве) Милошевић (1955)** из Гостовића, на Јовањдан на Дугом рату младић

без запослења **Божо (Милеве) Петковић (1969)** из Предрага, док је **Ненад (Милиса) Лазаревић (1957)** такође из Гостовића преминуо од посљедица децембарског рањавања. Божо и Ненад су посмртно одликовани Сребрном медаљом за храброст.

Подређен војно-тактички положај на јужном дијелу зоне одговорности узроковао је људске жртве и висио над браниоцима долине Криваје као мач над главом. Није било времена ни за светковање Божића. Ратно предсједништво је стално засједало, расправљајући о новонасталој ситуацији, тражећи могућност да се повремено контролисани простор на потезу Мала царина-Велика царина-Крст-Локва-Жедни врх-Каменичка премет, запосједне људством и покрије сталном ватреном линијом. Акцију је требало извести што прије док се непријатељ не утврди на привремено запосједнутом Крсту (тт 1044) и Локви (тт 994). Бровинг са Крста је тукао цивиле у Јелчићима, а од његове ватре нису се могле обављати сахране на гробљу код Манастира Свете Тројице на Возућици. Врло озбиљно су доведени у питање комплетна одбрана Возуће и сигурност цивилног становништва. Интервентне групе су покушавале повремено покрити празан простор, али то није било трајно рјешење.

Команда Друге озренске бригаде издаје наређење да се мора овладати Крстом и Локвом, кога су муњевито и веома успјешно, без губитака у људству, извршиле “Црвене беретке”, “Колачев вод”, “Шубаре” и остале интервентне групе. На Крстовдан, 18. 01. 1993. године непријатељ је одбачен са Крста и Локве, којом приликом су од МТС-а, заробљени: два МБ 82 мм, бровинг 12, 7 мм и веће количине експлозива.

Славољуб С.
Ђурић (1970-1993)

Ковиљка С.
Јовановић
(1954-1993)

Зорка Ц. Јанковић
(1931-1993)

Да ова акција није изведена благовремено и успјешно, битка за Возућу би била много краћа и изгледала би сасвим другачије.

Након успјешно извршеног задатка на Крсту, успостављена је линија

ватреног разграничења дуга преко 60 км, са непокривеним простором у дужини око шест километара, од Локве до Каменичке премети. Није било довољно бораца да се и овдје утврди стална линија одбране. Управо ће тај непокривени простор у наредном периоду служити муслиманским снагама за насилно извиђање и припремање офанзивних акција.

Почетком фебруара смртно су страдали борац **Славољуб (Славка) Ђурић (1970)** из Гостовића, који је сахрањен у манастирском гробљу, и домаћица **Ковиљка (Саве) Јовановић (1954, рођена Ђурић)** из Трнића, мајка двоје дјеце. Ковиљка је страдала у својој кући, од гранате испалене са Махоја. Крајем истог мјесеца један од двадесетак артиљеријских пројектила упућених из правца Бановића био је смртоносан за **Наранчу Савић, рођену Спасојевић (1938)** из Возуће и **Зорку (Цвијетина) Јанковић (1931)** из Гостовића, док је Босиљка Илић теже рањена.

Команду Ударног батаљона у марту 1993. године, на основу наредбе капетана Милутина Мишића (команданта Друге Олпбр), преузима инж. Зоран Благојевић-Зока из Маричића, који се раније налазио на челу „Црвених беретки“. На мјесто замјеника команданта постављен је старији водник Перо Лукић из Гостовића, активно војно лице. Помоћник команданта за позадину Зоран Пантелић из Пантелића, за безбједност Радован Пантелић-Рале, такође из Пантелића, док је послове моралисте обављао Илија Матичић из Јањила. Сједиште Ударног батаљона је пребачено у Калаише.

У том периоду, поред већ постојећих храбрих „Црвених беретки“ за чијег је командира именован Милан Божић-Терзија из Стога, формиран су извиђачки водови необичног назива: „Швабе“, „Шубаре“ и „Колачеви“. Ови водови, организовани у оквиру Ударног батаљона, стизали су у помоћ гдје затреба, и по потреби одлазиле као појачање на ватрене линије у зоне одговорности других бригада. Њима је дан трајао 24 сата, и тако 365 дана у години.

Истовремено, 8. марта Команда 3. Корпуса А РБиХ, наредбом број о2-33-628 у циљу што бољег планирања и извођења борбених дејстава на возућком ратишту, формира Оперативну групу „Босна“, са сједиштем у Завидовићима. За команданта ове ОГ, истом наредбом, постављен је Рефик Лендо, родом из села Бистро код Травника, дезертер из ЈНА, а за начелника штаба Ахмет Оџечкић, ранији радник ОпШТО Завидовићи.

*Зоран Благојевић-Зока
и Зоран Савић-Колач*

Део Ударног батаљона

Део "Црвених беретки"

Жељко И.
Крашевац
(1948-1993)

У састав ОГ „Босна, поред двије завидовићке бригаде (318. и ТО-320.), ушле су двије какањска и једна маглајска бригада, са укупно 12. 000 војника!

Са отопљавањем снијега, појачавају и муслиманске активности са карактеристичним насилним извиђањем и убацивањем диверзантских група. Половином марта, на успостављеном јужном одбрамбеном беду у рејону Жедног врха смртно је погођен Жељко (Ивана) Крашевац (1948) избјеглица из Завидовића, Хрват у српским редовима, док је Милош Јовановић рањен. Поред Жељка у батаљону Гостовић борио се још један борац хрватске наци-

оналности, Славко Векић.

У том периоду, у рејону Жедног врха погинули су нападачи, припадници Какањске бригаде: Шемсо Кобилица из Брњица, Шекиб Нукић и Муфид Мркоњић, рођен у Тршћу.

На супротной страни, на објекту Крш прекинута је младост Предрага (Јове) Гојковића (1972) из озренских Борица, а у добојској болници након рањавања подлегао је саобраћајни техничар Миладин (Уроша) Ђурић (1970) из Лозне. Обојица су били нежењени. Предрагов отац Јово је као борац страдао двије године касније на озренском ратишту.

У честим оружаним окршајима, мањег или већег интензитета, по до тада непознатим чукама, Главици, Пиклићу, Омару, Клупама, Локви, Крсту, Брадињу, Царини, наносени су знатни губици у људству и материјално-техничким средствима муслиманским диверзантима који су покушавали продријети на слободну територију из правца Какња, Завидовића и Бановића.

У долини Свињашнице одбрана је била на висини задатка у спречавању пробоја ватрене линије, а ИДГ су предузимале акције како би се заузели повољнији тактички положаји у рејону Шадићке рудине. Спријечен је упад једне диверзантске групе, којој је припадао и ликвидирани Асиф Хасанчић (1971) из Завидовића. На Шадићкој рудини, 20. марта вођена је борба „прса у прса“ у муслиманским траншејама, гађало се пиштољима и бомбама када би се испразнили оквири од пушке. Поред храбрих специјалаца ВРС, посада тенка Драгана Ђорђевића, и оклопног транспортера гдје су били Десимир Пашалић и Драган Јовић показују невиђену присебност дејствујући из непосредне близине са неких 50 метара. Ненадокнадив губитак представљала је погибија припадника елитних „Црвених беретки“ Чедо (Бранка) Марковића-Чиче (1968), нежењеног младића из Бучја. Чедо је одрасато у многочланој породици, са два брата и двије сестре. Посмртно је одликован Медаљом мајора Милана Тепића. Сутрадан, на Радио Завидовићима муслимански командир Сабрија Сејкановић није могао сакрити чуђење за такву извјезбаност и храброст српских посада.

Чедо Б. Марковић
(1968-1993)

Са циљем да у тешкој војно-политичкој ситуацији организује што нормалнији живот, у прољеће је консолидована власт Српске општине Завидовићи. На сједници одржаној на Стошници, половином фебру-

ара формирано је Ратно предсједништво на челу са шумарским инжињером Стојком Благојевићем. У Извршни одбор су изабрани Цвијетин Божић, Чедо Божановић, Раденко Лукић, Ратко Кесић, Бранислав Макрић, Слободан Његомировић и Рајко Достанић (секретар).

Као предсједник СДС остао је и даље Младен Божић, просвјетни радник. На слободном подручју успостављена је ефикасна извршна власт, формирана болница, двије амбуланте, породилиште, санитетска и стоматолошка служба, Црвени крст, школа и предузеће "Криваја".

Кроз основну школу, под руководством просвјетног дојена Боривоја Божића, за четири ратне године, школовано је 1.100 ђака. И нико није повријеђен, мада је школска настава извођена на више локација, и понекад под ударом граната!

У истом периоду у стошком породилишту, рођено је преко стотину беба, а у поменутих амбулантама збринуто више стотина рањеника. Црвени крст на челу са предсједником дипл. економистом Ранком Стакићем, и Ђоком Симићем, а уз асистенцију општинских структура, привремено је смјестио и прехранио више хиљада избјеглица прогнаних са подручја Зенице, Капља, Жепча, Бановића, Олова и Вареша. Хуманитарна помоћ за избјеглице и домаће становништво стизала је са многих страна, из Србије, од Српске православне цркве, Међународног Црвеног крста, УНХЦР-а, а најчешће у храни из сремског Кузмина. Девизне дознаке земљака запослених у иностранству трошене су за куповину погонског горива. Током 1992. године 68 радника „са привременог рада ван домовине“ донирало је око 50. 000 ДМ.

Обзиром да је овај простор био у својеврсној привредној, саобраћајној, и телекомуникационој изолацији, привредних капацитета није било, а бављење пољопривредном производњом онемогућено ратним дејствима, исхрана цивила је углавном зависила од хуманитарних донација.

Само током 1993. године економски осиромашеном домицилном становништву је из хуманитарне помоћи, између осталог подијељено више стотина тона прехрамбених артикала: 337 тона брашна, 43. 000 литара јестивог уља, 29 тона шећера, 30 тона пасуља, 50 хиљада комада разних конзерви, 49. 420 комада сапуна за веш, 6 тона детерџента, 4. 600 комада паштета, три тоне кухињске соли, три тоне кромпира. . .

За разлику од становништва, борцима Другог батаљона испоручиване су углавном конзервиране намирнице. Током 1993. године ВРС је издато: 129 тона брашна, 28. 764 комада говеђих нарезака, 13. 000 комада рибе у конзерви, 11. 836 комада месних нарезака, 6. 768 комада паштете, 1. 670 комада готових јела, тона и по млијека у праху. . . И само девет тона свјежег меса.

За разлику од претходне године, током 1993. није обезбијеђен ни један килограм мармеладе, тако да су најмлађи били ускраћени за овај слатки ужитак. Чоколада је била мисаона именица и недосањана жеља за возућке малишане.

Али, је хљеба било довољно. Пекара је дневно пекла 4. 500 векни хљеба за борце и цивиле. У простору Данковог млина на Криваји, властитом памећу и средствима, монтирана је централа за производњу електричне енергије снаге 7 KW. Нешто мање снаге од 4 KW инсталирана је у простору Војиновог млина на Возућици. На тај начин је обезбијеђено нормално функционисање болнице, команде, пекаре и других јавних установа, те

пуњење батерија средстава везе. Сличне мини-централе, мање снаге, за потребе расвјете и слушање радио-апарата изградиле су предузимљиви домаћини на сплавовима, уз Кривајину обалу.

Позадинско обезбјеђење је радило без обзира на тешкоће. Борци су редовно добијали муницију, дио МТС, одјећу, обућу и храну на првој линији.

Извршни одбор је одржао преко сто сједница на којима је благовремено рјешавао бројне горуће проблеме: исхрана домицилног и избјеглог становништва, обезбјеђење сјетве, организовање здравствене заштите, школства, превоза ђака, успостављање покидане путне и електро-мреже, заштита приватне и друштвене имовине, довоз и дистрибуција донаторске и хуманитарне помоћи.

Одржано је 25 сједница Скупштине Српске општине Завидовићи, на којима је основна тема била-како опстати, бити свој на своме, и сачувати народ од пријетећег геноцида.

Истовремено, на линијама раздвајања браниоци нису попуштали, и због сталне опсаде повишена борбена готовост никада није укинута. Због тога су муслимански медији Возућу прогласили „привремено заузетом територијом“, „озлоглашеним четничким леглом“ и “Српска Москва“. Српска средства информисања су је означавала „Српским Стаљинградом“, а муслимански народ “табут ратиштем!” Били су то крвљу зарађени епитети, за у ватри прекаљену неискуну народну војску, компоновану од дојучерашњих пољопривредника, милиционера, занатлија и интелектуалаца. Али, то су поносни домаћини који су имали воље и храброст да сачувају дједовину, своје добоке коријене, и стану на пут пријетећем геноциду и масовном истребљењу. Такав став подразумијевао је жртве.

Почетком и током 1993. године није било снажних напада на Вијенац као претходне године, па је медицинско особље у Тумарама на челу са начелником Санитетске и здравствене службе Друге озренске бригаде др Милованом Савићем, родом из Чеваљуше, могло да предахне. Претходне године највише рањених бораца је стизало управо са тог стратешког објекта, па су љекари опште праксе др Новак Ђурић, др Александар Млађеновић, др Зденка Гојковић, др Сретко Југовић, др Душанка Којић и др Божица Ђурић имали пуне руке посла. На жалост, радећи у тешким ратним условима, у оскудици, без неопходне опреме и плата, медицинско особље се постепено осипало.

Оружане провокације мањег интензитета на Вијенцу нису престајале. Половином априла страдали су **Тодор (Радомира) Стевановић (1957)** из Трештенице и **Тодор (Стевана) Стевановић (1957)** из Бабица, а крајем мјесеца

*Доктори Сорак и
Трипуновић, ратне 1993.*

*Стојко Благојевић,
предсједник СО
Завидовићи*

Милош (Петка) Никић (1945) из Карачића у рејону Свињашнице. Милош је радио као дрво-прерађивач у „Криваји“, посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ.

За медицинско особље у долини

Криваје није било предаха. Медицинска екипа Ратне болнице Стог у саставу: др. Данко Трипуновић, др. Ружица Божић, медицинске сестре Нада Пејић, Јасенка Марић, Јелена Тодоровић, Раденка Ђурић и Зорица Стјепановић, као и екипа Болнице у Возући: др Вјекослав Сорак, медицинске сестре Зора Благојевић и Винка Божић, техничари Богољуб Станковић-Буба и Брано Пашалић, били су такође у стању пуне борбене готовости. Указују прву помоћ рањеним борцима и болесним цивилима, лијече, обављају лакше операције често уз свјетлост свијеће, а теже случајеве шаљу у више здравствене установе, пошто нису имали специјалисту хирурга. Болничке собе су биле у школским учioniцама. Превоз тешких рањеника од Стога до Тумара, или Добоја који је био удаљен 84 километра, вршили су претуреним путничким аутомобилима возачи Бошко Лазаревић, Срето Лазендић звани Чутура и Боро Петровић-Јуп. Понекад је недостатак бензина представљао озбиљан проблем. Хитни случајеви су транспортовани хеликоптером. У спашавању рањеника, када су границу између живота и смрти одређивали минути, нарочито се истакао млади пилот хеликоптера, Раденко Панић из истоименог возућког села, који је до крага рата забиљежио 350 спасилачких летова. Бригу о зубима водио је зубар Милош Спасојевић, мобилисани Крајишник.

Како би прва помоћ била што бржа и ближа ватреној линији ратне амбуланте су формиране у Калаишима, на Вијенцу и у Лозној, гдје је здравствено особље такође било на висини задатка. И њима је највећи проблем представљао недостатак санитетских возила, појединих лијекова и санитетског материјала. Рањеници су са мјеста рањавања до амбуланти углавном допремани по беспућу, на носилима, што је понекад узроковало искрвављење и смрт рањеног.

Кроз ратне болнице Стог, Лозна и Тумаре су до тог периода, лакше или теже рањени, прошли сви припадници "Црвених беретки", а неки више пута: Зоран Благојевић, Душко Благојевић (једно вријеме био командир), Давид Матичић (тешко рањен на Пиклићу крајем 1992), Мирко Савић-Глумац, Раденко Благојевић-Тришо, Милијан Блашковић-Брка (тешко рањен), Маринко Блашковић-Греба, Зоран Јелисћ-Мали, Миодраг Марковић-Мико, Леонид Боњаш-Лено, Стјепо Мркаљевић-Четник, Јанко Цвјетковић-Меха, Стојко Пејић-Цоље, Брано Панић, Миленко Смиљић-Шиљо, Иван Стакић, Раденко Петковић. . . До краја рата ни један возућки борац није остао неуписан у докторску биљежницу, само је разлика била у тежини и врсти ране.

Двомјесечни ратни лист "Возућица", кога су у врло тешким условима припремали Предраг Поповић, Стојан Илић, Нинко Ђурић и Ђорђије Благојевић, биљежи потресне ратне приче, побједе и поразе, пркосне возућке генерације. Једна таква прича десила се 28. априла 1993. године у рејону Попова лука, корито ријеке Сађевице, дубоко у непријатељској позадини, а на окупираној српској територији Гостовића. Једна српска извиђачко-диверзантска група, неопажено је прошла кроз положај 309. бригаде у рејону Дуга Коса-Чаушевац, направила засједу и дочекала смјену какањских бораца који су стизали камионом марке ТАМ-150. У овој вјешто изведеној акцији, која је трајала пет-шест минута, ТАМ је онеспособљен противтен-

ковском мином, а унакрсном пјешадијском ватром ликвидирано 19 муслиманских бораца, а 14 тешко рањено. Сви погинули су били са подручја општине Какањ: Џемил Силајџић (1966), Алија Сикира (1968), Халим Машић (1960), Нисвет Шишић (1961), Мехмед Чизмић (1961), Зијад Карамуја (1961), Енвер Ђајо (1969), Маид Хусика (1969), Алија Хадровић (1964), Екрем Челиковић (1967), Наил Смака (1963), Един Кићо (1966), Мидхат Ђино (1967), Мукадес Хусагић (1969), Енвер Смолло (1965), Нермин Ђехајић (1965), Екрем Бешић (1968), Енвер Чизмић (1968) и најмлађи Семир Хусетовић, рођен 1970. године.

Војничка инфериорност муслиманске Армије, испољена на ратишту у сукобу са Војском Републике Српске, била је разлог њене реорганизације и хитне међународне дипломатске офанзиве. Сабијена у пет-шест енклава, суженог маневарског простора на двадесетак процената БиХ, заштићена папирнатим резолуцијама Уједињених нација, ослоњена на помоћ далеког арапског свијета, суочила се са катастрофалним поразом.

Међутим, такав развој ситуације на терену, узрокован неочекиваним «блиц кригом» ВРС, која је држала под контролом 65 посто БиХ територије није се поклапао са интересима и плановима великих сила које су се криле из појма „међународна заједница“. Стога је након вишемјесечног тајног усаглашавања активирао двојац Венс-Овен који је требао да понуђеним мировним и картографским рјешењима унесе пометњу и уздрма стабилност српске одбране, и то првенствено на њеним истуреним дијеловима као што је била Возућа. Предлажући могућа рјешења „специјални изасланици“ нису полазили од фактичког стања на терену зараћене БиХ, већ од интереса западних моћника. Пошто је тај интерес био дијаметрално супротан српском, морало се радити у етапама, корак по корак, са циљем да се српска страна омекша, пристане на територијалне уступке, и тиме остварену превласт на бојишту претвори у пораз.

У том смислу Сајрус Венс и Дејвид Овен су већ почетком 1993. почели правити мировни приједлог („Венс-Овенов план“) децентрализоване БиХ са десет провинција које су дефинисане на етничкој основи, са надлежностима над унутрашњим пословима и образовањем. У три одвојене провинције Срби би били већински, али у енклавама и дисконтинуитету, повезани уским коридорима под заштитом снага УН. То практично значи да би Република Српска била укинута. План је завршен након пет мјесеци преговора, дипломатског убјеђивања српских вођа у Женеви, Атини и Београду, и отворених пријетњи, уз помињање санкција и могућности НАТО интервенције.

Како се очекивало, прихватили су га сви сем Срба у РС, чија га је Скупштина одржана 5. маја, одбацила убједљивом већином уз један глас против, јер је окарактерисан као „катастрофалан по српске националне интересе у Босни“. Потом је ту одлуку потврдио народни референдум. Велики притисак да се прихвати капитулација и затварање Срба у резервате долазио је из Београда, од предсједника Слободана Милошевића, како би избјегао финансијске санкције Србији. Он је демонстративно напустио засједање на

Палама, коме су, у циљу притиска на Скупштину да донесе позитивну одлуку, присуствовали грчки премијер Константинос Мицотакис, Момир Булатовић као и предсједник Југославије Добрица Ћосић.

Којим су се методана уцјена бавили медијатори да би убиједили Србе да уступе своју одбрањену земљу за туђу државу може се прочитати у књизи Дејвида Овена „Балканска одисеја“. Иначе, овај бивши британски министар вањских послова био је међу првима који се енергично залагао за војну интервенцију против Срба.

По „Венс-Овеновом“ плану Војска РС и српски народ је требало да се повуку из 26 општина, односно са 30 посто територије коју су држали под контролом, што би изазвало велику избјегличку кризу.

Наравно, подручје Возуће и Озрена требало је такође за зеленим столом не само да припадне непријатељу, већ да остане у централном дијелу двије спојене муслиманске провинције. То је свакако имало снажно дејство на браниоце у долини Криваје, који су скупштинско засједање помно пратили, у рововима, преко транзистора. Поједницима је то био знак да је цијели свијет против њих, да се рат не може добити, па су рјешење пронашли у одласку и дезертству. Губили су душу да би спасавали главу. Такви су обично остатак овоземаљског живота проводили узалудно трагајући за изгубљеном душом.

Код већине је прорадио ратнички инат, под геслом: “Главу дајемо, а Возућу не“!

♦ 3. Б. АТАЦИ ДРУГОГ КОРПУСА

Без обзира што је током љета дошло до оружаног сукоба између муслиманских и хрватских снага у средњој Босни, који су 24. јуна захватили Жепче, Завидовиће и Маглај, возућко ратиште се није смирило. Попустио је притисак Трећег (зеничког) корпуса на западном дијелу ватрене линије због ангажованости завидовићких бригада против новог непријатеља, снага 111. бригаде ХВО у рејону Жепча. Команда ОГ „Босна“ принуђена је да усмјери дио 318. брдске бригаде на лијеву страну ријеке Босне, гдје су се водиле жестоке борбе за територију, које су потрајале до краја 1993. године. Пошто је ХВО преузео контролу над комуникацијом према Зеници, град Завидовићи је био блокиран, и једини излаз је имао долином Гостовића, па потом макадамским путем преко Понијера према Какњу, што је свакако утицало на слабљење морала муслиманских јединица. Због лошег пута УНПРОФОР је обуставио допремање хуманитарне помоћи, па је у градском подручју завладала оскудица. Тако су се нашли у истој ситуацији у каквој се подручје Возуће и Лозне налазило већ пуну годину.

Међутим, за браниоце Возуће није било предаха. Други корпус је појачао активности како би осујетио стратешке српске планове пробијања „резервног коридора“. Бојазан да би ВРС у долини Криваје могла да покрене већу офанзиву, и крене у правцу Олова, и тако рат у БиХ приведе крају, нагјерала је тузлански корпус да на ово подручје упути велике снаге у људ-

ству и техници, преузме иницијативу, и уведе перманентну фазу повећане борбене готовости.

Амерички војни стручњаци у књизи „Balkan battleground“ не крију да је ВРС средином 1993. пропустила велику прилику да у долини Криваје ријеши питање побједника БиХ рата, док су у долини ријеке Босне вођене борбе између ХВО и муслиманских јединица. Умјесто Возуће, ВРС је била ангажована у долини Дрине и рејону Бихаћа.

Команда Другог (тузланског) муслиманског корпуса првих јунских дана покреће опсежну офанзиву на „возући цеп“ у рејону утврђених објеката на крајњем југоисточном дијелу: Метериз-Крст-Бориковац-Царине-Папратань-Брадињ. Превасходни циљ је био заузети српске положаје са којих се контролише путна комуникација Бановићи-Рибница-Вареш, разбити возући териториј на два дијела а потом покушати са југа потиснути војску и становништво према Озрену. Према шифрованим шемама које су пронађене код убијених командира, један од праваца удара је био од Крста преко Јелчића и Миљевића до Стошноце гдје би дошло до споја са снагама које су требале да напредују из правца Главице.

За извршење овог задатка, у дужем временском периоду, употребљено је више јединица из зоне одговорности Оперативне групе 6, међу којима: 119. бановићка брдска бригада под командом мајора Нихада Шеховића, Прва муслиманска подрињска бригада под командом мајора Бећира Меканића, дијелови зворничке 206. брдске бригаде и Кладањске бригаде, те неколико извиђачко-диверзантских јединица: „Дрински змајеви“, „Црни вукови“, Цамијски голубови“ „Јањичари“ и „Живиничке осе“. Укупно око 3.000 бораца.

Кренули су у почетни напад бучно, са узвицима : “Џихад“ и „Алаху екбер“!

Вијенац, 1993. (Фото Н. Ђурић)

Љубан Л.
Пашалић
(1937-1993)

Милош И.
Достанић
(1936-1993)

Ранка М.
Павловић
(1928-1993) на одру

Ковиљка П.
Пашалић
(1936-1993) на одру

Био је то паклени период за браниоце Возуће који су надљудским напорима, и уз велике губитке од 27 погинулих бораца и цивила, и 50 теже и лакше рањених бораца, одолијевали мјесец и по. Предње линије су пуних 45 дана биле изложене свакодневним снажним ударима пјешадијског оружја, артиљерије и минобацача, а на ужи дио Возуће дневно је падало десетине разорних артиљеријских пројектила.

Одмах на почетку, 27. маја, једна извиђачко-диверзантска група прошла је кроз српску одбрану у рејону Царине, и ликвидирала два борца, Љубана (Луке) Пашалића (1937) и Милоша (Илије) Достанића (1936) са Липе. Оба су били теренски грађевински радници. Потом су се низ Плавушницу спутили ка води Возућици, оставили пријетеће поруке на манастирском зиду, и сутрадан навече у селу Јелчићи опљачкали и запалили неколико стамбених објеката, а у кући број 180 заклали домаћицу Ранку (Милоша) Павловић (1928), и на Орашју такође заклали Ковиљку Пашалић (рођена Ристић, 1936), супругу Несторову, иначе кћерку солунског добровољца Петра Ристића из Гостовића. Ранкин супруг, пензионер Госто Павловић је заробљен, одведен у Тузлу и жив развијен након двадесетак дана испитивања и мучења.

Другог јуна 1993. успјешно је одбијен муслимански напад на објекат Крст, којом приликом су рањени Стјепо Мркаљевић-Четник и командант Ударног баталјона Зоран Благојевић-Зока. На подручју Лозне погинуо је Боро (Бранка) Ложњаковић (1935).

Сутрадан су тешки окршаји вођени за одбрану Брадиња (кота 656), у којима гину четворица српских бораца: грађевински техничар Брано (Раде) Спасојевић (1956) са Присјеке, возач "Литватранс" аутобуса Боро (Рајка) Мркаљевић (1949) из Јасиковца, који је посмртно одликован Медаљом заслуга за народ, Петко (Илије) Дабић (1963) из гостовићког Прилука, и младић Радован (Неде) Пејић (1970), свршени електротехничар из истоименог села, који је такође одликован Медаљом заслуга за народ. У блиским, вишед-

Боро Р.
Мркаљевић
(1949-1993)

Петко И. Дабић
(1963-1993)

Радован Н. Пејић
(1970-1993)

невним борбама за Брадињ 3-10 јуна погинула су тројица нападача: Сулејман Хаџић, Сулејман Дураковић из Бановића и Шахим Голетић (1973) из Ђурђевица. Алмир Омербеговић из Борогова, Џевад Тучић из Тузле и командир вода Захид Тахировић из Шахића (Ђурђевик) теже су рањени, за шта ће сва тројица добити ратна одликовања „Златни љиљан“.

У очекивању да би са запада могле напасти завидовићке муслиманске формације, надлежна команда ВРС половином јуна на ослабљену одбрамбену линију у рејон Свињашнице распоређује Вучијачку бригаду из Подновља, јединицу великог ратног искуства са посавског ратишта, на челу са капетаном Владетом Живковићем. У тој зони одговорности Вучијачка бригада ће остати тачно годину дана. **Звонко (Душана) Теофиловић (1952)** и **Ранко (Милорада) Тодоровић (1943)**, борци из Подновља, били су прве жртве ове бригаде у бици за Возућу.

Након неколико неуспјешних покушаја да се овлада оперативно-тактички важним Брадињом, половином јуна распламсавају се борбе на другој страни Криваје, у рејону кота Крш (тт 577) и Омар, гдје се поред домицилних бранилаца Возуће налазио батаљон ВРС из Брода и ИДВ Крњинске бригаде, којим је командовао Чедо Кузмић. Са циљем потискивања српске одбране са овог значајног објекта заједничким снагама акцију изводе муслиманске јединице „Живиничке осе“, 4. батаљон бановићке 119. бригаде, дијелови 210. бригаде, дио сатније ХВО Бановићи, и „Тигрови“. Укупно је ангажовано 550 бораца. Током борби и унакрсне размјене ватре, која је трајала три дана, у рејону Омара 11. јуна, смртно су погођени **Стево (Славка) Божичковић (1959)**, из Поткочарина, који је радио у Словенији, и тенкиста **Драгутин (Саве) Ђурић-Куштро (1960)** из Возуће, на Крџама. Драгутин је тешко рањен, пружена му је прва помоћ, али је преминуо приликом транспорта за болницу у Тумаре.

У том периоду на Вијенцу су изгубили животе **Драго (Мирка) Гаврић (1953)**, из Горњих Јарушака, отац двије кћерке, прије рата запослен као бравар у руднику кречњака „Вијенац“, и **Перица (Стеве) Тодоровић (1955)** из маглајских Ошава. На Подсјелову је пао **Василије (Павла) Арсић (1954)**, “Кривајин“ тесар из Карачића.

Тодор (Бранка) Марковић-Тоша (1933) прогнаник из Бановића, пензионисани бравар, погинуо је 22. јуна на Царини, гдје се, плански, преноси главнина муслиманског удара, како би се „развукла“ одбрана ВРС и угрозио Папратањ као главни циљ.

Стево С.
Божичковић
(1959-1993)

Драгутин С.
Ђурић (1960-1993)

Драго М. Гаврић
(1953-1993)

Тодор Б.
Марковић
(1933-1993)

Тридесетог јуна у акцију ступа муслимански диверзантски Одред „Црни Вукови“ из Калесије, бројности око сто припадника. Одред потискује српску одбрану у рејону Крста, спушта се у групама низ Плавушницу и прогони изненађено становништво горњег дијела слива Возућице у привремено избјеглиштво. И ову непријатељску формацију предводе добри познаваоци тог терена. Паљењем великог газдинства Војина Илића, који са сином успијева побјећи кроз прозор, нестало је велико материјално богатство, стадо оваца, већа сума девизног новца и неколико тона пчелињег меда. Потом су запаљене двије куће Достанића поред ријеке, имање Нестора Пашалића и половина домова у Орашју и Јелчићима. Почињен је поново злочин над старијим цивилима.

Дио угроженог становништва се повукао у правцу Миљевића, али они који због терета година и слабог здравља нису имали снаге да бјеже устријељени су ватреним оружјем, затечене у кругу домаћинства: немоћне старице **Јована-Јока Павловић (1921)** и **Жаркова супруга Миља Павловић (1935)** са Орашја, чија је кућа такође запаљена. Тек што је стигао из тузланског затвора старина Госто Павловић из Јелчића, да би избјегао друго заробљавање, тог поподнева је заувјек напустио кућни праг, који је убрзо нестало у ватреној стихији. Испред непријатељских цијеви Драгана Илић (рођ. Поповић) у наручју је изнијела Крстину из мајчине куће у Јелчићима.

Командант Ударног батаљона Зоран Благојевић-Зока записао је у својим Ратним биљешкама:

„...Дио снага Ударног батаљона са замјеником к-данта Пером Лукићем (Колачев вод) налази се урејону Локве, а други дио са Црвеним береткама предводи на Главицу. Стижемо у прави час, прихватамо борбу „прса у прса“. Муслимански борци не стижу да изваде осигураче из бомби, бацају исте и не активирају се. Повици „Алаху егбер, заломи лијево крило, Алаху егбер!“ У двосатном окршају потискујемо их на почетне положаје, добро окрвављене. У несебичној борби гине припадник „Црвених беретки“ **Остоја (Илије) Јелисић-Чича (1971)** из Башчице. Није био ожењен. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ.

Остоја И.
Јелисић
(1971-1993)

Стиже кратка наредба мајора Мишића: „Хитно у центар везе!“ Ту, у Основној школи у Возући, сазнајемо да су муслиманске снаге на другој страни удара напредовале преко Крста и стигле до Јелчића. Пале село. Прекинута је телефонска веза са мини хидро-електраном код Војина Илића.

Пометња. Шта чинити? Борци који су на десној страни ријеке Криваје гледају како им куће горе. Остати на линији, или напустити ровове и кренути у помоћ. Управо ту се показала прибраност Младена Божичковића и Стеве Савића који су из сваког рова позвали по једног борца и кренули према Јелчићима. На Липи, приликом заустављања муслиманских снага, погођен је **Благоје (Марка) Достанић (1925)**, пензионисани возач.

Благоје М.
Достанић
(1925-1993)

Данило Д.
Матичић
(1935-1993)

Илија Б. Ђокић
(1972-1993)

Срето С.
Пашалић
(1947-1993)

Перо Лукић и Колачеви праве засједу на Врановини. Допринос самохотке 57 мм („Страве,,) Душка Тодоровића је огроман. Са „береткама,, и оклопним транспортером крећем према Плавушници да непријатељу задамо ударац с бока. Опет нема спавања. Мора се претрести комплетан терен, и поново овладати котом Крст. Ноћ траје као вјечност...“

Само је окриље ноћи спасило непријатеља потиснутог контранападом српских оружаних снага, од потпуног уништења. Погинула су два нападача из Кладња: Баки Шаља (1963) и Елведин Кладањчић (1974), Хасан Потоковић (1964) из Теочака, Садил Хрустић (1974) из Сребреника, Хамдија Халиловић (1944) из Сапне, те седам нападача са подручја зворничке општине: Сенахид Мемич (1966) и Мехмедалија Пурковић (1957) из Козлука, Неџад Карић (1970), Неџад Имшировић (1971), Џемал Мехмедовић (1967), Салкан Карабеговић (1971) и Дервиш Авдић (1992). Међу погинулима налазила се Разија Мерић (1974) из Миљановаца код Калесије која је постхумно опјевана и одликована највишим армијским признањем „Златним љиљаном“. Према изворима из књиге „На источном бедему Босне“ аутора Кемала Дураковића, у овој операцији су рањени: Мирсад Терзић, Наил Мустафић, Рахмо Окановић, Муриз Ибрахимовић, Ибро Омеровић, Ибрахим Хаџиефендић, Осман Крупинац, Сенахид и Џемил Фејзић, сви из источне Босне.

Међу браниоцима који су прихватили блиску борбу на неприступачном и шумовитом терену, поред поменутих, погинули су: **Жарко (Милана) Павловић (1933)**, посмртно одликован Медаљом заслуга за народ, **Срето (Стојана) Пашалић, звани Криза (1947)** из истоименог села, запослен као тесар у сарајевској „Хидроградњи“ и на Хајдуковцу **Данило (Давида) Матичић (1935)** из Јањила, тесар запослен у Словенији, посмртно одликован Медаљом заслуга за народ. Члан Колачове групе, **Илија (Ђоке) Ђокић (1972)** из Миљевића, страдао је приликом ноћног повлачења дијелова разбијене муслиманске групе ка локалитету Царина. Није био ожењен. Одликован је Медаљом мајора Милана Тепића.

Командир специјалне јединице “Црвених беретки” **Милан (Драге) Божић-Терзија (1965)** из Стога, отац двије кћерке од којих је млађа тек била рођена, подлегао је ранама задобијеним у рејону Жедног Врха, 9 јула. Красили су га многи епитети: омиљен, луцидан, друштвен и поуздан. Посмртно је одликован за исказану храброст Орденом Милоша Обилића. Непозната пјесничка душа, у часу надахнућа оставила је у завјештање потресне

стихове о Терзији, који је надимак „кројач“ добио по занимању његових предака.

*„...Што Папратањ болно јечи, ране превија
живот даде за слободу Милан Терзија.
Тукао је цихадлије, јунак, делија
са „Црвеним береткама“ Милан Терзија.
Није било љутог боја, ни диверзије,
без учешћа див-јунака Милан Терзије.
Док Криваја буде текла, сунце док сија,
памтиће се српски херој Милан Терзија...“*

Након Терзијине погибије команду над “Црвеним береткама” преузима Брано Панић-Бранцола, који је такође рањаван.

Почетком јула „прорадила“ је поново супротна страна ратишта, у рејону Клупа, којом приликом су, бранећи нападнуте положаје, страдали: **Јован (Манојла) Пејановић (1960)**, зидар **Бранко (Радована) Благојевић (1943)**, отац троје дјеце из Лозне, и **Драго (Ранка) Мијатовић (1968)**, који је посмртно одликован Медаљом мајора Милана Тепића. Драгин брат Раденко је погинуо годину раније на Пријевору, па се туга удвостручила у овој ожалошћеној породици. **Војин (Раденка) Ненић (1961)** из Г. Бријеснице пао је у рејону Подцјелова, аутомеханичар **Драган (Мирка) Ђурић (1965)** у рејону Вијенца.

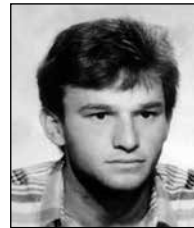
Десетог јула браниоци Возуће остају без два борца. Поново муслимански нападачи изводе борбене активности у ширем рејону Брадиња, у покушају да на овом објекту угрозе српску одбрану. Том приликом гину: **Драгољуб (Станоја) Недаковић (1950)** из Гостовића, и од гранате **Душко (Бошка) Павловић (1957)**. Обојица су посмртно одликовани Медаљом заслуга за народ.

У том периоду возућко ратиште и попаљено село Јелчиће посјећују народни посланици Скупштине Републике Српске из Добоја, Милан Нинковић, Миодраг Јолдић и Младенко Васиљевић.

Крајем јула када је страдао **Раденко (Сајке) Лукић (1958)** из Јањила, „Кривајин“ машинбравар (посмртно одликован Медаљом заслуга за народ), завршен је један изузетно тежак и крвав период у долини Криваје. Љетна офанзива Другог корпуса је коначно сломљена, а линија одбране сачувана.

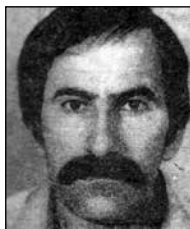
Милан Д. Божић
(1965-1993)

Драго Р.
Мијатовић
(1968-1993)

Бранко Р.
Благојевић
(1943-1993)

Драгољуб С.
Недаковић
(1950-1993)

Душко Б.
Павловић
(1957-1993)

Раденко С. Лукић
(1958-1993)

Уши бранилаца Возуће су поново биле поред транзистора. Након пропасти „Венс-Овеновог плана“, мировни посредници лорд Дејвид Овен и Торвалд Столтенберг су зараћеним странама понудили нови план за окончање сукоба назван „План заједничке акције“ или „Овен-Столтенбергов план“. Преговори су вршени по рундама, у Женеви, и на носачу авиона британске морнарице „Invincible“ (Непобједиви) у Јадранском мору. По први пут кренуло се од фактичког стања, подијељене Босне, па је по том плану БиХ требало да буде лабави савез три конститутивне републике, са предсједавајућим Предсједништва који би се ротирао свака четири мјесеца. Републике би имале своје Уставе. Српској Републици је припадало 53 посто цјеловите територије, са комплетном источном Босном, али у њој није било Возуће и Озрена, који су остали у 12 посто територије уступљене противничкој страни. Српска делегација је прихватила овај план као „болни компромис“ да се заустави рат, али га је одбила муслиманска страна која је била незадовољна са 30 процена Босне. 17 одсто припадало је Хрватима.

Чини се да би овај план, да је стигло до референдума, прихватили браниоци Возуће, који би жртвовали свој завичај за међународно признату Републику Српску.

Кретори новог свјетског поретка и потпаљивачи локалних ратова увијек играју на више карата. Упоредо са дипломатским притисцима на српску страну, сарајевском политичком врху је сугерисано да проведе реорганизацију, модернизацију, укрупњавање и наоружавање војних јединица како би се остварила равнотежа ватрене моћи. Ударну песницу А РБиХ на подручју Средње Босне требало је поред домаће Седме муслиманске бригаде да чини неколико хиљада иностраних арапских ратника, до тада расутих по регуларним јединицама или самосталним четима. Била су то сумњива лица са маргина друштва, криминалне прошлости, са интерполових потјерница, и дебелим терористичким досијеима. Њима су отворени „хуманитарни путеви“ да организовано преко Аустрије и Хрватске дођу у Босну. Међународни посматрачи, дипломате, снаге УНПРОФОР-а, Љекари без граница и многобројне хуманитарне и друге организације прећутно су посматрале долазак и рађање четвртог ратног фактора у БиХ, који ће пресудну улогу одиграти управо у борбама за Возућу.

Тринаестог августа 1993. афро-азијски цихад ратници, из три од двадесетак инсталираних кампова, Мехурићи, Орашац и Подбрежје, окупљени су под једну заставу.

То је учињено строго повјерљивом наредбом ратног команданта А РБиХ, генерала Расима Делића, број 14/75-86, а на основу претходног писменог захтјева из врха Трећег корпуса заведеног под бројем 05-900-90, у коме генерал Енвер Хаџихасановић предлаже да се „сви страни држављани-добровољци у Армији БиХ организирају у један Одред, под званичним називом `Ел Муџахид`.” Мада је генерал Делић оставио могућност да се реализација задатака из наређења оконча до краја тог мјесеца, планска мобилизација иностраних добровољаца је извршена за неколико дана. Свечаном постројавању Одрета „Ел муџахид“ у Мехурићу код Травника присуствовали су највиши генерали А РБиХ, као и локалне политичке и вјерске

структуре које су предводили начелник општине Травник Мухамед Ђурић, и травнички муфтија Нусрет Авдибеговић.

Сједиште команде Одрета налазило се у Дому Ватросталне, у Подбрежју код Зенице. Јединица је заведена под војном поштом ВЈ 5689, подијељена у четири чете, а подређена команди Трећег корпуса Армије РБиХ. У војној документацији, наредби о оснивању, каснијим наредбама и преписци најчешће је кориштен назив Одред «Ел муџахедин», или „Ел муџахид“, како је писало на званичном печату. У јавности се употребљавао термин „Ел муџахедин“, како је стајало на амблему и црној застави.

Термин «муџахид» односно „муџахедин“ арапског је поријекла. Свјетске енциклопедије преводе га као «свети ратник» (holy warriors), «ратник светог рата», «борац муслиманске гериле» (Muslim guerrilla fighter), «јунак вјере», или «истински борац за Алахову ствар», односно за «спровођење Његовог закона на земљи».

Командни кадар Одрета „Ел муџахид“ звао се «Шура» (поглавништво), а за првог емира (вођу) одабран је Либијац, Мухамед Абдул Веџаб Јусуф (Mohamad Abdul Vehab Yousef, алијас Абу Харис, рођен 1958., несвршени бечки студент медицине.

Алжирац Абделкадир Моктари (Abdelkader Mokhtari), познатији као Абу Ел Мали, што је арапска верзија надимка турског султана Мехмеда Другог Ел Фатиха, освајача средњовјековне краљевине Босне, у документима Армије БиХ шифрован као „Хасан“, преузеће Одред крајем 1993. и на његовом челу остати до краја рата. Рођен је 1969, а по лажним документима са којима је стигао у рат представљао се као доктор педијатар. У Зеницу, гдје се и оженио, дошао је из Француске, у јесен 1992. и водио арапску групу смјештену у касарни Седме муслиманске у Билмишту. У војној евиденцији Армије БиХ уредно се води од 15. октобра 1992. до 25. децембра 1995, са адресом становања у згради холандске амбасаде (!).

Структуру потчињених сарадника „Ел муџахида“ попуњавали су најмање три теренска оперативца: Билах Муатез из Египта, Алжирац Џебари Шериф ал Беида (Џеббари Шериф, рођен у Анаби 1961., и Абу Бешир из Јемена. Два Сиријца, Абу Ејмен (Ајман Авад, рођен 1964.), добар познавалац српског језика, добио је функцију помоћника команданта за безбједност и везу, а Абу Хамза (Имад Ал Хусин) шефа Прес службе. Абдул Сабур је руководио Персоналним одјељењем афро-азијца а Аднан Пезо из Приједора домаћих сљедбеника цихада, док је Езхер Бегановић, рођен 1966. у Травнику био шеф безбједности над бошњачким дијелом Одрета. Са ново-придошлим афроазијцима пријемне разговоре је обављао Адил Ал Ганем из Кувајта (Абу Муаз).

Изнад свих налазио се сива еминенција и главни шерифатски идеолог, египатски шејх Абу Абдел Рахман Ахмед (Анвар Шабан), који Одред није сматрао само војном јединицом већ и посебним џематом.

Непосредна логистичка база «Ел муџахида» налазила се у канцеларији Високог комитета Саудијске Арабије у Зеници, мада је материјална помоћ плански стизала од многих арапских хуманитарних организација. Према француским изворима, главни снабдјевач оружјем „Ел муџахида“ био је

Алжирац са канадском пасошем Фатех Камел, емирова десна рука, у западним медијима назван „Мустафа терорист“.

Други египатски шејх, Еслам Фаргала (Eslam Faragalla), међу саборцима познатији као Имад ел Мисри, или Еслам Дурмо, рођен 1964. у Каиру, био је утицајни муџахедински идеолог, интерпретатор и учитељ «правовјерног» ислама. Због ширења исламских фундаменталистичких идеја и организовања насиља, у родној земљи је често робијао. Доласком у Босну почетком 1992. године, о чему постоји и забиљешка републичког МУП-а, предводи групу вехабијских «васпитача». Они су тврду варијанту ислама практицирали не само у Одреду, већ и изван њега, међу домаћим становништвом, убијевши многе млађе Муслимане да је ислам њихових очева био погрешан. Циљна мета били су им јетими (ратна сирочад), којима су уз хуманитарну помоћ, нудили и вјерску литературу, или их укључивали у новоосноване школе-медресе. Ел Мисри је уредник неколико вјерских памфлета и аутор књига «Понижавајући мир» и «Казивање о вјеровницима».

Одред је у почетку ратовао формално претпочињен Оперативној групи „Три сјевер“, да би био придодат ОГ „Босна“, а потом 35. дивизији КоВ са сједиштем у Завидовићима, чија је зона одговорности била возућко ратиште.

«Ел муџахид» убрзо израста у најпремљенију, најборбенију, и за ратовање најрасположенију армијску формацију БиХ. Упућивани су на најтврђе линије, гдје показују фанатичност у борби, уносећи у рат нову дозу суровости. Нападају у мањим групама, користе хладно и ватрено оружје, арапски језик при комуницирању, и властити систем везе, што им обезбјеђује тајност акције. Због тога је Одред двије године заредом, 1994, и 1995., ратујући углавном на возућком ратишту, званично проглашен за најбољу јединицу Армије РБиХ. Њемачки лист «Шпигл» потврдио је половином јануара 1994. да се на страни муслиманских снага у Босни бори више од двије хиљаде «сљедбеника џихада» из многих афро-азијских земаља.

Када је у Зеници увојничени инострани арапски ратници, будући љути противници, возућки борци ВРС су се поново тукли са елитним „Живиничким осама“ које су предузимале борбене активности у рејону Рибнице, и то на објектима Брадињ и Главица (тт 610), којом приликом су рањени Беган Халиловић и Омер Голетић. „Осе“ су на источном дијелу возућког ратишта организовале логорски живот до половине септембра, изводећи диверзантска дејства на више отпорних тачака. У том периоду на Ашламићу гине Зоран (Душана) Добрић (1974) из Поткочарина, који није био ожењен, а његов командир Чедо Петровић је теже рањен.

Дан пред Малу Госпојину, приликом демонтирања пронађене непријатељске mine рањен је члан команде Миодраг (Миленка) Пантелић-Мића (1960), иначе предратни замјеник командира поли-

Зоран Д. Добрић
(1974-1993)

Миодраг М.
Пантелић
(1960-1993)

ције у Црквицама (Зеница). Преминуо је у добојској болници, а посмртно одликован Медаљом мајора Милана Тепића. У Карачићу је погинула дјевојка Славојка (Станоја) Стевановић (1964).

Да би парирала све организованијим, синхронизованијим и опаснијим борбеним дејствима на до тада несаломиву одбрану, у циљу рационалнијег кориштења људства и МТС-а, команда Војске Републике Српске 1. новембра 1993. године врши последњу трансформацију. Формирана је Четврта Озренска лака пјешадијска бригада са три пјешадијска батаљона, са сједиштем у Возуђој, која је у народу била познатија као „Возуђка бригада“.

За команданта 4. Олпбр постављен је Озренац из Липца, мајор Новослав Николић, а за начелник штаба мајор Голуб Панић из Башчице. За помоћника команданта за безбједност именован је Мелента Јовановић из Зенице, а за помоћника команданта за оперативне послове Младен Божичковић из Кочарина. За правне послове Миладин Маљеновић са Озрена, а за обавјештајне Зоран Петковић -Зока из Петковића (Гостовић). Помоћник команданта за морал новинар Предраг Поповић-Пеђа из Калаиша, за информисање новинар Нинко Ђурић из Васића. За начелника артиљерије је постављен Бранислав Макрић-Макро, из Чеваљуше, а за начелника санитетске службе др Данко Трипуновић из Свињашнице, кога је након његовог одласка 1994. године замјенио др Вјекослав Сорак и остао до расформирања јединице.

За помоћник команданта за финансије одређен је Миодраг Марковић-Пичар, који је као припадник „Црвених беретки“ два пута рањен. Персоналне послове обављао је Радомир Достанић-Радомирац, са Липе, позадинске Миленко Савић, а везом као жилом куцавицом је руководио Миленко Лукић-Бригел. Екипу везиста су чинили: Миленко Мркаљевић -Крушко, Саво Живковић, Раденко Пејић, Зоран Бјелић-Џоно, Миле Марковић и Душко Лукић. Младен Благојевић је са лакоћом дешифровало муслиманске телеграме у рекордно кратком времену.

За команданта Првог пјешадијског батаљона 4. Олпбр постављен је дипл. инж. машинства Његомир Његомировић- Њего, кога је након поги-

Део Ударног батаљона

Мајор Новослав Николић, са лулом,
у штабу Бригаде, крајем 1993.

бије у јуну 1994. године замјенио Зденко Станковић-Зденкара. Раденко Ђурић из Миљевића је у овом батаљону био задужен за ресор безбједности. На дужности командира чета налазили су се: Митар Панић, Брано Трифковић и Милорад Станковић. Зона одговорности овог батаљона била је на најјужнијем дијелу возућког ратишта.

За команданта Другог пјешадијског батаљона 4. Олпбр именован је просвјетни радник Младен Са-

вић-Учо, родом из Миљевића, за његовог замјеника Мирко Пантелић из Пантелића. Послове безбједности обављао је Раденко Божичковић -Учо, а за морал је био задужен Чедо Достанић. Овај батаљон је држао зону одговорности дугу десетак километара, од Брадиња до Главице. Командири чета су били: Јездимир Пантелић-Јездара, Славко Јелисић-Славчија и Божо Тодоровић.

Командант Трећег пјешадијског батаљона 4. Олпбр био је дипл. инж. машинства Зденко Станковић-Зденкара, након њега Мелента Јовановић -Меле, из Зенице, који је потом постављен за ОБ-и 4. Олпбр. Након Меленте команду над Трећим батаљоном преузима Младен Лукић и на крају Владо Петровић-Чича из Свињашнице, чији је замјеник био Станко Пејић из Гостовића. У овом батаљону, који је зону одговорности држао у рејону Лозне, послове ОБ-и су обављали: Благоје Тодоровић и дипл. инж. Велибор Јовић. „Моралисти“ су се такође често мијењали: Ристо Марковић, Стјепо Мркаљевић, учитељ Ненад Мићановић и на крају Боро Петковић-Борица.

Потврђено је именовање поручника Зорана Благојевића-Зоке за команданта Ударног батаљона, који ће на тој дужности остати све до јесени 1994. када је након четвртог рањавања постављен за начелника штаба Четврте озренске бригаде ВРС. У оквиру овог батаљона посебно су се истicali борци командира Зорана Савића-Колача („Колачови“): Младен Ђурић-Млаћки, Славко Лукић, Горан Марковић, Анђелко Марковић, Драгомир Павловић, Драго Крсмановић, Винко Поповић-Поп, Стојко Савић-Брашњов, возач троцјевца Брано Ивановић, санитетлија Богољуб Станковић. . .

Борци ИДВ „Шубаре“, на челу са Станком Пејићем-Станчијом из Гостовића, који је несебично давао себе, редовно учествују у свим акцијама враћања изгубљених ровова и дијелова линије. Групу су, између осталих чинили: Миленко Мркаљевић, Чедо Тубић, Стојан Трипић-Столе, Драго Ђурић-Ђурађ, Младен Марковић, Новица Достанић, Илија Матичић, Миомир Мишановић-Ута из Гостовића, Витомир Станић-Позадицац. . .

ИДВ „Швабе“ су попуњавали одважни момци из долине Свињашнице: Дарио Грабовичкић, Маринко Грабовичкић, Зоран Ђорђић, Бранислав Станковић, Ненад Лазендић, Рајко Трипуновић-Агресор, Брацо Трипуновић, Горан Петровић, Горан Станић, Милан Лазић, Нико Марковић... Предводио их

је плавокоси командир Драган Трипуновић-Трипо. Нешто касније, због губитака у људству и одласка бораца Драгана Смиљкића и Младенка Ђурића, када је пала Свињашница, „Швабе“ су присаједињене ИДВ „Шубаре“.

На подручју Лозне скупо су наплаћивали муслиманске упаде пробрани младићи у ИДВ коју је предводио Зоран Петковић-Крушко: Живојин Росић, Драган Мијатовић, Јесенко Мијатовић, Мирко Мијатовић, Ненад Тодић, Душко Ђурић-Крле, Дрено Демоњић, Драган Демоњић, Звонко Демоњић, Ново Балатуновић, Боро Петковић...

Четврта Озренска лака пјешадијска бригада је бројала 1. 200 бораца, распоређених по четама на линији одбране дугој 30 километара, са пет-шест километара незапосједнутог, тешко приступачног терена покривеног минама између Царине и Каменичке премети.

Због интензивирања непријатељских дејстава, али и осипања бранилаца (погибије, рањавања, дезертирања) команда Првог Крајишког корпуса је те и наредних година, по потреби, у долину Криваје упућивала свјеже снаге: Србачку бригаду из Српца, дио 43. моторизоване бригаде из Приједора, дио 327. бригаде из Дервенте, Мотајички батаљон, дио Лакташке бригаде, Раднички батаљон из Добоја, Извиђачке јединице корпусне полиције, Пети одред специјалне бригаде под командом Палестине, Девети батаљон војне полиције, Озренску гарду...

У жеку жестоких борби редовно су са Озрена у испомоћ пристизале мање интервентне јединице предвођене Бекшом, Русаком, Туршијом, Цигом, Никићем...

Без обзира што је интензитет напада ослабио због ангажованости нападача на другим ратиштима, одбрана Лозне разређивана је новим губицима: **Горан (Драгољуба) Демоњић (1968)** гине 18. октобра. Одликован је Медаљом мајора Милана Тепића. **Славко (Бранка) Мијатовић (1932)** 20. октобра, а потом **Радислав (Јове) Митровић (1932)** из Јарушака. На ватреној линији у рејону Свињашнице погинули су **Вид (Обрада) Ивановић (1947)** и **Саво (Станка) Радивојевић (1940)**, припадници Вучијачке бригаде из Подновља.

Славко Б.
Мијатовић
(1932-1993)

Очекујући веће офанзивне захвате браниоци су у том периоду мобилисали све расположиве снаге. Од старијих људи који због година нису подлијегали војној обавези формирана је посебна јединица коју су због сиједих коса популарно звали „Бијеле беретке“, тако да је практично сво способно становништво било на положајима. Док је у другим мјестима Републике Српске омладина проводила вријеме и дангубила по кафићима, у долини Криваје у ровове су залегли и трећепозивци. Надахнуће за одбрану црпили су из дубоких манастирских темеља, из живе традиције о чојству и јунаштву, из увјерења да су непобједиви и из природе са којом бијаху нераздвојни.

Они најхрабрији, организовани у ИДВ, пролазили су кроз непријатељске линије, у залеђу правиле метеж, и наносили ударце тамо гдје се најпријатељ најмање надао. Једна таква акција изведена је 13. новембра 1993.

када је возућка ИДВ у рејону Чаушевца обезглавила командни кадар 309. какањске брдске бригаде. Вјешто постављене противпјешадијске мине на до тада безбједном путу ка предњој непријатељској линији изазвале су масовну изгибију: Шемсудин Ајановић (1960, начелник штаба 309. бригаде), Бајазид Делибашаић (1970, оперативац), Енвер Куловић (1951, замјеник команданта 3. бб), Есад Карахоџић (1961), Јасмин Гађун (1974), Захид Ковач (1962), Мирсад Хукић (1965), те Нермин Дубравац (1972) из Завидовића.

Почетком новембра браниоце Возуће је обрадовала вијест да је ВРС почела стратешку офанзиву шифрованог назива „Дрина 93“ којом је у првој фази требало овладати територијом Олова, пресећи једину комуникацију Тузла-Зеница, а потом напредовати 20 километара у правцу запада и спојити са српским снагама Возуће и Озрена. Поред тога, на подручју планине Звијезда била је додирна тачка три муслиманска корпуса, па је то била прилика да се једним потезом зада завршни ударац језгру муслиманске Армије. Тузла и сјевероисточна Босна били би одсјечени од Зенице и централне Босне, и створене претпоставке да се наредни приједлог Мировног уговора сачини под српским условима.

Међутим, након три мјесеца тешких борби за „резервни коридор“, у изузетно неповољним временским условима операција је завршена неуспјешно, а главнини муслиманских снага није нанесен одлучујући пораз.

Према књизи америчких аутора “Balkan Battlegrounds“- A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995” српске снаге јачине 10. 000 војника из три корпуса нападале су из два правца, са бокова, како би окружили град Олово. На лијевој нападној правцу, у рејону Бргула на планини Звијезда, постигнут је почетни успјех потискивањем муслиманских бораца 126. брдске бригаде са положаја и напредовањем у дубину према Возући до три километра. Међутим нападни правац према Оловским Лукама није имао успјеха. Двије седмице касније ВРС главни напад усмјерава од Крушева и Крмењаче директно према Олову, али је и он заустављен. Борбе су настављене до краја децембра када је операција привремено обустављена.

Нови напад снага ВРС, појачаних борцима Херцеговачког корпуса, почео је половином јануара 1994, у коме су запосједнуте територије села Крушево и Пргошево, пробијена непријатељска линија и извршен продор у дубину до четири километра према граду. Судбина Олова је висила у зраку, али захваљујући појачању углавном из Другог корпуса муслиманске трупе су успјеле да зауставе напад и осујете српски план.

Крајем децембра у ратну биљежицу су уписани укупни људски губици током 1993. године у бици за Возућу. Погинуло је укупно 55, од чега 8 цивила. Посматрано територијално: шест са подручја Гостовића, 13 са подручја Лозне и Вијенца, четири са мјестом рођења изван овог ратног подручја, четири из Вучијачке бригаде (Подновље), и највише, 28 из Возуће и Свињашнице. Драстичан пад погибија у односу на прву ратну годину, мада дејства нису губила на интензитету, резултат је скраћености фронта због повлачења из долине Гостовића, додатне инжињеријске утврђености ватрених положаја, повећане дисциплине, стеченог ратног искуства, и полугодишње ангажованости дијела муслиманских једница у борби против ХВО.

Предност оних који бране своје огњиште очитује се и у односу људских жртава. Браниоци Возуће су друге ратне године били оштрог ока и сигурне руке. Према званичним, али непотпуним подацима, из непријатељског муслиманског строја избачен је приближан број нападача као и прве ратне године: преко 230. Од тога 110 са подручја општине Завидовићи, 48 са подручја општине Какањ, 11 са зеничке општине, осам са подручја Живиница, седам из Зворника, два из Кладња, пет из других БиХ општина. Са територије Бановића погинула су 43 борца, укључујући возућка и рибничка муслиманска села, међу којима: Фикрет Јусуфовић (1956), Нусрет Алихоџић (1966), Вехбија Демировић (1957), Мухамед Демировић (1954), Сабахудин Демировић (1972), Брајко Мушић (1966), Халил Хаџић (1945), Мидхат Џинић (1967), Беџир Џинић (1939), Фадил Мухаремовић (1959)... Податке о погинулим Бановићанима прилажем на крају књиге.

Тодор Р.
Стевановић
(1957-1993)

Предраг Ј.
Гојковић
(1972-1993)

Перица С.
Тодоровић
(1955-1993)

Милош П. Никић
(1945-1993)

P
АТНА, 1994. ГОДИНА

◇ 4. А. ПАД ВИЈЕНЦА, СРПСКЕ ТВРЂАВЕ

Након састанка одржаног 28. 01. 1994. год. у команди 4. Олпбр, дио Ударног батаљона под командом поручника Зорана Благојевића-Зоке упућен је у зону одговорности Треће озренске бригаде да у садејству са другим елитним озренским јединицама деблокира Долац. Састављени из три одјељења („Колачеви“ Зорана Савића, “Црвене беретке“ на челу са Милисом Лазићем и одјељење ВП са командиром Драгославом Јовановићем) борци Ударног батаљона су 5. фебруара, рано ујутро, у муњевитој акцији у долини рјечице Рујнице потиснули муслиманске снаге са коте 220 и Превиле према Зеленом камену и тако допринијели успјешном завршетку акције и спајању Доца са Бочињом преко Казића. Приликом извођења борбених дејстава рањени су: полицајац Драженко Лончар, Драгомир Павловић, и Драган Илић-Крушка. Четврта чета муслиманске 318. бригаде имала је тројицу погинулих и 13 рањених.

Након деблокаде Доца Ударни батаљон је опјеван у пјесми, и појачан са ИДГ „Шубаре“ послат 21. фебруара на маглајско ратиште у нова доказивања. У том периоду ВРС покреће нову, другу по реду, офанзиву на Маглај, рачунајући на исцрпљеност и пад морала муслиманских бораца изазван осмомјесечном блокадом и тоталним окружењем од стране јединица ВРС и Хрватских оружаних снага. Најтежа утврђења требало је да пробију Бекшини момци, Цигини „Пантери“, ВП ТГ „Озрен“ и возући Ударни батаљон.

Фебруара 23. специјалне снаге полиције су разбиле муслиманске положаје на Буквику, а сутрадан је у ватру убачен Ударни батаљон. У непосредној осматрачници налазили су се командант Главног штаба ВРС генерал Ратко Младић, командант ТГ „Озрен“ мајор Милован Станковић, и командант 3. Олпбр капетан Радован Јовић. Муслиманска страна спремно дочекује и узвраћа. У тим борбама гине погођен у десну сљепоочницу **Милис (Петра) Лазић (1968)** из Предрага, командир ИДГ “Црвене беретке”, отац двоје дјеце, који је посмртно одликован Медаљом мајора Милана Тепића за исказану храброст. Акција је одгођена, како би се извршило додатно извиђање, а начелник артиљерије Брано Макрић направи квалитетнију артиљеријску припрему.

Милис П. Лазић
(1968-1994)

У другом покушају, 26. фебруара припадници Ударног батаљона су након трасатних блиских борби ручним бомбама разбили предњи крај муслиманске линије, и тачно у подне заузели Фатин вис. Ове борбе из непосредне близине овјековјечили су сниматељи РТРС Љубомир Паљевић и Ацо Летина. Наредна два сата вођене су огорчене борбе за Планае, у којима су се истакли командант Зоран Благојевић-Зока и борци: Брано Панић- Бранцола, Станко Пејић- Станчија, Винко Поповић-Поп, Младен Ђурић-Млаћки и везиста Душко Илић.

Тачно у два сата генерал Ратко Младић је усмено обавијештен: “Возућани заузели Планае, Маглај исељава!“ Доиста, руководство Маглаја је након пада Плана и Бијеле Плоче наредило рушење моста преко Босне како би се

успорио улазак ВРС у град, а градско становништво је масовно кренуло ка Тешњу.

Међутим, по други пут неко из политичког врха РС или ВРС је наредио обуставу операције.

Ударни батаљон се вратио у базу у Калаише, а све јединице ВРС се повлаче из рејона Жепче, пошто је на иницијативу и под притиском међународне заједнице 23. фебруара у Загребу потписан Споразум о прекиду сукоба између ХВО и А РБиХ. Након тога, у Вашингтону је 8. марта 1994. године потписан Оквирни договор о успостављању двоетничке Федерације унутар БиХ, и конфедерације са Хрватском, чиме су велике силе створиле политичку платформу за заједничку борбу свих против Срба. На тај начин нарушена је равнотежа људства и ватрене моћи на штету мањинских Срба из Крајине (Хрватска) и Босне.

Тако је А РБиХ отворен маневарски простор за одлучне операције на возућком ратишту.

Од 26. фебруара до 1. марта Муслимани планирају и изводе, уз снажну артиљеријску подршку, напад на одбрамбену линију Брадињ-Љесковац са циљем овладавања објектом Папратањ. Напад је успјешно одбијен, а на Ашламићу је смртно погођен командир чете **Милорад (Стеве) Трипуновић (1945)**, учитељ из Свињашнице, посмртно одликован Орденом Милоша Обилића. Након тога, користећи предност познавања свог терена, извиђачка возућка јединица се успјешно спуститла у непријатељско залеђе, у Сађевицу и Богатну Луку, изненадила и ликвидирала десетак какањских бораца из Трећег батаљона 309. брдске бригаде, међу којима су Зехрудин Пипо, Изудин Зукић (1962), Мустафа Турсум (1965)...

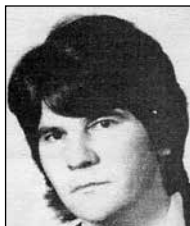

Милорад С.
Трипуновић
(1945-1994)

Непосредно након разбијања Трећег батаљона, на јужном дијелу возућког ратишта, у сјеверном рејону етнички очишћеног Гостовића, линију су запосјеле свјеже снаге у људству. Стационарирана је какањска 311. лака бригада са зоном одговорности од седам километара, која је везала постојећу 309. брдску такође из Какња и 320. из Завидовића. Какањска 311. је на истим положајима остала и после 1. новембра, када је заједно са 309. ушла у састав новоформиране 329. брдске бригаде. Поред ових, од какањских једница, повремено су изводили нападна борбена дејства Трећи маневарски батаљон и Трећи какањски батаљон из састава Седме муслиманске.

Не успијевајући да пробију одбрамбену линију са чела и сломе отпор бранилаца, нападачи усмјеравају своје здружене оружане ударе у првој половини 1994. године на бокове, са циљем одвајања Возуће и Лозне од озренског залеђа. Главна мета им је био поново Вијенац, на коме је протекле године било релативно мирно.

Ређали су се добро припремљени напади у команди Другог (тузланског) корпуса, како би се овладало овом котом која је била дубоко уклињена у зону његове одговорности. Планиран је и изведен снажан напад 3. и

Јово Н. Стевић
(1950-1994)

Јовица А. Божић
(1963-1994)

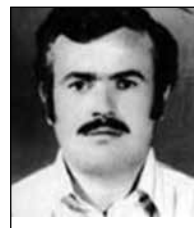
Мирко С. Јовичић
(1962-1994)

Радо Н. Радић
(1954-1994)

4. марта у коме учествују елитне „Живиничке осе“, „ Јаничари“ из састава Прве подрињске, и дијелови 220. бригаде из Ђурђевика. Нападаци су јаком пјешадијском ватром и добро распоређеним минским пољима натјерани на повлачење уз знатне губитке. У редовима бранилаца ВРС гину: Варилац лукавачког „Умела“ **Јово (Недељка) Стевић (1950)** из Тумара, припадник Добровољачког одреда „Краљица“ **Јовица (Анђелка) Божић (1963)** из Какмужа, аутомеханичар **Мирко (Саве) Јовичић (1962)** из Петрова, жељезничар **Радо (Николе) Радић (1954)** из Кртове.

Након погибије Здравка на Подсјелову, на Вијенцу гине други Илијин син, **Војин Ивановић (1951)** из Свињашнице, који је посмртно одликован Медаљом мајора Милана Тепића за исказану храброст. Сахрањен је у Свињашници, одакле су његови посмртни остаци након завршетка рата пренешени у Модричу, гдје се смјестила прогнана породица.

Војин И. Ивановић
(1951-1994)

Скица напада на Вијенац, март 1994.

Од три сина колико је Илија имао, рат је преживио само Обрад.

Крајем марта гине **Милош (Бранка) Јерковић (1953)** из Лозне, отац двоје дјете.

Првог априла, пред муслиманску операцију „Брана“ у узаврелу долину Криваје је враћен поново формиран батаљон Гостовић који је запосјео линију дугу седам километара на потезу Оштрић-Столић. Половином јуна батаљон Гостовић је прекомандован на линију Мала Главица-Клупе, према Бановићима, коју је држао до 16. марта 1995. године. За непуну годину дана овај батаљон је на возућком ратишту изгубио пет бораца, док је 25 рањено, међу којима и командант Петар Лукић-Вук.

Чедо М. Матичић
(1955-1994)

Слободан В. Гајић
(1958-1994)

Милан Р.
Петровић
(1959-1994)

Милорад Д.
Радивојевић
(1954-1994)

Стабилна и одлучна одбрана били су главна препрека реализације циљева нове операције муслиманских оружаних снага усмјерене на јужни дио возућког фронта, шифроване као „Прољеће-94“. Мада тактичког значаја, у њој саучествује пет бригада оперативне групе „Босна“ са ангажованих 1. 100 бораца. У наредби за напад одређени су нападни правци сваке јединице на јужну линију возућке одбране, од Крста до Подволијака (ријеке Криваје).

Борци Четврте озренске су у периоду 3-6. априла успјели неутралисати непријатељске активности у рејону Крста, Крвавца и Локве, те у контраудару разбити предњу линију Петог батаљона 309. какањске бригаде и 210. (живиничке) бригаде из ОГ „Јужна Тузла“ под командом наткапетана Асима Камберовића, која је са 500 бораца била најбројнија. Из строја је избачено преко 30 муслиманских бораца од којих је пет ликвидирано, између осталих хоџа (ефендија) Шевал Омерспахић (1962) из Живаља код Какња, и Самир Брка (1973) из Модриња код Какња. Заплијењено је неколико пушака и осталог ратног материјала. На коти Локва гине машински техничар „Кривајине“ паркетаре Чедо (Мирослава) Матичић (1955) из Медића. Тада су рањени Ђорђије Павловић, Саво Цвјетковић, браћа Радован и Срето Станић...

Међутим, под ударима здружених 311. и 320. бригаде у рејону Подволијак, Столића и Машинског виси- Висића (т.т. 613) 3. априла попушта Крњинска бригада ВРС, уз велике људске губитке: Милан (Симе) Билић (1967), Симо (Смиљке) Билић (рођен 1950), Зоран (Смиљане) Билић (1965), Драган (Миленка) Видовић (1957), Никола (Милана) Васиљевић (1966), Слободан (Бранка) Васиљевић, Милорад (Богдана) Мартић (1959), Новак (Илије) Миљановић (1954), сви из Зарјечја. На том подручју погинуо је радник Поште, Слободан (Велемира) Гајић (1958), припадник 4. Олпбр, прогнаник из Завидовића. Извиђачке групе муслиманских снага успијевају привремено запосјести брдо Паветину изнад Подволијак и коте Столић и Висић, уз 10 погинулих и 18 рањених, али није постигнут основни циљ, спајање са снагама Другог корпуса које су у првој декади мјесеца априла под шифром „Вележ 94“ синхронизовано нападале на Возућу са друге стране, преко Клуца и Главице. Међу погинулим нападачима ваља истаћи Елвира Муратовића (1971) из Дубравице, који је посмртно одликован „Златним љиљаном“.

Нападна борбена дејстава се не обустављају, пошто је 7. априла услиједио нови напад шифрован као „Лептир-94“, који је због метеоролошких услова (јака киша и густа магла), и појачане будности прегруписане и ојачане српске одбране завршен безуспјешно. У рејону Свињашнице на положајима Вучијачке бригаде ВРС гину: Спасоје (Цвјетка) Миличић (1971) из Г. Вишњика код Брода, Јован (Мике) Марковић (1962), Милан (Раде) Петровић (1959) из Трњана, и Милорад (Драгића) Радивојевић (1954) из Трњана. Посебан удар је био на утврђене објекте Лазендића рудина и Попово осоје. Пензионер Ненад (Бранка) Трипуновић (1928) из Свињашнице, који је радни вијек провео у Олову, преминуо је од задобијених рана приликом гранатирања Ратне болнице у Стогу.

Десетог априла, на годишњицу стварања НДХ, обистиниле су се пријетње НАТО који је бомбардовао српске положаје ког Горажда, што је охрабрило муслиманску страну.

Потом 12. априла, под шифром „Прољеће-94“ креће нови напад на Вијеанац. Изводи га у марту формирана 212. босанска ослободилачка бригада састављена од одабраних муслиманских бораца из Грачанице и Лукавца. Било је то ватрено крштење ове јединице намијењене за офанзивна дејства, са дјелимичним успјехом освајања првог нивоа Вијенца, односно Одмаралишта и стамбених објеката, чиме су остварили позицију за извођење завршне акције.

За разлику од „линијаша“ који су успјешно чували ровове, интервентне групе Четврте озренске бригаде су пролазиле између линија, прикупљале драгоцене информације са друге стране, а понекад уносиле пометњу у непријатељском залеђу, што су потврђивали ратним плијеном, донесеним оружјем.

Тако је 14. априла изведено борбено извиђање у зони одговорности Првог батаљона 4. Олпбр, у рејону објекта Крст (т.т. 1044), иза линије 309. Какањске бригаде, којој су нанесени губици у живој сили. Том приликом је заробљено: три аутоматске пушке 7, 62 мм, ПМ М-72 и један комад 7, 62 мм.

Дана 22. 4. извршено је борбено извиђање испред линија Другог батаљона, рејон Југовца, ради провјере утврђености предњег краја муслиманских снага. Два дана касније у раним јутарњим сатима два ојачана вода ДГ-а кренула су са објекта Локве (т.т. 994) у дубину муслиманских снага (рејон Висибаве и Ланишта), у циљу прикупљање обавјештајних података.

За војну операцију типа нападаог боја, „Возућа-94“. командант ОГ „Босна“, пуковник Рефик Лендо одређује дијелове пет бригада, двије завидовићке, двије какањске и зеничка 314., са укупно 1. 000 бораца. Мада је акција предвиђала широк појас, од Крста до Подсјелова, главне снаге нападача су биле груписане на правцу Љесковац-Воштан. Јединице су на полазне положаје изашле рано ујутро 27. априла, и извеле неколико безуспјешних напада. Међутим унакрсна пушчана ватра српске пјешадије и ПАМ-ова, те прецизна и координирана артиљеријска ватра присилили су нападаче да остану на полазним положајима. У овој акцији, у рејону Свињашнице, погинуо је Ђуро (Раде) Видић (1953) из Вучијачке бригаде.

Алија Изетбеговић је почетком маја поставио задатак генералу Хазиму Шадићу да се коначно мора заузети Вијенац, како би се учинио ратни прекрет. То је Шадић 3. маја пренио командантима 111, 117, 119, 212. бригаде на састанку у управној згради „Борца“ у Бановићима. За носиоца акције којом је руководио замјеник команданта Другог корпуса пуковник Рамиз Шувалић (иначе ожењен Српкињом), одређена је 212. бригада. Припреме су текле седам дана, а формирана је и посебна Тактичка група. План освајања Вијенца правио је Осман Пушкар, командант „ОГ 2“ пуних осам мјесеци. Сам или у договору са неким на српској страни, још је непознаница.

Непосредно иза Ђурђевдана, 11. маја, добро наоружане и детаљно припремане, овај пут одлучне у намјери, муслиманске војне формације успјеле су, уз ангажовање тенкова и јаке музике са разгласа, заузети „српску тврђаву“, запалити околна српска села, Горње Јарушке, Ристиће, Стике, Михајловиће и Гавриће, а њихово становништво отјерати у избјеглиштво. Изненађење је било потпуно и обострано, јер је мало ко вјеровао да се тако нешто може догодити.

Амблем Крњинске бригаде ВРС

Напад је изведен из два правца. Први, директно од Одмаралишта преко Језера ка Управној згради на Вијенцу и највиши врх Капу, а други од Градине према Јарушкама, и даље ка ријеци Турији у циљу одсијецања објекта од озренског залеђа и елиминисања могуће помоћи.

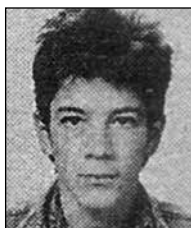
Припадници „ударне песнице“ 212. ослободилачке звани „бобовци“ на челу са домаћим борцима из Јарушки, појачани са 117. брдском из Лукавца (командант резервни мајор Исмет Арапчић) напредовали су од Михајловића, правцем лијево од барутног магацина Фабрике соде Лукавац и десно од Сипине. Припадници 119. муслиманске бригаде из Бановића, бановићки „Тигрови“ и „Живиничке осе“ нешто касније су пробили линију српске одбране на релацији село Ристићикота 452, и око подне спојили се са 212. у рејону школе у Г. Јарушкама.

Вијенац је био одсјечен од Озрена. Браниоци Михајловића су последњи ућуткани директним тенковским пројектилама. Подијељени у групе, српски борци покушавају извлачење, што некима и успијева. Борбама у дубини, ликвидирано је 52, а 48 бораца Крњинске бригаде ВРС заробљено и одведено у Тузлу.

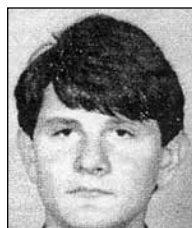
Највише погинулих, 17, било је из села Церовица код Добоја: Недељко (Бошка) Божић (1953), Веселко (Жарка) Босић (1960), Радојица (Милана) Јотић (1971), Стојан (Митра) Ковачевић (1954), Тодор (Бошка) Ковачевић (1946), Јован (Митра) Кесер (1941), Бојан (Драге) Миливојевић (1974), Митар (Ристе) Миливојевић (1972), Вид (Илије) Миливојевић (1950), Душко (Павла) Планинчић (1959), Бошко (Петка) Петковић (1943), Саво (Бошка) Петковић (1960), Момчило (Бранка) Радетић (1946), Ранко (Јели-

Бојан Д.
Миливојевић
(1974-1994)

Митар Р.
Миливојевић
(1972-1994)

Славко М. Јотић
(1971-1994)

Зоран В.
Ковачевић
(1970-1994)

сије) Чикојевић (1951), Драгутин (Јове) Чикојевић (1951) и Новак (Симе) Чолић (1972).

Осам погинулих рођено је у селу Љеб: Војко (Маринка) Марић (1953), Ратко (Велимира) Марић (1966), Богдан (Стојана) Марић (1962) Жељко (Љубомира) Марић (1963), Недељко (Миленка) Марић (1957), Мирко (Николе) Гаврић (1968), Веселко (Мирка) Смиљанић (1957) и Драган (Томе) Шућур (1971). Дједа Митар није дочекао свадбу унука Славка (Мирка) Јотића (1971).

Доста погинулих било је родом из Станара: Војко (Стојке) Зеленовић (1956), Миливоје (Стојана) Јовић (1966), Момир (Станоја) Митровић (1961), Милорад (Саве) Малић (1966), Богдан (Раде) Поповић (1955) и Теодор (Мирка) Савић (1944).

Станко М. Мишић
(1949-1994)

Владо Љ. Остојић
(1966-1994)

Поред бораца из Церовице, Љеба и Станара, на Вијенцу су живот изгубили: Боро (Милутина) Даниловић (1954), Нико (Драгољуба) Даниловић (1954) и Винко (Станка) Рауковић (1965) сва тројица из Јелањске, Слободан (Симе) Дрљић (1969), Симо (Тодора) Дрљић (1950) и Бошко (Илије) Дрљић (1945) сва тројица из Брестова, Живорад (Давида) Илић (1964) из Радње, Зоран (Васиља) Ковачевић (1970) из М. Буковице,

Станоје (Раде) Лакић (1958) из Опсине, Станко (Милоја) Мишић (1949) из Плочника код Добоја, Владо (Љубе) Остојић (1966) из Опсине, Драган (Маринка) Пијетловић (1973) из Љескових Вода, Миодраг (Стојана) Ристић (1962) из Радње, Мирко (Веселина) Смиљанић (1957), Радивоје (Симе) Суботић (1965) из села Осредак, Војин (Остоје) Суботић (1958) из села Осредак, Јово (Стојке) Шарић (1947) из Остружње, Предраг (Давида) Томић (1967) из Добоја, те Влајко (Милана) Ракић (1958), Миодраг (Неде) Лазић (1972) и Војислав (Глигора) Лазић (1952), сва тројица из Рашковца.

Заробљени су: Славољуб Божић, Драган Божић, Драган Босић, Златомир Бајић, Жељко Даниловић, Његослав Дрљић, Зоран Лазић, Душко Лазић, Миланко Лазић, Јово Ђекановић, Ђорђо Тодорић, Јово Јеринић, Срето Јеринић, Богољуб Јанковић, Драгутин Гостимировић, Александар Гајић, Раде Ђекановић, Радован Ђекановић, Миленко Микеревић, Боро Микере-

вић, Милован Чолић, Горан Чикојевић, Младен Миљевић, Горан Рауковић, Милован Рауковић, Рајко Радић, Миодраг Ристић, Горан Ранковић, Обрад Кршић, Мирослав Козаревић, Војин Легеновић, Душко Легеновић, Петар Поповић, Милорад Пејчић, Зоран Побрић, Саво Марић, Веселко Мишурић, Радован Тодорић, Ненад Достанић, Слободан Илић, Татомир Лазаревић, Бранко Самац, Драго Станчић, Витомир Симаковић, Радосав Светозаревић, Радован Шарчевић и Милан Шљивић.

Боро Микеревић из Буковачких Чивчија и тешко рањени Љубо Недаковић из Гостовића (заробљен на Главици код Возуће) су успјели побјећи из заробљеништва 27. марта 1995. искористивши небудност муслиманске страже на Мајевици, гдје су копали траншеје, а **Витомир (Илије) Симаковић (1967)** из Тисовца и **Никола (Драге) Достанић**, рођен 1956. у Добоју, су убијени приликом утврђивања муслиманских ровова на посавском ратишту.

Преостали затворени борци Крњинске бригаде ВРС, размијењени су и стигли на слободу након 19 мјесеци тамновања (24. децембра 1995. године), тешког физичког рада, и различитих обика иживљавања и тортуре. Размјена је извршена на мосту у Сочковцу.

На Вијенцу су муслиманске снаге заробиле импозантан ратни плијен: тенк Т-34, шест минобацача, четири топа „Зиса“, четири бестрзајна топа, два топа типа „бофорс“, један бровинг, противоклопна средства. . .

Међу нападачима су, између осталих, погинули: Мујко Куловић из Ђурђевица, Мешан Абаџић из Башиговаца, Хазим Дахалић из Снагова код Зворника, Џевад Семић, Неџад Мешковић (начелник артиљерије у 212. бригади), Џевад Дједовић, Алмир Ђулић, Мустафа Мујкић командир у 117. из Лукавца... Пет бораца 212. бригаде је награђено „Златним љиљаном“.

Колико је Вијенац био значајан војни објекат говори још један податак. У двогодишњем опсједању ове тврђаве изгинуло је, између осталог, 18 бораца из најближег муслиманског села Горњих Јарушака. Од тога њих седам је добило највеће војно признање „Златни љиљан“: Мехмедалија Хоџић, Мехо Хидановић, Рахман Маховкић и Сенаид Алибашић, а постхумно Сеад Хоџић, Хасан Синановић Хабе и Мерсудин Хидановић-Кеша.

Српска одбрана је стабилизована на лијевим обалама ријека Сеоне и Турије.

Убрзо је новоосвојене положаје на Вијенцу посјетио генерал Расим Делић, похвалио акцију и рекао: *“Значај ове побједи је вишеструк, јер она представља прекретницу у рату за ослобађање БиХ у смислу преузимања иницијативе од стране наше Армије. Дуго времена смо нашу тактику базирали на одбрани. Сада када се на том плану успоставља равнотежа, почели смо са стварањем јединица офанзивног карактера, и овом приликом бих истакао учешће 212. ослободилачке, јер су њени досадашњи резултати најбоља потврда исправности тог одређења“...*

Чини се да војни стратегије на српској страни нису добро проучили ове ријечи, нити су ову изгубљену битку тада сматрали „преломном“.

Падом стратешког објекта Вијенац под муслиманску контролу, сломљено је десно крило возућке одбране и унесен неспокој међу браниоце Чет-

врте озренске бригаде, са црним слутњама да би могли пасти у тотално окружење. Како летјети на крилима побједе, када су оба крила сломљена?

Бојазан се појачава у јуну, након пада Лазендићке рудине (Свињашница), још једног значајног одбрамбеног објекта на чеоном дијелу одбране.

Половином маја, посјетом возућком ратишту, додатно су охрабрили и мотивисали браниоце предсједник Републике Српске др Радован Караџић и командант Главног штаба ВРС генерал Ратко Младић. У разговору са командантима стационираних бригада и домаћином Српске општине Завидовићи инж. Стојком Благојевићем, потврдили су значај одбране Возуће и увјерили се на лицу мјеста у тежак положај цивилног становништва. То су потврдили Караџићевом изјавом за медије да се „овдје брани Москва“!

Шеснаестог маја изведено је борбено извиђање у рејону објекта Жедни врх (т.т. 1088), између Друге и Треће пјешадијске чете Првог батаљона. Приликом извођења овог задатка заробљене су двије аутоматске пушке калибра 7, 62 мм. Димитрије (Миладина) Петровић (1958), звани Мићо Диверзола, нагазио је на мину што је било смртоносно. Био је изузетно способан, брз као видра, и храбар борац. Сужањ и осветник који је извукао живу главу из Бановића. Посмртно је одликован Медаљом за војне заслуге.

Дана 20. маја извршено је борбено извиђање, а сутрадан у вечерњим сатима браћа Ђурићи су у присуству команданта Ударног батаљона, Првог батаљона и Прве чете поставили „извор“ на потезу Катраница-Мрки трн (т.т. 762). Преко овог „извора“ команда 4. Олпбр је имала информацију из прве руке о муслиманским намјерама.

*Димитрије
М. Петровић
(1958-1994)*

◇ 4. Б. СЛОМЉЕНА ЈУНСКА ОФАНЗИВА

Стичући тактичку предност заузимањем Вијенца, непријатељ поставља нове циљеве: овладати Подсјеловом и Паљеником, и на тај начин ставити Возућу у безизлазан положај. Охрабрено успјехом на Вијенцу, муслиманско војно руководство је одлучило да са већим снагама крене на ове просторе и зада смртоносни ударац браниоцима Возуће. Команданти 2. и 3. корпуса А РБиХ издају прецизне задатке: разбити предњи крај српске одбране на десној страни Криваје, овладати објектима Подсјелово, Сјенокос, Малован и Паљеник, и наставити са офанзивним дејствима, све до коначног заузимања Возуће и овладавања путном комуникацијом Зеница-Тузла. У рејону Прокопа спојити снаге два корпуса.

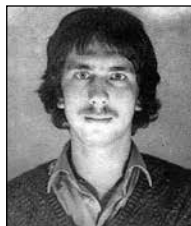
Двадесет седмог маја са сјевера почиње напад на Возућу, што је била увертира за већу операцију која је планирана на другој страни, у Трећем корпусу А РБиХ. Други корпус са сједиштем у Тузли је под шифром „Брана 94“ настојао са сјеверне стране да заузме “возућки џеп“ како је називао тај дио територије. Главни удар је извршен од Бановић Села према котама тт 603, тт 608 и тт 610, али се браниоци Четврте озренске бригаде нису дали изненадити. До 10. јула, колико је требало да трају планиране борбене ак-

Стојко Д.
Божановић
(1959-1994)

Душан Б.
Грабовичкић
(1951-1994)

Драгослав
Р. Петровић
(1961-1994)

Слободан Д.
Јелић (1958-1994)

тивности на овом дијелу ратишта, снаге Другог корпуса, тачније ОГ "Исток" са више хиљада бораца (119. бановићка брдска и 117. лукавачка), појачане са јединицама 212. из Сребреника и 252. из Тузле су у више наврата безуспјешно нападале стратешке објекте Пријевор, Рудељак, Клупе и Главицу изнад Цвјетовина. Али, ова одбрамбена линија коју су бранили борци из Свињашнице, без обзира на велике губитке у људству, остаје стабилна.

Посебно жестоке борбе водиле су се за објекат Клупе који је нападнут из правца Зобика у првој седмици јуна. Први је погинуо Стојко (Драге) Божановић (1959), посмртно одликован Медаљом мајора Милана Тепића, потом је са три метка из пушкомитраљеза погођен у груди Душан (Богдана) Грабовичкић (1951), „Кривајин“ столар, посмртно одликован Медаљом мајора Тепића. Трећи је страдао машиновођа брзих возова ЖЖ, Драгослав (Раде) Петровић (1961) звани Чича, отац три кћерке, чији је старији брат Драгутин из рата изашао као тежак инвалид. Сви са подручја Свињашнице, која је нападнута фронтално са друге стране, па су поред битке за властите животе бринули и о томе шта се у залеђу дешава са њиховим породицама. Теже је рањен Чедо Петровић из Сјенокоса.

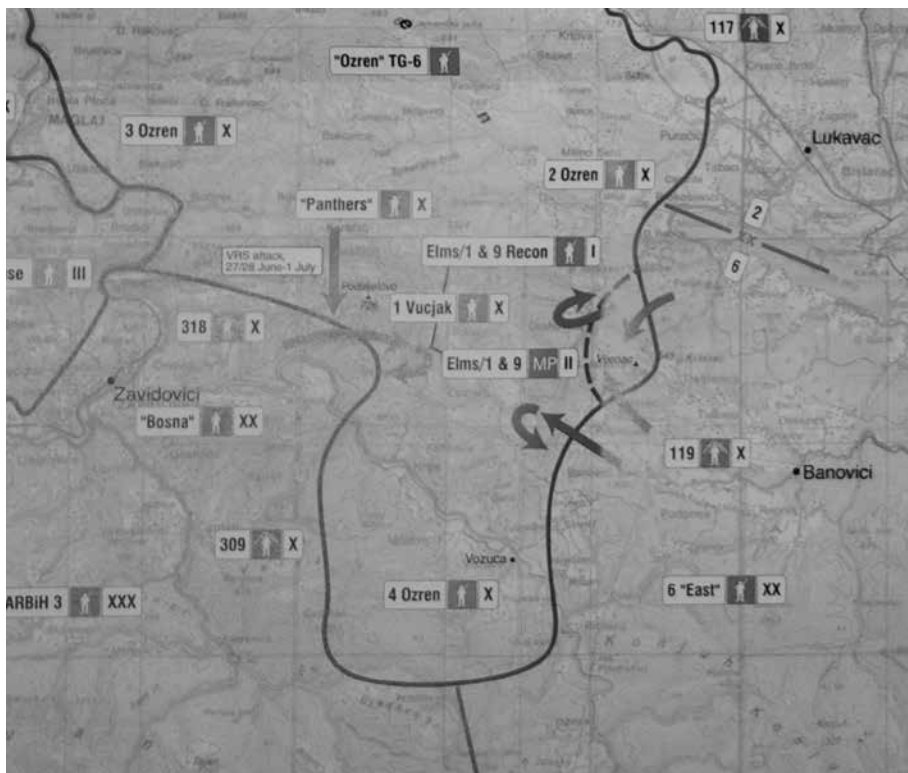
Поред наведених, на Клупама је страдао минер Слободан (Драге) Јелић (1958) са Кућанца, који је такође одликован Медаљом мајора Милана Тепића.

Операција здружених снага Трећег корпуса такође шифрована као „Брана 94“ почела је 1. јуна из правца Завидовића и са краћим прекиди-ма трајала до новембра 1994. године. Оперативна група „Босна“, на челу пуковник Рефик Лендо, са око 5. 000 војника из три брдске бригаде (318. завидовићка под командом мајора Јасмина Шарића, 320. завидовићка под командом мајора Фуада Зилкића, и 309. какањска под командом мајора Ибрахима Хукића, које су стандардно држале линију на том сектору. Оне су појачане ударним формацијама из Трећег корпуса: 7. муслиманска бригада под командом пуковника Шерифа Патковића, Одред „Ел муџахид“, специјална јединица „Делте“, диверзантска јединица „Асим Чамџић“, 303. брдска на челу са мајором Мухамедом Бегагићем, 311. лака из Какња под командом мајора Фадила Имамовића, 314. брдска из Зенице под командом мајора Џевада Смајлагића, 330. брдска из Немиле, двије лаке бригаде са подручја Тешња, 3. ИДГ батаљон, и елитна 120. бригада «Црни лабудови». Све наведене војне јединице су наступале из правца Завидовића и етнич-

ки очишћеног Гостовића. Надгледао их је командант Армије генерал Расим Делић, са истуреног ИКМ у Брашљевинама.

У настојању да прикрију пораз, муслимански официри су јавно приказивали умањен број учесника у операцији „Брана-94“, јер амерички војни стручњаци процјењују укупно учешће од 17. 000 војника из оба Корпуса.

Главнина почетног удара Трећег корпуса, чије је сједиште било у Зеници, била је концентрисана на положаје Вучијачке бригаде ВРС из Подновља у рејону Свињашнице (од ријеке Криваје до Подсјелова) којом је командовао капетан Владета Живковић, и на Мотајички батаљон у рејону Подволијак (од ријеке Криваје до села Оштрић) под командом Недјељка Сувајца Пепе.

Скица Битке за Возућу, јуни 1994.

Како се очекивало Трећи корпус, са јединицама распоређеним у два ешалона, прво је напао бочне положаје које су држали припадници Четврте озренске бригаде ВРС и Мотајичког батаљона. Првог дана нападних дејстава, 1. јуна, елитни „Црни лабудови“ пробијају српску одбрану и заузимају објекат Паветину изнад села Подволијак. Истовремено припадници зеничке 314. избијају на Каменичку Премет, гдје гине бранилац **Ранко (Станка) Тодоровић (1953)**, а припадници зеничке 303. помјерају српску одбрану на

Ранко С.
Тодоровић
(1953-1994)

Саван С.
Цвијановић
(1970-1994)

Милан М.
Удовичић
(1970-1994)

Подсјелову ка Николином брду, гдје је погинуо Саван (Саве) Цвијановић (1970) из Карачића. На положају код Оштрића пао је Милан (Мирка) Удовичић (1970) из Желеће, припадник батаљона Гостовић. Није био ожењен.

Сахрањен је у Милошевцу код Модриче, посмртно одликован Сребрном медаљом за храброст. Нешто касније гине Мирко (Богољуба) Марковић (1956).

Командант Ударног батаљона, Зоран Благојевић-Зока записао је у својим Ратним биљешкама:

„...Овај пут муслиманске снаге из два корпуса дјелују синхронизовано. Захваљујући „извору“ знамо шта нам се спрема. Имају више бригада, него ми водова. Процењујемо 10: 1. Да свако испали само по један метак! Имамо ли довољно муниције и граната за топове? Хвата ме нека језа, али то покушавам прикрити. Добро су се спремили и разрадили до у детаље. Јавили смо да се врате сви наши борци са одмора. Sprema се велика битка. Мислили смо да то има само у филмовима. Сви борци морају имати заштитне гас-маске, пошто најављују гранате пуњене отровима.

Нимало једноставно. Увече 31. маја шаљемо ИДВ-е „Бранцола“, „Шубаре“, и „Колачеве“ на главне правце напада. У резерви, ако негдје попусти, остају „Швапчад“ и Корпусна ВП, са командантом Николом Рашуом (миљевићким зетом) и поручником Драганом Талићем.

Ујутро, у шест сати ураган је кренуо. Наши борци су прихватили борбу, стисли зубе и одолијевају нападима. Могу ући у Возућу само ако сви изгинемо. Командири Славко Јелисић-Славчија, Јездимир Пантелић-Јездара, Њего Његомировић, Младен Савић, Мирко Пантелић, Раденко Божичковић, Зденко Станковић-Зденкара, Раденко Ђурић обилазе сваког борца и дижу морал. Гину Вучијачани, али не попуштају.

Возућа гори, тресе се од детонација. Падају и гранате пуњене сумпором. Јаук рањених цивила, погибије. Доктори, Данко у Стогу и Сорак у Возући, имају пуне руке посла.

Јављају, код Пепе пала три рова, муслиманска војска напредује изнад Подволијака. Нема калкулусања, са Ударним батаљоном и водом Корпусне полиције крећем у помоћ, свјестан да су муслиманске снаге врло близу главног пута који нам значи све. Рањен сам. Четврти пут.

Кад нови дан сване, нама поново смркне. Хоће листати да гину? Зар их није у ових десет дана довољно изгинуло? Кадрија, возућки месар у Бачковићима пита:

-“Гдје то иду јединице?

-На Возућу?

-Опет вас је мало!...“

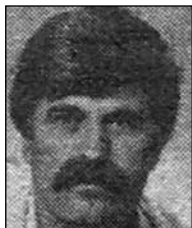
Бања Лука. З. Благојевић у болници
након четвртог рањавања

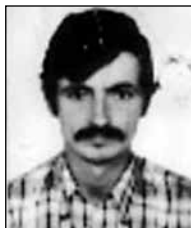
Амблем Вучијачке бригаде ВРС

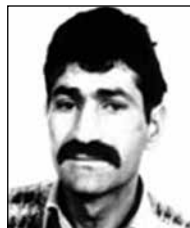
Вукови са Вучијака на Свињашници

Никола Д. Алексић
(1948-1994)

Марко М.
Марковић
(1952-1994)

Новак Д. Јанковић
(1958-1994)

Слободан Р. Којић
(1966-1994)

Трпећи жестоке ударе, прихватајући борбу „прса у прса“, Вучијачка бригада је практично десеткована, али није попустила. Људски губици су били ненадокнадиви: Никола (Душана) Алексић (1948), Милисав (Сретенија) Ђукић (1952), Марко (Милана) Марковић (1952) и Бранко (Новака) Марковић (1955), сва четворица из Трњана, Новак (Душана) Јанковић (1958), нежењени Слободан (Раде) Којић (1966), Раде (Милана) Павичић (1942) и Милош (Милана) Радуловић (1952) сва четворица пољопривредници из Дугог Поља, Славко (Живка) Грабовац (1972) из Подновља, Миленко (Павла) Савић (1967) из Ботајице, те припадници интервентног вода „Мачкови тигрови“ Војислав (Драгића) Околић (1964) из Глоговца и Синиша (Слободана) Шапорац-Шапа (1969), коме се послје његове погибије родио син. На десетине бораца је тешко и лакше рањено у блиским борбама, па је ова бригада након уговорене обуставе ратних дејстава, 14. јуна повучена са тог дијела ратишта, а на њено мјесто је прекомандована лака пјешадијска бригада из Лакташа, под командом потпуковника Зорана Црнића. И Пепин батаљон је замијењен батаљоном 43. моторизоване бригаде.

Цијенећи комплексност ситуације, команда Првог крајишког корпуса ВРС, почетком јуна на овај дио ратишта упућује Други батаљон Србачке бригаде. Наредних дана стигла су још два батаљона, тако да је 6. јуна комплетна Србачка бригада, састављена од младића подмотајичких села, Посавине и Лијевча поља, запосјела рејон одбране у дужини од 20 километара, од Поповог Осоја (село Медићи), преко Чукуре до Каменичке Премети. Србачка бригада ће на возућком ратишту остати 16 мјесеци, до краја рата, дијелећи са домицилном бригадом понос и тугу, зло и добро. Команда бри-

Раде М. Павичић
(1942-1994)

Милош М.
Радуловић
(1952-1994)

Синиша С.
Шапорац
(1969- 1994)

Миленко П. Савић
(1967-1994)

гаде на челу са потпуковником Миодрагом Сувајцем је смјештена у кући шумара Милоша Божића, на Стошници, команда Првог батаљона у Трнићима, другог у Стогу, трећег у Миљевићима. Позадински батаљон и хаубичка батерија размјештени су у рејону села Бријесница.

Уговорено примирје трајало је два-три дана. А онда је кренуо ураган, уз логистичку помоћ пакистанске јединице „неутралног“ УНПРОФОР-а, са свом расположивом техником, са оштрицом напада према Подсјелову, које је држао Пети батаљон Друге озренске бригаде под командом Зорана Вукашиновића. Циљ: обезбиједити лијеви бок главним снагама које ударају на рејон Шупље букве и Свињашнице како би пресјекле 10 км широки клин ка Кестену, избиле у рејон Прокопа и ставиле Возуље у окружење. Уз снажну артиљеријску (хаубица 120 мм) и тенковску подршку, пројектилама пуњеним хлором и бојним отровима, изведено је 14 пјешадијских напада.

Шеснаестог јуна АРБиХ биљежи успјех у долини Свињашнице, на дијелу одбрамбене српске линије коју је од Вучијачке бригаде преузела тек пристигла Лакташка бригада ВРС. Убачена директно у жариште опсежних војних операција Лакташка бригада ВРС, недовољно искусна, неопремљена и неприпремљена узмиче пред жестокиим ударима са утврђених објеката Шупља буква (т.т. 593), Гројта, и Симин бријег (581) код села Божићи. Двадесетог јуна, под изговором да је је „у питању издаја“ већина бораца Лакташке бригаде се повукли са ратишта. На бојном пољу је остао само командант Црнић са 50 најоданијих бораца, ризикујући да буду живи заробљени. Припадници АРБиХ су помјерили српску одбрану за три километра по дубини и избиле на Малованску греду. Греда Подсјелово стављена је у полуокружење. На другој страни Криваје заузет је значајан одбрамбени објекат-Столић.

Муслимански борци Суад Спахић (1970) из села Лике код Калесије, и Хариз Вокић (1968) из Сајтовића код Калесије, командири водова „Црних лабудова“ (120 лаке бригаде), касније такође одликовани „Златним љиљаном“ АБиХ, и Рамиз Пријић (1953) из Жељезног Поља настањен и сахрањен у Бајватима као припадник 318. бригаде, изгинули су у рејону Шупље букве. Нешто касније живот су изгубила још два борца из Калесије: Нурија Карић (1971) и Кемал Алимановић (1971). Међу десетинама погинулих увенуо је и један завидовићки „Златни љиљан“, Халил Мулахалиловић (1967), из Гостовића.

Борци домицилне Четврте озренске лп бригаде остали су на својим положајима, присебни и храбри. У судбонсној борби код Лазендићке Рудине, 16. јуна, у настојању да повеже покидану одбрамбену линију и заустави даље муслиманско напредовање, пада командант Првог пјешадијског батаљона Четврте озренске лпбр, инжењер машинства **Његомир (Тихомира) Његомировић (1959)** са Мисарађе. Био је неожењен. Красиле су га многе људске врлине, па су његово име борци изговарали са дужним поштовањем. Поуздан и храбар вођа, одмјерене ријечи и

Његомир Т.
Његомировић
(1959-1994)

*Бранислав
Н. Кулишић
(1971-1994)*

*Боро Б.
Грабовичкић
(1961-1994)*

*Драго В. Ђекић
(xxx-1994)*

*Мира Стакић,
(1927-1994)*

благог погледа. Планер и извођач многих успјешних акција и подухвата у долини Криваје и долини Гостовића. Имао је истанчан осјећај за опрез. Никад ништа није препуштао случају ни ризику. Сахрањен је у Бијељини, посмртно опјеван у пјесми, и одликован Медаљом за војне заслуге. Истог дана живот је изгубио припадник интервентног вода 2. Олпбр „Црни ђаволи“ **Бранислав (Ненад) Кулишић-Мања (1971)** из Сижја. Није био ожењен ни запослен, по струци варилац, посмртно одликован Медаљом заслуга за народ. Потом **Боро (Бранка) Грабовичкић (1961)** из Свињашнице, отац троје дјеце, дрварски техничар, који је такође посмртно одликован Медаљом заслуга за народ. Сахрањен је у Добоју.

За одрбрану Возуће на лијевом боку тих јунских дана животе су дала три борца Србачке бригаде: **Милан Кесић (1963)**, **Мирко Станковић**, и **Михајло Мркић-Мајо (1971)**. Рањено је више десетина бораца, међу којима теже Мићо Латиновић. Из Крњинске чете ВРС, која је у оквиру Србачке бригаде држала положаје на Паљенику, погинули су: **Јован (Марка) Пејичић (1962)** из Буковачких Чивчија, **Драго (Васе) Ђекић** из Цвртковаца, **Недељко (Милоша) Вукојевић** и **Драган (Виде) Марковић**. У блиској борби живот је изгубио и припадник „Вукова са Вучијака“ **Сретен (Ђорђа) Лугоњић (1972)** из Јелањске.

Муслиманска артиљерија је тукла неселективно, свом жестином. У гранатираном болничком стационару у Стогу, јасно обижељеним знаком Црвеног крста, усрђена је у болесничком кревету цивил **Мира Стакић (рођена Лукић 1927. у Стогу)**, избјегла из Сарајева, док је њен муж Ранко, предсједник ОО Црвеног крста, теже рањен гелером у родним Стакићима припремајући њену сахрану. Кише граната су немилосрдно засипале и разарале напуштена рубна насеља и центар Возуће, усмртвши цивиле **Десанку**

*Десанка А.
Лазендић
(1921-1994)*

*Невенка Г. Савић
(1939-1994)*

*Милица В. Лазић
(1925-1994)*

*Милутин М.
Благојевић
(1965-1994)*

(Алексе) Лазендић (1921) у Свињашници, Невенку (Госте) Савић (рође-на Цвијановић 1939) у Карачићу, Милицу (Васкрсије) Лазић (1925) у Че-ваљуши, пензионисаног трговца са Кућанца Јанка (Васкрсије) Павловића (1929) који је одвезен и сахрањен у Бијељини.

Због угрожене путне комуникације према Озрену, несигурности од бор-бених дејстава и могућности потпуног пада у окружење, дио становништва из долине Криваје, Лозне и Свињашнице у кишној ноћи 16-17. јуна је из-мјештен евакуацијом на Пањик. Током егзодуса нестало је старина Љубо (Ђорђија) Цетић (1913) из Миљевића. Неожењени Милутин (Милосава) Благојевић-Мићун (1965) из Подмалована, познати виртуоз на виолини, от-ишао је са народом Свињашнице у егзодус, прикључио се српској Војсци, и крајем године погинуо на Бихаћу.

У Возући су остали само они који могу да носе пушку и који су спремни да погину у борби.

Док се народ са завежљајима налазио на путу неизвјесности, у збје-гу под отвореним озренским небом, годинама стицана имовина у свињаш-ничким селима Туњик, Трипуновићи, Цурићи, Сјенокос, Подмалован, Под-паљеник, Раван, Лазендићи и Поље нестала је у пламену. Мада је долина Криваје тада постала угрожена српска енклава, никоме од међународних званичника није пало на памет да је прогласи заштићеном зоном и на осно-ву закона ратног права стави под контролу УН, као што је то претходно учињено са чак шест муслиманских енклава.

Двадесетог јуна муслиманске јединице 2. и 3. корпуса биле су удаље-не три-четири километра једне од других, пријетећи да спајањем потпу-но одсијеку Четврту озренску и Србачку бригаду. Чинило се да је битка за Возућу завршена. Међутим, српске формације појачане интервентним групама са Озрена, уз надљудске напоре и велике жртве, успијевају зауставити лијево крило напада, чиме је онемогућено проширење којим би се бочно шти-тио главни правац удара. Овдје се истакао командант 2. Олпбр. капетан Милутин Мишић, родом из Љесковице код Жепча, чија је бригада у пресудним тренуцима показала чврстину и одлучност.

Посебно је био крвав преломни 22. јуни, када су на греди Подсјелову вођене одсудне борбе у којима је зау-

Јанко В. Павловић
(1929-1994)

Срђан М.
Стефановић
(1975-1994)

Драженко М.
Стјепановић
(1967-1994)

Миодраг
Ј. Стјепић
(1975-1994)

Александар Д.
Нешић (1972-1994)

Мирко С. Неђић
(1967-1994)

Радомир С.
Блажановић
(1958-1994)

Зоран У. Стевић
(1966-1994)

Цвијетин М.
Млађеновић
(1973-1994)

стављен продор муслиманске 314. моторизоване бригаде. Том приликом су изгинули: припадник „Ђурине полиције“ Срђан (Младена) Стефановић (1975) из Порјечине, радник „Циглане“ Драженко (Милоша) Стјепановић (1967) из Сочковца, младић Миодраг (Јове) Стјепаић (1975) из Карановца, медицински техничар Александар (Драге) Нешић (1972), младић Мирко (Саве) Неђић (1967) из Сижја, Мирко (Душана) Ћосић (1959) из Кртове, и отац четворо дјеце Радомир (Станка) Блажановић (1958) из Сижја. Сви су посмртно одликовани Медаљом заслуга за народ.

Истог дана на Шујанцу је погођен рафалом замјеник команданта батаљона Друге озренске бригаде Зоран (Уроша) Стевић (1966) звани Флинта, из Тумара. Флинта је напустио студиј богословије у Београду и пријавио се у добровољачки крајишки одред „Книнце“. Није био ожењен. Посмртно је одликован Медаљом мајора Милана Тепића. На овој судбоносној коти млади живот ће окончати младић Цвијетин (Милића) Млађеновић (1973), војни полицајац из Какмужа.

У међувремену ВРС је припремила контранапад који је кренуо 24. јуна увођењем свјежих јединица из 1. КК и ИБК, гарде „Пантери“, 1. батаљон војне полиције, 9. извиђачко-диверзантска чета, специјалне јединице на чијем челу су били Зоран Томушиловић-Мушац, Ђуро Мартић и Ненад Марјановић-Телка. Биле су ту и најбоље интервентне јединице са Озрена којима су командовали Драган Јокић-Бекшо, Радивоје Благојевић-Русак, Слађан Спасојевић-Циго („Цигини Пантери“), вод полиције Душана Никића. Брат до брата, јунак до јунака...

Српским снагама са укупно 3.000 људи је командовао мајор Милован Станковић, командант ТГ Озрен, родом са Требаве, док се једно вријеме на ИКМ налазио и генерал Момир Талић, командант Првог крајишког корпуса ВРС.

Жестока борбена дејства, вођена су по kotaма, на војним картама обиљеженим бројевима 702, 706, 726 и 715. Грмљавина артиљериских и тенковских оруђа мијешала се са пушчаним рафалима и дејством ПАМ-ова, ПАТ-ова, ПМ-а, и експлозијама бомби. У мирису крви, барута и дима, одлучивала се судбина Возуће. Српски борци до Видовдана успијевају овладати објектима Клеташте, Равне (т.т. 607), Шујанац, Давулије и насељем Гарићи, на бочном дијелу фронта, створити панику на супротној страни, и угрозити дотадашњу муслиманску предност. Из непријатељског строја избачено је на десетине војника: Хасан Бјелкић (1966), Сенад Хоџић (1975), Рашид Хоџић

(1953), Хамдо Халиловић (1960), Омер Османдић (1957), млади имам Нермин Халиловић из села Ковача (1975) као припадник јединице „Асим Чамџић“, Вехбија Ефендић (1974) и Рамо Дерлић (1969) из Жељезног Поља као чланови Одрода „Ел муџахид“, Сабит Буркић (1950) из Завидовића, Мевлудин Шабановић борац 303. бригаде, Мирослав Топић (1961), снајпериста и командир чете 314. брдске бригаде добитник „Златног љиљана“, Омер Џафировић (1963) из Криваје, командант 5. батаљона 320 бб....

На велики српски празник Видовдан, 28. јуна, водиле су се цјелодневне, огорчене борбе за превласт на коти 715. коју су „дијелиле“ противничке стране. На њој се налазило двадесетак добро утврђених ровова, окренути једни другима, налик на атомска склоништа. Супротстављени ровови су били повезани траншејама, тако да су се на неком мјестима траншеје приближавале на дохват бомбе. Становништво Завидовића је било спремно за евакуацију. Обије стране показују до тада невиђену храброст и упорност. Тенковски двобој није ријешио побједника на овој коти, чије је запосједање доносило ратну превагу, а браниоцима Возуће олакшање. Муслимани уништавају тенк Т-55, а Срби заробљавају тенк Т-34.

У наредних осам дана жестоких борби смјењивали су се пробрани борци из чак осам муслиманских бригада, док је на српској страни учествовао најелитнији дио 1. КК и 1. ИБК. У покушају да зауставе контраудар, на бојишту је дневно гинуло десетине муслиманских младића, углавном са подручја општине Завидовићи и Зенице, о чему свједочи на лицу мјеста накнадно подигнута спомен плоча. Посебно је урађено обиљежје од гранате погинулом носиоцу „Златног љиљана“, „Кривајином“ металцу Шефику Skeјићу (1950) из Перовића, који је као обичан борац преузео команду, када су надлежни официри „нестали“ са бојишта.

О коти 715 надахнуто је писао један муслимански младић који је ту изгубио оца:

„У најкраћем, ката 715 је једно од најтруснијих ратних жаришта у 94. години, јединствен монумент у ратним антологијама, мјесто страшне погибелји и изгибије. Трагично подсећање на изгубљену младост. Стаљинград у минорној распламсалости, грчевита борба огољеле ријешености да се живот одржи на најнижој тачки постојаности. Биланс жртвава супротстављених страна је вјерна потврда симболике страдања на дотичној узвисини. У свега неколико дана, под спиралом острашћених супротности, живот је положило више стотина људи.

Некролог једној ратничкој годишњици поново је исписан на трусној босанској земљи, на тмурно самртној узвисини која административно припада општини Завидовићи.

Негдје у немирној 94. години вођене су грчевите борбе за доминантну улогу над котом 715, географском одредницом која је могла битно измијенит ратна дешавања или барем другачије формулисати судбину овдашњих народа. Како је ратничка срећа промјењив усуд и не нуди трајну наклоност ни побједнику ни пораженом тако је и трагично попрштало имало промјењиве изгледе и подједнаке шансе за промјену власника. Стравично стратиште је невелик плато са симболичним размјерама,

али горким билансом људских губитака. Једва да премашује хиљаду квадратних метара, али зато са утврдама наликим на галипољске тврђаве и на севастопољске траншеје. Цијело поприште је покривено ископинама дубоким неколико метара, и високо уздигнутим остацима нанесене земље. У овој самотној земљи је много импозантнијих узвишица, али ката 715 на Подсјелову је међу накрвавијим ратиштима у босанској прошлости, тврдо свједочанство да живот може титрати у свом најсјајнијем жару, али и напрасно згаснути.

На овој узвисини нема побједника ни поражених. Постоје само осујећене судбине неживљене младости, далеке наде угашене великим очекивањима. Овом туробном тлу не прија бошњачка колико ни српска крв, жецај није мање рањив ни за Алију ни за Илију, бол није блажа ни за мајку са марамом колико ни за мајку са шамијом. Овдје је крв опточила домете промашених политика, суза је окаменила недоречено право на живот, шутња је устоличила неизречену жељу... “

Оперативна група „Босна“ је приказала губитке у људству у операцији „Брана-94“; 93 погинулих и 478 рањених, од чега 154 теже. Међутим, ови подаци су непотпуни и стоје у колизији са податком да је само на коти 715 погинуло 110 муслиманских бораца.

Ситуација иза линија фронта се додатно погоршавала, па је избјегло возућко-ложњанско становништво самоорганизовано кренуло из озренског села Пањик према Добоју, у дубину слободне територије Републике Српске. Један број бораца је отишао да помогне смјештај породица у новој средини, и није се вратио на ратиште. Дио цивила, на своју одговорност, повремено се враћао по остављену храну и неопходне ствари за личну употребу.

Вријеме као најбољи судија, и завршене операције у борбама за Возућу су показали да је одлука команде Четврте озренске бригаде о извлачењу цивила из Возуће у љето 1994. године била дубоко промишљена, мудра, далековида. И спасоносна.

До 1. јула контранапад ВРС је избацио јединице Трећег корпуса из главне осе наступања. Навучене у минско поље и припремљену артиљеријску баражу, трпе доста губитака, након чега ВРС покреће општи напад и потискује јединице АРБиХ на почетне положаје.

Операција „Брана 94“ по први пут показује способност АРБиХ да подуме офанзиву већих размјера према ВРС и порази веће концентрације снага. Упркос коначном неуспјеху, операција је показала могућност Главног штаба и два корпуса да организују, управљају и снадбијевају већи број јединица. Посебно су се исказале извиђачко-диверзантске групе које су пробијале српску одбрану и стварале панику иза линија слабећи дефанзивне напоре ВРС, која је имала најмање 90 погинулих, преко 300 рањених и на десетине заробљених. Рањеног **Новицу Самарџића** припадници „Црних лабудова“ одвели су у Какањ, тамо злостављали, и лишили живота.

С друге стране, операција је открила слабости ВРС-а. Способност да организује и брзо укључи елитне формације у контранапад одсликала је супериорност ВРС у штабним пословима, логистици и мобилности. Способност официра средњег нивоа огледа се у доброј координацији јединица и кориштењу

ватрене моћи као и увлачењу непријатеља у минске и баражне «засједе». Ипак, главна слабост ВРС су јединице на нивоу батаљона и ниже које су биле слабо вођене, недисциплиноване, недовољно обучене и склоне паници.

Управо растућа потреба ВРС да попуњава линије са елитним формацијама доћи ће до изражаја у наставку рата посебно у завршним борбама када их није било довољно да закрпе многе «рупе» које су се појављивале широм фронта током операција АРБиХ и хрватских снага у 1995. години. Поред тога дошло је до несагласја војне структуре и политичког врха око неких круцијалних питања, што ће свакако имати кобне посљедице по долину Криваје.

Дванаестог јула, Одлуком број 02-111–488/94 унапријеђени су сви команданти, њихови замјеници и начелници штабова јединица Трећег корпуса А РБиХ које су учествовале у операцији „Брана 94“ у више чинове, што потврђује да је сарајевски војни врх наградио њихов учинак. Нешто касније, Одлуком од 5. августа, унапријеђене су у чин надкапетана старјешине из 318. завидовићке бригаде: команданти другог и трећег брдског батаљона, Азем Ћатић и Саид Бајрић, те Реџеп Чамџић, учитељ из Возуће, помоћник команданта за безбједност. Исти чин је додијељен командантима сва три брдска батаљона 320. завидовићке бригаде: Екрему Мехићу, Ахмету Шехићу и Синану Џафићу, те команданту Одрета „Ел муџахид“, Абделкадир Моктарију, Алжирцу званом Абу Мали.

Операција „Брана 94“ многима је помогла да стигну до старјешинског чина капетана: Ајман Авад, Сиријац (помоћник за обавјештајно-безбједносне послове Одрета „Ел муџахид“, шејх Абу Абдел Рахман, Египћанин, звани Абдул Харис (помоћник за морал, ИПД и вјерска питања у Одреду), Муатез Билах (замјеник команданта Одрета), Ал Хамдани Сађеда Фадил (помоћник за логистику у Одреду), Ибрахим Вуковић (помоћник за логистику 318. бригаде), као и замјеници команданата сва три брдска батаљона 318. завидовићке бригаде: Дервиш Балић, Асиф Ћатић и Сеад Хрвић.

Из 320. завидовићке брдске бригаде у чин капетана унапријеђени су замјеници команданата свих брдских батаљона: Исмет Мујић, Мухамед Омерашевић и Мехо Пашић, као и помоћник команданта за безбједност Хусеин Муџић.

Армијски генерал Расим Делић Наредбом број 05-1/6-30 унаприједио је у чин капетана „домаћег сљедбеника“ џихада: Башић Мустафе Мухамеда, командира друге чете у Одреду „Ел муџахид“, док су чинове поручника добили помоћници за морал у све три чете: Рибо Смаје Мурис, Харачић Фахрије Недим, и Башић Мустафе Абдулмалик из Доњег Вакуфа.

Податак да из 303. брдске бригаде (зеничка) нико није унапријеђен показује да муслимански војни врх није био задовољан учинком и залагањем њиховог старјешинског кадра у борбама за Подсјелово и Свињашницу. Ова бригада је, учествујући у бербеним дејствима на поменути ратишту, за осам мјесеци забиљежила рекорд: имала је 76 погинулих и 120 рањених бораца.

Након операције „Брана 94“ највише је профитирао начелник штаба ОГ „Босна“ Ахмет Оџачкић, који је добио чин пуковника. Ахмет је прије рата радио као резервни официр у Штабу ТО Завидовићи.

Амблем Србачке бригаде ВРС

Борци Србачке бригаде на Паљенику

Тенк А РБиХ заробљен на Подсјелову

◇ 4 Ц. МЕШЕТАРЕЊЕ И ПРИТИСЦИ „МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ“

Гледано извана изгледало је језиво, а како ли је тек било онима унутра? Своје виђење возућког ратишта љета 1994. године записао је један нижи старјешина 16. крајишке бригаде:

„...Свако помињање Возуће код мене изазове неку језу. Када су средином 1994. године Муслимани кренули у до тада најжешћу офанзиву на Возућу, и скоро је заузели, неке наше крајишке јединице су отишле у испомоћ да врате изгубљену територију. На том ратишту су већ два мјесеца били мој кум и пријатељ као припадници Друге крајишке бригаде. Када се ситуација смирила на Возућу је требало упутити стотину момака из Другог батаљона 16. Крајишке мтбр да би стабилизовали одбрамбене линије. Пет официра је кренуло ка одредишту како би се на лицу мјеста, у команди 4. Озренске договорили о сарадњи. У команди смо затекли два официра и неколико војника. Контактирали су линију и за три сата кум је стигао у команду. Већ је било поподне када је један од наших официра изашао и рекао да ћемо ту преспавати, па ми је кум предложио да искористимо вријеме и обиђемо дио линије. Прихватио сам приједлог и кренули смо. Брзо смо сишли са пута и почели да се пењемо уз неку вукодерину какву до тада нисам видио, иако сам рођен на Мањачи и добро знам шта је шума. Терен је био такав да ниси могао ићи равно, већ цик-цак. И тако до врха. Тек што смо се попели на једну узвишење, чекало нас је друго. И тако у недоглед. Затим смо прошли кроз неко високо шипражје и бујад и стигли на линију. Угледао сам четири рова, са око петнаестак људи, који су покривали то узвишење. У разговору са њима, упитао сам их:

-Па добро, гдје су остали?

-Ено их на другом брду!

-А, ко чува овај пролаз доле?

-Нико, минирано је. Немамо довољно људи ни узвишење да покријемо, још да покривамо то доле!...

Та ноћ је прошла мирно, уз само неколико пуцњева и узвика „Текбир“.

Сутрадан смо се вратили у команду управо када су донијели једног тешко рањеног војника. Граната му је одбила дио леђа. Плаче и тражи да му дође његов кум. И он је, као и ја, тражио свога кума. Убрзо је стигао кум, коме је рањени борац пружио пиштољ уз ријечи: „Дај ово мојој кћерки, нека има успомену на оца“! Убрзо потом санитар га је одвезао, али су након неколико минута јавили да је преминуо. Потресен овом блијском сценом наслонио сам се на оближње дрво и сат времена плакао...“

У рејону Подсјелова почетком јула погинули су возач тузланског „Технорада“ Брано (Бранислава) Трипуновић из Тумара, посмртно одликован Медаљом Милана Тепића и припадник Прњаворске бригаде ВРС Жељко (Јуре) Мартиновић, док је Гојко Васић из Шаринаца теже рањен у предјелу

Премил Д. Лазић
(1952-1994)

Саво Д.
Станковић
(1953-1994)

Милан Б. Глигорић
(1941-1994)

Миленко С. Неђић
(1966-1994)

главе. А потом је заробљен Рајко (Вида) Југовић (1954) из села Штрпци код Прњавора. Није познато да ли је тијело страдалог размијењено.

На Клубама је погинуо Премил (Данка) Лазић (1952), борац из Свињашнице столар по занимању, који је посмртно одликован Медаљом заслуга за народ, те Саво (Драгољуба) Станковић (1953) из Поља у рејону Ненића, који је сахрањен у Ступарима на Озрену.

Генерал Расим Делић, командант ВК АРБиХ посјетио је осмог јула муслиманске јединице на возућком ратишту, боравећи у Свињашници на објекту Симин бријег.

Возућа постаје опсесија у штабовима два муслиманска војна корпуса. Операције изведене у три дана (14. јула и 17. јула) имале су заједнички циљ да са сјеверне стране, са објеката Безимени вис и Велика Главица (т 610) који се налазе између насеља Шиктари и Цвјетовине, покушају елиминисати српску одбрану и створити услове за напредовање ка ријеци Криваји. Ово је био практично наставак операције „Брана-94“, што потврђује и заједничко учешће формација из оба Корпуса. У првом нападу учествовало је 400 бораца, уз подршку тенковске ватре, док је наредни напад окупио елитне ИДЧ из четири бригаде „ОГ 6-исток“ (107. ббр, 111. ббр, оловске 121. ббр и 210. ббр) са укупно 915 бораца. Муслимански губици од девет погинулих и 40 тешко рањених у оба напада оборили су морал нападача и показали снагу и одлучност возућке одбране.

Борбе су биле кобне и за домицилне браниоце. На бедему Возуће остали су члан «Црвених беретки», нежењени младић Миленко (Милана) Пејић- Мими (1973) из Пејића чији се отац налазио у хрватском заробљеништву, Марко (Јована) Јовановић (1938) из Вуковина, Милан (Бранка)

Младен Ј.
Стојановић
(1967-1994)

Марко Д.
Трипуновић
(1970-1994)

Константин Р.
Мићућ (1946-1994)

Драго В.
Мијатовић
(1965-1994)

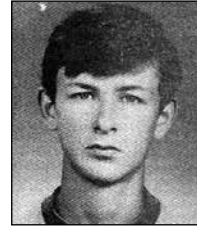
*Душан Ј. Савић
(1938-1994)*

*Миленко Д. Тошић
(1966-1994)*

*Слободан Т.
Цвијановић
(1963-1994)*

*Саша Н. Митрић
(1971-1994)*

Глигорић звани Мишурић (1941), чији је син Милијан погинуо 1992), и три борца из батаљона Гостовић: економски техничар **Миленко (Стојана) Недић (1966)**, **Младен (Јанка) Стојановић (1967)** из Жиока и незапослени машински техничар **Марко (Димитрије) Трипуновић (1970)** из Вукмановића, који је подлегао ранама у Београду половином августа. У одбрани помануте коте рањен је замјеник команданта Ударног батаљона Петар Лукић, звани Вук, родом из Гостовића, врло частан и одговоран старјешина. Уживао је велико повјерење Возућана. Иначе, припадници Батаљона Гостовић у рејону Велике Главице су покривали осам ровова.

Губици Радничког батаљона из Добоја који се, такође налазио у зони нападних дејстава, нису ми познати.

Последње декаде јула положили су животе на бранику Возуће: **Боро (Јована) Симић (1955)**, у рејону Вијенца **Константин (Ратка) Мићић (1946)** из Д. Бријеснице који је стигао на ратиште са привременог рада у иностранству, и командир интервентне јединице **Драго (Велемира) Мијатовић (1965)** из Лозне, отац троје дјеце. За учешће и допринос у одбрани Драго је посмртно одликован Медаљом заслуга за народ. **Душан (Јове) Савић (1938)** из Лозне, отац петоро дјеце, преминуо је 30. јула у добојској болници након рањавања, а сахрањен у Карановцу.

Зла коб задесила је одбрану Шујанца, 27. јула, када у силовитим борбама гину младић **Миленко (Душана) Тошић (1966)** из Сижја и **Јован (Премила) Трипуновић (1950)** из Г. Бријеснице, а сутрадан **Слободан (Тривуна) Цвијановић (1963)** угоститељски радник из Текућице, и машински техничар **Душко (Јовице) Илић (1972)** из Бољанића. Тих дана на коти 715 тешко је рањен припадник интервентног вода "Цигини пантери" **Саша (Ненада) Митрић-Сале (1971)** из Грачанице. Преминуо је након 18 дана боби за његов живот. Сале је два пута одликован, за живота Медаљом Милана Тепића, посмртно Медаљом заслуга за народ. Није био ожењен. По занимању је био машиновођа, а радио у „Вучи возова“ Добој. Сахрањен је на Пањику, а опело је вршио владика Василије.

Истовремено са трајањем операције „Брана 94“, половином године, покренут је нови талас «мировних преговора» по принципу „узми или остави“. Поново су вјешти манипулатори у удобним европским салонима покушали неутра-

*Миленко М. Пејић
(1973-1994)*

Борци Четврте озренске бригаде, 1994.

лисати тековине дотадашње борбе директно ударајући на виталне српске интересе у РС. То што Изетбеговићевим оружаним снагама није успјело на возућком и другим ратиштима представници „међународне заједнице“ настојали су да надокнаде за зеленим столом. Поново су понудили мир за територије, а долину Криваје уцртали у туђу, муслиманску државу. То је на овдашњи народ и борце који су уз велике људске жртве сломили муслиманску јунску офанзиву дјеловало поразно. План „Контакт групе“, коју су велике силе формирале крајем априла од седам својих представника предвиђао је Унију Републике Српске са 49 посто територије и муслиманско-хрватске федерације са 51 посто, али тако да би муслиманска територија била компактна са изласком на Саву код Брчког, а српска у енклавама. Република Српска је исјечена у три дијела, 80 посто природних богатстава, руда и енергетског потенцијала би припао Муслиманима. И овај план је настајао у дугом процесу, након мучних преговора, притисака, и ослушкивања шта се дешава на борбеним линијама. Нису изостајале пријетње, застрашивања и уцјене српске стране, која је поново требала дати велике територијалне концесије, и то управо оне које су тог љета крвљу одбрањене. Без обзира што би РС имала свој Устав и владу, преовладало је увјерење да план не гарантује опстојаност и да би означио „почетак краја српског народа на његовим вијековним територијама и увод у национално самоубиство“. Половином јула муслиманска и хрватска страна прихватају план, док је Скупштина Републике Српске, упркос снажних притисака из Београда 3. августа одлучила да коначну одлу-

ку о томе донесе народ на плебисциту. Сутрадан су Власти СР Југославије и Србије прекинуле све политичко-економске односе са Републиком Српском, увеле санкције и затвориле границу на Дрини.

Тако су Срби у БиХ изгубили јединог савезника, и поново на себе навукли бијес великих сила.

Као што се и очекивало грађани РС су већином од 90 посто одбили план, али то за креаторе новог свјетског поретка, као и у ранијим случајевима, није имало никакве правне посљедице, сем што их је увјерило да морају предузимати радикалније кораке. НАТО авиони су по други пут од почетка рата тукли српске положаје, а међународни мешетари су посегли за још једним адутотом: сукобити војни са политичким врхом на Палама. У томе су рачунали на помоћ председника Србије, коме је заузврат понуђено укидање санкција.

У ширем окружењу љето је протекло у покушајима да се Војска Републике Српске, након ултиматума НАТО-а, војнички или дипломатски, удаљи на 20 километара од Сарајева. Војнички то, наравно, није било могуће. Ратни пожар је захватио и Цазинску крајину, а у сукоб се умијешао још један елемент-војска Фикрета Абдића, односно Аутономне области Западна Босна. Истовремено «мировна иницијатива» Контакт групе, донијела је већи неспокој међу српске борце него сви дотадашњи муслимански напади. Они српски политичари који су љета 1994. године изгубили образ, нису тада били свјесни да ни главу неће моћи сачувати. Од свог народа, или од Хага, свеједно.

Вишемјесечна дипломатија Контакт групе није била само куповина времена већ и срачунати параван за највећу операцију наоружавања босанских муслимана, упркос постојању ембарга Уједињених народа на увоз оружја. Иза омиљене синтагме западних политичара «промијенила се ратна срећа» крије се, у ствари, кријумчарење ратне технике из Ирана у Босну, преко Хрватске, вриједности 200 милиона долара. Изражено тежински, четрнаест хиљада тона! Бројчано, преко 160 авионских летова! Пред очима (и нотама) многих свјетских амбасадора акредитованих у Загребу, преко кога је вршен овај «донаторски транзит», под будним надзором министарског двојца Харис Силајџић-Гојко Шушак.

Поједини аутори сматрају да је иницирање ове операције потекло управо из влада оних држава одакле су делегирани чланови Контакт групе, са циљем постизања «баланса наоружања и снага», односно стварања «босанског чуда отпора»! И док је београдска власт народу Републике Српске увела санкције, а међународни посматрачи запосјели граничне прелазе на Дрини, из Ирана је Армији РБиХ, почевши са мајем, мјесечно стизало осам транспортних авиона скупоцјених «донација» из исламских земаља, од тенкова до ракета!

Нови муслимански покушај овладавања јужног дијела возућког фронта, и спајања два корпуса, остао је без ефекта. Нападни бој од 5. августа, који је АРБиХ водила под шифром „Тајан-94“, и у коме су учествовале три бригаде (какањска 309. и двије зеничке 303. и 310) и корпусна ИДЧ, са укупно 850 бораца, заустављен је у старту ефикасном ватром српске артиљерије и чврстом одбраном пјешадије у рововима на Локви. Мада је овај напад пла-

Миленко Р.
Божичковић
(1968-1994)

Раденко Н.
Михајловић
(1965-1994)

Драган Ј. Недић
(1964-1994)

Ненад Ђ. Савичић
(1947-1994)

ниран неколико дана са главним ударом на линију Крст-Љесковац, трајао је непун дан и завршен безуспјешно по нападача.

Штитећи комуникацију ка Озрену, током августа и септембра, у небески бесмртни одред, отишло је шест српских бораца: **Јово (Бранка) Марковић (1953)**, **Милош (Васкрсије) Трипић (1939)**, оба из Лозне, Бекшин пушкомитраљеца са искуством славоноског ратишта **Миленко (Ратка) Божичковић звани Чупо (1968)**, отац три сина **Раденко (Недељка) Михајловић (1965)** оба из Доње Бријеснице, и жељезнички радник **Драган (Јове) Недић (1964)** из Какмужа. Миленко и Драган нису били ожењени, а задобили су смртоносне ране од експлозивне направе су у рејону Шујанца. У КБЦ Бањалука, након тешког рањавања спајпером, подлегао је **Ненад (Ђоке) Савичић (1947)** из Ораховице. По занимању је био заваривач. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. У рејону Оштрића погинуо је **Драган Вујасин (1958)**, борац Првог батаљона Србачке бригаде.

Борац **Петар (Мирка) Достанић (1947)** са Липе (Тукови) је изненада умро у Прњавору (08.9.1994.) а сахрањен у Бијељини. Прије рата је радио у иностранству, имао троје дјеце, међу којима сина Драгана који је на Возући 1994. тешко рањен (остао без ноге). На Југовцу је погинуо отац четворо дјеце **Бранко (Душана) Мишић (1951)** из села Ошве код Маглаја. Бранко је одрастао у вишечланој породици, а радио је у маглајском "22. децембру". Сахрањен је у добојском гробљу Шушњари.

Петар М.
Достанић
(1947-1994)

Бранко Д. Мишић
(1951-1994)

Персоналне промјене у команди бранилаца требало је да допринесу стабилности одбране, ефикаснијем борбеном дјеловању, и учврсте повјерење бораца у старјешински састав. Командант Ударног батаљона поручник Зоран Благојевић-Зока постављен је за начелника штаба Четврте озренске бригаде ВРС у септембру 1994. године након лијечења и успјешног опоравка од четвртог рањавања. Био је то и чин захвалности борцу и команданту који је добар дио одбране долине Криваје носио на својим плећима. Команда Четврте озренске бригаде је практично остала непромијењена: командант мајор Новослав Николић, начелник штаба поручник

Зоран Благојевић-Зока. Чланови штаба: Мелента Јовановић-Меле, Бранислав Макрић-Макро, Младен Божичковић-Млађо, Мико Марковић-Пичар, Педраг Поповић-Пеђа (за морал), Нинко Ђурић (за информисање), Радомир Достанић-Радомирац, др Вјекослав Сорак и Зоран Петковић.

1. МПБ: командант Зденко Станковић, Раденко Ђурић. Командири чета: Слободан Лукић -Дива, Мирко Благојевић-Пичија, и Митар Панић, кога је након рањавања замијенио Владо Спасојевић.

2. МПБ: командант Младен Савић, Мирко Пантелић, Раденко Божичковић, Душко Глигорић. Командири чета су остали непромијењени: Јездимир Пантелић-Јездара, Божо Тодоровић („Бијеле беретке“), и Славко Јелисић-Славчија, кога након рањавања мијења Славко Стакић-Шундара.

3. МПБ: командант Владо Петровић-Чича, Велибор Јовић.

Због одласка мајора Милутина Мишића у команду ТГ Озрен, за команданта 2 ОЛПБр. са сједиштем у Тумарама у новембру је постављен мајор Голуб Панић, родом из возућких Јањила.

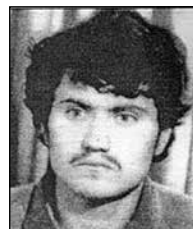
И друга страна у то вријеме подузима реорганизацију јединица и кадровско јачање у циљу побољшања ефикасности напада. У Гостовићу је 23. августа 1994. формиран Четврти маневарски батаљон за офанзивна дејства од 400 пробраних муслиманских бораца општине Завидовићи, за чијег команданта је постављен у чин мајора унапријеђени Харис (Хасије) Ђатић, ранији помоћник начелника Штаба за оперативно-наставне послове Оперативне групе „Босна“ А РБиХ. Овај батаљон, скупа са афро-азијским Одредом „Ел муцахид“, раме уз раме, биће ударна песница свих офанзивних дејстава на југозападни дио возућког ратишта до краја текуће и у наредној години.

У Батаљону је војно-безбједносне послове обављао Реџеп Чамџић-Реџо, учитељ из Возуће, који је послје рата играо улогу великог противника рата и миротворца! И који је јавно тврдио да никад није видио муцахедина, мада је сједиште команде Четвртог маневарског батаљона и команде „ЕЛ муцахида“ било у школи на Чардаку, у Гостовићу, једно до другог!!!

Четврти маневарски батаљон се састојао из три чете на чије чело су постављени: Мирсад Старчевић, Един Бешлагић и Хазим Хоџић.

На јесен 1994. (29 септембра) извршена је последња реорганизација јединица А РБиХ на завидовићком подручју. Спајањем двије постојеће формиране је 328. брдска бригада, за чијег команданта је именован Фуад Зилкић-Зилка, ранији командант 320. бригаде. Ова бригада, са укупно 4.500 војника сврстаних у пет батаљона, биће до краја рата претпочињена ОГ „Босна“, односно 35. дивизији КОВ.

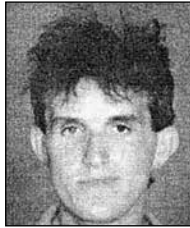
На десном рубу све угрожене комуникације Возућа-Озрен, у рејону Ораховице, на јесен се интензивирају муслимански снајперисти, од чијих метака живот губе припадници Четвртог батаљона Друге озренске бригаде: бравар **Владимир (Недељка) Михајловић (1954)** из Трештенице, бравар Рудника кречњака „Вијенац“, отац двоје дјеце **Саво (Стевана) Гаврић (1954)**, и нежењени токар **Славољуб (Жарка) Гаврић (1965)**, оба из Горњих Јарушака, и оба посмртно одликована Медаљом заслуга за

Владимир Н.
Михајловић
(1954-1994)

Саво С. Гаврић
(1954-1994)

Славољуб
Ж. Гаврић
(1965-1994)

Радивоје Н. Божић
(1965-1994)

Марко С. Жарић
(1969-1994)

народ. Драго (Ђокана) Поповић (1941) из Доње Бријеснице је погинуо у рејону Ђурића, а Десимир (Борислава) Јовановић (1969) из Грачанице, припадник 1. Олпрб, у Ораховици.

Ранко (Константина) Никић (1960) из Карачића гине на Шујацу, а Радивоје (Никодина) Божић (1965) из Гостовића, на линији према Бановићима.

У оквиру припремних корака за нови покушај овладавања стратешких објеката на западном дијелу Возућког ратишта, Подсјелова и Паљеника, Трећи корпус је наредио пребацивање и стационирање Одред „Ел муџахид“ на подручје општине Завидовићи. Наредбом од 24. октобра Одред је претпочињен Оперативној групи „Босна“. Сходно наредби, у првој половини новембра 1994. прва група „светих ратника на Алаховом путу“ улогорила се у селу Ливаде (Свињашница), док је команда смјештена у селу Брезик. Постројавање јединице и пригодан говор извршио је у Ливадама 10. новембра шејх Енвер Шабан, вјерски вођа Одред, чији су припадници већ сутрадан ступили у акцију.

То је утицало на интензивирање овог дијела фронта којим се покушавала створити повољнија тактичка позиција за коначан удар. У првој декади новембра активирана је ватрена линија у рејону Паљеника и Машинског вуса (Висића), ка положајима Србачке бригаде. Користећи тешке зимске услове за борбу, муслиманске оружане формације предвођене Одредом „Ел муџахид“ и новоформираним Четвртим маневарским батаљоном под-узимају офанзивну операцију тајно шифровану као „Маневар-94“.

Без обзира на испољене слабости, напади су заустављени, линије стабилизационе, а нападачима нанешени губици у људству и техници. Посебно тешка ситуација је била на Машинском вису, гдје су 9. новембра припадници Србачке бригаде накратко изгубили неколико ровова, и четири борца: Петар Голић (1961), Дарко Свобода (1964), Борислав Јагодић (родом из Лакташа) и Милован (Славка) Аривук (1954) из Горње Лепенице, чије је тијело пронађено накнадно. Два дана касније у рејону Поповог осоја, код села Медићи, страдали су припадници Извиђачког вода Србачке бригаде: Синиша Маринковић (1972) и Радослав Радовић-Рашо (1967), док је митраљезац Жељко Драгомировић тешко рањен артиљеријским пројектилом. Нешто касније на овој ватреној тачки погинуо је Новко (Недељка) Слијепчевић из Прњаворске бригаде.

Амир Пурић из села Кљаци код Травника један је од тројице припадника „Ел муџахида“ који су у тим крвавим борбама изгубили живот.

*Перо Н. Савић
(1964-1994)*

*Зоран Ч.
Митровић
(1966-1994)*

*Драгић Б.
Радуловић
(1967-1994)*

*Стојан П. Лучић
(1957-1994)*

Непријатељ је спријечен да начини значајнији помак, али под снажним ударом Четвртог маневарског батаљона, коме је ово било прво ватрено крштење, људски губици специјалне јединице полиције ВРС, на Маловану и Пролому изнад Потпаљеника (т.т. 557), били су велики. У одбрани поменутих објеката и контраудару којом приликом су поново запосједнути, погинули су: припадник „Вучијачких орлова“ и замјеник командира Извиђачке чете ОГ Добој ВРС Марко (Стојана) Жарић (1969) из Дугог Поља, припадници јединице резервног састава МУП-а: Перо (Николе) Савић (1964) из Гајева код Шамца, Зоран (Чедомира) Митровић (1966) и Драгић (Будимира) Радуловић (1967) обојица из Дугог Поља, припадник ЦЈБ Добој Стојан (Петра) Лучић из Модриче, Митар (Николе) Кесецић (1952) из Станова, припадници полиције Добој Радослав (Радомира) Лазић (1972) из Доца, Ненад (Милутина) Зелинац (1970) из Ботајице на Вучијаку.

Самостална чета „Асим Чамџић“, у оквиру операције „Маневар-94“, безуспјешно је у рејону Подсјелова нападала на објекте Равне и Шујанац, али је успјела заузети објекат Давулије гдје се налазило седам одбрамбених ровова. У наведеним борбама гину припадници Прњаворске бригаде: Ранко (Душана) Лазић (1958) и Перо (Софије) Домуз (1949), обојица из села Штрпци. На коти 521 страдао је припадник ЦЈБ Добој Миленко (Душана) Мишановић (1971) из Порјечине, отац петоро дјеце Милош (Дејана) Тодоровић (1950) у Лозној, Милош (Јове) Бабић (1946) у Лозној, а Божидар (Тодора) Лукић (1947) из Сувог Поља на Савичићима.

Завидовићка 328. бригада је у наведеној операцији имала 11 погинулих, међу којима и три носиоца „Златног љиљана“: Михрет Хускић (1961) из Хајдерићића, Мустафа Мердановић (1971), и Мехо Исић (1964) из Џеба.

*Радослав Р. Лазић
(1972-1994)*

*Ненад М. Зелинац
(1970-1994)*

*Миленко Д.
Мишановић
(1971-1994)*

*Божидар Т. Лукић
(1947-1994)*

Жарко В. Илић
(1948-1994)

Ненад Ђ. Матичић
(1967-1994)

Младенко М.
Јовић (1975-1994)

Ђоко С. Ђурић
(1946-1994)

Заузимање Возуће муслиманској војсци се наметнуло као императив. На источном дијелу фронта, у рејону Брадиња и Ашламића, 11. новембра изведена је војна операција под шифром „Вуна 94“. Други корпус А РБиХ је за ову акцију ангажовао људство са укупно 1. 500 бораца, од којих је током силовитог напада, који је трајао пуних 13 сати, животе изгубило девет, а теже рањено чак 64! Међу погинулим регистрован је Ибрахим Балкић-Брахе (1972) из Доње Лукавице, припадник ИДВ 220. брдске бригаде из Ђурђевика, посмртно одликован „Златним љиљаном“.

И браниоци су у операцију „Вуна 94“, коју су успјешно зауставили, имали осјетне губитке. На Ашламићу су животе изгубили **Жарко (Велимира) Илић (1948)** из озренске Буковице, и **Радован (Драге) Поповић (1959)**, а на Брадињу аутомеханичар **Ненад (Ђоке) Матичић (1967)**, отац двоје дјеце, из Миљевића, који је посмртно одликован Златном медаљом за храброст. Наредне седмице рањен је један од најмлађих бораца овог објекта, 19-годишњи **Младенко (Милијана) Јовић (1975)**. Младенко је преминуо у болници у Београду, а посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. Није био ожењен.

Почетком децембра услиједила је акција 212. муслиманске бригаде из Грачанице у Лозној која је том приликом помјерила линију српске одбране ка унутрашњости Озрена у рејону Вијенца, и неочекивано прешла на другу страну ријеке Турије код Мујагића и Халвација. Том приликом је погинуо **Ђоко (Станоја) Ђурић (1946)** из Г. Јарушака, по занимању возач, отац троје дјеце.

Муслиманске снаге не мирују, без обзира што су претходног мјесеца претрпјеле знатне губитке у људству и техници, и што је пао дубок снијег. Током децембра на сјеверном дијелу возућког ратишта забиљежен је долазак муслиманске ИДЧ из Кладња јачине 200 бораца. У неуспјешним извиђачким упадима изгубили су четири борца, док је осам рањено.

Петог децембра на Малој главици, према Бановићима, погинуо је возач **Илија (Уроша) Божић-Шања (1953)** из Јањила, отац двоје дјеце. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. Половином децембра на Подсјелову је изгубио живот **Младенко (Мирослава) Ђурић (1970)** из Васиљеваца, а потом у рејону Присјеке **Зоран**

Илија У. Божић
(1953-1994)

Синиша Лазич
(1973-1994)

(Николе) Бојанић (1956). Из строја Србачке бригаде, заувјек су избачена четири борца: Драгољуб Кузмић (1968), Слободан Митраковић (1967), Стево Новковић (1958) и најмлађи припадник Синиша Лазич (1973).

Крсне славе већине бранилаца Возуће, Михољдан, Лучиндан, Митровдан, Ђурђиц, Вариндан, Савиндан и Никољдан, обиљежене су у рововима, уз мало богатију мезу и покоји слављенички пуцањ.

За успјешну одбрану на ратишту у долини Криваје, крајем године одликоване су Четврта озренска бригада и Србачка бригада Медаљом „Петар Мркоњић“, а Вучијачка

Орденом Немањића.

У настојању да по сваку цијену сломе отпор бранилаца опсједнуте Возуће, током 1994. године муслиманске оружане снаге из састава Трећег корпуса АРБиХ извеле су седам војних операција: „Прољеће-94“, „Лептир-94“, „Возућа-94“, „Брана-94“, „Тајан-94“, „Спој-94“ и „Маневар-94“. Нешто мање операција извеле су припадници Другог корпуса: „Вележ-94“, „Прољеће-94“, „Брана-94“ и „Вуна-94“. Поред стандардних јединица АР БиХ из Завидовића, Бановића, Какња, Лукавца и Зенице, у овој години су на возућком ратишту, у оквру поменутих операција, или у самосталним борбеним дејствима, нападале елитне снаге са територија још десет БиХ општина.

Према непотпуним подацима, у наведеним операцијама током 1994. године, у бици за Возућу, животе је положило најмање 173 српских бранилаца и седам цивила. Од тога 34 борца из домицилне Четврте озренске бригаде, 31 из Друге озренске и батаљона полиције, 20 из Вучијачке бригаде, 14 из Србачке бригаде, пет из батаљона Гостовић, четири из Прњаворске бригаде ВРС, и највише, 65 из Крњинске бригаде. Губици Друге крајишке бригаде ВРС, бригаде „Пантери“, 43. бригаде, Прве озренске, 16. крајишке и других специјалних јединица које су учествовале у бици на Подсјелову нису познати, али се без претјеривања може закључити да је ратна 1994. година у долини Криваје однијела око 200 људских живота на српској страни.

Према непотпуним подацима, противничка страна која је вршила опсаду Возуће имала је 1994. године двоструко више људских губитака. Из завидовићких муслиманских јединица А РБиХ погинуло је 130 бораца, 83 са подручја зеничке општине, 28 из бановићке општине (без возућког батаљона), четири из Калесије. Са подручја Кладња погинули су: Зихнија Аликадић (1968), Раиф Хабибовић (1973), Рамиз Туралић (1969) и Енвер Туралић (1962). Са подручја Олова: Мехмед Чаушевић (1971), Фуад Какњашевић (1965) и Сејфо Рапић (1944). Из сребреничке општине: Семир Ђогић (1966) и Зихнија Тубић (1969). Из општине Добој-југ: Емир Мујкановић (1973) и Алија Јунузовић (1958). Из општине Тузла: Ахмет Гибић (1973), Дамир Хаџибегановић (1974) и Муамер Муратовић (1974). Из општине Сапна Мирзет Ибрахимовић (1965). Са подручја општине Живинице погинуло је 17 бораца, и њихов списак објављујем у посебном прилогу на крају књиге.

Под рубриком „остала мјеста“ воде се 53 погинула, што упућује да се вјероватно ради о жртвама из редова иностраних и домаћих муџахедина. Међу њима су: Нијаз Нухановић, Хариз Алибашић, Ирнас Бербић и Емин Хајдаревић. Такође нису познати губици у живој сили дијелова лукавачке и грачаничке бригаде, као и њихових интервентних јединица, које су вршиле нападна борбена дејства у рејону Вијенца. Ти губици су свакако двоцифрени.

Муслиманска рубна села сјевероисточно од Возуће, и подручје МЗ Рибница (Батаљон Возућа), током 1994. године, биљежи највеће људске губитке: Зећир Ђебић (1965), Неџад Бијелић (1972), Хасан Херић (1974), Асим Крџалић (1960), Сејдалија Капетановић (1972), Шахбаз Кудумовић (1956), Муфид Лисичић (1979), Неџад Лисичић (1971), Есад Софтић (1960), Хашим Синковић (1973), Амир Омерчевић (1968), Омер Омерчевић (1968), Вехбија Мујарић (1964), Ахмет Мујарић (1951), Зајко Мујарић (1946), Рамиз Џинић (1954), Суљо Зукић (1965), Михрет Зукић (1974), Мустафа Хоџић (1975), Хамдија Имшировић (1959) . . .

Р
АТНА, 1995. ГОДИНА

◇ 5. А. ЗАТИШЈЕ ПРЕД БУРУ

Возућа је у последњој ратној години постала главни џокер у политичким играма територијалног разграничења како би се рат привео крају. Политички представници Срба и војни аналитичари су сматрали да без Возуће српска страна не губи пуно, колико друга страна са њом добија. Губљење контроле над комуникацијом у средњем току ријеке Криваје могао би значити и крај рата, била је једна од гласина које су вјешто убациване на овај ровити простор. Трампити се, увјеравали су, може само оно што није изгубљено.

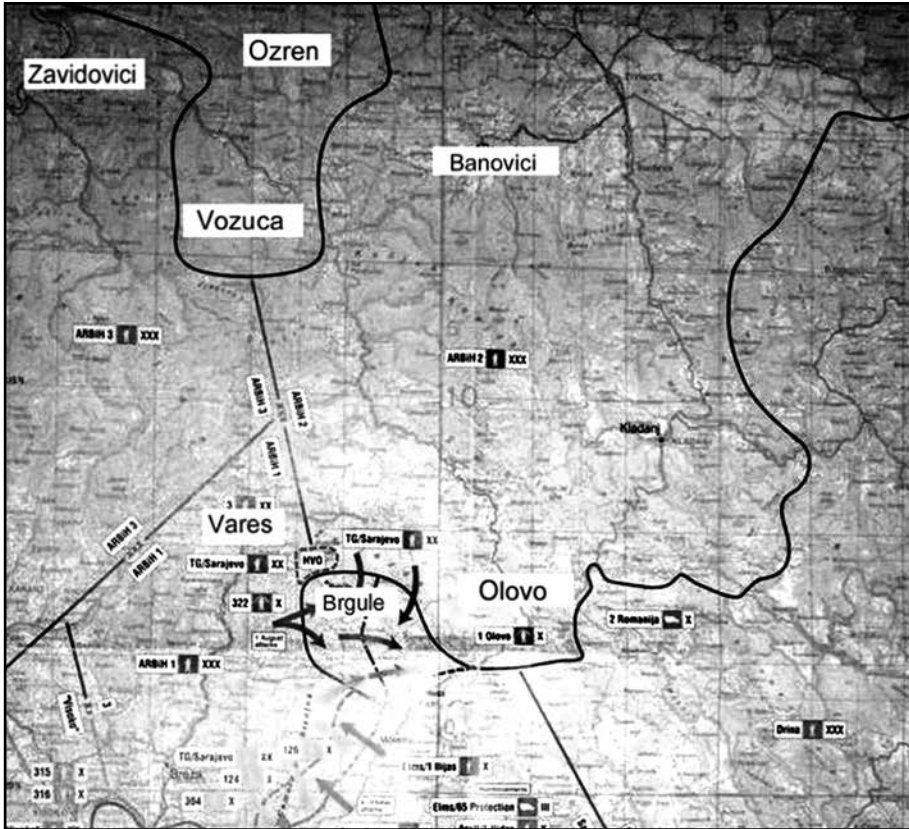
Задовољство успјешном одбраном током 1994. године помућено је неповољним развојем ситуације западно од Олова, на Нишићкој висоравни, чиме су шансе за пробој коридора долином ријеке Криваје и одвајања тузланске области од централних дијелова, сведене на минимум. Наиме, у другој половини 1994. године 1. Корпус АРБиХ под командом Вахида Каравелића је успио на том дијелу ратишта преузети стратешку иницијативу и заузети тридесетак километара територије, села Бргуле, Округлицу, и овладати планином Звијезда. Једномјесечне борбе на Чемерској планини и српска офанзива „Бргуле 94“, од 7. септембра до 11. октобра, улиле су нову наду да би комуникација из средње Босне ка сјеверу могла бити пресјечена. Међутим 7. новембра муслиманске јединице су заузеле комплетну Нишићку висораван и на тај начин додатно удаљиле српску војску Сарајевско-романијског корпуса од Возуће. Према званичним изворима АРБиХ, из Првог корпуса у јесењим борбама на поменути подручјима погинуло је 113 а рањено 275 и заробљено пет муслиманских војника, што говори о интензитету операција. Приближни су били и губици ВРС.

Изласком муслиманских војника на планину Звијезда, и потискивањем српске војске за двадесетак километара ка истоку, до комуникације Олово-Средње, изгубљена је добра позиција за војне операције у долини Криваје.

Возућа је тиме изгубила значај потенцијалне пријетње дијељења муслиманске територије и могућност да се управо на том простору ријеша судбина и питање побједника рата у БиХ. Војска Републике Српске је, то тврде и амерички војни аналитичари, прокоцкала „кеца из рукава“.

Истовремено, 1. јануара 1995. ОГ „Босна“ је трансформисана у 35. дивизију КоВ А РБиХ са сједиштем у Завидовићима и ИКМ на Клеку, са три бригаде и три маневарска батаљона, са укупно 11. 970 официра и војника. За команданта 35. дивизије постављен је пуковник Фадил Хасанагић, Крајишник из Бихаћа.

Зато су браниоци Возуће у 1995. ушли са дубоком зебњом, иако су на иницијативу западних сила зараћене стране потписале примирје, 13. по реду, односно Споразум о потпуном четворомјесечном прекиду непријатељстава, који је ступио на снагу 1. јануара. Муслиманске оружане снаге, по обичају, нису поштовале примирје, већ су повремено провокативно дејствовали пјешадијским оружјем и минобацачима доводећи у опасност животе цивила и бораца. Браниоци углавном нису узвраћали на провака-

Новембарске борбе за Нишићку висораван 1994. и удаљавање ВРС од Возуће

ције. Њима је овај мир добро дошао како би се залијечиле ране и санирали проблеми настали као посљедица тешких борбених дејстава у претходној години. Људство је било изморено вишемјесечним боравком у рововима, нестало је муниције одређених калибара, погонско гориво се сипало „на кашичицу“... Због високог снијега, дотур муниције и хране на предњи крај је био отежан.

Неки браниоци Возуће су искористили прилику смањене борбене готовости и отишли за породицама према Дрини или Сави, али је борбено језгро и даље чврсто бранило положаје, надајући се да ће јединице послате у помоћ ојачати фронт и одржати све значајнији Паљеник и Подсјелово. Постигнути договор да ратни војни инвалиди покушају привређивити, како би се обезбиједило додатно гориво представља примјер добре сарадње цивилне власти са ВРС. Ваља напоменути да је хронични недостатак погонског горива ограничавао покретност санитета и комплетне бригаде, па су кориштени коњи гдје год су прилике дозвољавале.

На Бадњи дан ово ратиште је посјетио и осоколио браниоце министар одбране Републике Српске Милан Нинковић, а половином марта Његово преосвештенство владика Зворничко-тузлански Василије Качавенда, који је код манастирске цркве „Света Тројица“ обавио колективни причест. Владика није дочекао нико од свештенства, пошто је парох хршки Миодраг Милидраг напустио Стог када су муслиманске гранате уништиле Парохијски дом, а једна погодила колијевку са одојчетом, и није експлодирала. Манастирска црква Света Тројица на Возућици је такође остала без свештеника Милоша Шаренца, који је отишао у избјеглиштво, а свештеник Голуб Митровић је прогнан из Завидовића. Због тога се за сахрану погинулог борца или освећење славског кољива ишло до Тумара. У таквој ситуацији сваки долазак владике Василија Качавенде, а долазио је и доносио ријечи утјехе и материјалну помоћ неколико пута у Возућу, без обзира што је овај териториј организацијски припадао Дабробосанској Епархији, уносио је радост у ратничке душе и наду да нису остављени.

Половином јануара, приликом посјете прогнаној породици, жени и двоје дјеце, у привременом дому у Оцаку, на неутврђен начин изгубио је живот полицајац **Брано (Драге) Стакић (1959)** са Пециловина, припадник МУП РС. Брано је завршио Полицијску академију на Врацама (Сарајево) и специјализирао криминалистику.

Крајем јануара ратни хроничари Возуће су забиљежили до тада нешто немогуће: пуних једанаест дана заредом Муслимани су поштовали примирје и на линијама раздвајања десило се мир! Током фебруара оружје је мировало сваког другог дана.

Дио избјеглог возућког становништва вратио се на своја огњишта из Которског (код Добоја), гдје нису нашли адекватан смјештај, што је изискивало веће ангажовање цивилне власти. Инжињери Раденко Лукић, председник Извршног одбора Српске општине Завидовићи са сједиштем у Возућој, и председник СО Стојко Благојевић, показују умијеће, потежу везе, и улажу велике напоре на два фронта; да би се снабдјело и прехранило повратничко цивилно становништво, а збринуло исељено. Због одласка већине дјеце у прошлогодишњем јунском егзодусу, школска година није почињала, а у области здравства изражен је недостатак адекватних теренских возила за превоз рањених војника и цивила, које је лијечио једини преостали доктор Вјекослав Сорак, начелник санитетске службе 4. Олпбр.

Свјесни да долази тешко вријеме, челници цивилне власти су у неколико наврата настојали код Председника Републике Српске др Радована Караџића издејствовати да ВРС у долини ријеке Криваје уради нешто конкретан што би повратило морал и пољуљано самопоуздање код народа. Слично писмо упутоу је и Обрен Петровић, народни повјереник из Добоја.

Медијска покривеност возућког ратишта била је потпуна захваљујући екипи референата за информисање Првог Крајишког корпуса: Милка Тошић, Ацо Летина, Драган Стегић, Љубо Паљевић, Лидија Жарић... Они су редовно долазили, снимали борбена дејства и са лица мјеста слали новинске и телевизијске извјештаје.

Прва три мјесеца протекла су под снијегом, у повременим оружаним провокацијама из пјешадијског и противавионског наоружања. Био је то предах, вријеме ни рата ни мира кога је муслиманска команда користила за темељиту припрему новог ратног плана за овладавање долина Криваје и Турије и додатно стезања обруча око опсједнуте Возуће. Чести прелети Нато-авиона и хеликоптера указивали су да се спрема нешто опасно. . .

Начелник Четврте озренске бригаде, поручник Зоран Благојевић-Зока записао је у својим Ратним биљешкама:

„...У жељи да се претпостављена команда одреди према нашој зони одговорности Горан Божичковић- Цибра и ја, након договора у команди, одлазимо ни мање ни више већ у Главни штаб ВРС у Црној Ријеци, код генерала Младића. Није вриједило тражити одговор у ТГ Озрен, ОГ Добој, а ни од 1. КК.

Испратио нас је командант Новослав Николић, врло частан старјешина који се саживио са нашим простором. Војнички врло одговоран, одлучан, прецизан, повјерљив... Као да је рођени Возућанин.

Одлазимо, детаљно припремљени, али са чудним осјећајем у души. По оној народној, нека свога и у гори вука, у Хан Пијеску смо се обратили официру Драгану Божичковићу, нашем земљаку, да нас најави.

Договорено, сутра у 08, 00 прима нас Начелник штаба, генерал Манојло Миловановић. Страховао сам пошто су у војним структурама Благојевићи били на лошем гласу, а Стојко неоправдано окривљен да жели иселити народ, а у ствари је настојао да спријечи масовну изгибију. . .

Осам сати. Генерал Манојло Миловановић ме у старту сасијече питањем:

-Господине начелниче, знаш ли правило службе? Зашто си необријан?

-Не могу да се бријем јер сам инвалид у руку-снашао сам се.

-Извини! Али, како се можете удаљити из јединице?-слиједио је нови пријекор.

-Каква је то јединица која не може бити 48 сати без начелника штаба?-не дамо се ни ми.

Пошто је атмосфера мало опуштена раширисмо карту уз строго војничко реферисање о стању у јединици и зони одговорности. Наглашавамо да од МТС-а Четврта озренска посједује само 40 коња који носе храну, а сви коњовоци су стари преко 65 година. Али, и поред тога спремни очекујемо нову офанзиву на Возућу.

Одговор је био суров и штур: - Господине начелниче, о Озрену и Возући ми водимо рачуна !!!

Ова реченица одјекну болно у мојим грудима. Тамо је мој народ, и знамо шта нас чека. Паде суза, мушка, војничка. Мотам карту. Горан и генерал тупо гледају.

-Господине генерале, очекивали смо да ћете нам предложити нешто конкретно? Плашимо се да не паднемо у окружење!? Бојимо се трагичног исхода!? Али, даће Бог да се ми сретнемо поново!

Није било свеједно генералу Миловановићу. Гутао је пљувачку. Послије ћутања говорио је како је на Бихаћу бацио шапку. Генерал о Бихаћу, а мене боли судбина моје Возуће...“

(Са генералом Манојлом Миловановићем Зоран Благојевић се срео 1997. год. у Добоју. На питање да ли га се сјећа, слиједио је мрачан и резигниран одговор: „Сјећам, па шта сада?!“ Оп. а)

Да би ојачали лијеву страну „коридора спаса“ за Возућу, у фебруару је у рејон Подсјелова прекомандована Прњаворска пјешадијска бригада ВРС. Током мартовског „примирја“ животе губе припадници њеног Првог батаљона: **Живојин (Стојана) Љубојевић (1957)** из Црквене, **Ненад (Раде) Јеринић (1972)** из Станара, **Здравко (Ивана) Березовски (1962)** из Околице, и из Трећег батаљона **Слободан (Ранка) Дворанчић** из Орашја коме је претходно у пожару изгорјело двоје дјеце.

У том периоду очљиво је довлачење и прегруписавање нових муслиманских снага и борбене технике, укопавање артиљерије, уређење положаја и интензивније извиђање предњег краја одбране. Откривене су и разбијене четири извиђачко-диверзантске групе. Очекивале су нова офанзиву, уз наду да ће она бити поново самоубилачки поход.

Почетком марта делегација Међународног комитета Црвеног крста на челу које је Берtrand Леврат довози 50 тона хране, обуће и одјеће, а потом Књижевни клуб “Трудбеник“ из Добоја са просвјетним радницима из Србије организује књижевно вече за браниоце „јужне капије РС“. Делегација МЗ Кузмин код Сремске Митровице коју чине Зоран Пањковић, Ђорђе Цвјетичанин, Милојко Брезовац, Вељко Васиљевић и Данило Божић такође користи примирје и по трећи пут током рата довози у Возућу хуманитарну помоћ у храни. Ово су били гестови добре воље племенитих људи који су били огорчени увођењем економских и информативних санкција СР Југославије према Републици Српској. Лијепо је било видјети и доживјети када учесници битке за Возућу у пасуљу добију парче сланине или кобасице.

Потом делегација цивилне власти и војног руководства Возуће одлази у узвратну посјету Кузмину, гдје су дочекани као хероји.

Половином марта оружане провокације прерастају у јача борбена дејства уз честу употребу снајпера. На десном крилу рањени су Славко Стојаковић из Подновља, Славко Петковић и Зоран Кабларевић из Лозне.

Општом офанзивом на Влашић и Мајевицу (20. марта) муслиманска страна једнострано прекида Споразум о примирју који је требао да траје до 1. маја. У Цвијановићима, 29. марта, од испалеене тенковске гранате са Вијенца погинули су: отац три кћерке **Мирко (Ратка) Мићић (1950)** и **Младен (Милана) Ђурановић (1955)** оба из Бријеснице и оба радници лукавачке „Коксаре“, посмртно одликовани Медаљом заслуга за народ.

*Мирко Р. Мићић
(1950-1995)*

*Младен М.
Ђурановић
(1955-1995)*

Операција „Сабур 95“

Варљив мир у долини Криваје наговјештавао је нову офанзиву. Тотално неповољан војно-тактички положај, у ваздуху титра осјећај неодговорности надређених, а команда и борци Четврте озренске чврсто определијелени за одбрану. Старјешински кадар не мирује и не посустаје; обилази борце, бодри, додатно утврђује поједине дијелове линије. Даје снагу случајним по-сјетиоцима и новопристиглим борцима који су долазећи из мирних унутрашњих дијелова Републике Српске добијали утисак да силазе право у пакао. Блиједо лица су коментарисали: „Ови су луди! Зашто се не повуку?“

Како се, поред толиких жртава повући и оставити своје имање? И то је војнички, заузети бољи тактички положај! Како оставити гробове предака и погинулих сабораца? Према уредно вођеној војној евиденцији, до 18. 4. 1995. године у бици за Возућу из домицилне возућке бригаде (4. Олпбр) погинуло је 150 а рањено 419 бораца.

Али, нека вријеме и историја суде!

Тридесет првог марта Одред „Ел муџахид“ је по наређењу Трећег корпуса директно претпочињен 35. дивизији КОВ, са сједиштем у Завидовићима, са првенственим циљем заузимања објекта Подсјелово. Блиски однос са домаћом 328. бригадом огледао се у заједничкој седмодневној обуци група војника у муџахединском кампу у Чардаку (Гостовић).

Истовремено, које ли коинциденције, по наређењу пуковника Новака Ђукића, команданта Тактичке групе Озрен ВРС, батаљон „Гостовић“ је повучен са линије према Бановићима и прекомандован на линију Шујанац-Љуљ, на Подсјелову.

Према смјерницама Главног штаба АРБиХ, које је потписао генерал Расим Делић, приоритетни задаци муслиманских оружаних снага у наредном периоду били су: заузимање Возуће, деблокада Сарајева и освајање територија у области Жепе и Сребренице.

Шестог и седмог априла, одбрана најјужнијег дијела Возуће, укупана од Оштрића до Крста, суочила се са жестокиим нападом 700 припадника 35. дивизије А РБиХ под командом пуковника Фадила Хасанагића, вођеним као операција „Сабур-95“. Здружени напад Одред „Ел муџахид“, два самостална маневарска батаљона (Трећег и Четвртог), и извиђачког дијела какањске 329. брдске бригаде из правца Вележа на објекте Локва (тт 959), Каменичка Премет, Љесковац (тт 1018), Градац, и Градић (тт 862) дисциплиновано и ефикасно је одбијен, а упади диверзантско-терористичких група неутралисани. Међу српским браниоцима није било жртава, док су нападачи имали једног мртвог и четири теже рањена борца.

Дводневни напад је извршен уз масовну употребу тенковских и артиљеријских пројектила од којих су у унутрашњости слободне територије рањени цивили Јелена Благојевић (60) и Илија Лазић (58). На осталим дијеловима ратишта су рањени: Иван Д. Стакић, Анђелко Н. Марковић, Маринко Д. Грабовичкић, Драго Ј. Крсмановић и Ненад Б. Симић. НАТО авиони су ниско надлијетали терен.

Након ове неуспјешне операције генерал Расим Делић је посјетио команду 35. дивизије КоВ.

Ни у периоду релативног затишја, између двије операције, браниоци се нису опуштали. Свакодневне провокације и покушаји пробијања одбране од стране мањих диверзантских група, захтијевали су пуну будност, борбену готовост и ангажованост бораца. У циљу елиминисања било каквог изненађења, пажљиво је праћено стање на и испред предње линије одбране.

Начелник Четврте озренске бригаде, поручник Зоран Благојевић-Зока, у том периоду записао је у својим Ратним биљешкама:

„...Захваљујући „извору“ и „потоку“ (прислушни уређаји, оп. а), које су у залеђу непријатеља инсталирали браћа Ђурић, Драго и Душко, уживо пратимо планове, припреме и покрете муслиманских снага, транспорт људства, наоружања, муниције и погонског горива оба муслиманска корпуса. Информације „из прве руке“ прослеђујемо вишој команди. Муџахедине такође слушамо. Они комуницирају на арапском, снимимо их, па нам то преводи Добринка Дабић рођена Пејић, Возућанка, свршени студент

арапског језика. Браћа Ђурићи су, тако се прича, толико вјешти да могу голим рукама ухватити живу лисицу!

Дана 19. 4. 1995. конвој са муницијом чекао је у Рибници ноћ да прође за Тузлу. Питамо једног старјешину ТГ Озрен шта да радимо. Одговорио је да није ту ! На исто питање командант Николић одговара: “Без мене!“.

Издајем наређење ватреним положајима МБ 82 мм Јаворик, МБ 120 мм Мисарађа, Папратањ ЗИС 76 мм : заузети координате и на команду дејствовати по војном објекту!

У спектакуларној експлозији конвој са десетак камиона натоварених муницијом је уништен, а након пар дана стигао је телеграм-похвала из 1. КК. Читам телеграм, а у ушима одзвања : „О Озрену и Возући ми водимо рачуна“ !.

Уништење конвоја даје нам наду да се можемо бранити. Жарко Трипуновић-Жара, прецизни нишанџија ЗИС-а са Папратња награђен је маскирном униформом! . . . “

На јужном дијелу ратишта, 27. априла, приликом борбеног извиђања у рејону Крста (тт. 1044) гине изванредан и храбар борац, Винко (Слободана) Поповић (1962) из Јелчића. Винко је један од оних који се, практично преко ноћи, од безазленог и непримјетног младића преобразио у јунака без мане и страха, на коге се у сваком тренутку могло рачунати.

Винко С. Поповић
(1962-1995)

Другог маја погинуо је Душко (Ненада) Милотић (1970) из Бара.

◇ 5. Б. БОРБЕ ЗА ПОДСЈЕЛОВО

Мајски егзодус Срба из Западне Славоније и августовски изгон 250. 000 Срба из Републике Српске Крајине наговјештавају нове крупне догађаје и планирана политичка рјешења на балканском ратишту, што је свакако утицало на трагичан расplet Возуће-симбола српског отпора, опасане са свих страна непријатељским снагама из два армијска Корпуса.

Као што се и очекивало, у другој половини 1995. године тежиште својих акција муслиманска војна команда поново усмјерава на Возућу. Запосједањем „Мале Москве“ како су је нападачи звали, физички би спојили два муслиманска корпуса, двије привредне регије, и створили претпоставку за офанзивна дејства према сјеверу, Добоју и ријеци Сави. Због тога је за коначно овладавање тог подручја сарајевски политички врх формирао посебан Фонд одакле се давала награда за заробљену српску главу, оружје или оруђе.

Бомбардери НАТО коалиције трећи пут од почетка рата изводе ваздушне ударе на српске положаје и логистичке центре, настојећи да избалансирају

однос снага, а потом створе премоћ за Муслимане. Дејство УНПРОФОР-а из правца Рибнице показује да у овом сукобу нема неутралних страна.

У првој половини маја поново су активиране борбене линије раздвајања према Рибници и Гостовићу, насеље Возућу потресло више десетина детонација, док је у долини Свињашнице и на Подсјелову владало затишје пред буру. Командант Одрета „Ел муџахид“ Абделкадир Мохтари (Абу Мали) 15. маја упућује приједлог 35. дивизији о учешћу његове јединице у предстојећој акцији. Мада благовремено упозорени од старјешина, браниоце Прњаворске бригаде су у неколико наврата успјели изненадити муџахедини, приликом насилног извиђања извођеног средином дана. Непостојање војничке етике огледало су у њиховом суровом обрачуну са српским заробљеницима. Браниоци Четврте озренске су цијело вријеме били опрезни и будни, тако да се до краја рата није догодило ни један случај да су их муџахедини нашли на спавању.

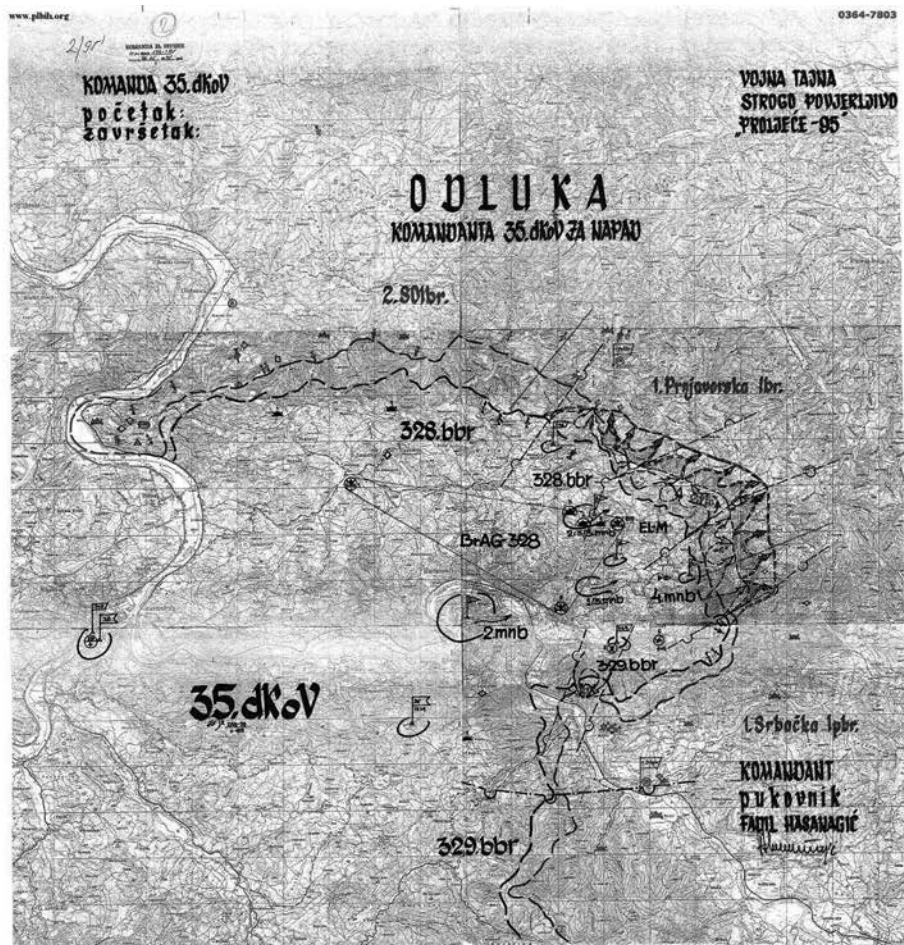
Тринаестог маја непријатељ је открио и уклонио прислушни уређај „поток“. Постоји сумња да је то учињено након дојаве некога са српске стране, након што је виша команда ВРС захтијевала да јој се доставе координате гдје се налазе прислушни уређаји. Достављене су тачне координате „потока“ и лажне координате „извора“.

Након ућуткивања „потока“, команда Четрте озренске бригаде остала је на једном извору директног информисања кога су шифровано звали „извор“. Али, и то је било довољно да се старјешине Прњаворске бригаде благовремено обавијесте о предстојећем нападу муџахедина. У њиховом сусједству, у рејону Кестена, у врло значајној зони одговорности, за команданта ПЈП-а (полиције) постављен је Јевто Благојевић- Гусар из Возуће, активно војно лице. Јевто се са јединицом налазио за браниоце Возуће на врло значајном мјесту, гдје су два муслиманска корпуса била најближа један другоме.

Операција Трећег курпуса, односно 35. дивизије под тајним називом „Прољеће-95“, са циљем освајања греде Подсјелова („капија Озрена“) и одсијецања Возуће, међу иностраним муџахединима шифрованог назива «Fethul-mubin» - «јасна побједа» почела је у зору 27. маја, на Спасовдан, и трајала до 30. маја. У њој је учешће узело 1. 500 муслиманских војника. Операцији је претходило вишемјесечно извиђање и снимање српских положаја и минских поља, те фиктивни напад у рејону Медића изведен седмицу раније.

У Одлуци за напад команданта 35. дивизије није назначен његов почетак, а у касети коју су снимили сниматељи „Ел муџахида“ приликом припрема за операцију фиксиран је 25. мај. Закашњење од два дана упућује на закључак да се унапријед чекао неки крупан догађај, како би операција добила разлог, пуну медијку подршку и оправдање.

Удари здружених снага извиђачких дијелова 328. бригаде (завидовићке), и 329. бригаде (какањске) под командом Фехима Шкуља, Одред „Ел муџахид“ са око 500 војника (270 енсарија-странаца из 40 држава, и 230 домаћих сљедбеника), Трећи маневарски батаљон, и Четврти маневарски батаљон били су усмјерени ка положајима Прњаворске бригаде ВРС, ба-

Операција „Прољеће-95“

таљона Гостовић, и дијела Србачке бригаде, на линији дужине 18. километара. Други маневарски батаљон је био у резерви у Криваји.

Брутални, јутарњи напад десетак комбинованих пробојних диверзантских група, без претходне артиљеријске припреме, из правца Ливада и Туњика на чијем челу су се налазили инострани и домаћи муџахедини, на тјерао је браниоце да се повуку из добро утврђених упоришта и земуница са већег дијела Подсјелова. Изгубљене су четири значајне коте, 715 код Шујанца, 726 (Хумка), 702, и 706 код села Горњани, тако да су се заузимањем ове последње коте Муслимани дубоку уклинили у Озрен, створивши тако добру претпоставку за даље напредовање према Кврги и Плаветном брду. Групу ка коти 702 предводио је Јеменац. Преживјели борци ВРС, памте налете вјерских фанатика према коти Хумка, које је водио Абу Абдулах

из Либије, тенкиста звани «Планински лав», ветеран из рата у Авганистану, са трогодишњим ратним искуством из Босне. Погођен је директно у чело. Он је свој живот „даровао Алаху“ у овој четвородневној акцији, са десетак идентификованих афро-азијаца: Абу Зејд из Катара (стар 27 година, Abu Zayd, al Qatari), Абдулах Шејбани из Саудијске Арабије (Abdullah Shaybani, 19 година), Абу Муслим из Јемена, Абу Бекир из Либије, Египћанин Мухамед Бадави (Muhammed Badawi), Убеј, Зубеир, Хурејра из Туниса, Алула, Сејфудин и Дифае из Јемена, и Санџаклија Ахмед са мјестом боравишта у Турској, као и домаћи муџахедини: Фикрет Муртић (1972) из Жељезног Поља, Сенид ефендија Хајдаревић (1974) из Рајчића код Високог.

На коти 551 изнад Сјенокоса, коју су српске снаге успјеле одбранили, између осталих, гину: Сеад Бећировић (1960) из Стиповића и Рамиз Спахић (1973) из Завидовића.

-Пут џихада захтијева чисту крв коју Алах дарује као енергију онима који остају. Погинуло је 19 муџахедина од чега 14 енсаруја. Сматрамо их шехидима! Сва захвалност припада Алаху, а побједа вјерницима!- написао је Абу Мали командант Одрета „Ел муџахид“ у свом допису и електронски послао у Сан Дијео једном од спонзора који се звао Абу Мохамед (Kifah Waal Jayousi). Овај податак је приближан губицима домаћих извора који говоре о 50 рањених (15 теже), и 20 погинулих, од чега 13 од посљедица гранатирања.

Садејствујући, Трећи маневарски батаљон А РБИХ имао је седам погинулих и 20 рањених, док су губици осталих муслиманских јединица које су учествовале у операцији „Прољеће-95“, били: девет погинулих и 48 рањених.

На српској страни велики губици, преко 53 погинулих и несталих из Прњаворске бригаде, међу којима: **Ново (Уроша) Сопренић (1949)** из села Штрпци, **Спасоје (Драгутина) Батинић (1953)** из Грабик Илове пао на коти Хумка, **Петар (Наталија) Шлапак (1947)**, **Томислав (Радована) Тошић (1955)**, **Горан (Мирослава) Стојковић (1974)**, **Драгомир (Стјепана) Сарић (1955)**...

Погинули борци чија тијела нису пронађена: **Зоран (Миленка) Аулић (1963)** из Мравице, **Слободан (Ратка) Васић (1962)** из Горње Мравице, **Ранко (Живка) Вујасиновић (1954)** из села Шаринци, **Жељко (Јанка) Вукмановић (1972)** из Дренове, **Славко (Обрада) Девић (1955)** из Црквене, **Петар (Јосипа) Блаж (1944)**, **Добринко (Радивоја) Добранчић (1967)** из Орашја код Прњавора, **Ненад (Милована) Ђурић** из Кокора, **Ђуро (Николе) Ђурђевић (1966)**, рођен у Беочину), **Михајло (Владе) Хладун (1971)** из Прњавора, **Јосип (Јуре) Мачинковић (1974)** из Дренове, **Анђелко (Љубомира) Милановић (1952)** из Просјека, **Петар (Ивана) Стефанишин (1967)**, **Ненад (Недјељка) Зарић (1954)**...

Тих дана нестао је и **Радомир (Костадина) Сандић (1958)** из Црквене код Прњавора, отац кћерке Радијане, једна од 12 беба које су мјесеца маја 1992. године умрле у бањалучком породилишту због недостатка кисеоника, који није могао бити допремљен копненим путем због блокаде Бањалуке а ни ваздушним због одлуке Савјета безбједности УН о забрани летења изнад БиХ. Радомирово тијело такође није пронађено.

Непосредно након завршетка битке за Подсјелово, за потребе својих спонзора, муџахедини су начинили видеозапис бруталног разрачунавања са заробљеним и рањеним српским борцима.

Из Четврте озренске бригаде крајем маја погинули су **Ђуро (Борке) Јовановић (1964)** и **Драган (Саве) Спасојевић (1968)** Спаски, из Панића код Возуће, који је страдао од испалене гранате у Добоју. Био је неожењен, а по занимању монтер централног гријања. Сахрањен је у Модричи. У Чеваљуши је граната усмртила цивила, пензионисаног радника „Криваје“ **Алексу (Бранка) Макрића (1924)**, док је на Локви пао пословођа **Миленко (Миладина) Симић (1959)** са Липовца.

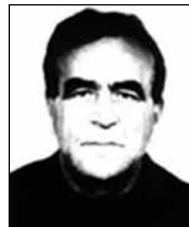
*Драган С.
Спасојевић
(1968-1995)*

Планирани контраудар српске војске којим би се вратили изгубљени положаји на стратешком Подсјелову спрјечен је нападом Другог муслиманског корпуса на другој страни Озрена, у рејону Борица и Милина Села, под тајним називом „Кремен 95“. Тако су освајачи Подсјелова добили вријеме да укопају новоосвојену линију. Шансе за опстанак Возуће сведене су на минимум. Црне слутње су се увукле међу браниоце долине Криваје, који поред неповољног развоја догађаја и могућности њиховог потпуног одсијецања показују висок степен борбеног морала и одлучности да остану на бранику.

У нападнутом рову Прњаворске бригаде 8. јуна заклани су борци: **Живковић** и **Владо (Саве) Попадић, рођен 1953.** у мјесту Штрпци. Њихова тијела без глава су пронађена. Тог врелог мјесеца као припадници Србачке бригаде живот су изгубила два борца: **Мирослав Калаба** из Лакташа и **Раденко Драгојевић (1961)**.

Десетог јуна пуковник Фадил Хасанагић наређује Одреду “Ел муџахид“ „извиђање непријатељских положаја“ и одређује пет задатака. Командант Одрета Абделкадир Мохтари (Абу Мали), потоњи високи оперативац „Ал Каиде“, био је чест гост на реферисању у његовој команди, а видеоснимак са обуке муџахедина у кампу Гостовић потврдио је и овјековјечио њихово чврсто пријатељство.

Седамнаестог јуна, у рејону Чеваљуше, недалеко од Шујанца, обезглављен је батаљон Гостовић ВРС, погибијом двојице челника при покушају да консолидују нове одбрамбене линије. Помоћник команданта за безбједност **Недељко (Милорада) Којић (1949)** остао је на мјесту мртав, док је тешко рањени командант **Мирко (Владе) Лазич (1953)**, шумарски инжињер, преминуо сутрадан у добојској болници. Сахрањени су у Модричи. Мирков допринос у бици за Возућу је велики. У свакој одбрамбеној акцији несебично је залагао себе. Прве ратне године са батаљоном је ратовао на лијевом крилу возућке одбране, током 1994. године на

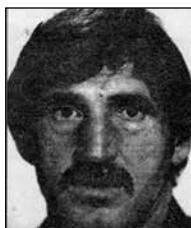
*Недељко М. Којић
(1949-1995)*

*Мирко В. Лазич
(1953-1995)*

*Ненад Д. Никић
(1965-1995)*

*Мирко Л.
Стојановић
(1945-1995)*

*Мирко У.
Благојевић
(1953-1995)*

*Саво С. Мијатовић
(1955-1995)*

сјевероисточном дијелу, у рејону Вуковина, а последње године штитио је лијеву страну „коридора спаса“ према Озрену.

У тешким тренуцима команду над батаљоном Гостовић преузима дотадашњи помоћник за морал и командир извиђача **Ненад (Данила) Никић (1965)**, такође шумарски инжињер, али и он гине након што је на тој одговорној дужности био само један дан. Млади Ненад Никић, након повлачења из Гостовића са својим извиђачким водом учествовао је у више акција заустављања непријатеља на југоисточном дијелу ратишта.

Сва тројица су посмртно одликовани Медаљом за храброст.

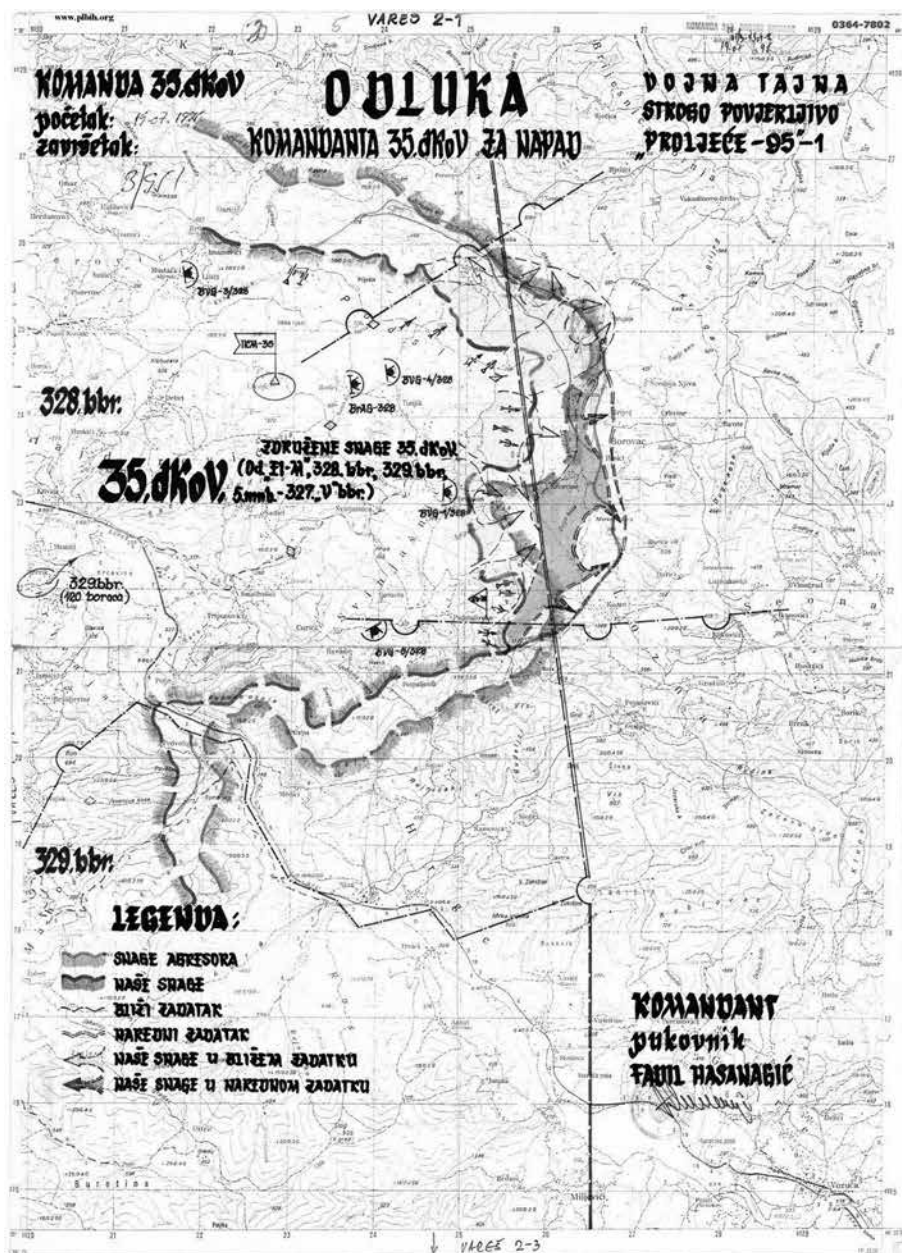
Мјесец касније на истом ратишту пао је **Мирко (Лазара) Стојановић (1945)** из Жиока.

Крајем јуна, група иностраних муџахедина извиђача напала је положаје Србачке бригаде ВРС у рејону Паљеника, којом приликом је погинуо Египћанин Небил Ал Масри. Припадници чете Војне полиције Србачке бригаде ВРС, **Момир (Вида) Вукашиновић (1952)**, аутомеханичар из Повелића код Српца, и **Веселин (Вида) Церовац (1965)**, водоинсталатер из србачких Кукуља, заробљени су приликом испомоћи нападнутој Прњаворској бригади у рејону Николиног брда. Њихова унакажена тијела, обезглављена, са тешким убодним повредама, размијењена су накнадно и допремљена у добојску патолошку службу.

Приликом одбијања напада, на јужном дијелу возућког фронта, почетком јула гине командир чете **Мирко (Уроша) Благојевић (1953)** са Стошнице, одликован Медаљом, а у долини Лозне **Саво (Славка) Мијатовић (1955)**, чији је отац погинуо двије године раније.

Половином јула 1995. генерал Расим Делић наредио је 2. и 3. корпусу АРБиХ да наставе борбене операције на потезу Возућа-Озрен, претходно информисан да главну јединицу за тај задатак представља Одред „Ел муџахид“.

21. јула, почиње операција 35. дивизије (Трећи корпус АБиХ) названа „**Прољеће 95- један**“, са циљем овладавања гредом Малован и потискивања српске одбране са преосталог дијела Подсјелова. Изведена је са два дана закашњења јер је у Одлуци за напад коју је потписао пуковник Фадил Хасанагић требало да почне 19. јула, али су припадници злогласног Одрета „Ел муџахид“ чекали да им се на небу „отвори страница Курана“ како би имали успјешан напад. Операција је обухватила узак нападни простор од

Операција „Прољеће 95-1“

шест километара, између српских села Коса и Чеваљуша, како би се одбацила предња линија одбране, са коте 673 код Околаца и 685 код Волујаче, 551 изнад Сјенокоса, 557 и 571 на греди Малован, овладало територијом

села Крчевине, Горњани и Боровац, избило на објекат Кврга и пресјекла једина преостала комуникација од Возуће за Озрен. Посебно је на нишану био објекат 551 које се дубоко уклинио у муслиманску линију.

Поред већ поменутог Одрета фанатизованих арапа и њихових домаћих сљедбеника, у операцији узимају учешће Четврти маневарски батаљон из Завидовића, „Зелене беретке“ из Жељезног Поља, јединица „Асим Чамџић“, ИДЧ двије брдске бригаде, 228. и 229., извиђачи 327. витешке бригаде из Маглаја, те Пети маневарски батаљон из Маглаја под командом капетана Амира (Ибрахима) Сировице. Капетан Сировица се раније налазио на функцији замјеника команданта Четвртог батаљона 201. бригаде (маглајске).

Почетни удар „уклињавања“ у српску одбрану, кога је планирао оперативац „Ал Каиде“ Билах Муатез под шифром «El-Kerama» („Битка поноса“) поново је извео Одред „Ел муџахид“ из рејона Подсјелова према одбрани Трећег батаљона Прњаворске бригаде ВРС. Претходило му је темељно извиђање.

Користећи изненада указану шансу, мада то операцијом није било планирано, Четврти муслимански маневарски батаљон је на лијевом крилу одбране, у продору према Прокопу избио на коту 529 изнад села Коса, пресјекао комуникације и ставио браниоце стратешки важног Пальеника у полуокружење. О томе је опширно писао лист „Љиљан“ у репортажи од 9. августа 1995.

Пале су нове жртве на обије стране, уз помјерање одбрамбене српске линије за два километра ка дубини Озрена. Браниоци на Вису изнад Сјенокоса, Скрадиној коси, и већ поменутих kotaма, ојачани људством и оклопним борбеним средствима, били су свједоци «лудила брадатих који су журишали на метке», ријешени да буквално прегазе одбрану. У блиским окршајима по добро укопаним траншејама погинуло је 30 припадника Одрета „Ел муџахид“ и 20 бораца из других извиђачко-диверзантских група. Кувајтски дневник «Ал Ватан» 23. јула, пише о погибији командира Адила Ал Ганема (28, алиас Абу Муза), сина високог државног функционера из Кувајта, са једногодишњим босанским ратним искуством, додајући да је у сукобу погинуло 15 иностраних муџахедина. Половина је идентификована: Абу Муслим из Уједињених Арапских Емирата, Ибн Велид из Египта, Абу Омар Ал Харби из Саудијске Арабије, Тунижанин Салман Ал Фарси познат као «човјек са сабљом», Абдул Мунзир, Тарик и Хатиб из Јемена, као и њихов земљак Ал Батар, који је противтенковску обуку завршио на Куби. У овој акцији погинуло је или теже рањено свих дванаест вођа пробојних група А РБИХ, од којих Ремзо Чорбег из Новог Травника, Емир М. Плања из Рогатице, Шафир Табаковић из Зенице, малољетни борац Кемал Бечић (17) из Жепча. Групе су имале по двадесетак људи, наоружаних ватреним и хладним оружјем, и најсавременијим нитроглицеринским пушкама, које су испаливале бомбе и стварале панику међу браниоцима.

На српској страни велики губици. У блиским борбама, од дејства артиљерије, или приликом покушаја враћања ровова из Прњаворске бригаде ВРС гину: Андрија (Младена) Ардалић, Небојша (Бошка) Буковица (1972)

из Грабик Илове, Славко (Страхиње) Будак (1972) из села Штрпци, Митар (Тарас) Букало (1960) из Лишње, Слободан (Живка) Васић, Миле (Душана) Вукадиновић (1955), Видомир (Бранка) Вукадиновић (1967) оба из Поповића, Зоран (Остоја) Вученовић (1970), Дејан (Радивоја) Ђурић, Чедо (Томе) Ђерман, Млађан (Душана) Марковић, Миланко (Милована) Митрић који се вратио из Словеније, Живко (Микајла) Грујић (1967), Борислав (Милутина) Зечевић (1969), Ранко (Душана) Лазић, Станимир (Милорада) Крајишник, Мирослав (Крсте) Кнежевић (1963, тијело није пронађено), Зоран (Грује) Сувајац из села Околица, Веселинко (Јевте) Тешић, Раденко (Новака) Топић, Грујо (Петра) Радоњић...

Из Србачке бригаде живот су изгубили Синиша Савић (1975), Предраг Поповић и Боривоје Јеврић (1962). Рањени борци су збрињавани по бригадним санитетима, пошто је комуникација ка Тумарама била под ударом непријатељске артиљерије, а потом и привремено прекинута.

Муџахедини су избили на Ђурића вис, голо узвишење без растиња и дрвећа, што им је онемогућило брзо утврђивање. Србачка и Четврта озренска бригада су стављене у обрuch. Требало је реаговати одмах, па је из борбе на Брадињу повучен дио Ударног батаљона, појачан водом војне полиције, и упућен на Ђурића вис. У огорченој вишесатној борби по великој врућини, на температури од 37 степени, потискујући са својим водом муџахедине са Ђурића виси, погинуо је командир ИДВ „Швабе“ 4. Олпбр Драган (Миленка) Трипуновић -Трипа (1972) из Медића. Погођен пушчаним метком пао је на грудобран траншеје, па је двојици његове браће и осталим саборцима требало доста времена да га извуку са бојишта. Није био ожењен, а одрастао је у вишечланој породици која је имала 11 дјеце. Био је храбар, поуздан и одмјерен.

Недалеко од Туњика, код свој родне куће пао је пјевач изворног мелоса Миле (Стојана) Божановић (1971). Остаће упамћен као борац који је изворном пјесмом подизао морал борцима у рововима. Прије рата радио је на Жељезници као чувар пруге. Није био ожењен. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ. Са једним водом био је у испомоћи ПЈП (плавцима) на чијем челу се налазио командант Јевто Благојевић-Гусар, који су нападнути 23. јула у јутарњим сатима. Захваљујући будности и упорној одбрани, линија „плаваца“ је остала непромијењена. У тој борби су погинули полицајци: младић Горан (Мирка) Никић (1974) из Д. Бријеснице,

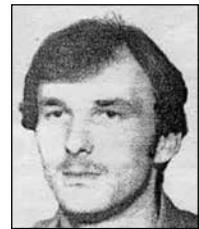
Драган М.
Трипуновић
(1972-1995)

Миле С.
Божановић
(1971-1995)

Горан М. Никић
(1974-1995)

Зденко Ј. Ристић
(1959-1995)

Миленко С.
Благојевић
(1962-1995)

Миодраг М.
Драгичевић
(1966-1995)

Мирко М.
Бајкановић
(1953-1995)

Славко (Миленка) Вукотић (1961), припадник ЦЈБ Добој, Драган (Бранка) Николић (1957), припадник ЦЈБ Добој, Зденко (Његомира) Ристић (1959) из Костајнице код Добоја, припадник специјалног одреда полиције из Добоја.

Миленко (Светозара) Благојевић (1962) из Ораховице, машиновођа Миодраг (Миланка) Драгичевић -Буца (1966) из Осојнице, Мирко (Митра) Бајкановић (1953) из Крсног Поља, и Слободан (Здравка) Поповић (1972) из Мајевца код Подновља погинули су у ширем рејону греде Подсјелово, при последњем покушаја команде ТГ „Озрен“ да у контраудару преокрене ситуацију на овом дијелу ратишта. Тај покушај се завршио на враћању изгубљене коте 685.

Амблем Прњаворске бригаде ВРС

Борци Прњаворске бригаде на Подсјелову, март 1995.

Након мајске и јулске операције четрдест војника ВРС водило се «несталим», међу којима и санитет Прњаворске бригаде на челу са љекаром Бранком Шиканићем, заробљеним у селу Крчевине. Овај податак је потврдио билтен муслиманске војне Службе безвједности број 137, од 22. јула у коме је записано: „Заробљено 40 агресорских војника укључујући два доктора и једног медицинског техничара. Све заробљенике држе припадници Одреда „Ел муцахид“ и никоме не дозвољавају приступ заробљеницима.“

У Ливадама је након, округлог поступања лишено живота најмање 29 заробљеника Прњаворске бригаде ВРС, међу којима: Владо (Петра) Симић (1962) из села Млинци, Милан (Средоја) Живковић (1957) из села Доња Мравица, Ђуро (Николе) Ђурђевић, Славко (Драгољуба) Вуковић, Љубиша (Вид) Пеулић (1969), Драгољуб (Здравка) Танасић (1958, пронађени посмртни остаци 2002), Богољуб (Спасоја) Топић (1967) из Горње Илове, Ранко (Чеде) Самац (1958) из Илове, Саша (Аце) Маринковић (1958, дијелови тијела пронађени 2002), Љубомир (Митра) Јањић (1954) из Чорле,

Винко (Милана) Сопренић (1966) из мјеста Штрпци, **Миломир (Живка) Калабић (1975)** из Поточана... Прије смакнућа, **Миладину (Данила) Шуману (1962)** из села Хрваћани урезали су на челу полумјесец и звијезду. Миладинови посмртни остаци су пронађени и дентификовани 2007. године у Буквику (село Крчевине).

Предраг (Остоје) Кнежевић (1960) из Илове и повратник из Швајцарске **Момир (Неђе) Митровић (1961)** из села Мравице из Првог батаљона Прњаворске бригаде ВРС, су као рањеници мучени, па подвргнути обредном клању. Кнежевићево обезглављивање документовано је пред расправним вијећем Хашког трибунала приликом суђења генералу Расиму Делићу. Главе, убачене у картонску кутију служиле су као трофеји, али и за застрашивање заробљеника смјештених у подруму недовршене куће у селу Ливаде. Њихови посмртни остаци су ексхумирани у селу Божићима испод Подцјелова, 2006. године.

Једанаест заробљеника је у тешком психофизичком стању превезено у логор «Лавља јазбина» у долини рјечице Гостовић, дванаест километара источно од Завидовића. Ту су Душко Пејичић, Велибор Тошић, Крстан Маринковић, Винко Аксентић, Петко Марић, Миодраг Самац, Владо Ђућић, Горан Стокановић, Гојко Вујичић, Игор Гуљеватељ и медицински техничар Велибор Тривичевић подвргнути различитом арсеналу злопаћења. Везивани су у ланце и жице, тучени жељезним шипкама, потапани у оближњу ријеку, излагани вишесатном гледању у сунце, струјним ударима, вјешани стрмоглаво на дрвеће... Теже рањеном Гојку (**Ристе) Вујичићу (1955)** из Доњих Вијачана муцахедини су одсјекли главу и присиљавали остале да је љубе. Обећавали су им слободу под условом да се одрекну Христа и пријеђу на исламску вјеру. Крајем августа пребачени су у зенички затвор, одакле су размијењени.

Пошто су 20. јула под шифром „Брадињ 95“ припадници Другог корпуса извели напад на тај објекат, шести по реду од почетка рата, онемогућено је припадницима интервентног вода Четврте озренске да помогну у рејону Подцјелова. Том приликом гину два нападача „Живиничких оса“: Халил Фејзић (1971) рођен у Репуху, и Хасан Мердановић (1963).

Инспирисан стравичним призорима искасапљене српске војске на Подсјелову, капетан ОГ Добој Борис Максимовић је тих дана у своју ратну билежницу записао поему: “Ђеле куле опет“ посвећену борцима Прњаворске бригаде:

*Алах-екбер опет вичу
Азијати сред Балкана
пробисвијети из Азије
из Ирана
Пакистана
Арабије
Малезије
из Африке
из Судана. . .
Изашли су из Курана*

па уз дове
 неке нове
 хватају нас за вратове
 и сијеку
 За дин свети
 без милости
 без памети
 Каква је то вјера нова
 што правила своја пише
 нашом крвљу с Подсјелова
 У свитање љетне зоре
 на травама капи крви
 као росе
 а по жбуњу сакатоме
 наше косе
 Гаврани нам
 све разносе
 Куд да идем ја без главе
 Мртвом мору
 Дну Балкана
 На обале
 Главе наше отиђоше
 да на кољу броје дане
 А како ћу ја без главе
 на сахране

Куд без главе
 да силазим у гробницу
 Према небу ја да кренем
 без очију
 уз литицу
 За опроштај ја не нудим
 хладно чело, младо лице
 Сагните се, пољубите
 тамо гдје је
 мртво срце
 Ми остасмо
 као пркос
 као понос
 а без главе
 поредани као откос
 мртве траве
 Од лобања наших опет
 Азијати хоће нове
 Ћеле куле да направе
 Можда ће их узидати
 у зидове минарета
 града Меке
 у њиховој Арабији
 и они ће тамо тако
 да се кезе историји...

У Згради команде 35. дивизије у Завидовићима 2. августа, у присуству пуковника Фадила Хасанагића, уприличен је састанак командног састава („шуре) Одред „Ел муџахид“ са политичким лидером Алијом Изетбеговићем, који је честитао и изразио захвалност шејху Абу Абдел Рахман Ахмеду (Анвар Шабан) и емиру Абделкадир Моктарију (Абу Ел Мали) на постигнутом војничком успјеху. На том састанку је разговарано о могућности легализације статуса домаћих бораца који су самовољно напустили своје јединице и прикључили се све популарнијем Одреду.

Прњаворска бригада ВРС је убрзо повучена са возућког ратишта и упућена ка Новом Граду. За тијелима њених 25 бораца који су нестали током муслиманске мајске и јулске операције на подручју између Подсјелова и Паљеника још се трага. Преко 130 бораца из ове лаке пјешадијске бригаде је погинуло у бици за Возућу, о чему свједочи и спомен плоча откривена након завршетка рата код цркве „Светог Ђорђа“ у Стогу.

Осокољени успјесима на Подсјелову, сломом Српске Крајине и изгоном Срба из Хрватске, Други корпус АРБиХ половином августа подузима напад у рејону Ораховице како би збрисао одбрану Друге Озренске бригаде и пресјекао сужени коридор који је као петељка јабуке спајао Возућу са Озреном. Том приликом гину: **Сретко (Стевана) Глигић (1952)** из Јаруша-

ка, младић Драган (Лазара) Концулић (1960) из Бабица, и два борца из Ораховице: тесар Јово (Јанка) Благојевић (1946) и Зоран (Јове) Крсмановић (1966), који је одрастао у вишечланој породици са седморицом браће и четири сестре. У истом периоду у долини Криваје страдали су: Недељко (Николе) Тргић (1955) из Радојчића код Маглаја, Слободан (Милована) Сапоња (1970), Момо (Радмила) Савковић, припадник ЦЈБ Теслић, док је Милан Милинчић из Србачке бригаде теже рањен.

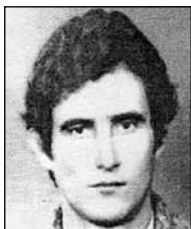
Крајем августа у последњем нападу на Брадињ положили су своје животе Раде (Владимира) Накрадић (1968) и Ратко (Ненада) Цетић (1968) из Миљевића, по занимању монтер централног гријања, који је посмртно одликован Медаљом заслуга за народ.

У периоду од 20. јула-20. августа 1995. избачено је из строја четрдесет бораца 4. Олпбр, од чега је осам погинуло, укључујући и радничку чету из Добоја.

Фактор вријеме није ишао у корист браниоцима Возуће, чији је пад након љетног муслиманског успјеха на Подсјелову „висио у ваздуху“. Губљење коте 715 изазвало је тешке посљедице на моралном пољу. Обруч се стекао, напади синхронизовани, а једини излаз према Озрену постао је узак, несигуран и ризичан за пролаз војске и МТС-а. Упозорења претпостављеној команди да се спрема нова муслиманска офанзива и да би требало ојачати бокове Четврте озренске бригаде нису наилазила на разумијевање. У Возућу су као појачање упућивани само војници по казни, што је свакако био још један знак да би „јужна бакља Озрена“ могла да се угаси. Све више дезертера, рањених и погинулих, а све мање наде да ће из више команде бити нешто предузето на плану српске контраофанзиве слабило је морал бораца и преосталог становништва. Истовремено, добро опремљене Снаге за брза дејства УН, формиране са циљем заштите хуманитарних активности, нескривено су стале на муслиманску страну, од шпијунирања, логистичке подршке, па до учешћа њихових тенкова у борбеним дејствима.

У ратни билтен 4. Олпбр, 20. августа уписане су активности муслиманских снага и припремање праваца за наредну офанзиву. „Извор“ јавља да се спрема убацивање извиђачко-терористичке групе у дубину српске територије како би изазвали панику и уништавање МТС-а.

Стање муниције у магацину домицилне Четврте озренске бригаде (Возућке) било је забрињавајуће. Дана 25. августа 1995. евидентирано је: 15 комада

Сретко С. Глизић
(1952-1995)

Јово Ј. Благојевић
(1946-1995)

Зоран Ј.
Крсмановић
(1966-1995)

Недељко Н. Тргић
(1955-1995)

Ратко Н. Цетић
(1968-1995)

мина за МБ 60 мм, 40 комада мина за МБ 82 мм, 50 комада мина за МБ 120 мм, 10 комада метака 76 мм за Б-1, 27. 000 комада метака калибра 7. 62 мм за полуаутоматске и аутоматске пушке, 500 комада метака калибра 12. 7 мм.

У том периоду долази до прегруписавања јединица ВРС, и измјене борбеног распореда бригада. Четрнаеста лака пјешадијска бригада, јединица привременог састава, под командом потпуковника Остоје Барашина, премјештена је из рејона Чеваљуше на лијеву страну ријеке Криваје, на раније положаје Првог и Трећег батаљона Србачке бригаде. Први батаљон је са положаја од Чукуре до села Оштрић премјештен у рејон Чеваљуше, док је Трећи батаљон Србачке бригаде са положаја Оштрић-Каменичка Премет преузео некадашњу зону одговорности Прњаворске, у рејону Бороваца. Команда Србачке бригаде премјештена је у Бријесницу.

Четрнаеста лпбр, вријеме ће показати, није била дорасла постављеном задатку, из неколико разлога: састављена од чета из више различитих бригада, без тачне адресе и позадинског обезбјеђења, са израженим персоналним и проблемима руковођења и командовања. . .

Командант Четврте озренске бригаде, мајор Новослав Николић је ситуацију пред дане расплета видео овако:

„Возућа је пала онда када су планови пробијања коридора од Олова, односно Нишићке висоравни, долином Криваје до Возуће спаковани у фиоке ВРС. Тиме је отпала опција цијепанња муслиманске територије на два дијела, а значај Возуће од озбиљне и перманентне пријетње по цијеловитост муслиманске државе пао је и огледао се у држању путног правца између двије регије. Пад Вијенца средином 1994. године био је велики војнички и морални пораз не само за мајора Петричевића и његову бригаду, већ за борце и народ овог краја. Потом губитак Свињашинице и Подсјелова, са великим бројем људства и наоружања, негативно утиче на јединице са стране које су у то вријеме требало да одиграју одлучујућу улогу у очувању овог простора. Оштрица возућке одбране је временом отупљивана и разводњавана, а неке одлуке су оставиле негативан утицај на развој ситуације која је услиједила. Нормално мјесечно следовање горивом од пет тона смањено је на 600 литара што није било довољно ни за производњу хљеба. Недостатак мина за минобацаче, граната и муниције за десетак оклопних возила постао је хроничан. Умјесто нормалне и редовне попуње војницима и старјешинама наша јединица је у последње вријеме попуњавана окорјелим побјегуљама, шверцерима, људима без морала и достојанства. Они су само допринијели да се број дезертера 4. ОЛПБр увећа на цифру од 2. 711, док је дио одбрамбене линије од шест-седам клиометара цијело вријеме рата остао непокривен и непопуњен. Од потребних 40 професионалних старјешина колико формацијски следује, имали смо само тројицу!

Са основним циљем да „Србе баца на кољена“ крајем августа у рат се директно укључила авијација НАТО-пакта бомбардујући српске положаје,

телекомуникациона постројења, опрему за командовање, систем против-ваздушне одбране и логистичку инфраструктуру. Очигледно да политичка и материјална помоћ НАТО муслиманској страни није била довољна да се успостави равнотежа, па се адмирал Лејтон Смит, након трагичног догађаја на сарајевској пијаци „Маркале“, одлучио за директне војно уплитање. То је учињено из више разлога: да се уништи комуникациони систем РС, умањи њена борбена способност, да се српски државни грунт сведе на 49 посто, те да се Изетбеговићевој страни омогуће повољнији услови за наставак вођења рата и боља преговарачка позиција у будућим мировним нагодбама. У операцији названој „Ослобађајућа снага“, која је трајало од 30 августа до 13. септембра, учествовало је 400 борбених авиона који су на на РС изручили десет хиљада тона убојитог експлозивног материјала. За двије седмице изведено је 3. 515 борбених летова и гађано 150 војних и цивилних циљева. Шестог септембра срушен је телекомуникациони чвор Краљица, симбол пркосног Озрена, а радио-станице су заћутале, што је код возућких бранилаца изазвало осјећај напуштености. Поред причинене велике материјалне штете, акција НАТО је усмртила 157 и ранила 273 лица. Синхронизовано са са акцијом из ваздуха, Снаге за брза дејства УН, артиљеријом највећих калибара жестоко дејствују по линијама раздвајања или по дубини српске територије.

Дванаестог септембра, у поподневним дејствима НАТО бомбардера пружена је директна подршка муслиманској пјешадији у операцијама на Озрену.

Туга мајке. Снимио на возућко-озренском ратишту Т. Петернек

 ПЕРАЦИЈЕ „УРАГАН-95“
И „ФАРЗ-95“

◆ 6. А. ПОЧЕТАК КРАЈА ВОЗУЋКЕ ЕПОПЕЈЕ

Небеске услуге својих добротинитеља муслимаска страна максимално користи у септембарској операцији на Возућу у којој је учествовало укупно 13 бригада из два корпуса А РБИХ. У Другом корпусу на чијем челу је био генерал Сеад Делић ову операцију су тајно шифровали „Ураган-95”, а у Трећем под командом бригадног генерала Сакиба Махмуљина, „Фарз-95“ („Божија заповијест“). Одред „Ел муџахид“ је ову операцију интерно звао „Бадр ал Босна“.

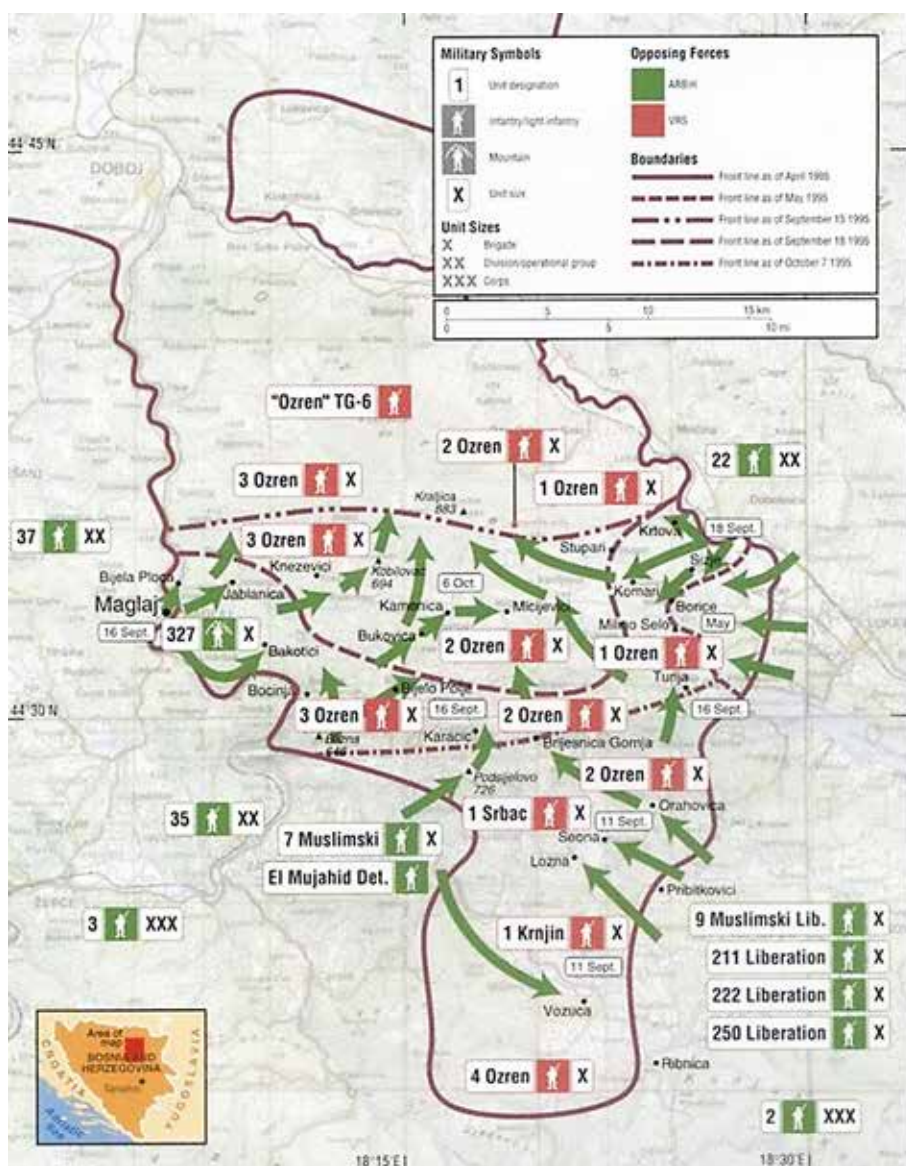
Операцију „Фарз“ је планирао члан команде Трећег корпуса пуковник Хасан Рибо, уз употребу и правце напада здружених јединица 35. дивизије, команданта Фадила Хасанагића. Те јединице су: Одред „Ел муџахид“ јачине 500 бораца, Пети батаљон 328. брдске бригаде из Завидовића под командом Ахмета Шехића, те три маневарска батаљона: Други, Четврти (завидовићки, командант мајор Харис Ћатић) и Пети (маглајски, командант Амир Сиговица), који су имали просјечно по 350 бораца. Они су добили најтежи задатак: из правца Свињашнице напасти фронт десне обале Криваје, на потезу Попово Осоје-Потпаљеник-Марковића Вис и овладати доминантним објектом Паљеник, а потом се спустити према ријеци и заузети комуникацију Стог-Каменица-Прокоп.

Припадници Првог маневарског батаљона и Батаљон војне полиције ЗК су ударили на Локву, док је 375. ослободилачкој из Тешња (700 бораца) под командом Хусеина Дураковића и Седмој муслиманској бригади из Зенице (1. 120 бораца) повјерено освајање Каменичке Премети, Љесковца и Града. Трећи диверзантски одред Трећег корпуса под командом мајора Сеада Рекића, у садејству са пробојном четом 329. брдске бригаде из Какња и јединицом Арапа са око 200 иностраних муџахедина коју је предводио Абу Зубеир ал Хаили добили су задатак да из правца Гостовића заузму Градић, Оштрић, Столић и Чукуру. Трећи (какањски) маневарски батаљон, у чијем саставу је била и диверзантска група „Босна“ је нападао на потезу Подволујак-Равно Ивље. Поред набројаних, у операцији заузимања Возуће, из правца Завидовића и Гостовића, учествовали су: самосталне јединица „Асим Чамџић“ којом је командовао Ремзо Синановић, Трећа тенковска чета, Инжињеријски батаљон, као и дијелови ПВО-а, што је укупно износило 14. 000 хиљада укључених војника Трећег корпуса АРБИХ.

Ангажована средства 3 МАП-а (Трећег мјешовитог артиљеријског пука ЗК) била су импозантна: 1 ВБР 122/40, четири РЛР 107 мм, шест ЛРЛ 128 (РАК), 36 минобацача 120 мм, шест хаубица 105 мм, 13 хаубица 122 мм, четири хаубице 155 НОРА, два топа ТОН (100 мм)...

ИКМ 35. дивизије налазио се у ресторану „Бабилон“ у Криваји.

На другој страни, од Бановића, у операцији је учествовало пет хиљада војника сврстаних у три дивизије Другог (Тузланског) корпуса. Двадест прва дивизија са ослободилачким јединицама КОВ Сребреник и диверзантским батаљоном „Црни Вукови“ из Калесије нападала је са Подоштрића и Дугог брда ка Мрахоровићима, са задатком запосједања објеката тт 433 и

Септембарске борбе у операцијама „Фарз 95“ и „Ураган 95“

Возник, а потом село Келемпећи и Сеону. Двадесет друга дивизија КОВ Грачаница, са јединицама је полазила са основице Папратница-Пиштала и ударала на правац Папратница-Гребен, са циљем заузимања објеката Борик, Гребен и коте 345, а потом спајања у рејону Пејановића са снагама Другог корпуса. Најбројнија Двадесет пета дивизија (2. 100 бораца) са јединицама КОВ Тузла и придодатим „Црним лабудовима“ је требала заузети Клупе (тт.

Операија „Фарз 95“

603 и 616), Кабловац (т. 726) и Зечије брдо. На челу ове дивизије налазио се пуковник Рефик Лендо, познат одраније браниоцима Возуће као командант ОГ "Босна".

У улози резерве у селу Трештеница стационаране су 24 дивизија и чета „Балте“. Артиљеријску подршку вршила је КАГ-2 са три хаубичка вода и одјељења ЛРВ 107 мм.

Припадници ХВО из Жепча су одбили муслиманску понуду да учествују у овој операцији.

Дана 30. августа у Каменици (Гостовић) одржан је састанак старјешина Трећег корпуса АРБиХ, на коме су командири и команданти јединица које су планиране да узму учешће у операцији детаљно упознати о предстојећој офанзиви на Возућу.

На састанку одржаном 3. септембра 1995. године на ИКМ Другог корпуса начелник 2К Сулејман Будаковић упознао је присутне старјешине оба корпуса са војним циљевима стратешки значајне операције. Објаснио је присутнима да корпуси требају "у истовременом садејству ослободити Возућу" и извршити "физичко пресијецање и стављање непријатеља у окружење до уништења". Чишћење терена вршиће јединице МУП-а и Војне полиције, а из стимулативног фонда од 300 хиљада марака биће награђени најбољи појединци. Освојени тенк наградиће се са 10 до 20 хиљада марака, а заробљена пушка са 200 марака. Следећом ставком је наведено да ће успјешним окончањем акције бити обезбијеђена комуникација Тузла - Зеница, те да ће на тај простор бити насељени мухаџири (избјеглице, оп. а.) из Сребренице и Жепе.

Операција је требало да почне 6. септембра 1995., истовремено са бомбардовањем НАТО авијације по одбрамбеним линијама и системима везе ВРС, што се види из писмене наредбе пуковника Ленде. Очигледно се радило о координацији и садејству АРБиХ са НАТО алијансом, али су муслимански команданти сачекали четири дана да се увјере хоће ли НАТО одржати ријеч!

Тачно 1. 176 припадника Четврте озренске бригаде састављене од три батаљона домаћих бораца са подручја Возуће, Свињашнице и Лозне контролисали су одбрану дугу 30 километара, на њеном сјевероисточном дијелу. На положајима од Паљеника (кота 681) до Чукуре налазио се Други батаљон Србачке бригаде под командом капетана Зорана Ђукића, који је представљао оличење храбрости. Десно, према Боровцима, линију одбране су држали „плавци“ (Центар служби безбједности Добој) и Трећи батаљон Србачке бригаде. Распон од Чукуре до Каменичке Премети, дужине петнаестак километара, била је зона одговорности тек уведене комбиноване 14. Српске лаке пјешадијске бригаде ВРС, бројности око петсто бораца. Сачињавали су је дијелови 16. крајишке, 2. крајишке, Теслићке и других крајишких јединица, који се међусобно нису познавали. Ова бригада није имала времена да упозна „ратну инфраструктуру“ и простор гдје је упућена.

Браниоци су благовремено, захваљујући инсталираном „извору“ и извиђачким групама које су доносиле прецизне и употребљиве информације

из дубине противничке територије, сазнали за операцију и бројност муслиманских оружаних снага. Од претпостављене команде су тражени савјет и материјална помоћ. Савјет није стигао, а од материјалне помоћи добили су 100 минобацачких граната и двије бачве нафте. Њихов приједлог надлежним војним структурама у Добоју да се муслиманске војне формације упусте у Возућу у припремљену „клопку“ а потом униште као претходне године у Свињашници, одбијен је као неозбиљан.

Дана 6. септембра 1995. године начелник штаба Четврте озренске бригаде, поручник Зоран Благојевић-Зока шаље телеграм команди ТГ „Озрен“ да муслиманске снаге врше последње припреме и да за који дан почиње офанзива на Возућу. Затражено је да се са овом информацијом упознају све јединице које су у контакту са Четвртом озренском бригадом (2. Олпбр, ПЈП, 14. Српска и Србачка бригада). Препоручено је ОГ Добој, да се из сваке бригаде повуку најмање по двије чете и упуте у Возућу, јер су практично све јединице из два муслиманска корпуса на том ратишту. Такође је тражена неопходна попуна МТС-а.

Команда Четврте озренске бригаде је у том периоду претпостављеној команди предложила следеће:

1. Да отпочну оружана дејства у рејону Добоја ради „одвлачење“ муслиманских снага.
2. Да пошаљу респективне војне снаге на простор Возуће како би се парирало АРБиХ.

Одговор на ове приједлоге никада није стигао.

Истовремено су у својој зони одговорности подузели низ мјера и активности:

1. Сви Р/О батаљона (предњи крај) су додатно запријечени МЕС-а, а стари (постојећи) провјерени.
2. Извршена прерасподјела муниције по В/П.
3. Провјерене све тврде и радио везе.
4. Сви припадници 4. Олпбр враћени у 3/О бригаде.
5. Одређена резерва ИДГ, и употреба по правцима
6. Позадина направила списак оних који би се могли искористити за попуну линије.

Осмог септембра 1995. године одржан је састанак Команде Четврте озренске бригаде са командантима батаљона и приштапских јединица на коме се дуго и конструктивно расправљало о предстојећој судбоносној бици. Митска слика окупљених старјешина који су три и по године писали свијетле странице надприродног пожртвовања и храбрости. Творци једне величанствене епопеје у којој су и поред свих неприлика сачували људско достојанство и војничко витештво, што могу потврдити својим поклоњеним животом сви заробљени непријатељски војници.

Сада у ситуацији остављених од свих. Неки су говорили својим ћутањем. Свјесни тежине тренутка и одговорности за људске животе, на „возућкој кнежевој вечери“ доминирало је питање: “Отићи, или остати”? По вући се (што је војнички), напустити огњишта прије борбе и оставити жиг срама и издаје које генерације не би могле сапрати ни окајати? Заузети

резервни положај на греди Кабловац? Остати у неравноправном двобоју, без помоћи, доживјети трагедију, али сачувати понос и образ? Како неком сутра објаснити да је септембарски обруч око Возуће сачињавало тачно онолико муслиманских војника колико је Четврта озренска бригада имала пушчаних метака?

Након дискусије донесена је одлука: „Остајемо да се бранимо!“. Знали су, какви буду тада-такви остају заувјек! Узмицање без борбе навукло би вијековно проклетство, а бесмртним се постаје умирући за ближњега.

Сви чланови команде и команданти батаљона су добили прецизне задатке. „Безбједњак“ 1. ПБ Раденко Ђурић упућен је на Локву. У рејон 3. ПБ отишли су Зоран Петковић из Косе и оперативац Младен Божичковић-Млађо, упоран и стабилног морала.

Командант Новослав Николић и начелник штаба Зоран Благојевић су ради директног праћења развоја ситуације отишли у центар везе. У бригадној команди су остали дежурни моралиста Предраг Поповић и Нинко Ђурић, са новинарима Прес центра 1. КК Лидијом Жарић и Александром Кнежевић.

Пошто је НАТО из ваздуха одрадио велики дио посла, у напад је кренула муслиманска пјешадија. Главни задатак операције „Фарз 95“, неутралисање утврђених ровова на доминантном Паљенику, повјерен је «Ел муџахиду», и домаћим војницима потчињеним Одреду, мада су на фронту биле још двије афро-азијске јединице, и друге елитне јединице Трећег корпуса. За сваког заробљеног српског војника понуђена им је посебна новчана награда.

Рано ујутро 10. септембра 1995. године, у шест сати, почео је силовит пјешадијски и тенковски напад уз масовну артиљеријску подршку на положаје Другог батаљона Србачке бригаде, полицијске чете ЦСБ Добој и једне чете 16. кмтбр.

Исламски фанатици из „Ел муџахида“ су «послије дугог извиђања и молитви, подигли руке према небу молећи Алаха за побједу - «записао је емир (заповједник) Одред Абделкадир Моктари (Абу Мали). По том извје-

Потпуковник Остоја Барашин, командант 14. бригаде на Возући

Суза за Возућом, септембар 1995. (фото Љ. Ђурић)

штају, кога је објавила Америчка исламска група (АИГ) може се пратити ток операције на свињашничком дијелу фронта.

„Око 300 муџахедина је устало и појурило у правцу српских линија узвикујући «Алаху акбар,,», описао је тај напад један западни обавјештајца у лондонском «Сандеј Тајмсу,, (28. октобар 2001.). « Било је то невјероватно. Могао си их видјети како погођени мецима падају, устају, и трче напријед као животиње. Срби су се морали повући,,»

Нижи старјешина 16. Крајишке бригаде, који је претходне године борао на возућком ратишту, а чија се јединица тада налазила на високој коту, западно од Теслића, у свој ратни дневник је записао.

“...Десети септембар никада нећу заборавити. Тог јутра сам био на коту Криж. Било је око шест ујутро. Утонуо сам у дубоке мисли док гледам како сунце почиње да се рађа. Палим цигару и послушкујем топове који туку Возућу. Одјекују жестоке детонације, а у даљини се види и сијевање, пошто се није још разданило. Размишљам о Возући, јер ми се тамо налазе кум и пријатељ (сада ми је зет), и још неколико познаника. Тамо су и муџахедини, а они никоме не праштају. Размишљам о томе да ли ће наши издржати!? У ваздуху се осјећа да нешто није у реду. Увелико се причало о издајама и продајама... “

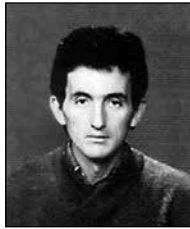
Објекат Паљеник (тт 681, тт 635) заузет је за десет минута, убијено је 29 бораца Србачке лаке бригаде ВРС, а онда је тај дио линије почео да се осипа. Браниоцима нису помогла минска поља, ни дејство минобацача упуцаних да туку простор непосредно испред ровова. Изгинули су : возач Драгољуб (Милоша) Антонић (1958) из Повелића, Милован (Остоје) Тодоровић (1954) из Ситнеша, Зоран (Стојана) Думонић (1972) из Каоца, Драгомир (Момчила) Драгојевић (1973), Драган (Михајла) Давидовић (1974), Станко (Стојана) Николић (1950), Добривоје (Здравко) Николић (1971), Светозар (Раде) Новаковић (1954), Бошко (Дмитар) Лазић (1938), Душан (Владо) Станојевић (1957), пољопривредни произвођач Зоран (Рајка) Сувајац (1972) из села Сеферовци, Маријан (Недељка) Радовановић (1944), зидар Станко (Симеуна) Чолић (1953) из Српца, пољопривредни произвођач Богољуб (Бошка) Илић (1949) из села Нова Вес, Јован (Марка) Илић (1948), пољопривредни произвођач Славољуб (Гојка) Миладић (1960) из Илочана, Милан (Богољуба) Медаковић (1965) из села Косијерово, Ненад (Раде) Шипка (1959), Марко (Митра) Милашиновић (1962) из Инодола...

Размјена посмртних остатака горе наведених реализована је на прву годишњицу завршетка битке за Возућу. Стручним прегледом патолога обављеним у Бањалуци утврђено је да је већина лешева унакажена и обезглављена. Шест лешева је немогуће идентификовати јер су након убиства спаљени, и они су сахрањени у заједничку гробницу.

Судбина десеторице бораца из Српца погинулих 10. септембра на Паљенику остала је непозната. Њихова тијела нису пронађена, и они се воде несталим: Божо (Милоша) Бабић (1958) из Ситнеша, Саво (Стојана) Берић (1955) из Ситнеша, Драгољуб (Саве) Ђурђевић (1949) из Разбоја Љевчанског, Драган (Живка) Кљајчин (1971) из Српца, Живко (Владе) Мајсторовић (1966), Миломир (Рајка) Малић (1968) из Корова, Миле (Милана)

Божо М. Бабић
(1958-1995)

Саво С. Берић
(1955-1995)

Драгољуб
С. Бурђевић
(1949-1995)

Драган Ж.
Кљајчин
(1971-1995)

Тихомировић (1950) из Корова, Гојко (Ратка) Топић (1972) из Ситнеша, Душан (Бошка) Савандић (1960), и Жељко (Драге) Драгичевић (1974) из Маглајана код Лакташа.

Преко 30 бораца Србачке бригаде је теже и лакше рањено, док је 15 заробљено, и они су касније размијењени. Једанаест бораца се, након неколико дана, успјело извући из окружења.

Првог дана, 10. септембра, из осталих једница ВРС су изгубили животе: Вељко (Милана) Милановић (1955) из Десетника код Какња, Славко (Стеве) Тодоровић (1943), Никола (Владе) Лукић (1969) из Лијешћа код Брода, припадник СЈБ Вукосавље Владо (Петра) Василић (1972), Миливоје (Николе) Игњатић (1961) из села Грк код Брода, припадник специјалног одреда полиције из Добоја, Илија (Алексе) Стајић (1971) из Лендића (тијело није пронађено), Владо (Васкрсије) Шипка (1945) из Драгочаја код Бањалуке (тијело није пронађено)...

Нападаче није поколебала погибија Абу Сабита Ал Мухаџира на Паљенику, активног официра египатске армије, са војничким искуством из авганистанског рата. Поред њега, тог дана отишло је „међу шехиде у џенетске баште“ најмање двадесет афро-азијских бојовника из Одрета „Ел муџахид“: Абу Талха Ел Шарки из Сирије, Лукман Ал Џазаири и Абу Раид из Алжира, Абу Ал Јуср, Капетан, и Абу Удеј из Египта, Абу Рида (Rewda), Сејфулах и Абу Абдулах из Туниса, Ал Саса из Џеде, Хамам Џенуби, Абу Кутбајба и Абу Ахсаи из Саудијске Арабије, Абу Муса Алмани из Њемачке, Метин из Турске, Јеменци Ибн Ал Аква, Шехид, Сеиф Ал Рахман и Абу Муџахид са енглеским пасошем... То потврђује чињеницу да су борци Другог батаљона Србачке бригаде херојски бранили своју зону одговорности.

Живко В.
Мајсторовић
(1966-1995)

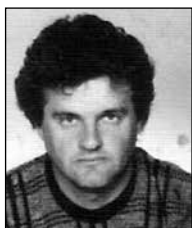
Миломир Р. Малић
(1968-1995)

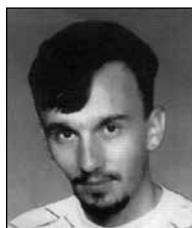
Миле М.
Тихомировић
(1950-1995)

Гојко Р. Топић
(1972-1995)

Душан Б.
Савандић
(1960-1995)

Жељко Д.
Драгићевић
(1974-1995)

Египћанин Абу Ел Харис са једанаест сабораца, погинуо је приликом продора ка Миљевићима код моста на Стошници у постављеног засједи. Сахрањени су на посебном мезарју у селу Ливаде испод Подсјелова, али је њихов прецизан идентитет тешко утврдити пошто на надгробним обиљежјима нису уписани лични подаци. Поред тога, сарајевски политички и војни врх је и за вријеме и после рата енергично негирао учешће

иностраних фактора у бици за Возућу, па је благовремено предузео све неопходне радње да изузме и прикрије документе о њима. Међутим њихови гробови, које је тешко сакрити, свједоче да су ратовали и изгинули.

Међу смртно страдалим, који су се „освједочили пред Алахом“, налазило не неколико домаћих џихад-слѣдбеника: Един Џело, Смајо Алић из Бугојна, и капетан Шефик Ишерић-Амица, рођен 1957. на Сокоцу, због чега је одликован „Златним лиљаном“.

На десетине Арапа је рањено; Јеменац Набил Али Хела (1977), Ал Муневра из Саудијске Арабије, Абу Бешир из Јемена...

У Приједлогу за признања и стимулативне мјере Трећег корпуса Армије РБиХ послате на адресу Главног штаба А РБиХ 10. септембра 1995. године наводи се следеће. „У припреми и извођењу операције „Фарз“ на возућком ратишту Одред „Ел Муџахид“ имао је једну од кључних улога. Њихово раније учешће у борбеним дејствима на овом ратишту на најтврђим објектима резултирало је успјесима и ликвидацијом десетина агресорских војника услед чега је у редовима агресора посијана паника, страх и несигурност а међу цивилима покренут процес исељавања. Такво војно - политичко окружење, несигурност и напетост погодовали су темељитој и систематичној припреми операције у којој је ова јединица опет имала најделикатнији задатак, на изузетно тешком објекту Палџеник.“

Команда домицилне Четврте озренске бригаде (Возућке), након што је Брано Панић-Бранцола

Обезглављени цивил на Озрену

Одрубљена српска глава, у трави

са лица мјеста јавио вијест о паду Паљеника, у том правцу упућује ИДВ „Црвене беретке“, ИДВ Ударног батаљона („Колачеви“), ИДВ 2. ПБ („Бурде“), и бригадну Војну полицију да би осигурали путну комуникацију од Стога до Прокопа.

Умјесто помоћи у МТС и људству, из команде ОГ Добој у Возућу стиже телеграм следеће садржине:

„Одсудна одбрана, НАРЕЂЕЊЕ.

На основу наређења команданта 1. КК ситуација на Возућком ратишту је врло тешка, и да су неке јединице изгубиле положаје, а у циљу одбране сваке стопе српске земље,

НАРЕЂУЈЕМ :

1. Спријечити повлачење јединица, односно бранити по сваку цијену све положаје, ПОВЛАЧЕЊА НЕМА.

2. Команде бригада личним ангажовањем и командовањем на лицу мјеста спријечити панику и дезертерство.

3. Одмах позвати све борце и командни кадар са одсуства по било ком основу јер се ради о пресудном тренутку

4. У вашим З/О ангажовати све материјалне и људске потенцијале.

Командант Генерал-мајор Арсић Владимир

Телеграм је стигао прекасно. Ситуација на западном дијелу возућког фронта је била изван контроле. Паљеник је заузет, батаљон Србачке бригаде изгинуо и израђаван, село Медићи у пламену.

Предсједник Извршног одбора Раденко Лукић-Тито је везом упознат са новонасталом ситуацијом и препоручено му је да цивилно становнишво обавијести и покрене преко Турчиновића за Кабловац. Раденко је ефикасно и организовано обавио тај дио посла. Олакшавајућа околност налазила се у чињеници да је већи дио цивила благовремено извучен из долине Криваје, половином јуна 1994.

Команда Четврте озренске бригаде, тешка срца наређује повлачење најудаљенијег Првог батаљона са Локве, и организовање одсудне одбране на Кабловцу. Ово наређење борци су прихватили тешка срца.

Начелник Четврте озренске бригаде, поручник Зоран Благојевић-Зока записао је у својим Ратним биљешкама:

„...Након што смо од команданта ТГ Озрен, пуковника Новака Ђукића, преко КЗ добили обавјештење да нам у помоћ може послати само један вод војника, предлажем команданту Николићу да почнемо прегруписавање јединице.

Одлука је донијета у 07. 15 сати. Међутим, чета с Локве одбија наредбу о повлачењу, јер они ни један ров нису изгубили. Јављају да су одбили два напада и десетковали елитни муслимански маневарски батаљон, који се повукао са бојишта. Дајем им пет минута да се одлуче, јер муслиманске снаге напредују са западне стране, са Паљеника према Стогу.

Сви В/П су добили прецизна упутства гдје да се крећу, као и команде Првог и Другог ПБ, и цијели Р/О оба батаљона. Намјера нам је да успо-

ставимо нову З/О на линији Кабловац-Клупе. Све технику извлачимо на Кабловац и намјеравамо у току ноћи пробити пут према Прокопу. Није то дуга дионица.

Младен Божичковић и Зоран Петковић, са лица мјеста, са Клупа, помоћу КЗ јављају да се нешто чудно дешава на Смрековачи и да се повлачи наша самохотка. Изгледа да су муслиманске снаге Другог корпуса пробиле линију одбране 2. Олпбр и да су стигле близу команде 3. ПБ-а. Пуковник Новак Ђукић демантује ове наводе, који су на жалост били тачни.

Вријеме муњевито пролази. Возућа гори, тресе се. Стегло у срцу...

Шта би се догодило да је команда Четврте озренске бригаде испоштвала наређења претпостављених? Вјероватно нико жив не би изашао из обруча.

У девет сати муслиманске јединице су заузеле Љесковац, два сата касније Локву. У борбама су погинули борци ВРС: Зоран (Љубомира) Петковић (1958), Мирко (Радослава) Слијепчевић (1963) и Рајко (Милоша) Звидало (1950), чија су тијела након рата пронађена у заједничкој гробници на Каменичкој премети.

Мада је муслиманска претходница ушла у Стог у пола девет, кржаве борбе у залеђу, на изолованим котама Чукури, Столићу и Граду које су бранили припадници 14. лаке и дијелови 16. крајишке бригаде трајале су до подне, којом приликом је рањен и „командант диверзаната“, мајор Сеад Рекић, бивши официр ЈНА, родом из Бихаћа. Ови објекти су нападани савременим топовима америчке производње. У тим борбама су, између осталих, погинули: Милан (Глигорија) Новаковић (1963) и Зоран (Милана) Стакић (1956) из Бања Луке, оба припадници 16. Крајишке бригаде, Душан (Бранка) Бајић (1955), Михајло Бабић (1958) из Градишке, Раде (Милана) Бабић (1963), Миленко (Раденка) Ђуђић (1969), и Лука (Ђуре) Костић (1954). Сви су из Бања Луке. Четворица последњих су припадали 14. српској бригади ВРС и дијелови њихових посмртних остатака су пронађени на локалитету Оштрић након двије деценије.

На другој страни, српска одбрана у рејону Лозне пуна три сата је пружала снажан отпор операцији „Ураган“, одбијајући све нападе оружаних снага Другог корпуса. Јединице 21. дивизије су у 9 и 30 пробиле одбрану у рејону Дуго брдо и ушле у Мрахоровиће.

У десет сати муслиманска механизована колона је долином Криваје прилазила Стогу, гдје је избила свађа Рекићевих специјалаца и муџахедина из Одрета око заплијењеног складишта наоружања и муниције. Рубна возућка насеља су паљена, а годинама стицана покретна и непокретна имовина пустошена и пљачкана.

Штитећи одступницу, браниоци на Клупама су се лавовски борили, одбили пет напада 22. дивизије и поклекли тек у 13. сати.

У то вријеме чланови команде Четврте озренске бригаде напуштају Центар Везе смјештен у згради ОШ Возућа. Изоловани браниоци на Папратњу одолијевају до 14 сати, а пола сата касније центар Возуће је био под контролом А РБиХ.

Тако је срушен бастион пркоса и поноса, који је три и по године био изложен даноноћној пјешадијској опсади и артиљеријском дјеловању са четири стране, а комплетан живот, ако се то тако може назвати, одвијао практично наомак борбене линије. Био је то војнички крај Возуће и почетак агоније до тада несаломивих бораца и дијела цивила који су пали у окружење. Био је то и растанак са завичајем многих од њих. Заувјек.

Начелник Четврте озренске бригаде, поручник Зоран Благојевић-Зока записао је у својим Ратним биљешкама:

„...Када смо пребацили све борце са лијеве на десну страну ријеке Криваје и када се са Југовца (код бровинга) јавио командант 2. ПБ Младен Савић, а претходно уништио магацин и команду, када су из наше команде евакуисани документи, а старјешине на челу са безбједњаком Мелентом Јовановићем кренули ка Кабловацу, одлучујемо да напустимо Центар везе. Командант Николић, везисти и ја, праћени ударом граната напуштамо зграду ОШ Возућа тачно у 13. 00. Планирали смо се спојити на Клупама са командантом батаљона Младеном Савићем, међутим, Младен Божичковић јавља када смо били близу села Гаре да су муслиманске снаге овладале простором Клупа. Невјерица.

Мијењамо наређење. Прва резервна варијанта отпада. Током повлачења, у ходу, Раденку Лукићу, добром познаваоцу шумских терена, издајемо наређење да поведе цивиле према селу Боровци, а Меленту упућујемо на Кабловац да уништи МТС и архиву.

Маневре вршимо у ходу, а приликом изласка на греду Прокоп, схватили смо да смо у окружењу и да смо остављени. Муслиманске снаге су овладале Лозном, команда нашег 3. ПБ је већ у Боровцима, а муслиманске снаге су стигле и заузеле команду ПЈП-а (полиције), а линија се још држи.

Предстоји нам пробој!!! Још само то нисмо пробали ! Ево прилике. Ницо, ко иде у пробој, ти или ја?

Са групом бораца крећемо у правцу команде „плаваца“ и спајамо се код спаљеног голфа (према Кестену) са замјеником команданта ПЈП Новоком Благојевићем. Покушавам оставити бокове, али нема шансе. Сви борци инстинктивно желе да иду напријед. Неће нико да остане!

Крећемо према Ђурићима. Стоп! Они који су самоиницијативно отишли у том правцу изгинули су! Идемо линијом Србачке бригаде. Мој вјерни везиста Саво Живковић тражи секунд да предахнемо. Тешко му на леђима носити уређај са крипто заштитом. Нема ни секунд одмора, ако муслиманске снаге заузму Ђурића вис поново смо у обручу!

Потресан запис о тим догађајима оставио је ратни извјештач, а објавило добојско “Свитање” у броју 1898. Ево дијела новинарског свједочења.

“Јутро десетог септембра као да никад није ни свануло. Гурнуле су га назад у ноћ хиљаде граната и суморне облачне дима. Црна поплава је грунула на малу, пркосну долину. Паљеник је горио, борци Интервентног су пројурили цестом пјевајући. Цијели хоризонт је ригао ватру која је преоравала земљу. Кренули смо камионом уз Кабловац, прелазећи потоке, прескачући балване преко којих ни коза не би прошла. Долина је остајала иза нас, у диму, ватри и паклу... На Лаништима смо одморили,

када су нам рекли да морамо што прије до Лозне, да не бисмо били одсјечени. Умјесто да битка јењава, грмљавина се сливала у непрекидни хук, а са брегова преко пута чуло се све јасније халакање. Гледам у војничка лица, пуна невјерице, искривљена страхом. Масе унезвијерених хрлиле су из дубине шуме са погледом прогоњене звијери... У Лозној нови пакао. Гранате, крв, дјеца. Голим оком гледамо како се цестом приближава непријатељски тенк. На избличеним лицима људи око нас, бијес, очај, страх. Иза нас су остале двије бригаде, чији су се припадници пробијали као вукови истјерани из својих јазбина”

Физички спој два корпуса АРБиХ остварен је у рејону Прокопа у 16 сати и 16 минута, чиме је териториј Возуће потпуно одсјечен. Два часа касније „Црни лабудови“ су запосјели објекат Кабловац, уз једног погинулог. У 18 сати и 30 у ИКМ смјештеном ресторану „Бабилон“ састао се командант 35 КоВ са командантима три дивизије Тузланског корпуса. Предвече су муслиманске јединице успоставиле привремену линију Модра стијена-Мрамор-Висић, и припремала се за нападна дејства ка дубини Озрена.

Али, и у таквој безизлазној ситуацији, уморни али присебни дијелови Четврте озренске бригаде, у садејству са дијеловима Србачке бригаде, и уз помоћ Никићевих полицајаца, Извиђачке чете ОГ „Добој“, „Бекшиних“ и “Цигиних“ ИДВ, чисте и запосједају Ђурића вис (тт 505) и постављају полукружну одбрану, да би током ноћи обезбиједили извлачење и прихват заосталих бораца и становника који су стизали из окружења.

Лакнуло им је када се након неколико сати на видику појавио командант Новослав Николић. Жив и неокрзнут. Дивили се када су угледали борца Бранка Трипуновића који је свога рањеног брата Рајка носио на леђима петнаестак километара и живог донио до Озрена. Обрадовали су се када је Владо Вученовић, позадинац из Србачке бригаде, кроз беспуће довезао камион пун рањеника, и када су сазнали да застава Четврте озренске бригаде није пала у руке непријатељу.

Они који су успјели заобићи многобројне постављене засјезде, усмјеравани су и прихваћани, све док Младен Божичковић није јавио да арапски муцахедини и муслиманске ИДГ опкољавају Ђурића вис па би поново могли пасти у окружење.

У само праскзорје, 11. септембра, на Усјековање главе Светог Јована Крститеља, библијска слика изазвала је дивљење уморних бранилаца Ђурића виса. Одоздо, из пакла, из правца Лозне, спорог хода, појавила се жена у традиционалној возућкој народној ношњи. Са бијелом марамом на глави и бијелом кошуљом. Као шумска вила. Погрбљена и боса. Стварност или привиђење? Како је могла, сама, у тим годинама пријећи толики пут, измаћи толиким засједама, избјећи толике гранате? Без огреботине! Са њеног старачког лица избијао је пркос. Спасла је себе и одијело по коме се народ овог краја вијековима препознавао.

Била је то старица Јована Благојевић.

Током једанаестог септембра муслиманске снаге су избиле на објекте Вукадиново брдо, Кремен, Квргу и Плаветно брдо, тако де је српским дезорганизованим јединицама остала могућност да успоставе одбрану тек на

Тумарском брду. У поподневним часовима Алија Изетбеговић се састао у центру Возуће са највишим официрима оба корпуса, генералима Сакибом Махмулином, Сеадом Делићем, пуковником Фадилом Хасанагићем, Халилом Бразином, Хазимом Ранчићем, Изетом Хаџићем, Халидом Ченгићем, Енвером Делибеговићем, Бакиром Алиспахићем, емирима (командним кадром) „Ел муџахида“, шејхом Абу Абдел Рахманом (Анвар Шабаном) и Абу Малијем (Абделкадир Моктари), те представницима општина Завидовићи и Маглај. Приликом говора пред постројеним официрима и војницима Изетбеговић је истакао: „*Ви сте на Возућој сломили кичму четничког непријатеља, ви сте показали пут којим ћемо наставити и дали сте урнек, модел борбе како се та кичма може и даље ломити да би се ослободила БиХ. Хвала вам војници у име нашег народа који неће заборавити шта сте учинили.*“

У ресторану „Панорама“ на 4. километру пута Завидовићи-Олово, организовано је муслиманско славље.

На српској страни другачија слика. Туга, невјерица и чемер. На постројавању Четврте озренске бригаде ВРС у Тумарама, ујутро 11. септембра од 1. 176 постројено је 630 преживјелих бораца, који су након краћег предаха, 22. септембра упућени у борбу за одбрану Добоја у рејону Борове Главе.

Мучну атмосферу преживјелих забиљежио је на Озрену ратни дописник Раденко Раковић:

“Почињу стизати у Тумаре и први војници. Забрнути, тужни и изнурени вишесатним борбама, тупих погледа, носећи са собом горчину и понос, окупљају се око зграде Команде и око цркве, у оази спаса. Сабиру се разбијени хероји који су дуго одолијевали непријатељу. Чује се плач жена за несталим, непристиглим, за оним чија је судбина неизвјесна. Шапуће се да су многи остали у окружењу. Никоме није јасно шта се то десило са Возућом? Одиграва се незапамћена драма. У близини школе укочено стоји човјек са двије краве. Поред њега погрбљена жена са најлонском врећуцом-то је све што им је од имовине остало. Чекају да виде шта и куда даље? Нека старица на приузи вуче козу. Један младић тражи брата, обилазећи групе бораца, који само слијежу раменима. Како вријеме одмиче, глас му постаје дрхтавији а корак несигурнији. Стиже и аутобус за евакуацију цивила према Добоју. Мајке, стари и нејач одлазе, али остају бриге шта ће бити са оним који су још у обручу? Десетине војника које су се извлачиле из живог пакла пристизале су наредне ноћи и следећег дана. Исцрпљени, са исусовским изразом лица“.

Наредних пет дана команда Четврте озренске бригаде са дијелом најхрабријих бораца, са посадама тенка Т-55 и ОТ, успоставља одбрамбену линију испод Малчића која је служила и као прихватна база, тј. „скраћени пут“ за оне који успију стићи до руба обруча. Радовали су се као мала дјеца када би се појавило неко познато лице саборца.

У сјенци муслиманског сеирења, арлаукања и напредовања ка дубини Озрена, одвијала се људска драма возућких мученика. Десетковани браниоци, разбијени у мање групе тражили су могућност да се пробију из обруча

и домогну слободне територије, која је постајала све даља. За њима су трагали „Ел муџахид“, „Црни вукови“, „Балте“, ЦСБ Тузла и друге јединице усмјерене на чишћење и претрес заузете територије.

Избјегавајући постављене клопке, засипани гранатама, без технике, браниоци су се са лаким наоружањем, појединачно или у мањим групама, гладни, у грчу, данима извлачили из припремљене касапнице. Вођени искуством присебних појединаца, користећи последње атоме снаге, пробијали су се са своје дједовине, сада непријатељске територије, ка Озрену.

Пролазили су сати и дани, а један од најбољих српских бораца у бици за Возућу, Зоран Савић-Колач, са својим јунацима, није се пробио на слободну територију. Мук и невјерица. Зар они који су били ударна песница Ударног батаљона тако да скончају? Натово обарање предајника на Краљици, који је служио као добар орјентир, допринио је да многи српски борци залутају и страдају у озренским шумама. Колачеви су тражећи излаз набасали на напуштenu кућу и у њој пронашли нешто хране и свеску ученице трећег разреда у којој је писала домаћи задатак на тему „Мој завичај“, и невјештом руком нацртала положај куће, врх Краљицу, поток и пут за Пањик. Захваљујући дјечијој руци, Колачеви су након 12 дана стигли на слободу.

Група од 30 бораца, већином из 16. крајишке бригаде, покушала је у долину ријеке Криваје да се пробије до Хан Пијеска, али је 14. септембра заробљена у рејону Олова.

◆ 6. Б. ОКРУТНО ПОСТУПАЊЕ СА ЗАРОБЉЕНИЦИМА

Више стотина дезорганизованих бораца двије озренске и двије крајишке српске бригаде није успио да пронађе пут спаса из обруча. Дио је страдао у засједама или од артиљеријске канонаде која је поклапала излазне шумске стазе, док је дио заробљен. Док су једни извршили самоубиство не желећи да живи падну у руке муџахедина, други су се предали вјерујући у милост својих бивших комшија. Заробљени су окрутно мучени и убијани на лицу мјеста, у крвавом пиру, *danse macabre*, у коме су главну улогу играли инострани вјерски фундаменталисти, који су преузимали везане српске војнике од домаћих муслиманских јединица, и изрицали им смртну пресуду хладним оружјем. Присилјавали су престрашене локалне муслимане да гледају како треба поступати са њиховим бившим комшијама, „невјерницима“.

-Командири Одредa «Ел муџахедин» су прије покрета ка Озрену поставили пункт у Возући, на главни пут који води ка Завидовићима, са намјером да забране учесницима у нападу, осим њихових људи, да однесу ратни плијен из Возуће и Озрена. Сеад Рекић и ја смо стајали у близини тог пункта и разговарали са двојицом командира Одредa «Ел-муџахедин», а то су били Египћанин шејх Енвер Шабан и Египћанин Ел-Маутез ел-Мисри, који је извео напад на Паљеник. Око два сата послје тога видио сам два камиона прекривена церадама, за које сам касније сазнао да су путовали из правца

Озрена. Камиони су стали на пункту ради контроле. Примијетио сам како са једног камиона капа крв. Енвер, Ел-Муатаз, Рекић и ја смо погледали унутар првог камиона, који је био натоварен наоружањем, углавном пјешадијским. У другом камиону, из којег је капала крв, видио сам лешеве у војним униформама, али је било и лешева који су били скоро голи. Лешеве су били набацани једни на друге. Не бих знао тачно рећи колико их је било, али претпостављам да је било око 20. Примијетио сам да су лешеве били без глава, али је међу њима било бачено и више глава. - записао је један од иностраних командира, Али Хамад у својој књизи "У мрежи зла".

Тако свиреп обрачун са заробљеним цивилима и припадницима ВРС говори у прилог чињеници колико је била исправна прошлогодишња одлука да се цивилно становништво евакуише из долине Криваје. Обзиром да су нападачи били спремни на све, догодио би се страшан покољ.

Омладинском дом у селу Кестен послужио је припадницима Трећег корпуса А РБиХ као привремени заробљенички сабирни центар. Преживјели свједоци су потврдили да је у том Дому 11. септембра окупљено 57 похватаних бораца, од чега половина из Четврте озренске бригаде ВРС, међу којима три жене. То је потврђено записом у ратном дневнику Трећег корпуса гдје официр Сафет Сивро под датумом 11. септембра биљежи „да је убијено 60, а заробљено 57 четника“.

Драгутин Р.
Лукић (1964-1995)

Заробљени су:

1. Недо (Милана) Јовић (1950) из Желеће, отац троје дјеце
2. Митар (Срете) Јовић (1940), трговац из Миљевића
3. Милош (Срете) Јовић (1935) са Стошнице, шумски радник.
4. Ненад (Боже) Глигорић (1941), рудар кладањских рудника магнетита
5. Саво (Ђорђа) Тодоровић (1940) из Пашалића, приватни столар
6. Живинко (Саве) Тодоровић (1974) из Пашалића код Возуће
7. Слободан (Васкрисије) Марковић (1937), из Бучја радио у Хрватској
8. Драго (Бранка) Марковић звани Димшић (1956) из Васовина
9. Драгутин (Ранка) Лукић- Мрмеља (1964) из Стога
10. Ранко (Дујка) Лазић (1932). Цивилно лице
11. Здравко (Јове) Панић (1939) из Панића. Електричар, радио у Хрватској

Митар С. Јовић
(1940-1995)

Милош С. Јовић
(1935-1995)

Живинко С.
Тодоровић
(1974-1995)

Саво Ђ. Тодоровић
(1940-1995)

*Ненад Б. Глигорић
(1941-1995)*

*Драго Б. Марковић
(1956-1995)*

*Дејан М. Пејић
(1939-1995)*

*Миладин Ј. Пејић
(1956-1995)*

*Симон М. Пирц
(1949-1995)*

*Радован Б.
Радојчић
(1942-1995)*

*Миливоје Д. Илић
(1944-1995)*

*Мирко М.
Матичић
(1952-1995)*

12. Дејан (Милоша) Пејић (1939) са Мисарађе, зидар „Пионира“
13. Миладин (Јанка) Пејић (1956), возач из Пејића код Возуће
14. Милош (Миливоја) Пејић (1945) из Пејића, бравар Жељезаре Зеница
15. Симон (Милана) Пирц (1949), из Кикинде, радник „Шумарије“
16. Радован (Благоја) Радојчић (1942), радник Пољопривредне апотеке
17. Миливоје (Душана) Илић (1944) из Предрага, варилац у Марибору
18. Чедо (Миливоја) Дабић (1952), радник варешког “Бобовца”
19. Миленко (Славке) Станић (1958) из Калаиша код Возуће. Радио у Варешу
20. Милован (Борислава) Савић (1956) из Јелчића
21. Мирко (Мирослава) Матичић (1952) , возач из Медића
22. Миодраг (Мирка) Матичић (1975) из Медића. Није био ожењен.
23. Ранко (Јове) Ђурић звани Крхаћ (1941) , возач из Миљевића
24. Радомир (Владе) Благојевић (1965) из Јелчића, металац. Неожењен
25. Слађан (Милана) Павловић (1974) са Орашја. Механичар. Неожењен

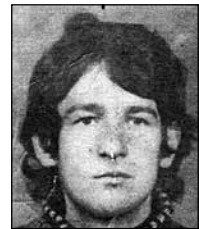
*Миодраг М.
Матичић
(1975-1995)*

*Радомир В.
Благојевић
(1965-1995)*

*Слађан М.
Павловић
(1974-1995)*

*Мирко М. Чупељић
(1954-1995)*

26. Марко (Марка) Марић (1946) из Подволујака
27. Мирко (Милана) Чупељић (1954) из Гостовића, чија су два брата погинула 1992.
28. Светко (Раде) Каурин (1946) из Бараћа код Мркоњић Града
29. Неђо (Душана) Копања (1966) из села Доњи Граци код Мркоњић Града
30. Раденко (Бранка) Коџо (1966) из Лисковице код Мркоњић Града
31. Борислав (Јове) Крека (1948) из Мркоњић Града
32. Божидар (Милована) Тодорић (1973) из Рашковаца код Добоја
33. Бранко (Благоја) Тодоровић (1947) из Ошава код Маглаја
34. Недељко (Бранка) Вучић (1949) из села Голеша код Бања Луке
35. Јован (Максима) Васић (1947) из Подгорја код Мркоњић Града
36. Борислав (Војина) Васић (1964) из Сарајева. Припадник 4. Олпбр
37. Вељко (Павла) Василић (1944) из Бараћа код Мркоњић Града
38. Милан (Јове) Вученовић (1955) из Мркоњић Града
39. Миодраг (Боже) Ђаковић (1972) из Мркоњић Града
40. Јовица (Симеуна) Ђукић (1957) из Г. Ријечана код Модриче
41. Недељко (Стеве) Рауковић (1959) из Јелањске код Добоја
42. Стево (Јована) Рајак (1943) из Медне код Мркоњић Града
43. Свето (Чеде) Ристић (1960) из Крупе на Врбасу код Бања Луке
44. Обрад Петровић (1954) из Котор Вароши
45. Слободан (Недјељка) Петровић (1974) из Брезових Дана код Маглаја
46. Владо (Драгића) Пиљагић (1957) из Ивањске код Бања Луке
47. Зоран (Илије) Шалић (1970) из Бања Луке
48. Радојица (Милана) Јотић (1971) из Церовице код Добоја
49. Далибор (Здравка) Јоргић (1974) из Пискавице код Бања Луке
50. Миланко (Душан) Лазаревић (1966) из Церовице код Добоја
51. Драго (Петра) Стјепановић (1940) из Стријежевице са Озрена
52. Невенко (Спасоја) Жарић (1949) из Бранешци Доњи код Челинца
53. Здравко (Богдана) Нарић (1968) из Глоговица код Добоја
54. Новак (Миливоја) Илић (1974) из Цвртковаца код Добоја. 4. Олпбр
55. Слободанка Јовић, цивилно лице
56. Богдана Симић, цивилно лице
57. Милија Јовановић, цивилно лице

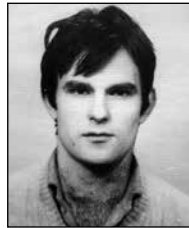
Непосредно по заробљавању ове групе од 57 војника и цивила, издвојени су, и у циљу застрашивања убијени из ватреног оружја **Миленко Станић** и **Живинко Тодоровић**. За разлику од Миленкових, земни остаци младића

Ранко Д. Лазић
(1932-1995)

Милош М. Пејић
(1945-1995)

Миленко С. Станић
(1958-1995)

Ранко Ј. Ђурић
(1941-1995)

Живинка, пронађени су након рата у рејону Ђурића виса (Лозна), и сахрањени у Вишеграду.

Три заробљенице су одвојено превезене у логор Гостовић, одакле су након три дана иживљавања и мучења захваљујући интервенцији Војне полиције А РБиХ пребачене у Зеницу, гдје су држане до 15. новембра, када су пуштене на слободу.

Остали заробљеници, њих 52, камионима су из Кестена преко Завидовића транспортовани у Гостовић. Ту им се губи сваки траг. Митра Јовића из Миљевића, чијег су дједа убили Италијани на Пијави, а отац усташе отјерале у Јасеновац, муџахедини су у Завидовићима издвојили из групе, и према тврђењу очевидаца, исјекли сабљом и тијело бацили у ријеку Босну. Трагичан примјер страдања три генерације у истом вијеку од различитих војних формација.

Податке о заробљавању 57 бораца ВРС и цивила потврдио је у Хашком суду Ахмет Шехић из Боровнице (Гостовић), командант Петог батаљона 328. (завидовићке) брдске бригаде која је учествовала у операцији „Фарз“, носилац „Златног љиљана“, свједок оптужбе против генерала А РБиХ Расима Делића. Шехић је изјавио како је списак најмање педесет заробљених на лицу мјеста у Кестену начинио његов безбједњак Изет Карахасановић, те да су српске заробљенике од његове чете којим је командовао Исмет Шогољ, под пријетњом оружја, из Дома у Кестену отели и одвели арапски муџахедини у свој Логор у Гостовић. Ту су их, након седмодневног тешког мучења и понижавања појединачно лишили живота, а њихову смрт су најављивали преко интерног разгласа.

Логор је сачињавало неколико округлих жутих шатора на лијевој обали ријеке. Централни озвучени шатор је имао двоструку намјену, служио је за молитву и ритуално мучење. Оближња срушена кућа на два спрата, власништво Нестора Ристића, и једна дрвена барака кориштени су за смјештај и мучење заробљеника. Иако се све дешавало десетак километара од сједишта британских мировних трупа УНПРОФОР-а (фабрика ЕКО у Љесковици), међународни специјалци нису „ни чули ни видјели“ покољ Срба у непосредном сусједству.

О крвавом пиру над заробљеницима са Возуће у логору Гостовић свједочи Аднан Мешановић у сарајевским „Данима“ број 454 (фебруар 2006.), тада 17 годишњи припадник „Ел муџахида“:

-Нисам учествовао у акцијама на Возући, али сам таман стигао да видим шта се дешавало. Преношење ратног плијена је било у току, а наш је задатак био да чувамо заробљенике, на тринаестом километру од Завидовића... Неки од њих су одмах примили ислам...

Злочине су чинили и страни и домаћи муслимани. Јеменци су били најгори. Чим су се вратили са линије одмах су једног заробљеника „одрадили“. Настао је тајац. Онда су заклали још једног. Почели су одвајати људе по групама, и било је како ко хоће. Оргијање је трајало два дана, чак су и дјеца из околних села то гледала, а касете са тим снимцима су касније приказиване регрутима.

Заробљеници са Возуће у рукама муџахедина у логору Гостовић

Гледао сам како странац заробљеном Србину сијече главу моторном пилом! Тај је прије доласка у Босну радио у ресторану у Милану и хвалио се како је муштеријама пљувао у пљескавице. “

Међутим, хашки свједоци су негирали злостављање и убијање заробљеника ВРС, без обзира на постојање живих свједока и видео касета које то доказују. **Недо Јовић**, први са заробљеничког списка, бивши радник „Криваје“, завршио је у страшним мукама тако што је принуђен да пије бензин. Потресна слика се ствара након саслушања исказа оних ријетких који су имали срећу да преживе паклене дане када су живи завидјели мртвима.

Према тврђењу свједока, на аутобуској станици у Завидовићима, пред бројним посматрачима, на гнусан начин су убијени заробљени српски борци **Миленко Петровић** и **Јеленко Пејић**. Међутим, када су се хашки итра-

жители бавили овим случајем нико од свједока тај злочин није хтио потврдити, а посмртни остаци Јеленка и Миленка су пронађени на другим, могуће накнадно измјештеним локацијама.

Из групе од 52 борца који су заробљени у Кестену и свирепо ликвидирани у логору Гостовић пронађени су и уз помоћ ДНК анализе идентификовани дијелови посмртних остатака осморице: **Радомир Благојевић** (сахрањен у Модричи), **Радован Радојчић**, **Миладин Пејић**, **Чедо Дабић**, **Божидар Тодорић**, **Миодраг Ђаковић**, **Драго Стјепановић**, и **Саво Тодоровић** (сахрањен поред сина у Вишеграду). То се догодило једанасет година након њихове ликвидације, љета 2006. године, када су купачи у Гостовићу, на 15. километру од Завидовића, случајно открили масовну гробницу са седам скелета и десет лобања. Форензички налази, патолози и специјалисти судске медицине из Високог и Бањалуке су потврдили да су жртве биле везане и погубљене оштрим механичким оруђем.

Посмртни остаци 44 преостала, заробљена у Кестену, још нису пронађени.

Након тродневног застоја кориштеног за обрачун са српским заробљеницима, узимање и транспорт ратног плијена, те прегруписивања снага, операције „Ураган“ и „Фарз“ су 13. септембра усмјерене у правцу Добоја, како би се линија фронта осигурала и додатно удаљила од Возуће. Понесени (не)очекиваним почетним успјехом формације Трећег корпуса заузимају села Јошавац, Бочињу и Бакотић и крећу у ново освајање и паљење српске непокретне имовине из правца Карачића да би убрзо овладали југоисточном дијелом Озрена. НАТО авијација је неколико пута дневно у ниском лету надлијетала то подручје. Неке српске јединице су под снажним ударима самовољно напустиле резервне положаје, док су друге претпостављеној команди слале лажне извјештаје.

Из батаљона Гостовић који се налазио у рејону Карачића нестали су борци: **Горан (Душана) Трипић (1970)** и **Милијан (Трипуна) Ристић (1962)** из села Петковићи. У борбама је рањен командант Рајко Божић, па је команду преузео Димшо Мићић. На том подручју погинуо је зидар **Здравко (Ратка) Бојић (1966)** из Карачића (припадник 3. ОЛПБ). **Стојко (Богољуба) Трипић (1965)** из Гостовића, борац Четврте озренске бригаде ВРС, тешко рањен у пробоју, подлегао је ранама на ВМА у Београду 2. новембра. Сахрањен је у Милошевцу код Модриче. Није био ожењен.

*Горан Д. Трипић
(1970-1995)*

*Милијан Т. Ристић
(1962-1995)*

*Здравко Р. Бојић
(1966-1995)*

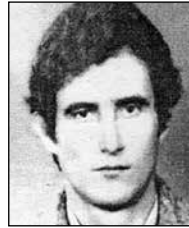
*Стојко Б. Трипић
(1965-1995)*

*Александар Д.
Никић (1975-1995)*

*Урош Р.
Милошевић
(1969-1995)*

*Сретко С. Глигић
(1952-1995)*

*Стево С. Стјепунић
(1970-1995)*

Требало је само три дана да се обистини значај и величина возућког ратишта, и потврде ријечи предсједника Караџића да „падом Возуће ни Београд није сигуран“. Падом долине Криваје, директно је угрожена сигурност Озрена и Добоја, што се показало у предстојећим тешким борбама и великим људским губицима.

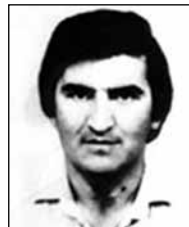
Тих дана, изложена снажним офанзивним пјешадијско-артиљеријским нападима, нашла се на правцу удара Друга озренска бригада са сједиштем у Тумарама, којом је командовао капетан Младен Достанић, родом из Возуће. У тешким борбама, из ове бригаде, у ширем рејону Бријеснице, бранећи надирање два муслиманска Корпуса из правца заузете Возуће и Подсјелова ка Озрену, погинуло је или нестало 44 борца, међу којима: Миладин (Ђорђа) Вукомановић (1954) из Милиног Села, отац троје дјеце Миладин (Милоша) Ђурић (1956) из Доње Бријеснице, Винко (Милића) Ђукановић (1975) из Кртове, Стеван (Саве) Ђурановић (1943) из Кртове, машиновођа Данило (Бранка) Ђурановић (1953) из Тумара (сахрањен у Шушњарима-Добој), отац троје дјеце Јово (Пантелије) Гојковић (1949) из Борица код Лукавца, Чедомир (Радована) Лукић (1947) из Г. Бријеснице, пољопривредник Драгојло (Ратка) Николић (1951) из Лукавца, младић Александар (Данила) Никић (1975) из Карачића, младић Младен (Војина) Ристић звани Риле (1962) из Мичијевића, Рајко (Недељка) Савичић (1970) из Ораховице, просвјетни радник Саво (Милорада) Симић (1962) из Тумара, Урош (Ратка) Милошевић звани Карзија (1969) из Д. Бријеснице, Радивоје (Ратка) Лукић (1959) из Бријеснице, Сретко (Стевана) Глигић (1952) из Јарушака, Душко (Војина) Гребих (1956) из Доње Бријеснице...

*Жељко Б.
Тодоровић
(1971-1995)*

*Слободан С.
Тривић (1972-1995)*

*Момир М.
Трипуновић
(1954-1995)*

*Радоје М.
Ђорђевић
(1955-1995)*

Младић са непуних 19 година, **Богдан (Неде) Јовић (1975)** из Желеће, чијег су оца заробили муџахедини, одвели и ликвидирали у логору Каменица, погинуо је у рејону Брезика.

Из других јединица ВРС у завршним операцијама одбацивања српских снага даље од Возуће животе су изгубили: младић **Душко (Ђорђа) Дероњић (1969)** из Пакленице, медицински техничар **Славко (Душана) Кршић (1961)** из Бољанића, **Војин (Видака) Лазаревић (1946)** из Порјечине, припадник СЈБ Добој **Љубомир (Неде) Мишковић (1962)** из Сижја, **Мирко Прлић, Боро (Светозара) Мишић, младић Стево (Стевана) Стјепић-Либанац (1970)** из Скиповца (сахрањен у Модричи), припадник полицијске јединице **Жељко (Благоја) Тодоровић (1971)** из Градачца (сахрањен у требавском Врањаку), пољопривредник **Слободан (Стојана) Тривић (1972)** из Копривне гдје је и сахрањен, припадник специјалног Одрета Раде (**Милана) Чутурић (1972)** из Шековића, припадник специјалног одреда полиције из Добоја **Дарко (Војина) Ристић (1972)**...

Седамнаестог септембра пали су Радлово брдо, Брезници и Тумаре. Тог дана у логор муџахедина у Гостовићу одведено је десет заробљеника ВРС, који су такође тучени и подвргнути злостављању. То су: Небојша Бањац из Крупе на Уни, Гојко Мацановић из Јајца, Милорад Пањић из Котор Вароши, Недељко Пећанац из Петровца, Љубомир Сикимић из Заграда, Недељко Вучковић из Челинца, те четворица Бањалучана: Драго Гајић, Боро Главић, Радивоје Рачић и Миле Гојић. Они су након мучења, 29. септембра из логора Гостовић премјештени у КП дом Зеница, одакле су пуштени кућама.

Деветнаестог септембра, у покушају пробоја ка централном дијелу Озрена, погинуо је погођен тенковском гранатом Билах Ел Муатез (Bellah Muatez), Египћанин, један од најискуснијих официра терористичке организације „Ал Каиде“, бивши командант одбране авганистанског града Џалабада и десна рука официра Сакиба Махмуљина.

Крајем септембра ИКМ Трећег корпуса Вијенац посјетио је главнокомандујући, генерал Расим Делић.

У даљим борбама, на привременим одбрамбеним положајима Борова Глава (тт 555), Јелова горица, Велики и Мали Киковац, и другим озренским висовима, јединицама озренских и других бригада прикључила се десеткована Четврта озренска. У тим сукобима, за кратко вријеме, од 22. септембра до 12. октобра, 18 бранилаца Возуће је рањено, а пет је погинуло: **Радован (Слободана) Ивановић (1958)** из Миљевића, економиста **Момир (Милоша) Трипуновић (1954)** из свињашничког Поља, који је сахрањен у Модричи, а посмртно одликован Медаљом заслуга за народ, **Душко (Радислава) Митровић (1960)** из маглајске Каменице, отац четворо дјеце **Радоје (Мирка) Ђорђевић (1955)** из Лозне, и **Петар (Владимира) Видовић (1961)** из Ошава код Маглаја.

Боро (Милана) Јелисић (1971) питомац Војне школе из Миљевића, није дочекао рођење кћерке Биљане. Погинуо је на Боровој Глави непосредно прије потписивања прекида рата. Тако је отац Милан остао без другог сина, пошто

Боро М. Јелисић
(1971-1995)

најстарији Слободан није изашао из обруча. Мајка Даница је свисла од туге за њима. Потом гине **Веселко (Стојана) Мијатовић 1968**, из Лозне.

Крајем децембра на ВМА у Београду умро је возући везиста **Миленко (Саве) Лукић (1958)** из Предрага, исцрпљен вишегодишњим надљудским напорима, без сна и одмора. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ.

Борбе у унутрашњости Озрена заустављене су склопљеним примирјем, 12. октобра 1995. године. Дејтонски мировни споразум потписан у америчкој држави Охајо 21. новембра овјерио је и наградио чин етничког чишћења; освојена територија бивше возућке општине припала је муслиманско-хрватском ентитету, Федерацији БиХ. Обескућено аутохтоно српско становништво је прогнано ка ријеци Сави, а мисли окренуте према тузланским и зеничким затворима. Наставља се двострука борба, за голи живот и ослобођење заробљене браће, очева, мужева, синова...

Више се није примјењивао основни принцип Лондонске конференције са краја 1992, којим су међународни медијатори махали током рата, „да се неће признати територије освојене силом и етничким чишћењем“. Више нису важиле ни Женевске конвенције о ратним заробљеницима. Прогон више хиљада цивила српске етничке припадности из Возуће и југоисточне половине Озрена, уништење њихове имовине и трагова вишевјековне културе и вјере, Хашки трибунал је, под политичким притиском великих сила, приликом суђења генералу Расиму Делићу представио као изоловани инцидент, тј. „коллатералну штету“ војне операције.

13. 10. 1995. године неопорављена Четврта озренска бригада преузима зону одговорности 43. моторизоване приједорске бригаде у дужини од 6. 5 км, 48 ровова, на градачачком ратишту. Задатак је обављен без губитака у живој сили и техници. Мајор Новослав Николић одлази на Академију на дошколовавање, а за команданта бригаде постављен је поручник Зоран Благојевић-Зока.

У то вријеме, домаћи, западни и арапски медији, испуњени су слављеничким записима о заузимању Возуће. У величању побједи предњачили су листови „Љиљан“ и „Ослобођење“ са бомбастичним насловима о паду „Српског Страљинграда“. Начелник општине Завидовићи Хусеин Зилкић у знак захвалности уприличио је срдачан пријем Одреду „Ел муџахид“, а Министарство одбране БиХ им је појединачно исплатило по 16. 000 њемачких марака. Брдској 328. бригади из Завидовића додијељено је почасно признање „славна“ као вредновање доприноса у последњој ратној фази. Писало се о хиљаду и тристо квадратних километара освојене територије, а да при томе нису помињани: хиљаде прогнаних српских цивила, масовни злочини, Женевска конвенција, и флагрантно кршење закона и обичаја рата. Прећутано је девастирање вјерских објеката Српске православне цркве. Ћутало се о четири хиљаде опљачканих и уништених индивидуалних објеката за становање, преко седамдесет разорених села и заселака, спаљеним имањима, оскрнављеним гробљима, о тортурама и нечовјечном поступању са заробљеницима...

Тузла је била на ногама када су се муслиманске јединице Другог корпуса вратиле са Возуће и побједнички дефиловале центром града. Репортажни филм о "ослобађању четничке Возуће" еуфорично је у ударним терминима приказан на зеничкој и сарајевској телевизији.

Обредно убијање на Возући заробљених цивила и војника у логору Гостовић инострани муџахедини су забиљежили фотографијама и видео-тракама, које су слали финансијерима у арапске и европске земље као доказ успјешне борбе против хришћанских «невјерника». Сцене смакнута заробљених бораца ВРС су језиве: мученици су висили окачени ужадима, везани потапани у бурад, пријећено им клањем, дијељени им ножеви да се међусобно убијају... Тукли су их војничким цокулама, песницама, дрвеним и металним шипкама, цијевима од оружја... Од снимљеног материјала панисламистичка «Група за просвјештавање и џихад» (GSPC) направила је видео-филмове о активностима, ликовима и погибијама Алахових ратника у БиХ.

Касете «У срцима зелених птица», «Под сјенкама сабљи», и «Караван мученика», на енглеском језику, у којима су снимљене сцене борби на Возући јавно је дистрибуирао Исламски центар из Лондона. И сви су имали прилику да их гледају, осим особља Хашког трибунала! Информацију да је 28 одсјечених глава заробљених бораца са Возуће послато у Техеран, нико званично није потврдио.

Специјалну видео касету о босанском џихаду, на арапском језику, под насловом «Одред Ел муџахидин» финансирао је швајцарски «Aid direct». Срачуната као пропагандни материјал за припрему будућих „светих ратника“ широм арапског свијета, у трајању од три и по сата, садржи наизмјенично монтиране кадрове теренског начина живота, јуриша, молитви, погребна и извикивања текбира оних који су дошли у Босну да ратују и умру за Алаха. Већина сцена снимљена је на возућком ратишту током 1995. године, а дио материјала је узет из претходно публикованих касета, с тим што су призори мучења заробљеника елиминисани.

Добојско „Свитање“ је 4. октобра 1995. године, у броју 1970 донијело текст „Возућке црне мараме“:

„Возућка љута рана ће још дуго, деценијама крварити. Мало мјесто, које на географским картама није ни уцртано, постало је у протекле три и по године симбол српског јунаштва, и тешко је наћи човјека који за Возућу није чуо.

Војнички значај Возуће показао је Алија Изетбеговић које је дан након њеног пада постројио јединицу и прославио свој успјех. Муслимански медији ни једну побједу нису тако обиљежили као заузимање Возуће, а мало је бораца у Републици Српској који тог тренутка нису осјетили зебњу око срца.

Не због пада Возуће, већ због начина на који се то десило. “Чувари ма-настира“, тако су звали борце са Возуће, тих септембарских дана били су, благо речено, остављени. Препуштени на милост непријатељу, које није било. Они који су се због тежине ратишта у мимоходу поздрављали „видимо се на оном свијету“, остали су усамљени насупрот двадесетак

хиљада крвожедних муслиманских фанатика. Дијелови јединица које су послате да бране долину Криваје, возућким борцима су у пресудном моменту окренули леђа и насумице спашавали главе.

Тако се поновило црно прољеће 1942. године када је Возућа први пут убијена, а преко 1. 400 њеног становништва покљано или спаљено у геноцидном усташком покољу. Возућани деценијама послуже те трагедије у свом рјечнику нису имали ријеч-дјед. Дједови су заспали заувјек по њивама и потоцима у долини Криваје, Свињашнице и Лозне, или ликвидирани у транспорту смрти који је завршио у Јасеновцу.

Ова септембарска трагедија 1995. на сву срећу није добила те димензије, али нестанак (убиство или заробљавање) око 150 бораца из Возуће и околине у једном дану ненадокнадив је и огroman губитак не само бораца јединице која је словила за једну од најбољих у ВРС, већ нечијих синова, очева, мужева...

И више од тога. Возућани су се управо на вријеме организовали да се не би поновило кобно прољеће 1942, али горку и крваву опомену тог етничког чишћења као да су заборавили они који су одлучивали о судбини ових домаћина-хероја.

Возућа то ни по људским, ни по војничким, ни по Божијим законима није заслужила. Символ српског отпора требао је достојанственије да дочека „операцију повлачења“, и тада би број црних марама био мањи, а легенда о јуначким браниоцима долине Криваје би наставила да живи.

Овако, возућка крвава рана ће деценијама да пече све оне који су десетог, једанаестог и дванаестог септембра на том ратишту некога изгубили, родбину више стотина бораца који су у протеклим годинама пали на овом великом фронту, гдје се цијена слободе плаћала људским животима. Хоће ли савјест пећи и оне изван Возуће, који, из њима знаних разлога, нису предузели неопходне мјере да се једно такво људско страдање избјегне?

У операцији „Ураган 95“ Други корпус АРБИХ је имао следеће губитке: погинуло 104 војника, теже рањено 218 и лакше рањено 456. Највеће губитке имала је 22. дивизија.

Губици Трећег корпуса нису познати, али свакако нису били мали. Као што је у јавности манипулисао са бројем српских заробљеника, овај Корпус је остао непоуздан и код приказивања својих губитака. Према оном што је јавно објелоданио, испада да је у операцији „Фарз“ из његове најбројније 35. дивизије КоВ погинуло 15 људи (!) и „нешто“ муџахедина! Као у кафанској тучи!

Истина је сасвим другачија. Осма муслиманска бригада или Одред страних бораца „Ел муџахид“, као кључна од три арапске јединице, претрпио је знатне губитке. Између осталих, страдало је шест иностраних старјешина: Абу Абдулах из Либије, Абу Муаз из Кувајта, Абу Умар из Саудијске Арабије, Абу Муслим из Уједињених Арапских Емирата, Абу Сабит из Египта, и последњи Билах Муатез. Једанаест арапских добровољаца је примило највеће војничко признање Армије БиХ „Златни љиљан“, девет „Сребрни штит“, а 22 посебне државне похвале и подручје подозреног села Бо-

чиња као мјесто натурализације и њиховог трајног смјештаја. Изгинуло је на десетине домаћих миџахедина: Мехо Бркић, Адил Боснић, Касим Челенка, Ибрахим Дарван, Адил Хусић, Ален Мемелација, Сулејман Имамовић, Раиф Омеровић...

Међу живе носиоце „Златног љиљана“, што значи да су се истакли у борби против Срба, ваља поменути: Исмета Имамовића из Осјечана код Возуће, Есада Полића из Бајвата, Азиза Бистрића из Лијевче (Гостовић), Хусу Гаранкића из Завидовића, Рефика Сарића-Мркелу из Гривице, те Нихада и Дервиша Икановића из Сеоне.

Премна подацима општинских борачких организација у операцијама „Фарз“ и „Ураган“, са подручја Тешња, из 375. бригаде, погинуло је шест бораца: Адил Ахмић (1961), Химзо Бедак (1964), Осман Буљубашић (1973), Муриз Дубравац (1976), Касим Дубравац (1967) и Јасмин Халиловић (1975). Са подручја Завидовића погинуло је 58 бораца а рањено 320, из Зенице 19, са подручја Какња 12, из Бановића 15... Из Теочака Елвир Бешић (1976) и Зијах Хасановић (1971), из Маглаја Сулејман Авдић (1949) и Сенад Хускић (1971), Мирсад Аличехајић (1973) из Добоја, Ферид Мехић (1974) из Жепча... Само са подручја муслиманских села која су припадала МЗ Возућа и Рибница погинуло је десетак бораца: Мирзет Бјелић (1968), Михрет Ђебић (1962), Амир Јусуфовић (1974), Хамдо Имамовић (1962), Неџад Ковачевић (1966), Хајрудин Мујарић (1962), Расим Мујарић (1959), Нисвет Skeјић (1963), Ибро Хускић (1944), Омер Селимовић (1947)... Дакле, губици су много већи него је то Трећи корпус званично представио.

Из операције се жив није вратио ни Екрем Кобилица (1971), командир ИДВ у Седмој муслиманској бригади, носилац „Златног љиљана“, чији брат Шемсо је раније изгубио живот на Возући.

◇ 6. Ц. У ПОТРАЗИ ЗА ИЗГУБЉЕНИМ САБОРЦИМА И ЗАВИЧАЈЕМ

Српској страни су нанесени такође велики губици у људству и материјално-техничким средствима. Други корпус је, према званичној евиденцији, заробио 163 припадника ВРС и значајан ратни плијен : 551 дуга цијев, 21 ПАМ, 15 ПАТ-ова, 32 МБ, 24 топа различитих калибара, три самоходке, један тенк Т-55... За разлику од губитака у људству који се крију од јавности, ратни плијен Трећег корпуса је објелодањен. Заробљено је 600 дугих цијеви, три тенка, 37 ПАМ, 7 ПАТ и 8 топова.

Према службеним подацима Кенцеларије за тражење несталих лица Републике Српске, у обручу Возуће приликом извођења операција „Ураган“ и „Фарз“ остало је преко 670 војника ВРС и цивила, од којих је 210 преживјело, пошто су након завршетка рата, у прољеће 1996. године ослобођени из муслиманских затвора. Из Тузле је ослобођено 140 живих, из Зенице 40, а из Олова 30.

Лобања и обезглављено тијело српског војника на Паљенику

Половином фебруара 1996. муслиманска власт је ослободила првих десет заробљених цивила из Окружног затвора у Тузли, старости преко 65 година, који су у Станић Ријечи предати српској страни: Данило (Павла) Пашалић, Вељко (Милијана) Петровић, Тодор (Димитрије) Панић, Душко (Мирка) Недић, Видо (Жарка) Ћосић, Марко (Илије) Савић, Никола (Јефте) Лазић, Видо (Благоја) Тодоровић, Ранко (Павла) Поповић и Урош (Бранка) Павловић, коме је то била трећа робија у његовом тежном животу. Шесторица ослобођених су родом из Возуће, а четворица са окупираног дијела Озрена.

Крајем марта 1996. године из Окружног тузланског затвора, на упорно тражење представника Међународног комитета Црвеног крста и Комисије за размјену ратних заробљеника Првог крајишког корпуса, пуштено је 110 заробљених на Возући (45 бораца су рођени Возућани), а седмог априла још 20. Изгледали су као живи костури: Лазар (Николе) Арежина, Ненад (Милана) Бакаим, Слободан (Стојан) Благојевић, Горан Благојевић, Драган (Јанко) Божић из Јањила (Возућа), Раденко Божичковић-Учо, Бирмаз (Мехмед) Бојић родом из Зенице, Војо (Вид) Бошњак, Јосип Ј. Офијар, Винко (Љубо) Цетић из Трнића (Возућа), Богољуб И. Цетић, Милорад (Живко) Цвијановић, Драган Чедић, Спасоје Чупељић, Душан (Остоја) Чолић, Радојица (Милутин) Давидовић, Недо (Дујко) Демоњић, Слободан и Илија Добрић, Радислав Дробић, Жељко (Недељко) Ђерман, Зоран (Миломир) Ђурић, Ратко (Душан) Домуз, Раде (Ђорђо) Дошлић, Стево (Рајко) Дујаковић, Јово (Раде) Ерцег, Недељко (Милан) Глигорић, Душко (Миленко) Глигорић, Слободан (Станоје) Гостимировић, Зоран (Љубо) Грабић, Милорад (Милан) Гујић, Жељко (Драгољуб) Грумић, Петар (Цвијетин) Илић, Љубинко (Миливоје) Илић, Драган Спасоје) Илић, Јефто (Данко) Ивановић из Свињашнице, Ненад (Нико) Ивановић из Миљевића, Драган (Перо) Јаковљевић, Божо (Јанко) Јанковић, Зоран (Василије) Јанковић, Јанко (Васо) Јефтић, Златко (Милан) Јокић, Чедомир (Бранко) Јовановић, Милош (Рајко) Јовановић, Урош (Рајко) Јовановић, Горан (Драгољуб) Јовић, Јован (Митар) Јовић, Перо (Петар) Јовић, Слободан (Милан) Кабаковић, Илија И. Кршић, Борко (Симо) Кршић, Саво (Богољуб) Лазић, Горан (Миодраг) Лазић, Славко Лазић, Мирко (Милан) Лукић, Марко (Јован) Максимовић, Стојан (Миле) Малбашић, Милорад (Младен) Малинић, Зоран (Славко) Марјановић, Миленко (Рајко)

Марковић, Премил (Саво) Марковић, Срето Марковић, Војислав (Спасоје) Микеревић, Вељко (Мирко) Митраковић, Боро (Светозар) Мишић, Љубо (Данило) Мркаљевић, Златомир (Јездимир) Новаковић, Новак (Обрад) Новаковић, Стојан (Чедо) Панџа, Горан (Новак) Пандуревић, Братислав Пашалић, Ранко (Јово) Панић, Владо (Рајко) Панић, Момир (Славко) Панић, Невенко Панић, Винко (Милан) Пантелић, Зоран Пантелић, Саво (Маријан) Павловић, Грујо (Лазар) Пејић, Стојан С. Пејић, Ристо Пејић, Душан (Свето) Петковић, Жарко (Обрен) Петровић, Милан (Бранко) Пролић, Горан (Душан) Радусин, Васил (Михо) Рудник, Илија (Вид) Сајић, Душан (Ђоко) Савић, Марко (Драго) Савић, Славко (Јово) Савић, Богољуб и Мирко Симић, Ново (Станко) Смиљанић, Велимир (Војко) Смиљанић, Радован (Милан) Смиљић, Чедо (Љубо) Спасојевић, Лука (Петар) Станишић, Сретко (Милош) Станић, Љубинко (Бранко) Станковић, Станко (Радован) Станковић, Обрад (Петар) Станојевић, Миле (Марко) Старчевић, Станоја (Новак) Старчевић, Илија (Данило) Стојановић, Станимир (Михајло) Стојковић, Славко (Милан) Стојчиновић, Витомир (Милован) Шикман, Јово (Стеван) Шкорић, Војин (Славко) Шуматић, Милан М. Танић, Бранко (Душан) Тешановић, Драган (Милош) Тодић, Драго (Тодор) Тодоровић, Божидар Тодоровић, Симо (Милован) Топић, Ненад (Вукашин) Топић, Перо (Васо) Тргић, Перо (Милан) Тубић из Чустог Брда код Маглаја, Милорад (Глигор) Видић, Винко (Радован) Видовић, Славко (Милан) Вукмировић, Душко (Миливоје) Вученовић, Недељко (Сава) Зорић, Милорад (Јован) Зрнић и Миле (Жарко) Жунић.

Седам регистрованих, међу којима је био и новинар Нинко Ђурић, одвезено је у Сарајево и тамо размијењено.

Нејасно је откуд се појављује разлика од 23 заробљеника? Други корпус је званично евидентирао 163 заробљена, а на слободу пустио 140, што упућује на помисао да су 23 српска заробљеника убијена, а последије брисана из списка заробљених како би се прикрио злочин?

Истовремено, из зеничког КП Дома, гдје су претходно осуђени као „побуњеници“, ослобођени су, између осталих : Милутин Пејић, Јанко Јовановић, Миломир Тодић, Душко Пашалић, Ненад Спасојевић, Миодраг Смиљић, Данило Пантелић и Драженко Дабић. Душевне и физичке трауме пребијања, окрутног поступања, тамновања и мучења они ће носити до краја живота. **Јасенко (Милоша) Стакић (1954)** са Пециловина, је подлегао од батина у зеничком затвору. Његови посмртни остаци су након завршетка рата сахрањени у РС. Официри ВРС, Ненад Шкрбић из Бања Луке и Душан Шкробић из Теслића, након двије године пуштени су из приватног затвора бригадног генерала Сакиба Махмуљина. Из зеничког затвора је као заробљеник са Возуће ослобођен Новица Бановић борац 16. Крајишке бригаде, који је у групи од 27 заробљеника једини остао жив!

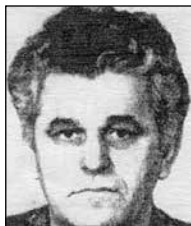

Јасенко М. Стакић
(1954-1995)

Током 20 година претраге разријешена је судбина око 300 несталих бораца ВРС, чији су некомплетни посмртни остаци пронађени на 61 локацији, у појединачним или у 11 измјештених масовних гробница. Ексхумирани су, и сахрањени широм Српске. Остала је непозната судбина за 150 бораца ВРС.

Чедо Р. Достанић
(1965-1995)

Миливоје
Ђ. Пашалић
(1944-1995)

Јово С. Ђорђевић
(1940-1995)

Ђорђе С.
Блашковић
(1953-1995)

Јанко М. Лазуић
(1937-1995)

Војо Љ.
Благојевић
(1954-1995)

Боро М. Марковић
(1957-1995)

Драгутин
С. Симић
(1959-1995)

До неупокојених костију ресејаних по ратишту први је стигао командант Владо Петровић Чича, као члан Комисије за тражење несталих лица РС. Његовом упорношћу пронађено је првих двадесет тијела несталих бораца 4 Олпбр, већином без глава:

- Боро (Момира) Марковић (1957). Шумарски техничар
- Чедо (Ранка) Достанић (1965). Шумарски техничар
- Миливоје (Ђорђа) Пашалић (1944) из Гајчанског Поља. Шумарски техничар. Чедо и Миливоје су посмртно одликовани Медаљом заслуга за народ.
- Јово (Саила) Ђорђевић (1940). Подворник школе. Укопан у Карановцу
- Ђорђе (Стојке) Блашковић -Ђоша (1953) из Стога. Угоститељски радник
- Војо (Љубана) Благојевић (1954) из Бучја. Радио у "Криваји"
- Стојадин (Станоја) Стојановић звани Лада (1960) из Миљевића. Тесар
- Раденко (Неде) Савић (1971) из Лозне. Незапослени грађ. техничар
- Никола (Боже) Савић (1942) из Миљевића. Интендант. Прогнан из Сарајева

Стојадин С.
Стојановић
(1960-1995)

Раденко Н. Савић
(1971-1995)

Никола Б. Савић
(1942-1995)

Пантелија Р.
Спасојевић
(1956-1995)

*Витомир Д.
Станић
(1958-1995)*

*Јеленко Ј. Пејић
(1941-1995)*

*Слободан И.
Пејић (1937-1995)*

*Миленко Љ.
Петровић
(1950-1995)*

- Драгутин (Слободана) Симић (1959) са Опачца. Незапослени младић
- Пантелија (Раде) Спасојевић (1956) са Присјеке, грађевински техничар
- Витомир (Душана) Станић (1958) из Калаиша. Угоститељски радник
- Слободан (Милана) Јелисић (1960) из Миљевића. Отац четворо дјеце
- Јеленко (Јанка) Пејић (1941), возач „Превоза путника“
- Слободан (Илије) Пејић-Срган (1937). Возач „Превоза путника“
- Миленко (Љубе) Петровић (1950) из Свињашнице. Економски техничар
- Јанко (Митра) Лазић (1937), шумски радник
- Момир (Драге) Петровић (1958) из Свињашнице. Дрвни техничар
- Чедо (Милоша) Петровић (1946) из Каменице. Тесар. Сахрањен у Модричи.
- Лука (Петра) Мионић (1947). Лимар. Сахрањен у Модричи
- Мирко (Милана) Тодоровић звани Хибрид (1938) из Гаја.
- Евгениј (Љубенов) Василев (1973) из Бугарске. Једини инострани добровољац у бици за Возућу. Упокојен у родном мјесту Софији.

И поред разних отежавајућих околности, Комисија за тражење несталих лица РС је на брду Паљеник, на ранијим положајима Србачке бригаде ВРС, на прву годишњицу завршетка битке за Возућу 21. јула 1996. лоцирала двије масовне гробнице. У једној су пронађена четири, а у другој 24 посмртна остатка, која су након асанације терена прописно спакована у РWC вреће и похрањена у земуницу. По наредби припадника

*Момир Д.
Петровић
(1958-1995)*

*Мирко М.
Тодоровић
(1938-1995)*

*Чедо М. Петровић
(1946-1995)*

*Лука П. Мионић
(1947-1995)*

*Евгениј Љ.
Василев
(1973-1995)*

*Слободан
М. Јелисић
(1960-1995)*

Драган Т. Пејић
(1973-1995)

Милутин С. Ђокић
(1956-1995)

Новак Р.
Његомировић
(1970-1995)

Боро Р.
Његомировић
(1951-1995)

IFOR-а чланови комисије су из безбиједносних разлога, због пријетњи избјегица из Сребренице, морали напустити тај простор. Када су након два мјесеца поново стигли на Паљеник 27 тијела је избачено из земунице и спаљено, док је једно тијело остављено на носилима и минирано. Ово је урађено свјесно и по наредби са војног врха да би се прикрили трагови тешког ратног злочина над Србима.

У присуству представника Црвеног крста и других организација међународне заједнице, на имању запаљене цркве “Светог Ђорђа” у Стогу, 14. новембра 1997. године извршена је ексхумација 17 убијених припадника ВРС и цивилних лица. Тринаест тијела је било без глава, једна глава је одвојена од тијела, а уз три леша пронађени су остаци смрсканих лобања. Из те масовне гробнице идентификовани су борци 14. крајишке бригаде ВРС: Рајко (Љубомира) Касагић (1958), Златибор (Драгутина) Зечевић (1957), Жељко (Давида) Радоњић (1972), Ненад (Славка) Новаковић (1954), Зоран (Владимира) Зрнић (1953), Радомир (Милоша) Тешановић (1969), Милош (Марка) Малетић (1969), Милан (Милоша) Микић (1958), Раде (Милована) Галић (1961), Жељко (Недељка) Галамић (1973), Владо (Грује) Гатарич (1970), Жељко (Вида) Крљић (1961), Славко (Боже) Јанковић (1970), Јанко (Стојана) Јанковић (1953) из Горње Шњеготине, Ненад (Стеве) Иваштанин (1954), Јосип (Ивана) Сањицки (1962), и Свето (Раде) Сувајац (1958).

Истог дана из мање масовне гробнице која се такође налазила на Плацу, поред православне цркве у Стогу ексхумирани су: незапослени младић Драган (Трипуна) Пејић (1973) из Возуће (сахрањен у Модричи), старица Аница (Јове) Кењић (1924) из Подволујака (Возућа), Саво (Стојана) Јелић (1963), и

Младен Љ. Савић
(1945-1995)

Драшко Ч. Стакић
(1957-1995)

Слободан
Б. Смиљић
(1953-1995)

Младин
Б. Смиљић
(1956-1995)

грађевински радник **Милутин (Сретка) Ђокић (1956)** из Јелчића (Возућа), који је радио у Њемачкој, а сахрањен на Шушњарима (Добој).

Драго (Миленка) Кајганић (1961) из Добоја, возач **Миленко (Милована) Павловић звани Мићо (1946)** из Гаја код Возуће, и **Радоица (Бошка) Ристић (1958)** пронађени су на коти Зечевине у рејону Кабловца и сахрањени 2001. године.

Мајка Невенка из Турчиновића, настањена као избјеглица у Модричи, дочекала је посмртне остатке првог од двојице синова који су остали у обручу. Њен најмлађи, нежењени син, **Новак (Ратка) Његомировић (1970)** незапслени монтер централног гријања, стигао је до вјечног коначишта, али земни остаци сина **Боре Његомировића-Борчина (1951)** „Кривајиног“ металца, нису пронађени. Невенкин трећи син, **Богољуб** погинуо је на почетку рата, у Калаишима. Три непреболне ране, превише за једно мајчино срце. Од четворице синова који су ступили у редове возућке војне формације ВРС, Драго је једини преживио голготу, али је након окончања рата изненада умро.

Током 2003. на подручју Лозне пронађени су дијелови посмртних остатака борца **Луке (Цвијетина) Пејића (1939)** из возућких Пејића. Отац троје дјеце, а по занимању је био грађевински радник.

Након девет година неизвјесности, 2004, уз помоћ ДНК анализе, препознати су и упокојени у Шушњарима код Добоја дијелови посмртних остатака команданта Другог батаљона Четврте озренске лп бригаде, учитеља **Младена (Љубе) Савића (1945)** из Миљевића, и шумског радника **Драшка (Чеде) Стакића-Цицваре (1957, сахрањен у Дервенти)**. Поштар **Вељко (Борке) Петровић (1960)** из Васовина покопан је у Кобашу код Српца.

Десете године по окончању рата одахнули су родитељи Ђорђе и Госпа из Трнића. На Смрековачи изнад Лозне пронађен је и у Шушњарима достојно покопан њихов нежењени син **Славиша Павловић (1973)** из Трнића. Завршио је лимарски занат, али није био запослен.

Почетком марта 2006. године старица Даница Смиљић из Сјенокоса (Свињашница) је дочекала је да упали свијећу и пусти сузу на гроб једног погинулог сина. На Шушњарима у Добоју сахрањени су земни остаци **Миладина (Борке) Смиљића (1956)**. Имао је троје дјеце, а радио је као машински техничар у „Криваји“. Нестао је на подручју Клупа гдје се до последњег метка борио скупа са братом **Слободаном**

Славиша Ђ.
Павловић
(1973-1995)

Вељко Б.
Петровић
(1960-1995)

Брано М.
Петровић
(1967-1995)

Милован М. Божић
(1947-1995)

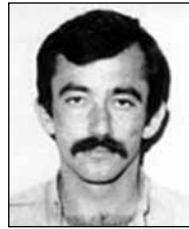
Стево Р.
Момчићевић
(1970-1995)

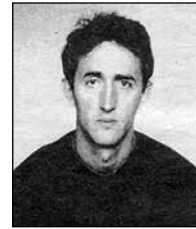
Раденко Б. Тодић
(1952-1995)

Иван Д. Стакић
(1967-1995)

Радован Б.
Пантелић
(1957-1995)

Предраг Ј.
Поповић
(1964-1995)

(Борке) Смиљићем (1953), чије тијело није пронађено. Иза Слободана, по занимању зидара, остало је четворо дјеце, који су уточиште нашли у Дервенти.

У периоду 2004-2010. идентификовани су помоћу ДНК анализе, и упокојени некомплетни посмртни остаци бораца 4. Олпбр ВРС: „Кривајин“ металостругар Брано (Милана) Петровића (1967), Милован (Милана) Божић (1947), из Васића, радио у сарајевском СУП-у), аутомеханичар Мирко (Ранка) Савић (1960), младић Стево (Рајка) Момчићевић звани Баксо (1970) из Желеће код Жепча, Раденко (Благоја) Тодић (1952) из Бороваца, и Иван (Драге) Стакић (1967) са Пециловина, члан ИДВ „Колачеви“. Иван је радио у варешкој Ливници. Мајка Петра је умрла од срчаног удара када је сазнала за нестанак сина.

Поред Возућана, идентификовани су, а потом у родним мјестима достојно испраћени у вјечно почивалиште дијелови посмртних остатака око стотину припадника других крајишких јединица. Активна улога муслиманске стране да премјешта и крије масовне и појединачне гробнице више стотина побијених бранилаца Возуће, те минирани и неприступачан терен, резултатирани су поразном чињенице да је Канцеларији РС за тражење несталих и погинулих био потребан дуг временски период да пронађе и асанира посмртне земне остатке побијених српских војника: Чедо (Лазе) Аничич (1954) из Мркоњића, Станиша (Драгића) Ђурић (1966) из Трњана на Вучијаку, Недељко (Јакова) Јотић (1950) из Добоја, Станко (Душана) Тодоровић (1950) и Миленко (Раденка) Ђурић (рођен 1969. у Пожаревцу).

На подручју бановићке општине, приликом асанације терена у долини Лозне, током десетогодишње претраге на локалитетима Ђурића вис, Дуго брдо, Боровци и Смрековача, пронађени су некомплетни посмртни дијелови тијела идентификованих бораца 1 КК ВРС: Крстан (Душана) Киза (1941), Драгомир (Чедомира) Ђекић (1955), Деан (Радивоја) Ђурић (1970), Урош (Ратка) Милошевић (1969), Мићо (Милорада) Париповић (1972), Драго (Уроша) Рељић (1968), Душан (Јована) Вукојевић (1968) из Новог Града (припадник 4. Олпбр), Дарко (Божидара) Лазић (1968), Слободан (Вида) Девећ (1959), Нинко (Јове) Лазић (1958), и Ненад (Михајла) Купрешак (1964).

Седамнаест година муслиманска страна свјесно и организовано врши опструкцију истраге и прикрива судбину најмање 150 убијених српских мученика, који су пали у непријатељске руке половином септембра 1995. године у ширем рејону Лозне, приликом покушаја пробоја, односно повла-

Мирко Р. Савић
(1960-1995)

*Зорко Т. Лукић
(1961-1995)*

*Миливоје Б.
Мркаљевић
(1961-1995)*

*Симо Б. Симић
(1951-1995)*

*Јанко У. Симић
(1939-1995)*

чења ка Озрену. Застој у процесу тражења несталих настао је спрегом муслиманске званичне политике, Института за тражење несталих и Тужилаштва БиХ, а уз благослов и игнорантски однос међународне заједнице која није показала минимум интересовања за српске жртве са овог подручја. Трећина непронађених и неидентификованих бораца ВРС је из домицилне Четврте озренске (возућке) бригаде:

- **Радован (Бранка) Пантелић (1957)**, правник.
 - **Предраг (Јове) Поповић (1964)**, новинар
 - **Зорко (Томислава) Лукић (1961)**, угоститељ, отац једног дјетета
 - **Миливоје (Бранка) Мркаљевић звани Мемеја (1961)** из Калаиша, бравар.
 - **Симо (Бошка) Симић (1951)** са Липовца, угоститељ, отац троје дјеце
 - **Јанко (Уроша) Симић (1939)** са Бара, сјечак
 - **Мирко (Милоша) Симић (1940)** из Хрга, возач “Ступчанице”
 - **Бранислав (Драге) Стакић (1962)**, геометар, отац једног дјетета
 - **Боривоје (Јове) Савић (1956)** из Јелчића, тесар
 - **Милијан (Славка) Стевановић-Циго (1947)** из Хрга, машински техничар
 - **Љубо (Владе) Достанић (1965)** из Бучја. Отац двоје дјеце
 - **Павле (Рајка) Трифковић-Павлић (1958)** из Маричића,
 - **Жарко (Стеве) Његомировић (1962)** из Вуковина.
 - **Миленко (Илије) Пејић (1949)**, «Кривајин» ватрогасац. Отац троје дјеце
 - **Душан (Лазара) Пејић-Дуле (1948)**. Рударски инжењер
- Није расвијетљена судбина војника 4.Олпрб из Свињашнице и Лозне:

*Боривоје Ј. Савић
(1956-1995)*

*Мирко М. Симић
1940-1995*

*Бранислав Д.
Стакић (1962-1995)*

*Милијан С.
Стевановић
(1947-1995)*

*Љубо В. Достанић
(1965-1995)*

Павле Р.
Трифковић
(1958-1995)

Душан Л. Пејић
(1948-1995)

Миленко И. Пејић
(1949-1995)

Ненад П. Лазендић
(1972-1995)

- **Ненад (Премила) Лазендић (1972)**. из Свињашнице. Неожењен.
- **Видослав (Данила) Божић (1957)**, из Свињашнице.
- **Стево (Богдана) Тодоровић (1948)**, из Лозне, бановићки рудар
- **Стојан (Уроша) Тодоровић (1943)**, из Лозне, машински техничар
- **Бранко (Слободана) Демоњић (1971)**, Лозна, машински техничар.

Посмртни остаци 44 борца са званичног списка заробљених у Кестену, такође нису пронађени. Та имена сам раније навео приликом описа њиховог групног заробљавања, одвођење у логор Гостовић и нестанка, па их овдје не понављам.

„Несталим“ се сматрају војници са других подручја РС који су такође припадали домицилној 4. Олпбр: **Стојан (Бранка) Јовановић (1955)** из Гостовића, **Јово (Благоја) Видовић (1942)** из Ошава код Маглаја, **Божидар (Милувана) Тодорић (1973)** из Рашковаца код Добоја, **Славко Богуновић** из Санског Моста, **Ранко (Пере) Бундало (1971)** из Бања Луке, **Мирослав (Вељка) Кнежевић (1970)** из Бања Луке, **Предраг (Војина) Стевановић (1968)** из Бања Луке, **Миле (Милоша) Билић (1954)**, и **Ненад (Стеве) Рауковић** из Јелањске код Добоја чији је брат Недјељко отјеран и убијен у логору Гостовић.

Дио цивила није имао снаге ни среће да изађе из обруча на слободну територију. Углавном су то старији људи, који су се тешко одвајали од кућног прага. Ако већ морају мријети, хтели су да то буде на њиховом огњишту: **Ранко (Боже) Игњић (1931)** из Бучја (чије је тијело пронађено на Клупама), **Станоје (Божо) Тодић (1928)** из Лозне, **Митра (Бранка) Благојевић (1953)** из Калаиша, **Смиљка (Јове) Копривица-Марковић (1929)** из Рибнице, **Цвијета (Стојана) Павловић (1952)** из Гаја, **Драгица (Саила) Његомировић (1936)** из Вуковина, **Добринка (Милана) Његомировић (1941)** из Вуковина, **Милосава (Јове) Иванчевић (1919)** из Карачића, **Ненад (Госте) Јовић (1919)** из Буковице... Међу њима бијаше **Бранко (Симе) Станковић (1924)** из Миљевића, кога је смрт стигла у рејону Лозне, партизански водник што је преживио пакао Сутјеске 1943. године, и послеријатни командир Станице милиције у Возући. Бранкова супруга **Позна** је страдала од артиљеријског пројектила, на кућном прагу.

Са народом из кога је израстао, на својој родној грудни, тог црног септембарског дана последњи пут је виђен **Слободан (Драге) Његомировић (1933)**, познати активиста, друштвено-политички радник и бивши начелник Војног одсјека у Завидовићима.

Видослав Д.
Божић
(1957-1995)

Стево Б.
Тодоровић
(1948-1995)

Стојан У.
Тодоровић
(1943-1995)

Слободан Д.
Његомировић
(1933-1995)

Стојан Б.
Јовановић
(1955-1995)

Из других бригада ВРС, које су учествовале у септембарским борбама за Возућу воде се „несталим“: **Омиљко (Јована) Витас (1957)** из Бањалуке, **Мирослав (Војина) Васић (1969)** из Гламочана код Лакташа, **Јово (Ђуре) Вртунић (1950)** из Рибника код Кључа, **Ивица (Владе) Губо (1959)** из Драгочаја код Бањалуке, **Славиша (Милоша) Савић (1970)** из Скиповца код Грачанице, **Ненад (Ђорђе) Самчевић (1965)** из Укринице код Теслића, **Живко (Славка) Суручић (1972)** из Лакташа, **Душко (Миладина) Нинић (1964)** из Бања Луке, **Милан (Боже) Сердар (1954)**, припадник 27. моторизоване бригаде, **Татомир (Петка) Божић (1954)** и **Радојица (Бошка) Попадић (1971)** обојица из Церовице код Добоја, **Небојша (Радована) Црнић (1964)** из Црквица код Зенице, **Зоран (Војислава) Драгаљевић (1971)** из Врбовљана код Нове Градишке, **Бранко (Мирка) Гајић (1957)** из Горње Јурковице код Босанске Градишке, **Остоја (Ђурађ) Кесер (1958)** из Мемића код Челинца, **Душко (Радована) Кљечанин (1971)** из Горњег Очауша код Теслића, **Борислав (Јове) Крека (1948)** родом из Инђије, **Вукашин (Милоша) Милошевић (1958)** из Бакинаца код Лакташа, **Драго (Владе) Пејић (1954)** из Туговића код Тешња, **Душан (Млађена) Радоњић (1961)** из Новог Винодолског код Цриквенице, **Милан (Николе) Штрбо (1960)** рођен у Шибубинама код Задра, **Боро (Милана) Зимоња (1950)** из Јелићке код Приједора, **Мирко Прилић, Душко Милинчић, Боро Мишић...**

Угоститељски радници, сјекачи, грађевинци, занатлије, пољопривредници, били су она “страшна четничка армада», којој је, напослетку «сломљена кичма», како је то истакао Алија Изетбеговић на свечаном дефилеу муслиманских јединица. Зар је требало увести муџахедине да се српски домаћини, након жилаве одбране истјерају из својих кућа?

Бранећи возућке бедеме током троипогодишње опсаде погинуло је 1.008 бораца ВРС и 62 цивила. Укупно 1.070 лица. Вјечна им слава. Гледано територијално- 470 бораца и цивила са подручја Возуће, Свињашнице, Лозне, Вијенца и Гостовића (Четврта озренска бригада, дио Друге озренске бригаде и батаљон Гостовић) и најмање 600 припадника других јединица Првог крајишког корпуса Војске Републике Српске, од чега највише из општина Прњавор, Србац, подручја Подновља, крњинских села добојске општине, 15 из општине Брод, и четири са подручја општине Теслић.

То додатно илуструје жестину, тежину и значај овог јужног ратишта.

Гледано по годинама, људски губици на српској страни у бици за Возућу су следећи:

-1992. године погинуло 201, од чега 27 цивила

- 1993. године погинуло 55, од чега 8 цивила
- 1994. године погинуло око 200, од чега 7 цивила
- 1995. године погинуло 614, од чега 20 цивила.

Половину губитака поднијеле су три бригаде: домицилна Четврта озренска бригада (300 бораца), а потом слиједе Прњаворска бригада ВРС (130 бораца) и Крњинска бригада ВРС (64 борца). Слиједи Србачка бригада са укупно 45 погинулих бораца за 16 мјесеци колико је учествовала у бици за Возућу. Највише погинулих припадника ВРС, 60 посто, је у последњој ратној години.

Укупни губици непријатеља у троипогодишњој опсади Возуће нису приказани, али их није тешко процијенити. Износе најмање 1. 200 бораца. Ратна болница Завидовићи која је радила у приземљу хотела „Кристал“, у периоду љето 1993-октобар 1995, збринула је преко 3. 000 рањеника, извршила 800 операција и сто ампутација. На спомен-обилежју шехидима, погинулим борцима и цивилним жртвама рата у Завидовићима, уписано је 1. 116 имена: од тога 518 бораца са подручја завидовићке општине и 459 из других крајева БиХ. Преосталих 138 су цивилне жртве рата. Сличне податке има Истраживачко-документациони центар из Сарајева.

Ако се од укупно 518 погинулих са завидовићке општине из три брдске бригаде (318., 320. и 329.) и 4. Маневарског батаљона, одузму погинули на ратишту према Блисној (40 бораца) и они који су страдали у сукобу са ХВО (78 бораца), преостаје да је на возућком ратишту погинуло тачно 400 бораца.

Поред завидовићких јединица, у троипогодишњој бици за Возућу учествовале су бригаде или мање јединице из 18 БиХ општина. Највише губитака имале су три какањске бригаде (309., 311. и 329.). У рејону Крст, Локве, Крвавац, Чашевац, Градић и Столић, током рата погинуло је укупно 128 бораца. Према званичним подацима борацке организације општине Какањ током грађанског рата 1992-95, 285 какањских бораца је изгубило живот, што значи на возућком скоро половина.

Бановићке муслиманске јединице, а прије свега 119. бригада, изгубиле су 163 борца (шест се води несталим). Из ове бригаде рањено је 880 бораца.

Зеничка 303. бригада имала је укупно 76 погинулих и 120 рањених, за осам мјесеци колико је била ангажована на Возући. Из осталих зеничких бригада (314, 330, 7. муслиманска, ЦСБ, ВП), укључујући и Жепче, погинула су 122 борца.

Из Тузланског корпуса само у завршној операцији „Ураган“ погинула су 104 муслиманска борца. Претходних година са подручја општине Живинице 25, а из осталих општина тузланског региона 33 борца (Зворник 7, Кладањ 6, Калесија 5, Теочак 3, Сребреник 3, Сапна 2... Губици, лукавачке 117. бригаде која је држала зону одговорности и нападала у рејону Вијенца нису познати, али свакако да због жестине тог ратишта нису мањи од 50 бораца.

Према непотпуној евиденцији, у двије љетне и завршној операцији „Фарз“, 150 иностраних ратника-муџахедина из Одрода „Ел муџахид“ теже је или лакше рањено, док је 99 погинуло. Трећина, или прецизније 34 страдалих је из четири државе; Јемена, Египта, Туниса и Турске. Дио преживјелих је напустио БиХ и активно се укључио у међународну терористичку мрежу. Без претјеривања се може рећи да је војно крило „Ал Каиде“ настало у бици за Возућу.

Троипогодишња опсада Возуће нападача је коштала најмање 1. 200 људских живота, 495 ратних војних инвалида, од чега је 30 са стопостотним

инвалидитетом. Највише погинулих, А РБиХ је имала на коти 715 на Подсјелову, 110.

У бици за Возућу преко 20 бораца А РБиХ добило је највише војно признање „Златни љиљан“, док је пет српских бораца одликовано Орденом Милоша Обилића, а преко 250 другим војним одликовањима.

У долинама Криваје, Гостовића и Лозне, које су по одредби Дејтонског споразума остале изван границе Републике Српске, повратници се могу избројати на прсте. Они не желе да забораве и оставе оно што је сузама и невином крвљу плаћено. Ипак, многа огњишта остаће заувјек угашена.

Етнички очишћени српски народ тих подручја у тешком поратном периоду тражио је своје мјесто под сунцем, у Републици Српској, да би на миру могао залијечити ратне трауме и ране, покушати заборавити трагедију и почети нови живот. Један дио зауставио се у Которском, Шешлијама, Драгаловцима, граду Добоју и озренским насељима у долини Спрече. Други су отишли на простор Вукосавља (Оџака), Шамца, Модриче, Српца, Прњавора и Брчког. У зависности гдје су имали некога од родбине, протјерани са свог огњишта су бирали још два правца, један према Крајини, а други према Источној Босни и Србији. Многи су од покретне имовине однијели само оно што је могло стати у најлонске кесе.

Потомци учесника битке за Возућу, трајно или привремено, населили су преко шездесет локалитета у двадесетак општина; Вишњик, Отежа, Пустара, Јакеш и Таревачко Поље код Модриче, Пећник код Оџака, Кобаш код Српца, Врбања код Бањалуке, Лишња и Мравица код Прњавора, Дворови, Патковача, Пет Језера и Тишковци код Бијељине, Шепак, Козлук и Дивич код Зворника... Дио изгнаника је прешао Дрину и смјестио се на подручју општина Рума, Лозница, Шабац...

Са жељом да остатак живота проведу у миру, а потомцима пруже перспективнију будућност, више од сто педесет возућких избјегличких домаћинстава, са око шест стотина чланова, иселио је у прекокеанске земље: Сједињене Америчке Државе, Канаду и Аустралију.

Теже рањени учесници битке за Возућу видали су залијечене ране: Слободан Павловић, Драгутин Смиљић, Брано Ђорђевић, Митар Петровић, Чедо Петровић из Сјенокоса, Драгутин Петровић, Ненад Мићановић, Давид Матичић, Горан Мркаљевић, Горан Прокопић, Милијан Блашковић, Младен Цетић, Душко и Радован Благојевић, Љубо

Крст у Стогу, опомена и брана заборава (Фото Срђан Ђурић)

Обновљен Немањићи манастир "Свете Тројице" на Возујици (фото С. Ђурић)

Његомировић, Богољуб Трифковић, Миленко Трипуновић, Слободан Јовановић (из Ђорића), Давид Матичић, Веселко Милотић, Горан Пејић, Зоран Панић, Драган и Миљивоје Достанић...

Пола вијека стицана имовина, претворена је у пепео. Бакром прекривена средњовјековна манастирска црква „Света Тројица“ на Возућици и стошка црква „Свети Ђорђе“ такође су девастиране, тешко оштећене и запаљене. Вањски крстови су заплијењени као „ратни трофеји“, а улазна врата, иконостаси, часне трпезе и остали инвентар потпуно уништени. Похаране су православне цркве у Бочињи, Гостовићу и Тумарама.

Осмострано манастирско кубе манастира Возућица, као најљепши дио грађевине, унакрсно је избушено ватреним оружјем, а доњи дијелови унутрашњег, преградног зида дјелимично срушени експлозивом и крампама. Спољни, угаони зидови предње стране су напукли од подметнутог експлозива, а унутрашњи ишарани вулгарним ријечима. Оборени су горњи дио прилазног моста преко ријеке Возућице, и дрвена конструкција звоника, са кога су однесени крст и звоно.

Непосредно пред рат обновљени кров цркве у Стогу, скинут је, и заједно са звоном нетрагом нестао, а откривена богомоља препуштена зубу времена и људској небризи.

Заувијек је нестала културно-историјски значајна породична кућа светог свештенослужбеника Јована Зечевића, у Кршћанима код Рибнице, коју је са имањем, након Другог свјетског рата, купио од свештеникових женских потомака Секула Петковић из Предрага. Муслимани су свештеникову кућу запалили током ноћи, на Лучиндан 1992. Девастирана је ништа мање вриједна стамбена кућа-дворац адвоката Бранка Стакића у Стогу, подигнута над обалом ријеке 1937. године.

Систематски је уништено културно наслеђе стварано стољећима, прекинут континуитет живљења и стварања, а многи традиционални возућки обичаји заувјек докинута. Трајно су избрисане материјалне и духовне успомене једног колективитета.

Битка за Возућу 1992-95. је завршена, али рат још траје...

У Ратној билежници команданта Четврте озренске бригаде Зорана Благојевића-Зоке, остале су записане ријечи:

„...Шта рећи послје свега? Кроз крвоток ми пролази дуга колона имена, несталих, погинулих, рањених... Колона младих, христоликих, намијаних лица, која растужује душу до болног крика, али и буди успомене на дјечије игре, саборе код манастира на Возућици, момковања, пријатељства и кумства. Колона која иза себе не остави потомство, коју дјевојке још чекају хоће ли се вратити...“

Шта би било да је било другачије? Мноштво питања, хиљаду одговора. Јесмо ли Возућу могли сачувати? По коју цијену? Можда смо били само потез салонске оловке на војничкој карти? Да ли смо у датој ситуацији урадили најбоље? Је ли се могао сачувати још који човјек, јесмо ли требали сачекати, или раније кренути?

На одговоре ћемо дуго чекати, са спознајом да никад ништа није остало вјечита тајна. Као што никада нећемо заборавити јунаке који су заувјек заспали у нашој долини. Сада, након свега, као судионици догађаја о којима није изречена последња ријеч, имамо шансу да дамо допринос пи-

сању истине, јер смо свјесни тога да оно што није записано није ни постојало. *Verba volant, scripta manent.* А историју ће писати свако из свог угла, на свој начин, оправдавајући своје потезе и бранећи своја дјела. Генерали са својих висина, и савјешћу оних који командују и одлучују у овако незахвалном и суровом времену. Ми из своје муке, загледи у оно што је било, оно што смо изгубили, и оно што смо створили својом крвљу.

Зато је писана ова биљежница, да се не заборави, да се забиљежи, да барем на папиру остане утиснута истина о нама. Ми смо вјеровали у нашу борбу, у Републику Српску коју смо стварали, и нека остане смирај у души да су можда и оволике жртве неминовне када се у хаосу и паклу ствара нови живот. А зар има нешто вредније и узвишеније од саможртвовања за другог? Ваљда Бог зна зашто нам је одредио такву цијену.

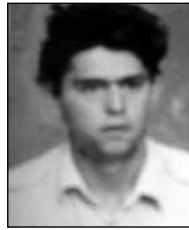
А ми, учесници битке за Возућу, скупо смо је платили... “

Раденко Р.
Мијатовић
(1965-1992)

Горан Ј. Росић
(1972-1992)

Веселко С.
Мијатовић
(1968-1995)

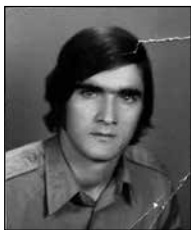
Здравко Ј. Панић
(1939-1995)

Миладин С. Божић
(1960-1992)

Милосав Л. Божић
(1948-1992)

Јосиф Б. Лазендић
(1951-1992)

Добринка М.
Његомировић
(1941- 1995)

Баба Јована са унуцима у Которском
након изласка из обруча

Спомен плоча у цркви „Светог Ђорђа“ у Стогу

Спомен вода изгинулим Јелчићанима 1992-95.

*Недељко Сувајац-Пепа
командант Мотајичког
батаљона*

Голуб Панић

*Зденко Станковић,
командант
батаљона 4.Олбр*

*Традиционални септембарски марш “Стазама егзодуса” чува
успомену на погинуле борце из Битке за Возућу*

*Миодраг Сувајац,
командант Србачке
бригаде*

*Владо Живковић,
командант
Прњаворске бригаде*

*Владета Живковић,
командант
Вучијачке бригаде*

*Милутин Мишић,
командант Друге
озренске бригаде*

*Младен Достанић,
командант Друге
озренске бригаде*

*Петар Лукић-Вук,
командант Ударног
батаљона*

*Станко Пејић,
командир ИДВ Шубаре*

*Јевто Јовић, командант
Добровољачког
батаљона*

*Владо Петровић-Чича,
командант
батаљона 4.Олбр*

*Т*РИЛОЗИ

◇ 1. ПОГИНУЛИ БОРЦИ ЗЕНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА
А РБИХ У БИЦИ НА ВОЗУЉИ (НЕПОТПУН СПИСАК)

1. Емир Черим (1971-1992)
2. Неџад Чолаковић (1971-1992)
3. Хасо Делић (1958-1992)
4. Албин Диздаревић (1969-1992)
5. Есад Хоџић (1961-1992)
6. Мехмед Кадрић (1967-1992)
7. Реуф Кантић (1955-1992)
8. Сеад Колић (1964-1992)
9. Мухамед Талић (1971-1992)
10. Ибрахим Ахметспахић (1960-1993)
11. Хасан Бећиревић (1955-1993)
12. Златко Билић (1954-1993)
13. Салих Гуламић (1959-1993)
14. Чазим Хускић (1950-1993)
15. Неџад Мостарлић (1972-1993)
16. Зухдија Наџак (1955-1993)
17. Сафет Одобашић (1965-1993)
18. Салих Спахић (1968-1993)
19. Едис Спахић (1969-1993)
20. Мунир Тузлић (1967-1993)
21. Халим Ахметспахић (1969-1994)
22. Фадил Ахметспахић (1951-1994)
23. Нермин Аличковић (1966-1994)
24. Сафет Алић (1958-1994)
25. Џемал Алиспахић (1974-1994)
26. Фикрет Арнаутовић (1956-1994)
27. Амир Ашчерић (1973-1994)
28. Алија Бајрамбихић (1968-1994)
29. Адил Башић (1965-1994)
30. Мирсад Башић/1958-1994)
31. Хасан Бегановић (1972-1994)
32. Мухамед Бербић (1963-1994)
33. Рамо Бешић (1966-1994)
34. Амир Цаџан (1964-1994)
35. Мустафа Чаго (1961-1994)
36. Дериш Чехић (1974-1994)
37. Нисвет Чехић (1961-1994)
38. Хасиб Чизмић (1948-1994)
39. Салим Чуруковић (1948-1994)
40. Семир Ћерим (1968-1994)
41. Суад Ћеримовић (1967-1994)
42. Енхар Делибашић (1957-1994)
43. Мухамед Дервишевић (1963-1994)
44. Ахмет Дидић (1951-1994)
45. Џемо Дилавер (1974-1994)
46. Мустафа Дураковић (1955-1994)
47. Сулејман Дувњак (1961-1994)
48. Сенад Џидић (1965-1994)
49. Нихад Ћанановић (1963-1994)
50. Есад Ђулић (1958-1994)
51. Махмут Халиловић (1972-1994)
52. Таиб Халилиловић (1964-1994)
53. Авдо Хамзић (1967-1994)
54. Ибрахим Хасељић (1954-1994)
55. Изудин Хибић (1973-1994)
56. Хајрудин Хоџић (1959-1994)
57. Мустафа Хукић (1956-1994)
58. Харис Хукић (1975-1994)
59. Осман Хусејновић (1965-1994)
60. Нермин Имамовић (1970-1994)
61. Сабахет Јухић (1966-1994)
62. Хасиб Кадрић (1964-1994)
63. Муневвер Кобилица (1962-1994)
64. Зулфо Кобилица (1963-1994)
65. Вахид Кокић (1958-1994)
66. Алија Комарица (1949-1994)
67. Узеир Кубат (1966-1994)
68. Изет Куртовић (1956-1994)
69. Горан Липић (1960-1994)
70. Нермин Машић (1971-1994)
71. Муниб Мехиновић (1961-1994)
72. Мирсад Мешковић (1960-1994)
73. Неџад Мујчиновић (1968-1994)
74. Емир Мујкановић (1973-1994)
75. Мирнес Муратовић (1971-1994)
76. Елфудин Омердић (1960-1994)
77. Салем Омић (1951-1994)
78. Хасан Оруч (1964-1994)
79. Шериф Оруч (1976-1994)
80. Анто Палавра (1962-1994)
81. Абдулах Патковић (1962-1994)
82. Машо Сејдић (1959-1994)
83. Сафет Селимовић (1964-1994)
84. Мехмедалија Скоморац (1956-1994)

85. Един Скоморац (1975-1994)
86. Нијаз Смајић (1974-1994)
87. Фикрет Спахић (1964-1994)
88. Бесим Спахић (1957-1994)
89. Сулејман Спахић (1959-1994)
90. Мевлудин Шабановић (1964-1994)
91. Бахрудин Шахиновић (1972-1994)
92. Сенад Шехић (1968-1994)
93. Сенад Шишић (1972-1994)
94. Алија Шкаљо (1969-1994)
95. Изет Шутић (1957-1994)
96. Мирослав Топић-Ракић (1961-1994)
97. Рифет Турић (1962-1994)
98. Салих Турсановић (1966-1994)
99. Ферид Валентић (1957-1994)
100. Мирсад Валентић (1962-1994)
101. Миралем Згрчо (1966-1994)
102. Есад Звекић (1956-1994)
103. Мухамед Жуна (1952-1994)
104. Хасан Алихоџић (1965-1995)
105. Елведин Бабић (1972-1995)
106. Несиб Чаго (1953-1995)
107. Касим Челенка (1975-1995)
108. Фуад Халиловић (1975-1995)
109. Кабир Хусјеновић (1977-1995)
110. Фикрет Имамовић (1960-1995)
111. Ешреф Јушић (1976-1995)
112. Мирнес Мехић (1972-1995)
113. Мирнес Оруч (1974-1995)
114. Кемал Осмић (1966-1995)
115. Лутво Озтурк (1963-1995)
116. Нермин Рамић (1975-1995)
117. Емсад Реџић (1973-1995)
118. Нермин Талић (1964-1995)
119. Зијад Топић (1976-1995)
120. Мирхад Вардо (1973-1995)
121. Самир Вардо (1976-1994)...

◇ 2. ПОГИНУЛИ БОРЦИ КАКАЊСКИХ ЈЕДИНИЦА А РБИХ У БИЦИ НА ВОЗУЋИ (НЕПОТПУН СПИСАК)

1. Земин Делић (1973-1992)
2. Нијаз Шемић (1971-1992)
3. Шемсудин Ајановић (1960-1993)
4. Селверзин Алиспахић (1969-1993)
5. Екрем Бешић (1968-1993)
6. Енвер Чајо (1969-1993)
7. Нермин Чехајић (1965-1993)
8. Един Челебић (1969-1993)
9. Екрем Челиковић (1967-1993)
10. Мухамед Чизмић (1961-1993)
11. Енвер Чизмић (1968-1993)
12. Елведин Ћосић (1972-1993)
13. Бајазид Делибашић (1970-1993)
14. Алмир Делић (1974-1993)
15. Нермин Демир (1967-1993)
16. Мидхат Ђино (1967-1993)
17. Јасмин Гађун (1974-1993)
18. Семин Хабибовић (1969-1993)
19. Алија Хадровић (1964-1993)
20. Алмир Хасагић (1973-1993)
21. Мирсад Хукић (1965-1993)
22. Мукадес Хусагић (1969-1993)
23. Семир Хусетовић (1970-1993)
24. Маид Хусика (1969-1993)
25. Закир Кадрић (1960-1993)
26. Есад Карахоџић (1969-1993)
27. Зијад Карамуја (1961-1993)
28. Накиб Карзић (1965-1993)
29. Един Кићо (1966-1993)
30. Захид Ковач (1962-1993)
31. Енвер Куловић (1951-1993)
32. Халим Машић (1960-1993)
33. Шабан Мердић (1962-1993)
34. Хакија Мердић (1961-1993)
35. Шекиб Нукић (1973-1993)
36. Сифет Одобашић (1965-1993)
37. Вехид Омеровић (1968-1993)
38. Енвер Сејдић (1973-1993)
39. Зијад Селимовић (1959-1993)
40. Рефик Скелеџија (1965-1993)
41. Алија Сикира (1968-1993)
42. Џемил Силаџић (1966-1993)
43. Наил Смака (1963-1993)
44. Енвер Смоло (1965-1993)

45. Осман Спахић (1972-1993)
46. Зихнија Шахиновић (1961-1993)
47. Нисвет Шишић (1961-1993)
48. Зихнија Шкуљ (1963-1993)
49. Есад Шкуљ (1958-1993)
50. Мехо Турудија (1948-1993)
51. Хариз Алибашић (1972-1994)
52. Бећир Алиефендић (1956-1994)
53. Хамид Бећирхоџић (1966-1994)
54. Елведин Бегановић (1966-1994)
55. Ирнас Бербић (1974-1994)
56. Мехмед Бешић (1967-1994)
57. Самир Брка (1973-1994)
58. Изудин Чишија (1970-1994)
59. Хамза Чишија (1969-1994)
60. Хасиб Чизмић (1948-1994)
61. Ешреф Чолак (1972-1994)
62. Менсуд Ћатић (1969-1994)
63. Енхар Делибашић (1957-1994)
64. Сафет Делић (1958-1994)
65. Шабан Делић (1971-1994)
66. Решад Дураковић (1964-1994)
67. Самир Гађун (1972-1994)
68. Хусеин Горак (1974-1994)
69. Есад Харачић (1969-1994)
70. Шевал Хрустановић (1960-1994)
71. Фадил Хусагић (1962-1994)
72. Неџад Хусановић (1969-1994)
73. Елвир Кевил (1974-1994)
74. Зулфо Кобилица (1963-1994)
75. Јусуф Љубинац (1962-1994)
76. Рамиз Манџука (1974-1994)
77. Муфид Мркоњић (1968-1994)
78. Фахрудин Мушија (1967-1994)
79. Сенад Неимарлија (1959-1994)
80. Зијад Неимарлија (1955-1994)
81. Рефик Одобашић (1971-1994)
82. Шевал Омерспахић (1962-1994)
83. Хамза Рамић (1967-1994)
84. Вадан Сабљаковић (1966-1994)
85. Самир Сарач (1967-1994)
86. Салко Сејдић (1969-1994)
87. Мидхат Смака (1973-1994)
88. Фарук Ступар (1971-1994)
89. Нијаз Шахиновић (1963-1994)
90. Ибро Шкуљ (1967-1994)
91. Нихад Шкуљ (1968-1994)
92. Есад Шљиво (1974-1994)
93. Исо Терзић (1963-1994)
94. Мустафа Турсум (1965-1994)
95. Изудин Зукић (1962-1994)
96. Џевад Ахметовић (1973-1995)
97. Халид Брешчић (1967-1995)
98. Аднан Харачић (1972-1995)
99. Реџип Хусика (1960-1995)
100. Јусуф Кадрић (1946-1995)
101. Екрем Кобилица (1971-1995)
102. Фехим Ковач (1968-1995)
103. Сенахид Куловић (1957-1995)
104. Хајдер Одобашић (1957-1995)
105. Хамид Одобашић (1954-1995)
106. Абдулах Рамић (1971-1995)
107. Сејад Смолло (1958-1995)...

◇ 3. ПОГИНУЛИ БОРЦИ БАНОВИЋКИХ ЈЕДИНИЦА А РБИХ У БИЦИ НА ВОЗУЋИ (НЕПОТПУН СПИСАК)

1. Хасиб Ајшић (1961-1992)
2. Хазим Алибашић (1957-1992)
3. Шахиз Авдановић (1971-1992)
4. Бајро Херих (1958-1992)
5. Екрем Имшировић (1964-1992)
6. Горан Јурошевић (1966-1992)
7. Халид Крајиновић (1963-1992)
8. Нихад Кукуруз (1963-1992)
9. Сафет Левић (1959-1992)
10. Мујо Меших (1961-1992)
11. Сифет Мујезиновић (1960-1992)
12. Нермин Пирић (1972-1992)
13. Шаћир Рахмановић (1968-1992)
14. Хајрудин Субашић (1968-1992)
15. Асим Шабановић (1956-1992)
16. Салко Ушчуплић (1964-1992)
17. Асим Бећаровић (1960-1993)
18. Ибрахим Ђанановић (1958-1993)

19. Мустафа Џинић (1969-1993)
20. Хариз Гутић (1964-1993)
21. Зехрудин Икановић (1964-1993)
22. Енвер Исламовић (1967-1993)
23. Мухамед Исламовић (1965-1993)
24. Нијаз Карић (1961-1993)
25. Бајро Левић (1966-1993)
26. Нермин Модрић (1972-1993)
27. Мирсад Мујкић (1955-1993)
28. Рахман Рахмановић (1952-1993)
29. Мустафа Салиховић (1973-1993)
30. Сифет Смајловић (1958-1993)
31. Михрет Софтић (1972-1993)
32. Мевлудин Шехић (1967-1993)
33. Нијаз Бајрић (1972-1994)
34. Рифет Боровачкић (1967-1994)
35. Сеад Бошњаковић (1964-1994)
36. Зихрија Чергић (1970-1994)
37. Авдо Чолић (1964-1994)
38. Неврес Делић (1972-1994)
39. Зихнет Делић (1970-1994)
40. Сифет Ејубовић (1964-1994)
41. Хамдија Гарић (1968-1994)
42. Сејфо Голић (1957-1994)
43. Суад Ханџић (1963-1994)
44. Назиф Хасић (1966-1994)
45. Сенад Хасић (1971-1994)
46. Мевлудин Хасанбеговић (1962-1994)
47. Сабахудин Хусић (1969-1994)
48. Хусејн Икановић (1974-1994)
49. Ибро Икановић (1952-1994)
50. Рифет Јамаковић (1964-1994)
51. Шемсо Карахоџић (1961-1994)
52. Шефкија Кудумовић (1963-1994)
53. Мирсад Мемич (1964-1994)
54. Сеад Недимовић (1968-1994)
55. Емин Нурковић (1960-1994)
56. Џевад Памуковић (1957-1994)
57. Асиф Софтић (1962-1994)
58. Сифет Шарић (1961-1994)
59. Мујо Ушчуплић (1953-1994)
60. Сафет Врбић (1952-1994)
61. Мурис Алибашић (1972-1995)
62. Нурага Алић (1970-1995)
63. Шемсо Боровачкић (1971-1995)
64. Салих Брчаниновић (1960-1995)
65. Муамер Бригић (1973-1995)
66. Едиб Чергић (1970-1995)
67. Хамдија Хасић (1936-1995)
68. Хајрудин Икановић (1961-1995)
69. Алија Пирић (1952-1995)
70. Сифет Поздеровић (1965-1995)
71. Мирзет Рахислић (1967-1995)
72. Ђазим Салановић (1966-1995)
73. Исмет Софтић (1961-1995)
74. Неџиб Шатара (1964-1995)
75. Адмир Захировић (1973-1995)
76. Есад Смајић (1973-1995)
77. Ибрахим Лачић, из Подгорја
78. Суљо Бећировић, из Подгорја
79. Нијаз Авдић, из Подгорја
80. Нермин Рахмановић, из Подгорја
81. Сафет Ејубовић, из Подгорја
82. Шериф Сикић, из Подгорја
83. Алија Бербић, из Мрдића
84. Мухамед Бербић, из Мрдића
85. Изет Бербић, из Мрдића
86. Нусрет Бербић, из Мрдића
87. Муневвер Бојић из Мрдића
88. Сафет Кадрић, погинуо на Вијенцу
89. Абдулах Кадрић, пог. на Вијенцу
90. Ибрахим Кадрић, пог. на Вијенцу
91. Сафет Кадрић, пог. на Вијенцу
92. Мирсад Алибашић, пог. на Вијенцу
93. Џемсад Алибашић, пог. на Вијенцу
94. Адил Алибашић, пог. на Вијенцу
95. Хасан Синановић, пог. на Вијенцу
96. Сеад Хоџић, погинуо на Вијенцу
97. Мерсудин Хидановић, пог. на Вијенцу
98. Захид Хидановић, пог. на Вијенцу
99. Рамиз Чолић. . .

◇ 4. ПОГИНУЛИ БОРЦИ ЖИВИНИЧКИХ ЈЕДИНИЦА
А РБИХ У БИЦИ НА ВОЗУЉИ (НЕПОТПУН СПИСАК)

1. Ђулага Бешировић (1968-1993)
2. Амир Бичић (1954-1993)
3. Шахим Голетић (1973-1993)
4. Осмо Исламовић (1964-1993)
5. Јасмин Калајевац (1971-1993)
6. Суада Ливадић (1954-1993)
7. Сеад Трумић (1963-1993)
8. Алија Тухољаковић (1964-1993)
9. Омер Алибашић (1946-1994)
10. Ибрахим Балкић (1972-1994)
11. Нусрет Бегић (1967-1994)
12. Химзо Дурић (1965-1994)
13. Елведин Фејзић (1965-1994)
14. Халил Фејзић (1971-1994)
15. Рамо Фејзић (1953-1994)
16. Алија Халилчевић (1970-1994)
17. Абдулах Јагодић (1952-1994)
18. Хасан Мердановић (1963-1994)
19. Елвир Муратовић (1974-1994)
20. Самир Нишић (1973-1994)
21. Мевлудин Реџић (1968-1994)
22. Мехмед Салиховић (1946-1994)
23. Есад Смајић (1969-1994)
24. Сафет Шепић (1968-1994)
25. Сабахудин Шљивић (1971-1994). . .

Харис Ћатић

Фуад Зилкић

Реџеп Чамчић

Јосип Шпорер

Фадил Хасанагић

Нихад Шеховић
(Бановићи)

Септембар 1995. Возућа у пламену

Команда ОГ „Босна“ у Завидовићима

Бофорс 329. какањске на положају, на Возући

Борци 221. бб (грачаничка) у Аљковићима, септембар 1995.

Живиничке осе

Припрема "Живиничких оса" за напад на Брадињ, 1993.

Попова Лука у Гостовићу: Спомен обиљежје за 128 погинулих муслиманских бораца из Какња на возућком ратишту.

Борци 206. брдске бригаде (зворничке) у Сеони, јесен 1993.

ИДВ 119. бановићке бригаде (Бановићки тигрови)

Борци 328. бб (завидовићка) на положају према Возући

Генерал Расим Делић на Вијенцу, половином маја 1994.

Говор Х. Ћатића, приликом формирања 4. маневарског батаљона у Гостовићу, јесен 1994.

Муслимани окитили тенк пред поход на Возућу, септембар 1995.

Смотра 328. бб у Завидовићима, прољеће, 1995.

Годишњица 119. бб (бановићка), јануар 1995.

Година 2008. Генерал Сакиб Махмуљин молитвом одаје почаст за 110 погинулих на коти 715 (Подсјелово)

Камп муџахебина у Гостовићу, 1995.

Возућа, 11. септембра 1995. Алија Изетбеговић и Сакиб Махмуљин са командом „Ел муџахида“

Пуковници Ибрахим Нухановић и Рефик Лендо прате операцију „Ураган“, септембар 1995.

Пети (маглајски) маневарски батаљон АРБиХ

Борци 327. 66 (маглајска) у походу на Возућу у операцији „Фарз“

◇ **ЛИТЕРАТУРА:**

1. Зоран Благојевић: “Ратне биљешке“, необјављени Дневник из рата
2. Лист „Возућица“, ратно издање (1993-1994)
3. Група аутора: “Србачка бригада у отаџбинском рату“, Србац, 2012.
4. Ненад Цвјетковић: “Возућа, запис о завичају“, „РПС графика“ Добој, 2005.
5. Ненад Цвјетковић: “Под заставом џихада“, „РПС графика“ Добој, 2005.
6. Стојан Илић и Миленко Ђукановић: “Српски Гостовић“, „РПС графика“ Добој, 2001.
7. Васкрсија Јанковић: “Спомен књига“, „РПС графика“ Добој, 2002. године.
8. Часопис „Возућица-Удрим“, бројеви 1-25, година 2001-2010
9. Мевлудин Махмутбеговић: “Живиничке осе“, Живинице, 2002.
10. Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995
11. Хасиб Мушинбеговић-Осман Кавазовић: “Други корпус слободи пјева“, Тузла, 2002.
12. Јусуф Мујкић: “Завидовићи кроз историју“, трећа књига, Завидовићи 2008.
13. Др. Стево Пашалић: “Страдање Срба и српских насеља у бившој БиХ 1992-95“. Бањалука, 1997.
14. Есад Хеџимовић: “Гариби: муџахедини у БиХ 1992-1999, Зеница, 2006.
15. Милан Митровић: “Голгота Срба из средње Босне“, Бања Лука, 1995.
16. Новински извјештаји регионалног листа „Свитање“, ратно издање, Добој.

◆ **БИЉЕШКА О АУТОРУ**

Новинар и публициста Ненад М. Цвјетковић рођен је у Возући, 1960. године. По завршетку основне школе, похађао је и успјешно окончао Гимназију у Завидовићима и Факултет политичких наука (смјер журналистика) у Сарајеву. Интердисциплинарни постдипломски студиј из области комуниколошких наука савладао је са највишим оцјенама, али је грађански рат спријечио одбрану магистарске тезе.

Као новинар и уредник радио у „Криваји“ и добојском „Свитању“. Сада живи, ради, и пише у Сједињеним Америчким Државама.

◆ НЕЗАБОРАВ

(Извод из рецензије)

Тешко је нама који немамо право на незаборав. Онда нам лакне када неко напише, опише и документује оно што је наше и у нама.

Нисам могао бити само читалац, поново сам био актер, видио догађаје, људе, велике, драге који су незаборав.

Наравно да одајем признање и ономе ко је на овај начин изразио своја сјећања и осјећања, свој доживљај, а посебно аутору који је то зналачки уоквирио у ово штиво.

Сви на ова сјећања, доживљаје и виђења имамо право, имамо право то и рећи и написати.

Можда сам поједине догађаје видио и доживио и другачије, и сигурно је да ће бити другачијег доживљавања ове књиге, али она је ту можда и баш зато, да пишемо, да се сјећамо, да незаборавимо.

Хвала свима који ову књигу прочитају, сјете се поменутих див-јунака и који је надограде.

Ово је велика прича, неиспричана велика прича, зато препоручујем да се објави, да имамо свједока догађаја, да се поносимо ликовима свих поменутих...

Милутин Мишић

♦ **САДРЖАЈ**

Умјесто предговора	7
Ријеч аутора	9
Молитва за уснуле Возућане	11
Чувари манастира	12
Предратне прилике	15
1. А. Крваво разбијање Југославије	17
1. Б. Јека ратних бубњева	24
Ратна, 1992. година	37
2. А. Успостављање ватрене линије разграничења	39
2. Б. Борбе се распламсавају	50
2. Ц. Сламање лијевог крила одбране Возуће	63
Ратна, 1993. година	75
3. А. Возућа, бастион јужне границе РС	77
3. Б. Атаци Другог корпуса	88
Ратна, 1994. година	103
4. А. Пад Вијенца, српске тврђаве	105
4. Б. Сломљена јунска офанзива	113
4. Ц. Мешетарење и притисци „међународне заједнице“	127
Ратна, 1995. година	139
5. А. Затишје пред буру	141
5. Б. Борбе за Подсјелово	148
Операције „Ураган-95“ и „Фарз-95“	163
6. А. Почетак краја возућке епопеје	165
6. Б. Окрутно поступање са заробљеницима	179
6. Ц. У потрази за изгубљеним саборцима и завичајем	191
Прилози	213
1. Погинули борци зеничких јединица	
А РБиХ у бици на Возући (непотпун списак)	215
2. Погинули борци какањских јединица	
А РБиХ у бици на Возући (непотпун списак)	216
3. Погинули борци бановићких јединица	
А РБиХ у бици на Возући (непотпун списак)	217
4. Погинули борци живиничких јединица	
А РБиХ у бици на Возући (непотпун списак)	219
Биљешка о аутору	232
Н е з а б о р а в	233
Садржај	234

Ненад М. Цвјетковић
БИТКА ЗА ВОЗУЋУ

Издавач:

*Друштво за његовање културе
и духовности „Мисионар” Добој*

За издавача:

Миленко Ђукановић

Уредник:

Војо Стјепановић

Рецензент:

Милутин Мишић

Штампа:

СЗР «Графичар» Добој

За штампарију:

Станоје - Зеле Лујић

Тираж:

1500

Штампање завршено августа 2012. године

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

355.426(497.6 Возућа)»1992/1995»
341.322(=163.41)(497.6)»1992/1995»
355.1-058.65(=163.41)(497.6)»1992/1995»:929

ЦВЈЕТКОВИЋ, Ненад М.

Битка за Возућу : (1992-1995) / Ненад М.
Цвјетковић. - 1. изд. - Добој : Мисионар, 2012
(Добој : Графичар). - 236 стр. : илустр. ; 25 цм

Тираж 1.500. - Биљешка о аутору: стр. 232. -
Библиографија: стр. 231.

ISBN 978-99955-646-7-4

COBISS.BH-ID 3229720